משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר נשים

מלאכת שלמה על משנה כתובות

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה כתובות

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-כתובות/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 7
משנה ג 9
משנה ד 9
משנה ה 10
משנה ו 11
משנה ז 12
משנה ח 12
משנה ט 14
משנה י 14
פרק ב 15
משנה א 15
משנה ב 16
משנה ג 17
משנה ד 18
משנה ה 19
משנה ו 20
משנה ז 21
משנה ח 21
משנה ט 22
משנה י 24
פרק ג 26
משנה א 26
משנה ב 28
משנה ג 30
משנה ד 30
משנה ה 31
משנה ו 32
משנה ז 33
משנה ח 34
משנה ט 34
פרק ד 35
משנה א 35
משנה ב 37
משנה ג 37
משנה ד 37
משנה ה 39
משנה ו 40
משנה ז 41
משנה ח 43
משנה ט 43
משנה י 45
משנה יא 45
משנה יב 46
פרק ה 46
משנה א 46
משנה ב 50
משנה ג 51
משנה ד 53
משנה ה 54
משנה ו 57
משנה ז 60
משנה ח 61
משנה ט 63
פרק ו 65
משנה א 65
משנה ב 67
משנה ג 68
משנה ד 69
משנה ה 70
משנה ו 71

משנה ז 73
פרק ז 74
משנה א 74
משנה ב 77
משנה ג 78
משנה ד 79
משנה ה 80
משנה ו 80
משנה ז 83
משנה ח 86
משנה ט 88
משנה י 89
פרק ח 90
משנה א 90
משנה ב 95
משנה ג 96
משנה ד 97
משנה ה 98
משנה ו 99
משנה ז 101
משנה ח 103
פרק ט 105
משנה א 105
משנה ב 108
משנה ג 110
משנה ד 111
משנה ה 112
משנה ו 115
משנה ז 116
משנה ח 116
משנה ט 119
פרק י 124
משנה א 124
משנה ב 126
משנה ג 126
משנה ד 126
משנה ה 129
משנה ו 131
פרק יא 131
משנה א 131
משנה ב 132
משנה ג 134
משנה ד 135
משנה ה 136
משנה ו 139
פרק יב 143
משנה א 143
משנה ב 145
משנה ג 146
משנה ד 147
פרק יג 149
משנה א 149
משנה ב 151
משנה ג 152
משנה ד 152
משנה ה 153
משנה ו 154
משנה ז 156
משנה ח 157
משנה ט 157
משנה י 158
משנה יא 159

פרק א

משנה א

כתב הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לסדר זרעים דסידר התנא כתובות אחר יבמות ע"כ: ושם בריש יבמות כתבתי בשמו טעם למה לא הקדים כתובות ליבמות תדרשנו משם: והשתא נלע"ד לומר דמשום דתנא מיבמות קא סליק דיבמה לא בעיא קדושין אלא מאמר מדרבנן סמך השתא לסדר כתובות אחריה דהוי נמי כל כתובות מדרבנן דהא הלכתא כרב נחמן וכסתמא דתלמודא בכמה דוכתי דרבנן תקנו כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה וכדסתם לן נמי רבי בפ' נערה שנתפתתה לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה מפני שהוא תנאי ב"ד ודלא כרשב"ג דאית ליה בס"פ בתרא דמכלתין דכתובת אשה מדאורייתא ולזה התחיל ג"כ בבתולה נשאת וכו' שהיא ג"כ תקנת חכמים ובדין הוא דאיבעי ליה למיתני ברישא בתולה כתובתה מאתים וכו' שהוא עיקר המסכתא אלא איידי דהאי בבא זוטרא נקטה ברישא ועוד דאפשר לישא ואח"כ לכתוב לה כתובתה כגון שמייחד לה מטלטלין כנגד כתובתה או שנוטל קנין על כתובתה דקיי"ל קנין לכתיבה עומד להכי פתח ברישא בנשואין כך נלע"ד:

בתולה נשאת וכו'. פ' עשירי דהלכות אישות סי' ט"ו ובטור א"ה סי' ס"ד.

בתולה הא דלא קתני הבתולה כדקתני האשה נקנית היבמה נקנית משום דהתם אקרא קאי כי יקח איש אשה הכתובה בתורה וכן היבמה אבל הכא לא קאי אקרא. והא דלא תנן בפ"ק דקדושין העבד עברי אע"ג דכתיב בקרא כי תקנה עבד עברי משום דא"כ ה"ל למיתני העבד העברי שאינו דבוק ואין דרך התלמוד לדבר כן ומיהו גבי איש ואשה רגילין בכל מקום לשנות בה"א אע"ג דלא קאי אקרא כמו האשה שהלכה האשה שנתאלמנה האיש מדיר את בנו בנזיר תוס' ז"ל:

נשאת. הא דלא קתני נושאין את הבתולה כמו האיש מקדש לפי שעתה מקצר יותר ועוד דאי תנא הכי ה"א בעל כרחו כדמשני גבי הא דפריך וליתני האיש קונה ועוד דהתם אקרא קאי כי יקח איש אשה:

ליום הרביעי ולא בליל חמישי. כדאמרי' בפ' בתרא דנדה דליכא כתובה דלא רמי תיגרא כ"ש אם יעשו נשואין בליל חמישי דאיכא למיחש שיטרד בנשואין וכתובה ולא בעיל תוס' ז"ל: ובגמ' תני בר קפרא בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם. ונלע"ד דמשום הכי דייק תנא וקתני ליום הרביעי ליום החמישי בלמד ולא קתני ביום הרביעי ביום החמישי בבית לרמוז לנו ג"כ שהכוונה לתועלת הנמשך ביציאת יום רביעי

דהיינו ליל חמישי שנאמרה בו ברכה לדגים וכן ג"כ ליום חמישי לתועלת הנמשך מציאת יום חמישי דהיינו ליל ששי שנאמרה בו ברכה לאדם. ומיהו בירוש' וברב אלפס והרא"ש ז"ל הגירסא ביום בבית. ואי גרסי' הרביעי החמישי בה"א נלע"ד שאפשר שבא לרמוז לנו דלכתחלה אין לו לכנוס בעיו"ט שחל ביום רביעי דלא מיקיים טעמא דשאם היה לו טענת בתולים דהא אין ב"ד יושבין ביום טוב ואגב דתנא הרביעי בה"א תנא נמי החמישי בה"א א"נ הרביעי החמישי בה"א הידיעה שניהם למעט אם חל בהן יו"ט שאין קונין קנין ביום טוב ובלאו הכי תנן במ"ק פ"ק דאין נושאין נשים בחול המועד: וקשה לע"ד דלא איצטריך למיתני הכא רק שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד ביום ה' דמה צריך להודיענו עתה שפעמים בשבת וכו' ונלע"ד דאפשר לומר דה"ק דאע"ג שפעמים בשבת בתי דינים יושבין וכו' וא"כ מצי להנשא מהאי טעמא באחד בשבת עכ"ז שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל ונמצא לפי מה שכתבתי שגם השני טעמים אחרים טעמא דברכה וטעמא דשקדו נרמזו במשנה ואיתרצו קצת הקושיא שאכתוב בסמוך בשם הר"ן ז"ל כך נלע"ד:

אלמנה. מפרש בגמרא על שם שאין לה אלא מרה ואיידי שאם נתארמלה משנשאת אין לה אלא מנה וקרינן לה אלמנה מן האירוסין נמי קרי לה אלמנה ואלמנה כתיבא בתורה על שם העתיד מאי דעתידי רבנן לתקוני:

שפעמים בשבת. אבתולה קאי רש"י ז"ל. ונלע"ד שאפשר שכיון לומר אבתולה דעלמא קאי והיינו דמצי קאי אפי' אאלמנה כגון אלמנה מן האירוסין א"נ ה"פ אכל בתולות אפי' בתולות דלא שייך בהו טענת בתולים דלא פלוג רבנן בתקנתייהו וכמו שכתבו תוס' ז"ל גם לדעת רש"י ז"ל:

יושבין בעיירות. אפשר שרמז לנו התנא מה שפירש ר"י בעל התוס' ז"ל לקמן בגמ' דקודם תקנת עזרא לא היו קבועין ב"ד אלא בעיר אחת ועזרא תקן בכל עיר ועיר בשני ובחמישי דשכיחי דאתי למיקרי בספרא ולדינים שבין אדם לחברו ע"כ: בפי' ד"ע ז"ל ומשני שקדו וכו'. אמר המלקט ומסיים עלה שמואל ועכשיו ששנינו שקדו ובשביל תקנה זו הוא מעוכב מלכנוס מעתה אותה ששנינו לקמן פ"ה הגיע הזמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה אם הגיע הזמן באחד בשבת מתוך שאינו יכול לכנוס אינו מעלה לה מזונות:

שאם הי' לו טענת בתולים כו'. וא"ת הא תינח אשת כהן כו' עד ומשום אשת כהן או אשת ישראל פחותה מבת שלש תקנו בכל הנשים שינשאו ביום ד' ובקונט' פי' שמתוך כך יתברר הדבר ויבאו עדים שזנתה ברצון וקשה לפי' ז"ל דאמרי' בגמ' אמר אביי אף אנן

נמי תנינא באומר פ"ה מצאתי נאמן לאוסרה עליו אלמא מתני' משום הימנותא דידיה בלחוד היא דאי משום עדים מאי סייעתא וי"ל וכו' ועוד י"ל דגם לפי' הקונט' לא היו מתקנים שתהא נשאת ליום רביעי משו' שמא יתברר ע"י עדים אבל כיון דבאשת כהן ובפחותה מבת ג' דנאמן לאוסרה עליו תקנו שתהא נשאת ביום ד' גם בשאר נשים תקנו משום שמתוך כך יצא הקול ויתברר הדבר ע"י עדים והשתא מייתי אביי שפיר סייעתא דבאשת כהן ובפחותה מבת ג' נאמן לאוסרה עליו עכ"ל תוס' ז"ל ונלע"ד דזה התירוץ השני שתרצו ליישב פי' רש"י ז"ל הוא עצמו התירוץ שהאריך בו הר"ן ז"ל בישבו פי' רש"י ז"ל: עוד נלע"ד דמש"ה לא קתני שאם היה לו טענת פתח פתוח משום דלא פסיקא ליה דבכל הבתולות שייך טענת לא מצאתי דם בין קטנה בין נערה בין בוגרת אבל טענת פתח פתוח ליתה אלא בקטנה ונערה אבל בוגרת אין לה טענת פתח פתוח מש"ה לא תני לה א"נ והוא הנכון דנקט לשון טענת בתולים שהיה מלה כוללת דשייך בה נמי טענת פתח פתוח כדמשמע בגמ' בעלה ט' אלא ששם דחי לה דאפשר דטוען טענת פתח פתוח לא אסרה על עצמו דאפשר דלא קים ליה בפתח פתוח ומתני' לא מיירי אלא דקא טעין טענת דמים. ומלת שאם היה לו דנראה שהיא מלה זרה דלא ה"ל למיתני אלא ואם היה לו טענה וכו' נלע"ד שבא לרמוז לנו הא דאמר רבי לקמן בגמ' דלא שנו אלא קודם תקנת עזרא שאין בתי דינין קבועין אבל מתקנת עזרא ואילך שבתי דינין קבועין בכל יום אשה נשאת בכל יום והיינו דקתני שאם היה לו כאילו הוא תחלת ענין אחר בפני עצמו כלומר בכל יום שינשא ישכים לב"ד אם הוא אחר שנתבטלה תקנת עזרא ודייקא נמי דקתני היה משכים לב"ד ולא קתני היה משכים לפניהם ש"מ דב"ד אחר הוא דקתני ש"מ כך נלע"ד: וכתב הר"ן ז"ל דהא דאמרי' בגמ' דבמקומות שב"ד קבועין בכל יום אשה נשאת בכל יום לאו דוקא אלא בכל יום שמחרתו ב"ד יושבין קאמר דהיינו כל הימים לאפוקי ע"ש דלא שאפי' יבעול לאחר שיתעסקו בצרכי חופה כבר עבר רובו של יום ואין ב"ד יושבין אלא עד חצות ולבעול. בלילי שבת נמי לא דמליל שבת עד אחד בשבת איכא משום איקרורי דעתא דאי לת"ה וכו' ע"ש:

משנה ב

בתולה כתובתה מאתים ואלמנה מנה. וכו' פ' עשירי דהלכות אישות סי' ז' ור"פ י"א וסי' ח': והכתובה היא שלשים ושבעה דרהם וחצי מכסף צרוף שכתובת אשה הוא בכסף מדינה שחלק אחד כסף ושבעה חלקים נחשת סך הכל שלש מאות דרהם שהם ח' פעמים שלשים וז' וחצי. ועיין בנ"י פ' הבא על יבמתו דף תכ"ג שכתב בשם רבינו יונתן מנה דאלמנה היינו מנה מדינה דהיינו שמינית שבמנה של תורה דהיינו שנים עשר דינרין

וחצי ע"כ והם ג"כ דברי הרמב"ם ז"ל שם ביד שהדינר הוא מיתקאל אחד שהוא דרהם וחצי וכן כתב בר"פ שור שנגח ד' וה' דף י"ט ודלא כרבינו יצחק בר שמואל בעל התוס' שכתב דל"מ כתובת בתולה דאיכא מ"ד דכתובתה דאורייתא דהויא בכסף צורי אלא אפי' כתובת אלמנה דלכ"ע הויא דרבנן הויא בכסף צורי דהא דאמר רב יהודא אמר רב אסי כל כסף האמור בתורה הוא כסף צורי ושל דבריהם הוא כסף מדינה היינו דוקא בסלעים שהוא כסף קצוב האמור בתורה דלא אשכחן בתורה אלא סלעים דהיינו שקלים:

אלמנה ע"ש שאין לה אלא מנה כמ"ש לעיל וה"ר דוד קמחי ז"ל כתב בשרש אלם ויפה פירש ר' יונה שכתב כי מן הענין הזה נאמר לאשה שמת בעלה אלמנה מפני שאינה יכולה לדבר ולריב על בני ריבה והנון באלמנה נוספת כאשר נוספה בנשים רחמניות והיא על משקל רעננה ע"כ:

הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחותות וכו' מצינן למימר דלא זו אף זו קתני לא מיבעיא גיורת דכתובתה מאתים דהא קיימא לן גר שנתגייר כקטן שנולד דמי אפי' גדול כ"ש קטן וודאי שכתובתה מאתים אלא אפילו ישראלית שבויה כתובתה מאתים אם היא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד והדר קתני שפחה לאשמועי' דאפי' דסתם שכחה הויא פרוצה מ"מ כיון שהיא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד יש לו טענת בתולים ואי אמרת זו ואין צ"ל זו קתני גיורת הוי רבותא להיות כתובתה מאתים אע"פ שאינה מזרע ישראל אבל שבויה פשיטא דהוי כתובתה ק"ק כיון שהיא מזרע ישראל אלא שנשבית ושפחה שנשתחררה נמי פשיטא שכתובתה מאתים דמי לא עסיקי' נמי אפי' בשפחה שנולדה בבית ישראל שהיתה שמורה מדבר ערוה כך נלע"ד:

ועוד נלע"ד דה"ה דגיורת בתולה ושבויה בתולה ושפחה בתולה אלמנה מן האירוסין שכתובתה ק"ק כיון שהן פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד. ועיין במ"ש לקמן פ' נערה סי' ג' בשם התוס' ז"ל שהקטנה אין דרכה להתגייר אלא עם אמה: עוד נלע"ד דהא דקתני ברישא גיורת ושבויה ושפחה בלשון יחיד והדר קתני שנפדו וכו' לשון רבים ועוד דקתני שנפדו ברישא דלא הוי לא במאי דפתח ביה ולא במאי דסליק מיניה נראה דמילתא אגב אורחיה קמ"ל דמשכחת כולהו תלתא גיורת ושבויה ושפחה באשה אחת כיצד גיורת קטנה שנתגיירה והדר נשבית ופדאוה לשם שפחה לעבדות והדר שחררוה והיינו נמי דקתני ברישא והשפחה ולא קתני והמשוחררת כדקתני גיורת וא"כ נקט בסיפא לשון רבים כיון דהאמת היא שהן שלש נשים ויצדק לומר בכולם לשון רבים כיון שאפשר להיות הגיורת ג"כ שבויה ושפחה משוחררת וכן השבויה אפשר להיותה גיורת ומשוחררת וכן השפחה המשוחררת ואשמעי' תנא דאע"ג דאתרמי דהויא באשה

אחת כולהו הני תלתא הרפתקי אעפ"כ כתובתה ק"ק כיון שהיא פחותה מבת שלש כנלע"ד ואע"פ שהוא דחוק דרבוי מלות שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו להאי פירושא לא קאי ארבוי נשים כפשוטו אלא ארבוי ענינים: ובשם הר"ן ז"ל ראיתי כתוב דנקט שנפדו ברישא משום שהוא מצוה לפדות וכן נמי גיורת יש בה מצוה מה שא"כ בנשתחררו דלא מיבעיא שאין בה מצוה אלא אדרבא יש איסור בדבר ומ"מ נקט ברישא גיורת בתחלה כי היכי דלישמעי' האי דיוקא מדשני א"נ הכא דמיירי בפועל הפדיון והגרות והשחרור צ"ל הכי אבל ברישא לא ע"כ בקיצור:

פחותות מבנות שלש שנים וכו'. בטור א"ה סי' ס"ז:

משנה ג

הגדול שבא על הקטנה וכו'. ביד שם פי"א סי' ג' ובטור א"ה סי' ס"ז. ירוש' ניחא גדול שבא על הקטנה הבתולים חוזרין קטן שבא על הקטנה הבתולים חוזרין קטן שבא על הגדולה אין הבתולים חוזרין א"ר אבין תפתר שבא עליה שלא כדרכה א"ר יוסי ב"ר אבין ואפי' תימא בכדרכה קטן ביאתו ביאה אבל אין בו כח ליגע בסימנים ותני כן מעשה שעיברה ובתוליה קיימין ע"כ:

ומוכת עץ כתובתה מאתים דברי ר"מ. ואפי' לא הכיר בה ס"ל לר' מאיר דכתובתה מאתים: ופי' הר"ן ז"ל כתובתן מאתים אם נישאו לאיש אחרי כן לא אבדו בכך כתובתן אם נישא סתם ולא פירש לה כלום עד כאן:

משנה ד

יתרות על בנות שלש שנים ויום אחד. לאו דוקא יתרות דהוא הדין בתחלת היותן בת שלש שנים ויום אחד אלא אגב דתני ברישא פחותות קתני בסיפא יתרות כנלע"ד: ור' יהודה סבירה ליה בפרק אלו נערות (כתובות דף ל"ו) דשבויה שושבית אפי' בת עשר שנים כתובתה מאתים וכמו שכתבתי שם גם כן ופלוגתא היא בירוש' כמו שכתבתי שם סי' ב'. וכתב הר"ן ז"ל והא דנקט הכא חלוצה לאו דוקא כו'. אלא איידי דנקט ברישא חלוצה לאשמועי' רבותא דאע"ג דנתאלמנה ונחלצה כתובתה מאתים כיון דמן האירוסין הוא נקט נמי הכא חלוצה ולאשמועי' דאע"ג דנתאלמנה ונחלצה מנה מיהא אית לה וכללה בהדייהו ע"כ:

ואין להם טענת בתולים. גמ' בלשון שני אמ' רבה זאת אומרת פי' מדקתני אין להם טענת בתולים שמעי' שאם כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעילה כתובתה מנה רב אשי אמ' לעולם אומר לך לית לה ושאני הכא שהרי נכנסה לחופה ופרכי' וליחוש שמא זנתה תחתיו פי' רש"י ז"ל ואמאי תני אין להם טענת בתולים ומשני אמ' רב שרביה כגון שקדש

ובעל לאלתר שלא פירש ממנה בין קדושין לבעילה דודאי לא תחתיו זנתה. ונלע"ד דכולה האי סיפא בין בבא דבתולה מן הנשואין בין בבא דגיורת וכו' אתא לאשמועי' דלא תימא לבתולה תקנו מאתים ולאלמנה כל דהו ואפי' פחות ממנה קמ"ל דמנה מיהא בעינן ואפי' לגיורת או שבויה או שפחה א"נ אתא לאשמועי' דלא תימא נהי דכתובתה מנה מ"מ יש לה טענת בתולים להפסידה אותו מנה ולומר לה בחזקת בתולה נשאתיך להכי הדר תנא סיפא כנלע"ד א"נ דהאי סיפא דבתולה מן הנשואין איצטריך לדיוקא דדוקא מן הנשואין כתובתם מנה אבל בתולה שהיא בוגרת או סומא או אילוני' כתובתם מאתים. וגיורת ושבויה ושפחה מן הנשואין נמי איצטרי' לדיוקא דדוקא הני כתובתם מנה אבל חרשת ושוטה לא תקנו להן כתובה כלל א"נ הדר תנא האי סיפא לאידך גיסא דלא תימא גיורת ושבויה ושפחה אין להן כתובה כלל מידי דהוה אחרשת ושוטה קמ"ל: ביד פ"א דהלכות נערה בתולה סי' ט' י' ובטור א"ה סי' ס"ז:

משנה ה

האוכל אצל חמיו וכו'. בפירקי' דף ט'. ובטור א"ה סי' ס"ח:

מפני שמתייחד עמה. קודם נשואין ויש לחוש שמא בא עליה ותניא ביבמות פ' בית שמאי טענת בתולים כל שלשים יום דברי ר"מ ר' יוסי אומ' נסתרה לאלתר לא נסתרה אפי' לאחר כמה ימים הר"ן ז"ל ולשון הברייתא בראשונה היו מייחדין את החתן ואת הכלה שעה אחת קודם כניסתם לחופה. ובגמ' ועוד מנהג אחר היה ביהודה שהיו מעמידין להם שני שושבינין אחד לחתן ואחד לכלה כדי למשמש את החתן שלא יראה דם בתולים ויאבד והכלה שלא תביא עמה מפה שיש עליה טיפי דמים ובמקום שנהגו לייחד מאי משמוש בעי הרי אין שם טענת בתולים והיינו דקתני נמי במתני' האוכל מכלל דאיכא דוכתא אפי' ביהודה דלא אכיל ואשמועי' דהיכא דלא נהיגי לייחד יכול לטעון וה"ה בגליל אם עשה כמנהג יהודה אינו יכול לטעון. ירוש' בראשונה גזרו שמד ביהודה שכן מסורת להם מאבותם שיהודה הרג את עשו דכתי' ידך בעורף אויביך והיו הולכין ומשעבדין בהן ואונסין את בנותיהן וגזרו שיהא איסטרטיוט בועל תחלה התקינו שיהא בעלה בא עליה ועודה בבית אביה שמתוך שהיא יודעת שאימת בעלה עליה עוד היא נגדרת מ"מ אין סופה להבעל מאסטרטיוט אנוסה היא ואנוסה מותרת לביתה כהנת מה היו עושות מטמינות היו ויטמינו אף בנות ישראל קול יוצא ומלכותא שמעא ואילין ואילין מתערבבין ואע"פ שבטל השמד המנהג לא בטל כלתו של ר' אושעיא נכנסה מעוברת ע"כ:

אחד אלמנת ישראל ואחד אלמנת כהנים. כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

גובין לבתולה. כשנשאת לכהן וכ"ש כשנשאת לישראל רש"י ז"ל והכי מוכח בגמ'. אבל בירוש' הויא עלה פלוגתא. ובגמ' פריך והתניא אלמנת כהן כתובתה מאתים ומשני רב אשי שתי תקנות הוו לאלמנה בת כהן דמעיקרא תקינו לבתולה ד' מאות זוז ולאלמנה מנה כיון דחזו דמזלזלי בהו תקינו להו מאתן כיון דקא חזו דקא פרשי מינייהו דאמרי עד דנסבינן אלמנה בת כהן בדמי כתובה מרובה ניזיל וניסב בתולה בת ישראל אהדרינהו למילתייהו. והתקנה האחת ודאי שהיא דתקינו להו מאתן אבל התקנה האחרת אפשר לפ' שהיא מאי דתקינו להו מנה בתחלה ואפשר לפ' שהיא מאי דאהדרינהו למילתייהו ואפשר שלזה הספק כוונו ג"כ תוס' ז"ל בדבור אשר שם בגמ' ע"ש:

ב"ד של כהנים. אמ' שמואל לא ב"ד של כהנים בלבד אמרו אלא אפי' משפתית מיוחסות שבישראל אם רצו לעשות כדרך שהכהנים עושין עושין:

ולא מיחו בידם חכמים. אע"פ שלא כתב בלשון תוספת כו' ואפי' לא כתב לה כתובה לגמרי גובה ד' מאו' זוז בתנאי ב"ד כמו בבנות ישראל מאתים דתקנה גמורה היא תוס' ז"ל: ונלע"ד דהיינו דדייק מתני' דקתני היו גובין ולא קתני היו כותבין לאשמועי' מאי דפירשו תוס' ז"ל דאפי' שלא כתב לה כתובה כלל היו גובין לבתולה ד' מאות זוז בתנאי ב"ד כמו בבנות ישראל מאתים. ובטור א"ה סי' ס"ו:

משנה ו

הנושא את האשה וכו'. בפירקין דף י"א ור"פ שני דמכלתין. וביד כולה מתני' עד סוף סי' ח' פי"א דהלכות אישות סי' י' י"א:

והוא אומר לא כי. אע"ג דבסוף המניח דייק מדקהני לא כי דמיירי דברי הכא דליכא למיטעי קתני לא כי אע"ג דאיירי בשמא תוס' ז"ל: ואיתה בפ' אלו נערות (כתובות דף ל"ו) ובפ' המדיר (כתובות דף ע"ה) וכמו שכתבתי שם סי' ח' וגרסי' התם בגמ' אמר רבא לא תימא ר' יהושע לא אזיל בתר חזקה דגופא כלל אלא לא כי אזיל ר' יהושע בתר חזקה דגופא היכא דאיכא חזקה דממונה באפה דאיכא למימר העמד ממון על חזקתו. אבל היכא דליכה חזקה דממונו אע"ג דאיכא אחת משאר חזקות באפה אזיל ר' יהושע בתר חזקה דגופה דתנן ספ"ד דנגעים אם בהרת קדמה לשער לבן טמא ואם שער לבן קדם לבהרת טהור ואם ספק טמא ור' יהושע אומר כהה וטיהר אלמא העמד הגוף על חזקתו ולא תטמאנו מספק אע"פ דהתם איכא נמי באפה חזקת טומאה דמיירי בשנזקק לטומאה כמו שכתבו שם תוס' ז"ל:

לא מפיה אנו חיים. שמעתי [בעל קול הרמ"ז הביא בזה הלשון תלמידי האר"י ז"ל כתבו בשמו דנקט האי לישנא משום דאחד מג' עמודי עולם הוא האמת ומפי זו אין לנו חיים

והעמדה שחזקה שמשקרת בחזקת בעולה וכלומר אבדה חזקתה ואוקי ממונא בחזקת מריה:] בשם הרב המקובל כמהר"ר יצחק אשכנזי לוריא ז"ל דהאי דנקט האי לישנא ולא קאמר אינה נאמנ' לרמוז על פי דרכו שאע"פ שהעולם מתקים על הדין ועל האמת וכו' זו ודאי שקרה ולא מפיה אנו חיים:

והטעתו עד שתביא ראיה לדבריה. פי' ולית לה כלל דמקח טעות לגמרי משמע הר"ן ז"ל ועיין בפירושו ז"ל בפ' המדיר דף תק"ו: וקשה לע"ד דהוה סגי דליתני אלא ה"ז בחזקת שהטעתו עד שתביא וכו' ויותר קשה לשון רש"י ז"ל שפי' וז"ל ה"ז בחזקת שנבעלה עד שלא תתארס והטעתו ע"כ ושמא הא קמ"ל ה"ז בחזקת בעולה ברצון ופרוצה היא ואסור לו לקיימה אע"ג דמן הדין מותרת היא לו כיון שקודם לכן נבעלה ואפשר שלזה כיון רש"י ז"ל:

משנה ז

היא אומרת מוכת עץ אני. ויש לי מאתים לר' מאיר או מאה לרבנן וכדאפליגו לעיל במוכת עץ והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את קודם שאירסתיך ואין לך כלום דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כלום הר"ן ז"ל. ובגמ' מפ' ר' אלעזר דבמנה ולא כלו' טוענין זה על זה שהיא אומרת מוכת עץ אני ויש לי מנה כדברי רבנן והוא אומ' דרוסת איש את ואין ליך עלי כלום ותרתי באבי דקתני מתני' גבי פלוגתא דר"ג ור' יהושע בממונא חדא דהיא אומרת משארסתני נאנסתי וחדא דהיא אומרת מוכת עץ אני בבא קמייתא דהיא אומרת משאירסתני תנייה למיתני בה והיה מקחי מקח טעות ולגמרי משמע ואין לה כלום לאפוקי מ"ד בגמ' לעיל בפירקי' כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה ותנא היא אומרת מוכת עץ אני לאפוקי ממ"ד לעיל בפירקי' גבי מוכת עץ אבל לא הכיר בה פי' לא ידע שהיא מוכת עץ בשעה שכנסה דברי הכל ולא כלו' דמדקתני הכא ר"נ ור"א אומרי' נאמנת ש"מ אית לה כתובה או מנה או מאתים דאי לית לה מאי נאמנת דקאמר אלמא מוכת עץ שלא ידע בה כשכנסה יש לה כתובה בין לר"מ בין רבנן למר כדאית ליה ולמר כדאית לה. ואיתה למתני' בפירקין דף י"א ור"פ שני דמכלתין ותוס' דפירקין דף ט':

משנה ח

ראוה מדברת וכו'. ע"ס הפרק פי"ח דהלכו' א"ב סי' י"ג י"ד ט"ו. ואיתה ר"פ שני דמכלתין. ובטור א"ה סי' ו'. מלות בשוק ואמרו לה מחקם ה"ר יהוסף ז"ל ע"פ רוב הספרים וכן ג"כ מלות ואמרו לה דבסמוך. ובגמ' מפרש לה זעירי מדברת כלומ' שראוה שנסתרה עם אחד ונקט מדברת לישנא מעלייא כי אורחיה דקרא אכלה ומחתה פיה דנקט תשמיש

בלשון אכילה הר"ן ז"ל. ונלע"ד דס"ל לרב ז"ל דאע"ג דבגמ' לא נאמרה זו הראיה רק לרב אסי שאמ' דמאי מדברת נבעלה ממש במכ"ש נקיטי' לה אנן לזעירי דמפ' דמאי מדברת נסתרה כך נלע"ד. וכתב במהרי"ק ז"ל שרש ק"ס וז"ל מאי מדברת זעירי אמר נסתרה כתב סמ"ג בשם ה"ג ה"מ נסתרה עם ישראל אבל נסתרה עם הגוי הרי היא כשבויה ופסולה מן הכהונה ע"כ וכתב עליו שם מהרי"ק ז"ל דיש לחלק ולומ' דהתם מדבר בנסתרה אדעתא דזנות כדמשמע לישנא דראוה מדברת כלומ' מתחלה היו מדברים יחד מענייני תפלות ושוב ראוה נסתרת עמו דמוכחא מילתא שנתרצית לו ומשו' כך נסתרה עמו מתוך דבריהם וכן נראה מתוך הסוגיא דהתם בפ"ק דכתובו' דפריך בשלמא לזעירי דאומר נסתרה היינו דקתני מדברת אלא לרב אסי מאי מדברת ומשני לישנא מעליא נקט ועתה יש לתמוה דאדרבא לזעירי קשה אמאי לא קתני נסתרה בהדיא דליכא למיטעי ואמאי נקט מדברת וכ"ש דלפי האמת דמשני לרב אסי דלישנא מעליא נקט דקשה טפי דבשלמא לרב אסי א"ש דלא קתני נבעלה משום לישנא מעליא אלא לזעירי אמאי לא קתני נסתרה בהדיא אלא ודאי מש"ה קתני מדברת דדוקא במדברת דאיכא רגלים לדבר הוא דפליג ר' יהושע אבל בנסתרה לחודה מודה הוא לרבן גמליאל. ותדע שכן הוא מדקאמר מאי מדברת נסתרת ולא קאמ' מתייחדת כדקאמר בכולי תלמודא לשון יחוד בע"ז פ' שני וכן בקדושין פ' בתרא אלא דיחוד הוה משתמע אפי' לא דברה עמו קודם ע"כ בקיצור והביא עוד ראיות אחרות לחלק בין יחוד בעלמא לנסתרה ע"ש:

טיבו של זה וכו'. עיין בתוי"ט על זה וגם בספר תלים דבת תרגום טיב ביש ואני מצאתי תרגום ואת ערובתם תקח ית טיביהון תייתי ופי' רד"ק ז"ל כלומר עניינם תקח ותלמד ותגיד לי ע"כ. וז"ל רש"י ז"ל שם ואת ערובתם תקח הצלתם ושלומם תקח באזניך ובלבך ותגיד לי וכן ת"י ית טיביהון תיתי ע"כ:

איש פלוני וכהן הוא. ומצינן לפרושי דהאשה לא אמרה אלא איש פלוני. ואנן הוא דידעינן ליה להוא גברא דמיוחס הוא והיינו דקתני וכהן הוא , אבל מלשון הברייתא דבגמ' משמע שהכל דברי האשה דהתם קתני הכי מה טיבו של זה כהן הוא ובן אחי אבא הוא:

ור' יהושע אומר לא מפיה אנו חיים. דס"ל אע"פ שנתייחדה עם אדם ידוע בתכלית הכשרות פסולה לכהונה שחזקתה שנבעלה לפסולים הרמב"ם ז"ל. ובגמ' רמי מי אמר ר' יהושע אינה נאמנת והתנן בפ' בתרא דמסכת עדיות העיד ר' יהושע וכו' על אלמנת עיסה שהיא כשרה לכהונה ורבן גמליאל נמי היכי קאמ' הכא נאמנת והא קאמר התם קבלנו עדותכם אבל מה נעשה שגזר ריב"ז שלא להושיב בתי דינין על כך הכהנים שומעין לכם

לרחק אבל לא לקרב פי' אם תאמרו מותרת ומשני רבא מתני' ברי לדידה שהרי היא אומרת לכשר נבעלתי התם לדידה נמי מספקא לה וליכא למימר בה ברי ושמא ברי עדיף ולא קשי' דרבן גמליאל אדרבן גמליאל. ודר' יהושע אדר' יהושע נמי לא קשיא מתני' חד ספקא הוא ספק נבעלה לכשר או לפסול התם תרי ספיקי כפי הפירושים שפי' רש"י ז"ל או כפי הפירוש שהעתיק שם ר"ע ז"ל הלכך לרבן גמליאל אלים ליה ברי דאפי' בחד ספיקא נמי מכשר וקיל ליה שמא דאפי' בספק ספקא נמי פסיל ולר' יהושע אלים ליה חד ספיקא דאפי בברי נמי פסיל וקיל ליה ספק ספקא דאפי' בשמא נמי מכשר:

משנה ט

היתה מעוברת וכו'. תוס' פ' אין דורשין (חגיגה דף י"ד) ובגמ' ר"פ שני דכתובות ובפ"י יוחסין דף ע"ד ודף ע"ה ותוס' שם דף פ"א. ובטור א"ה סי' ד'. ועיין במה שכתבתי שם בפ"י יוחסין סי' י':

מעוברת מנתין וממזר. היא עיקר הגרסא. ובגמ' אמ' שמואל לרב יהודה שיננא הלכה כר"נ ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרים אצלה ומפ' בגמ' דה"ק ליה לכתחלה לא תעביד עובדא להתירה לכונסה לכהונה אא"כ רוב כשרים אצלה אבל בדיעבד אם נשאה כהן ולא נמלך לא מפקי' לה מיניה דהלכה כר"ג ורוב הפוסקי' ס"ל דבבתה הקלו אפי' לכתחלה ואית דס"ל כאמה בתה:

משנה י

מן העין. מן המעין רש"י ז"ל. ושמא אתא לאשמועי' דבזו המלה ליכא למימר לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד אלא דכמו דאשכחן בלשון מקרא עין ומעין ה"נ אשכחן בלשון חכמים:

א"ר יוחנן בן נורי. נלע"ד שנכון לגרוס ואמר ר' יוחנן בן נורי בוי"ו שהכל הם דברי ספור ר' יוסי. ור' יוחנן בן נירי סבר כר' יהושע דפסיל והכא משום דאיכא תרי רובי אכשרה:

אם רוב אנשי העיר וכו'. מלת אנשי מחקה ה"ר יהוסף ז"ל וז"ל ה"ר זרחיה הלוי ז"ל בקיצור ור' יוסי דאמ' כר' יהושע דפסיל בחד רובא ומכשר בתרי רובי מכלל דר"ג בחד רובא נמי מכשר היכא דלא טענה ובדטענה אפי' ברוב פסולין. וא"ת אדאוקימנא לר' יוסי כר' יהושע ובתרי רובי נוקמיה כר"ג ובחד רובא ובדלא טענה איהי איכא למימר כיון דגבי פלוגתא דרבן גמליאל ור' יהושע אתנייא לה בעי לאוקומה נמי לדר' יוסי כעין ההיא פלוגתא כלומ' אפי' בדטענה איהי ואע"פ שראיתי בתשובה לרבינו האיי גאון ז"ל בחלוף דברים הללו שכתבתי דעתי נוטה לפי' רש"י ז"ל עכ"ל ז"ל אבל ראיתי שהעלה הר"ן ז"ל והכריח דסוגיין דהכא בשאינה טוענת ברי לי דלכשר נבעלתי עסיקי' וסתמא

דמילתא הכי איתא דתינוקת הוות ולא ידעא למיטען ואנוסה הוות ולא ידעא מנו וכיון דהויא לה שמא אפי' לר"ג בעי' תרי רובי אפי' בדיעבד דבסוגיין דהכא לא מפלגינן כלל בין בתחלה לבדיעבד וכן כתב ג"כ הרא"ש ז"ל דמיירי בדלא טענה ברי הלכך בעינן תרי רובי אפי' לר"ג ע"כ וכן כתב הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות וע"ש שדקדק ז"ל דלא קתני אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה כדקתני רישא. ועיין בטור ובספר הלבוש דאבן העזר סוף סי' ו':

פרק ב

משנה א

האשה שנתאלמנה וכו'. ביד בהלכו' אישות פ' ט"ז סי' כ"ה ובטור א"ה סי' צ"ו: ואיתא למתני' ר"פ המוכר פירות והתם וגם הכא בפירקי' דייקי' טעמא דאיכא עדים הא ליכא עדים לא אלא אמרי' המע"ה ואמאי לימא הלך אחר רוב נשים ורוב הנשים בתולות נשאות ומשני אמר רבינא משום דאיכא למימר רוב נשים בתולות נשאות ומיעוט אלמנות נישאות ורוב הנשאות בתולות יש להם קול דמתוך שיש שמחה בנשואים של בתולה נזכרים בה בני אדם וזו הואיל ואין לה קול איתרע ליה רובא וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי המע"ה:

והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך. ושטר הכתובה אבד:

אם יש עדים י"מ דלאו דוקא עדים שנים אלא אפי' עד אחד עיין במ"ש בסוף פירקין. ירוש' ניחא שנתגרשה נתאלמנה מי עורר היורשין והלך אחר הרוב ורוב הנשאות בתולות נשאות אמור מעתה בתולה נשאת זאת אומרת שלא הלכו למדת הדין ולממון אחר הרוב ע"כ עוד מקשה התם בירוש' אפי' שיצאת בהינומא ניחוש מוכת עץ היתה ומשני אלא כר' מאיר דאמ' מוכת עץ כתובתה מאתים ורבי מתרץ דלא חששו לדבר שאינו מצוי: ופי' הרא"ש ז"ל בפסקיו טעמא דאיכא עדים הא ליכא עדים הבעל מהימן ואפי' שבועה דאורייתא לא בעי אע"פ שהיא תובעת מאתים והוא מודה לה במנה ולא חשבינן ליה כמודה במקצת משום דה"ל כהודאת שעבוד קרקעות דכתובה שעבוד קרקע היא ואפי לבתר דתקינו דכתובה גובה ממטלטלי לפי שאינו יכול לומר פרעתי כר' יוחנן דאמ' הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום הלכך האי מנה דמודה ביה ה"ל הילך כיון דאין לו טענה ליפטר ממנו ואאידך מנה ה"ל כופר הכל ופטור משבועה והכי איתא בירושי דפירקי' וכו' ע"ש:

הינומא והגיה ה"ר יהוסיף ז"ל הינומה בה"א: ודיקינן בגמ' הא ליכא עדים שיצאה בהינומא בעל מהימן ומודה הכא ר"ג דע"כ ל"ק ר"ג בפי' דלעיל דאיהי נאמנת אלא משום דהוי ברי ושמא אבל הכא דהוי ברי וברי מודה ואגב דתנא ברישא מילתא דמודי בה ר"נ לר' יהושע תנא נמי בתר הכי מילתא דמודה בה ר' יהושע לר"ג ופריך בגמ' וליחוש דילמא מפקא עידי הינומא בהאי בי דינא וגביא והדרא ומפקא לכתובתה וגביא בה ומשני ר' אבהו זאת אומרת כותבין שובר ודלא כמ"ד בפ' בתרא דב"ב דאין כותבין שובר ורב פפא אמר במקום שאין כותבין כתובה עסקי' אלא סומכין על תנאי ב"ד שתקנו לבתולה מאתים ולאלמנה מנה והדר פריך וליחוש דילמא מפקא עדי הינומא וגביא והדרא מפקא עדי הינומא בבי דינא אחרינא וגביא ומשני במקום דאיכא למיחש כגון במקום שאין כתובה וגובות על פי עדים ודאי כתבינן שובר:

אף חלוק קליות ראיה וכל הני ראיות ביהודה אבל בבבל היו נוהגין הנשים לשום שמן בשעת מעשה בואש התלמידים לסימן שהיא בתולה והאלמנה ביהודה סימנה הוא שאין מחלקין קליות וכתב המרדכי דמפ' בירוש' פ"ק דמכלתין דהא דלא קתני אם יש עדים שנשאת ברביעי משום דיש שיש להם מאתים ואין נשאת דוקא ברביעי אלא אפי' בשאר ימי כגון מוכת עץ לר' מאיר ובוגרת ע"כ:

משנה ב

ומודה ר' יהושע וכו' בתלמודא אהדר טובא לאשכוחי אי מצי לאוקמי דקאי האי ומודה אמאי דסליק מיניה אהיתה מעוברת או אראוה מדברת או אהיא אומרת מוכת עץ אני ואשכח דלכולהו אית להו פרכא דלא מצי קאי אשום חדא מינייהו בר מפלוגתא קמייתא דהנושא את האשה ולא מצא לה בתולים עיין בספר המאור להרז"ה ז"ל: ואיתא למתני' בירוש' פרק חזקת: וכתב הרא"ש ז"ל ומודה ר' יהושע וכו' רש"י ז"ל פי' דמיירי שהיורש אינו יודע שהיתה של אביו אלא על פיו של זה ונראה דאפי' אם יודע נמי שהיתה של אביו ותובע למחזיק בה נאמן דמה לו לשקר דכיון שהוא מוחזק בה מצי למימר לא היתה של אביך מעולם הלכך כך אמר נמי של אביך היתה ולקחתיה הימנו נאמן תדע מדקתני סיפא אם יש עדים שהיא של אביו וכן אינו נאמן מה צריך עדים ליתני אם הוא יודע של אמו ועוד אמר' בגמ' וליתני שדה זו שלך היתה אלמא אין חלוק בין שהוא יודע ובין שאינו יודע עכ"ל ז"ל: ובגמ' יהיב טעמ' אמאי לא תני מודה ר' יהושע בדידיה גופיה כגון באומר שדה זו שלך היתה ולקחתיה ממנו ומשני משום דקבעי למיתני סיפא אם יש עדים שהיא שלו והוא אומר לקחתיה ממנו אינו נאמן היכי דמי אי דאכלה שני חזקה אמאי לא מהימן ואי דלא אכלה שני חזקה פשוטא דלא מהימן ומהדרינן אי הכי גבי

אביו נמי אי דאכלה שני חזקה אמאי לא מהימן ואי דלא אכלה שני חזקה פשיטא דלא מהימן ומשני בשלמא גבי אביו משכחת לה כגון שאכלה שתים בחיי האב ואחת בחיי בנו ואיצטריך לאשמועי' כדרב הונא דאמר המחזיק בנכסי קטן שלש שנים אינה חזקה דהאי דלא מיחה משום דקטן הוא ואפי' הגדיל לאחר מכאן והחזיק זה בפניו כמה שנים אינה חזקה הואיל ותחלתו כשהוא קטן ראהו מוחזק בה לא ידע הקטן הזה כשהגדיל שהיתה של אביו עד ששמע מפי אחרים ועייו ברב אלפס פ' חזקת דף קע"ד ובנמוקי יוסף שם דף קע"ז עמוד א': וכן נמי בעי תו בגמ' אמאי לא תני מודה באומר לחברו מנה לויתי ממך פרעתיו לך שהוא נאמן משו' דסיפא לא מתיישבא כדמפ' בגמ' ועל האי קושיא שנייה תירץ דאי הוה תני מנה לויתי ממך ופרעתיו לך שהוא נאמן הוה בעי למיתני סיפא אם יש עדים שהוא לוה ממנו והוא אומ' פרעתיו אינו נאמן והא קיימא לן המלוה את חברו בעדים אינו צריך לפורעו בעדים והדר פריך וניתני מודה ר' יהושע באומר לחברו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס שהוא נאמן ומשני משום דפליגי תנאי בהא מילתא בשבועות ואי אמר הכי לא אתי ר' יהושע כחד מינייהו דאי כרבנן דהתם מאי אשמועי' ר' יהושע באין שור שחוט אפי' שור שחוט נמי נאמן דהא אמרי' דמשיב אבדה הוא ואי כר"א בן יעקב דפליג עלייהן דרבנן הא אמר התם בברייתא דכי לא תבע ליה נמי שבועה בעי שכבר האכילו פרס: וכתב הר"ן ז"ל ומדלא אקשינן וליתני מודה ר' יהושע באומר לחברו מנה גזלתיך והחזרתיו לך נאמן ואם יש עדים שגזלו והוא אומר החזרתיו לך אינו נאמן יש ללמוד בהגוזל את חברו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים דומיא דהמלוה וזו שאלה שאל הרמב"ן ז"ל לנשיא הגדול רבינו מאיר הלוי ז"ל והשיב דמדלא אוקמה בהכי שמעי' דהגוזל את חברו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים ע"כ וכן כתב ג"כ בפ' כל הנשבעין דף של"א ועיין בח"מ סימן קמ"ט:

משנה ג

העדים שאמרו. **וכו'** שהיו מעידי' על חתימתן לקיים השטר:

פסולי עדות היינו. **הרי אלו נאמנין**. כיון דאין כתב ניכר אלא על פיהן הפה שאסר הוא הפה שהתיר כי היכי דמהימנת להו אהא ניהמנינהו אהא הר"ן ז"ל: ואיתה בתשובת הרשב"א ז"ל סי' אלף ר"י: וכולהו באבי דמתני' דהפה שאסר הוא הפה שהתיר מיירו בתוך כדי דבור ונלע"ד דכולהו ד' באבי דמתני' דשדה ודעדים ודאשת איש הייתי ודנשבתי וטהורה אני הוי משום הפה שאסר הוא הפה שהתיר ובכולהו תלת באבי קתני להו תנא בר מגבי עדים משום דבהנהו יצדק יותר קצת לומר הפה שאסר הוא הפה שהתיר משום דהוי האיסור לעצמו מה שא"כ גבי עדים ומ"מ תני להו משום דודאי היינו

טעמא דנאמנים וזהו לפי עניות דעתי דוחק הבשלמא דאמרי' בגמ' בשלמא לרבנן כי טעמייהו שהפה שאסר הוא הפה שהתיר כלומר דאע"ג דלא קתני ליה בהדיא כשאר תלת באבי ניחא דיש לתרץ למה לא קתני ליה בהדיא כדכתיבנא אלא לר"מ מאי טעמיה וכו' דבגמ' בברייתא פליג ר"מ וס"ל דעדים שאמרו כתב ידנו זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו אינם נאמנים ומפ' בגמ' טעמיה דר"מ פסולי עדות משום דמלוה גופיה או לוקח זה מידק דייק ומחתים קטנים משום דחזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה בגדול פי' שכל מעשה השטר בגדולים הלוקח והמוכר וגבי עדים נמי אמרי' חזקה אין הלוקח מחתים בו קטנים אנוסים משום דס"ל לר"מ כדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב לוה שמודה בשטר שכתבו ועל פיו נחתמו העדים אין צריך לקיימו בעדים החתומין בו שאין הלוה שוב נאמן לומר פרעתיו ולא אמרי' בהא הפה שאסר הוא הפה שהתיר דמכיון שאמר כשר היה הרי הוחזק השטר וכי אמר פרעתיו לא מהימן שהרי ביד המלוה הוא ור"מ נמי דאמר אין נאמנין לפוסלו במודה לוה שכתבו קאמר וקאמר לא צריכנן תו לעדים ולאו אפומייהו מיקיים שטרא: ונ"ל דהשתא לא צריכנן תו לטעמי קמאי דפסולי עדות ודקטנים אלא כולהו משום דס"ל לר"מ כרשב"ג דאמר נמי דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו: ואיתא למילתייהו דר"מ ורבנן בפ' מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ד) והתם מפיק ר' יוחנן דר"מ לדרבנן וכמו שכתבתי ג"כ אמתני' דהתם סימן ו': והקשו תוס' ז"ל וא"ת ולמה נאמנין אליבא דרבנן והאי מגו במקום עדים הוא דאנן סהדי שלא היו אנוסין ולא פסולי עדות דהא לקמן בגמ' אמרי' תרי ותרי נינהו וי"ל כיון דהצריכו חכמים קיום הכא לא חשיב כלל קיום מה שאומרים כתב ידינו זה כיון דאינהו גופייהו אמרי תוך כדי דבור קטנים או אנוסים היינו אבל לקמן חשבינן להו כשני עדים כיון דכבר מקויים הוא שכתב ידן יוצא ממקום אחר ע"כ ואם יש עדים וכו' תוס' פ' כיצד אשת אחיו (יבמות דף כ"ה:)

אינם נאמנים. ביד פ"ג דהלכות עדות סי' ו' ובפ' ששי סי' ב': ובטור חו"מ סי' מ"ו:

משנה ד

זה אומר זה כתב ידי. וזה כתב ידו של חברי נראה דודאי דהא מתני' לא אתנייא הכא אלא אגב גררא דתני לעיל העדים שאמרו כתב ידנו הוא זה אבל אנוסים היינו וכו' נאמנים דאיצטריך לאשמועי' דגם בעדים אמרי' הפה שאסר הוא הפה שהתיר אע"ג דלית בהו דררא דממונא כמו שאכתוב בסמוך בסי' ז' סיים ותני נמי דינים דשייכי אעדים שאמרו כתב ידנו הוא זה והדר למילתיה למתני כל ענייני הפה שאסר הוא הפה שהתיר:

צריכין שיצטרף עמהן אחר ואפי' לקולא נמי כגון שנים החתומין על השטר ומת אחד מהן ס"ל לרבי דמעיד החי על חתימת ידו ועל חתימת המת בצרוף אחר עמו שמעיד בין על חתימתו של החי בין על חתימתו של המת דרבי מפשט פשיטא ליה דעל כתב ידן הן מעידין דאילו לרבנן דס"ל שעל מנה שבשטר הן מעידין צריכין שנים מן השוק שיעידו על חתימת המת וזה לבדו יעיד על חתימתו לחומרא והכריחו תוס' ז"ל והרא"ש ז"ל דלרבי אפ' אומרים בפי' שמעידין על מנה שבשטר חשיב כאילו מעידין על כתב ידן וכן לרבנן אפי' אומרי' בהדיא שמעידין על כתב ידן חשיב כאילו מעידין על מנה שבשטר:

אלא נאמן אדם לומר זה כתב ידי פי' ואין צריך להעיד ג"כ על כת"י של חברו כמו שאמר רבי ברישא והכי משמע בגמ' אבל תמהתי שמצאתי אח"כ בירוש' דקאמ' דלא נצרכא האי רישא אלא לרבי אע"ג דרבי אומר צריכין שיצטרף עמהן אחר מודה הוא הכא שאין נאמנין ע"כ: וכתבו תוס' והרא"ש ז"ל דגרסי' בירוש' רב הונא כרבי ור' יוחנן כרבנן פי' כשהעדים באין לקיים חתימתם אם זוכרים המלוה בלא שטר אפי' לרבי אין צריך שיצטרף עמהן אחר מן השוק דעל מנה שבשטר הן מעידין וכשאין זוכרין המלוה אפי' ע"י השטר אפי' רבנן מודו דצריכין לצרף עמהן אחר דעל כרחין אין מעידין אלא על כתב ידן וכי פליגי היינו כשזוכרין המלוה ע"י השטר דלרבנן חשוב זכירה ועל מנה הן מעידין ולרבי לא חשוב זכירה עכ"ל ז"ל: וביד פ"ו דהלכות עדות סי' ב': ובטור ח"מ סי' מ"ו:

משנה ה

האשה שאמרה אשת איש הייתי. וכו' פ' כל פסולי המוקדשי' דף ל"ו: וביד רפי"ב דהלכ' גירושין:

וגרושה אני. הכא במתני' לא שייך למיתני ופנויה אני כדתני בברייתא בגמ' דהתם ה"פ אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני כלומר ומעולם לא הייתי אשת איש ואעפ"כ נאמנת משו' שנתנה אמתלא לדבריה כדמפ' בגמ' אבל הכא ה"ק אמת שהייתי א"א אבל כבר נתגרשתי ונאמנת להנשא לישראל מטעם הפה שאסר הוא הפה שהתיר ולפלוגתא דאיכא בין הפוסקים אי האי נאמנת דמתני' דוקא בתוך כדי דבור או אפי' לאחר כדי דבור דלמאן דס"ל אפי' לאחר כדי דבור אם אחר שאמרה א"א הייתי חזרה ואמרה פנויה אני נאמנת ג"כ בלא אמתלא דאשת איש הייתי משמע דעכשיו פנויה היא:

ואם יש עדים שהיא אשת איש. תוס' ס"פ בתרא דגיטין:

אמרה נשבתי וכו'. ביד פי"ח דהלכות איסורי ביאה סי' כ"א כ"ב כ"ג: ובטור א"ה סי' ז' וסי' קנ"ב:

אם יש עדים שנשבית. דוקא שני עדים אבל אם עד א מעיד שהיא שבויה היא נאמנת ואפי' אם שני עדים מעידי' שנשבית אם עד אחד מעיד שהיא טהורה נאמן ולא זו בלבד אלא אפי' שני עדי' מעידין שנשבית ועד אחד מעיד שנטמאה ועד אחד מעיד שהיא טהורה מותרת אפי' לכהן אפי' זה שמעיד בה הוא עבד או שפחה וכמו שנכתוב בסמוך:
ואם משנשאת באו עדים ה"ז לא תצא בגמ' איכא מאן דמתני לה אסיפא דוקא אבל ברישא גבי א"א הייתי וגרושה אני תצא דס"ל דאשה מעיזה פניה שלא בפני בעלה לומר גרשני ואיכא מאן דמתני לה ארישא דס"ל דאין אשה מעיזה פניה לומר גרשני בעלי אפי' שלא בפניו וכ"ש אסיפא דאם משנשאת באו עדים ה"ז לא תצא דבשבויה הקלו דחששא בעלמא היא שמא נבעלה לגוי ונפסלה לכהונה: ועיין בקולון שרש ע"ב דף ע"ב:

משנה ו

שתי נשים שנשבו. והקשה החכם הר"ר אליעזר ארחא נר"ו דהאי בבא לא צריכא למיתני דמרישא דקתני ואם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני אינה נאמנת שמעי' לה דמה לי עדים לאשה אחת מה לי עדים לשתי נשים או לנשים רבות ואי משו' דבעי למיתני ובזמן שהן מעידות זו את זו הרי אלו נאמנות דאשמעינן דלא חיישי' לגומלין ה"מ למיתני האי בבא לבדה ואם שתי נשים מעידות זו את זו הרי אלו נאמנות. והשבתי לו דנלע"ד לתרץ דמשום דאיצטריך לתנא למיתני בתר הכי בבא דוכן שני אנשים זה אומר כהן אני וכו' לאשמועי' פלוגתא דר' יהודה ורבנן כדאמרי' בגמ' ואפי' רישא דזה אומר כהן אני וזה אומר כהן אני איצטרך ליה לתנא למיתני דאכתי לא אשמעי' בשום דוכתא דאין אדם נאמן על עצמו לכהונה ואגב דבבא דכהן איצטריך למיתני רישא וסיפא תנא נמי גבי נשים שנשבו רישא וסיפא אע"ג דליכא רבותא אלא בסיפא א"נ במ"ש תוס' ז"ל דאינהו לא ידעי דאיכא עדים איכא רבותא גם ברישא:
ואם משנשאת. וכו' טעות הוא כאן וצריך להעביר עליו קולמוס אע"פ שהדין אמתי:
בזמן שהן מעידות זו לזו וכו' שכל אחת אומרת אני וחברתי טהורה כך הוא לשון הברייתות בגמ': ופי' הרמב"ם ז"ל לפי שכשרים בעדות אשה שבויה שהיא טהורה אשה וקרוב וקטן המסיח לפי תומו ויתקיים העדות בשבויה שהיא טהורה כשיעיד העד שלה שהוא לא פירש ממנה מזמן שנשבית עד שיצאת מרשות הגוים ע"כ. וצריך לדקדק בין בבבא דשתי נשים בין בבבא דשני אנשים מאי מלת בזמן שהן מעידין דקתני דהוה סגי דליתני ואם הם מעידין וכו' ואיני יודע אם ברב אלפס נפל במקרה בבבא דשני אנשים ואם העידו זה על זה או בכוונה מכוונת: והא דאמרי' בכל דוכתא דבשבויה הקלו טעמא

הוי משום דמנוולה נפשה באפי שבאיה. וביד פי"ח דהלכ' איסורי ביאה סי' י"ז. ובטור א"ה סי' ז' ושם כתב בית יוסף שיש מחלוקת בין הפוסקים בגוי מל"ת בשבויה:

משנה ז

וכן שני אנשים. לא גרסי' שנשבו רש"י ז"ל. וביד פ' עשרים דהלכות א"ב סי' י"א י"ג ובטור א"ה סי' ב' ז'. ובגמ' פריך כל הני דתנא מתני' לאשמועי' הפה שאסר הוא הפה שהתיר למה לי ומשני צריכי וכו' עד ואי אשמועי' הני תרתי משום דממונא אבל א"א דאיסורא אימא לא קמ"ל:

[הגהה אמר המלקט קשה לע"ד דליתני אשת איש דאיסורא וכ"ש תרתי קמייתא דממונא ונלע"ד דיש לומר דאי הוה תנא אשת איש בלחוד ה"א דוקא בא"א הוא דכי יש עדים שהיא אשת איש והיא אומרת גרושה אני אינה נאמנת משום דהוי איסורא אבל תרתי קמייתא דלא הוי רק ממונא אפי' יש עדים שהיא של אביו או שהוא כתב ידם ה"א דלהוו נאמנים להכי תנא כולהו ע"כ]: וכתבו תוס' ז"ל אבל הכא דליכא דררא לא וכו' קשה לרשב"א הא איצטריך גבי עדי' דמהמני במגו לפסול השטר דהא אע"ג דר"מ פליג אסיפא מודי ברישא ע"כ פי' בסיפא גבי עדים שאמרו כתב ידינו הוא זה וכו' כדכתיבנא לעיל סי' ג' מודה ברישא גבי הא דר' יהושע שדה זו של אביך היתה וכו' א"כ רבותא טובא קמ"ל למיתני דנאמנים העדים לומר כתב ידינו הוא זה לאפוקי דר"מ אע"ג דמודה ברישא כך נלע"ד וכן מצאתי אח"כ שפי' ר"ש לוריא ז"ל: עוד כתבו ז"ל שתי נשים שנשבו למה לי דאי לאשמועי' דאחת נאמנת על חברתה הא בהדיא תנן לקמן דאפי' עבד ושפחה נאמנים ע"כ: עוד כתבו ז"ל וכן שני אנשים למה לי משו' דבעי למתני פלוגתא דר' יהודה ורבנן אבל בשתי נשים משמע דלא פליג ר' יהודה משו' דבשבויה הקלו ע"כ:

משנה ח

ר' יהודה אומר אין מעלין. וכו' עיין במ"ש בספ"ד דדמאי: ואיתא פ' חזקת (בבא בתרא דף ל"א) ומסיק בגמ' הכא והתם דכל הני תנאי ס"ל דלא חיישי' לזילותא דבי דינא פי' כשדנו דין אחד ואח"כ נולד דבר הגורם לבטל דבריהם שמבטלין הדין לכ"ע ודלא כר' מנחם ב"ר יוסי דהתם דחייש לזולותא דבי דינא ואין מבטלין מה שכבר דנו:

א"ר אלעזר. גרסי' בלי יו"ד ופשוט הוא וה"פ אימתי אין מעלין לכהונה על פי עד אחד במקום שיש עוררין אבל במקום שאין עוררין מעלין לכהונה על פי עד אחד כדברי ת"ק ודוקא היכא דליכא גומלין אבל היכא דאיכא גומלין פליגנא בהא בהדי ת"ק וז"ל הר"ן ז"ל בקיצור ובגמ' פריך רשב"ג היינו ת"ק כלומר אי רשב"ג מיירי אפי' היכא דאיכא למיחש לגומלין היינו ת"ק דמתני' ואי מיירי דוקא בדליכא למיחש לגומלין היינו ת"ק

דידיה דהיינו ר' אלעז' ומסקי' דבפלוגתא דר' נתן ורבנן דבברייתא פליגי דר' אלעז' ה"ק אימתי אין מעלין לכהונה ע"פ אחד ואפי' באו שנים זה בפני עצמו וזה בפני עצמו דלא חשיב אלא כעד אחד היינו דוקא במקום שיש עליו עוררין אבל אם אין עליו עוררין מעלין לכהונה ע"פ עד אחד כל היכא דליכא למיחש לגומלין ורשב"ג סבר אפי' במקום שיש עליו עוררין מעלין לכהונה כלומר על פי שנים שבאו כל א' בפני עצמו ולא העידו בב"ד כאחת ע"כ בקיצור ומובן עם מה שפירש כבר ר"ע ז"ל:

משום שמעון בן הסגן. כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל ומחק מלת רבי:

משנה ט

האשה שנחבשה בידי גוים. וכו' תוס' פ' יום הכפורים (יומא דף פ"ב) ודס"פ בן סורר: ובגמ' פ' אין מעמידין (עבודה זרה דף כ"ג.) ועיין במ"ש שם ראש הפרק: וביד פי"ח דהא"ב מסי' כ"ו עד סוף הפרק: ובטור א"ה סי' ז'. ואיתיה בטור ג"כ בשלחן ערוך ובלבוש. ומפורש שם בטור בספר הלבוש סעיף י' ודוקא שחייבת להם ממון שהלוו לה שיראים להפסיד ממונם אבל אם תפשוה מפני שרוצים ממנה ממון שיפדוה בה ואינה חייבת להם כלום אסורה לכהן שכיון שאינם מפסידין ממון מכיסם לא אכפת להו וחיישי' שמא הפקירוה לזנות ואנסוה ע"כ: וכתוב במהרי"ק ז"ל שרש ק"ס על ידי ממון מותרת לבעלה דקדק ה"ר יעקב מאורליאנש ז"ל הא סיתמא אסורה ואפילו באשת כהן ע"כ: וכתוב באשרי בשם ה"ר אלחנן ז"ל דדוקא כשנתיחדה זמן מרובה הוא דאיכא למיחש בדליכא הפסד ממון אבל בזמן מועט ליכא למיחש ע"כ:

ע"י נפשות. לרב כגון נשי דגנבי וללוי כגון אשתו של אלעזר בן דינאי שהיה רוצח אבל נשי דגנבי הגונבים ממון לא מפקרי וכתב הר"ן ז"ל דמאי דאמרי' דכשיד אומות העולם תקיפה על עצמן דאפי' ע"י ממון אסורה לכהונה כיון שאינו מתיירא מהפסד ממונו דוקא בשנחבשה אבל אשת כהן שנתייחדה אע"ג דלא יש בה הפסד ממון כלל שריא ע"כ. וכתב שכן מפ' ר"י ושכן מטין ג"כ דברי הרמב"ם ז"ל: במה שפי' ר"ע ז"ל במתני' נראה שהסכים לפי' תוס' ז"ל. וכתב הר"ן ז"ל דר"ח והגאון ז"ל פירשו משנתנו באשת כהן בלבד אבל באשת ישראל אפי' ע"י נפשות מותרת וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפי"ח מהא"ב ואע"ג דקתני האשה סתמא דמשמע אפי' באשת ישראל משו' דבמתני' דבקמא ודבתרא בכהונה עסיק דקתני אין מעלין לכהונה ע"פ עד אחד ובתר הכי קתני עיר שכבשוה כרקום כל כהנות שנמצאו פסולות מש"ה קתני האשה סתמא והא דקתני לבעלה ולא קתני מותרת לכהן ואסורה לכהן היינו משו' דע"י נפשות היינו ע"י נפשות דבעל כדאמרי' בגמ' כגון הני נשי דגנבי כלומר שבעליהן נתלין ודרך המלכות להפקיר ביתם ונשיהם וללוי דוקא

כגון אשתו של אלעזר בן דינאי הרוצח ומש"ה אמר אסורה לבעלה לומר דבאשה שיש לה בעל עסקינן ולא בנפשות דידה אלא בנפשות דבעל ועוד דקמ"ל דאע"ג דאית לה בעל גוי לא מסתפי מיניה עכ"ל ז"ל. וי"מ דוקא ע"י נפשות כגון עלילת גניבה וכיוצא בזה אבל נתפשה על קדוש השם מותרת לבעלה כי ודאי לא נתרצית ע"כ. ובגמ' בלישנא בתרא רמי תנן ע"י ממון מותרת לבעלה והא אשקלון דע"י ממון הוה ותנא בפ' בתרא דעדויות העיד ר' יוסי הכהן ור' זכריה בן הקצב על תנוקות שהורהבה באשקלון וריחקוה בני משפחתה ועדיה מעידין אותה שלא נסתרה ושלא נטמאה אמרו להם חכמים אם מאמינים אתם שהורהנה האמינו שלא נסתרה ושלא נטמאה ואם אין אתם מאמינים וכו' וטעמ' דמותרת דעדיה מעידין עליה שלא נסתרה ושלא נטמאה הא אין עדיה מעידין אסורה והיכי תנן הכא ע"י ממון מותרת ומשני אמר רב שמואל בר יצחק לא קשיא כאן שיד ישראל תקיפה על אומות התם כגון שיד א"ה תקיפה על עצמן:

כרקום. בכאף וקוף וכן הוא בערוך: כתב התוי"ט ומ"ש הר"ב ואפי' יש בעיר מחבואה וכו' כל אחת מנשי בני העיר נאמנת וכו' דמי יימר דאיטמי משא"כ בשני שבילין דמשנה ה' פ"ה דטהרות דהתם ודאי איכא טומאה גמ' ומה"ט נמי נאמנת במגו דכיון דאין כאן אלא חששא לא הוי כמגו במקום עדים דלא אמרי'. גמ' ע"כ: וכתב הרא"ש ז"ל דהא דקתני כל כהנות לאו דוקא דה"ה כל הנשים אפי' פנויות כיון דחיישי' שבא עליה גוי ופסלה בביאתו אלא הא דקתני כל כהנות משו' דבעי למיתני עובדא דר' זכריה בן הקצב ע"כ: ובגמ' רמי והתנן בפ' בתרא דמסכת ע"ז בולשת וכו' בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך ומתרץ רב מארי לבעול יש פנאי דתקיף ליה יצריה לנסך אין פנאי ויש עוד תירוץ אחר הכא בגמ' אלא שלתוספות אליבא דרש"י ז"ל אינו תירוץ עיין עליו וכתבו עוד תוס' ז"ל ואין לתרץ דהכא מיירי לאחר גמר המלחמה דאז יש להם פנאי דסתמא קתני דמשמע בכל ענין אפי' קודם גמר המלחמה ע"כ:

ואם יש להם עדים אפי' עבד אפי' שפחה. בגמ' רמי ושפחה דידה מהימנא ורמינהי דתנן בפ' מי שאחזו ולא תתייחד עמו אלא בפני עדים וכו' חוץ משפחתה מפני שלבה גס בשפחתה ומשני רב פפי דבשבויה הקלו ורב פפא משני מתני' בשפחה דידיה והתם מיירי בשפחה דידה ורב אשי אמר מתני' נמי בשפחה דידה והתם גבי גט דשתיקותה מתירתה שאינה צריכה שתעיד לומר לא שמשה אלא שתאמר אני הייתי עמה לא מהימנא להיות זו מותרת על ידה דאי נמי חזיא לא מסהדא הכא גבי שבויה דשתיקותה דשפחה אוסרתה לגבירתה דכל כמה שאינה מעידה לומר טהורה היא מחזקינן לה בטמאה כי מסהדא ואמרה טהורה הא מהימנא דלשקורי לאו אורחיה אלא למישתק

ופרכי' השתא נמי כיון דרחמא לה לגבירתה או דדחלה מינה אתיא ומשקרא ואמרה טהורה היא ומשני תרתי לא עבדא חדא שתשתוק שלא תעיד האמת שקלקלה ועוד שתאמר שקר שהיא טהורה:

ואין אדם נאמן ע"י עצמו כתב רבינו שמשון ז"ל בפ"ה דמסכת פרה ברוב ספרים שאין אדם נאמן ופירושו כמו ואין אדם נאמן וכו' ע"כ. וכן כתוב בספר הליכות עולם בפ"א דשער השלישי שהנוסחא המדוקדקת היא שאין אדם בשין והשין במקום ויו ע"כ: וכן כתוב ג"כ בספר כריתות שער ב' דלשון למודים גם ה"ר יהוסף ז"ל כתב שכן מצא ברוב הספרים שאין אדם נאמן בשין ע"כ: וכתבו תוס' ז"ל ואע"ג דמסיק בגמ' אליבא דרב פפא דבנה ובתה ועבדה ושפחתה לא מהימני אלא במסיחין לפי תומם אבל היא ובעלה אפי' מסיחין לפי תומם לא מהימני ואע"ג דיוחנן אוכל חלות היה נאמן על עצמו במל"ת כדאיתא בגמ' הכא בפירקין בדף כ"ו וגם בפ' הגוזל בתרא ה"מ לתרומה אבל הכא מעלה עשו ביוחסין: וביד פי"ח דהלכות איסורי ביאה סי' י"ט:

א"ר זכריה בן הקצב כהן היה רש"י ז"ל: ונלע"ד שאביו של ר' זכריה היה ממש קצב בשר או קצב הפסדות של ממון או קצב קופה לעניים מפני שאין דרך להקרא שם העצם בהא הידיעה וכמו שכתבתי ג"כ בשם ה"ר שמשון ז"ל בספ"ג דכלאים גבי ר' יוסי בן החוטף וכן כתב רד"ק ז"ל בשרש לחש גבי שלום בן הלוחש:

המעון הזה עיין בתוספות יום טוב עי' תוספות ז"ל בפ"ק דנדרים דסבירא ליה דגם העבודה הוי לשון שבועה כמו שכתבתי שם:

א"ל אין אדם מעיד על ידי עצמו תנא ואפי' באיסור שבויה הקל. ואע"פ שאסרוה עליו לפי שכהן היה הוא ייחד לה בית בחצרו וכשהיא יוצאה והוא בחצר יוצא בראש בניה שייהו הבנים עמהם שלא יתייחדו וכשהיא נכנסת נכנסת בסוף בניה כדי שלא יהא הוא בחצר והבנים מבחוץ: וביד שם סי' כ"ה:

משנה י

ואלו נאמנין להעיד בגודלן וכו' שיעורו ובאלו עניינים נאמנין להעיד וכו': ואיתא בתוס' דפירקין דף י"ו והרא"ש דפ' כיצד מעברין דף ק"כ ותוס' דר"פ המוכר פירות: ונלע"ד דמשום דתנא במתני' דלעיל ואם יש להם עדים אפי' עבד אפי' שפחה הרי אלו נאמנין קתני השתא ואלו נאמנין להעיד בגדלן מה שראו בקטנן למעוטי גוי ועבד שנתגיירו ושנשתחררו שאינם יכולין להעיד על מה שראו בגויתן או על מה שראו קודם שנשתחררו כדאיתא בברייתא בגמ' בפלוגתא דריב"ב ורבנן: ירושלמי אין נאמנין אלא בגדלן מה שראו בקטנן הא בקטנן לא תמן בפ' הגוזל בתרא תנינן נאמנת אשה או קטן לומר מכאן

יצא נחיל זה ומהלך בתוך שדהו ונוטל את נחילו ובההיא אמר כן ר' אחא ר' חנניא בשם ר' יוחנן לא אמר ריב"ב אלא על נחיל של דבורים שאין גזלו דבר תורה תני ר' אושעיא ובלבד במפריח ומסתברא לאלתר הא לאחר זמן לא ותנינן בד"א שהעידו במאמרן אבל יצאו וחזרו אני אומר מפני יראה ופתוי אמרו כן ע"כ ועיין בתוס': ובגמ' אמר רב הונא והוא שיש עמו גדול ופי' הר"ן ז"ל לאו אכולה מתני' קאי אלא אזה כתב ידו של אבא ואיצאת בהינומא ולשהיה חולק על הגרן נמי קאי למסקנא דהא מוקמינן לה כר' יהודה דסבר דמעלין מתרומה ליוחסין והלכך אף לתרומה נמי בעינן שני עדים כיוחסין אבל לשהמקום הזה בית הפרס ועד כאן היינו באים בשבת לא קאי דהתם בעד אחד סגי ואפי' עבד ואפי' שפחה נאמנין לומר ע"כ תחום שבת ושומעין להם כדאיתא בעירובין ואי קאי עלייהו תיפוק לי' משום גדול גופיה אלא ודאי כדאמרי' ע"כ. ועיין בגמ' בתוס' ד"ה והוא שיש גדול: עוד כתב הר"ן ז"ל דהאי גדול דבעי בהדיה אע"פ שהוא קרוב ונאמן דעדי קיום אע"פ שהן קרובין לעדי השטר כשרים ע"כ: וביד רפ"ז דהלכות עדות סי' ב' ובפי"ד סי' ג' ובטור א"ה סי' ג':

זכור הייתי בפלונית וכו' נ"א באשת פלוני: וביד פ' ששה עשר דהלכות אישות סי' כ"ה ובטור א"ה סי' צ"ו ובח"מ סי' ל"ה וסי' מ"ו:

ושהיה איש פלוני וכו' לטבול לאכול בתרומתו ולא חיישי' שמא עבד כהן ועכשיו נשתחרר ונוטל שלא כדין דהא קיי"ל שאסור ובמתני' תנן יוצא מבית הספר וההיא ברייתא דמייתי דקתני עבד שקרא שלשה פסוקים בבית הכנסת לא יצא לחירות דשמעת מינה דיש עבד לומד תורה ההיא בשלמד תורה העבד מאליו אבל לנהוג בו רבו מנהג בנים להוליכו לבית הספר או ללמד אסור: וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ס"א לטרומתו: וביד פרק משרים דהלכות א"ב סי' ט"ו:

ושהיה חולק עמנו על הגרן ולא חישי' וכו' פירוש' דר"ע ז"ל אמר המלקט כר' יהודה אבל לר' יוסי דאמר חולקי' שיישי' שמא עבד כהן הוא ועכשו נשתחרר ואהו לאסוקי מתרומה ליוחסין וכמו שנתבאר בפי"א דמסכת יבמות סי': וכתבו תוס' ז"ל דלר' יהודה מתני' איירי שפיר שהקטן מעיד שחלקו לו תרומה דאורייתא אלא שאנו אין אנו מאמינין אותו אלא להאכילו בתרומה דרבנן ע"כ:

ושהמקום הזה בית הפרס דאי איכא בקעה שמוחזק לנו זה זמן שיש שם בית הפרס והבקעה כולה בספק טומאה כי מסהדי שהמקום הזה בית הפרס ושכל מה שהוא חוץ ממנו טהור מהימני משו' דבית הפרס דרבנן והראב"ד ז"ל כתב ושהמקום הזה בית הפרס הוא בית הפרס לשון טומאה קלה הוא כלומ' כבר הוקלה טומאתו שנידש ונופח והוא

טהור לעושי פסח ומה טעם נאמן בו משום דטומאת בית הפרס אפילו קודם דישה וניפוח אינה אלא מדרבנן שמא נתגלגלה עצם כשעורה לשם ע"כ. ומ"מ הדבר נראה שאין עדות זו אלא להקל דומיא דכל הנך דמתני אבל לא שיהיה נאמן להחמיר שאם נאמינהו כ"ש בדרבנן להחמיר בדאורייתא הר"ן ז"ל:

ומושב. בבלי ובירוש' וברש"י ובהרי"ף ז"ל ליתיה וכן ג"כ בהר"ן ז"ל ולא ברעז"ל: גם ה"ר יהוסף ז"ל מחקו וכתב ס"א מעמד ומספד ומושב ע"כ: ר' יוחנן בן ברוקא אומ' נאמנין ל"ג במתני' אלא בברייתא ולאו אדרך מעמד ומספד קאי אפי' בברייתא כדמפ' בגמ' רש"י ז"ל:

פרק ג

משנה א

אלו נערות. פ' בתולה נשאת (כתובות דף י"א) ובפ' שור שנגח ד' וה' (בבא קמא דף ל"ח) ובירוש' פ"ק דמגלה דף ע"א: ונראה דקאי אפ"ק דאגב שהזכיר שם דגיורת ושבויה ושפחה פחותות מבנות שלש כתיבתם מאתים ויותר על ג' כתובתם מנה קתני השתא דהני פחותות לענין קנס יש להן והני יתירות אין להם קנס אלא שהפסיק בכל האי פירקא דלעיל מהנהו טעמי דכתיבנא לעיל בההוא פירקא והדר לדיניהן דהני לענין קנס ובדין הוא דה"ל למישרי ברישא ולמיתני אלו נערות שיש להן קנס הבא על הגיורת וכו' מן הטעם שכתבנו אלא משו' דאיכא רבותא טפי בממזרת ונתינה וכותית דהא פסולות פתח בהו ברישא וזה אפשר שכיון רש"י ז"ל במה שכתב הבא על הממזרת בגמ' פריך אבל כשרות לא ומשני פסולות איצטריכא ליה לאשמועי' כלומ' אם תקשה דה"ל למיתני ברייתא בגיורת מן הטעם שכתבנו אה"נ אלא במאי דפריך בגמ' ומשני מתורץ הדבר וכדכתיבנא כנלע"ד. ואי גרסי' ואלו נערות בויו הוה ניחא טפי מה שכתבנו ועוד י"ל דנקט ברישא ממזרת ונתינה וכותית משום דליכא למיתני בהו בסיפא בואלו שאין להם קנס מידי כדתני בשאר באבי ושיעור מתני' ואלו נערות שהבא עליהן נותן להן קנס ממזרת ונתינה וכותית אלא דנקט מלת הבא בתר הכי כדי לחלקן כמו שנכתב בסמוך בס"ד: נערות גמ' נערה אין קטנה לא וכתב רש"ל ז"ל דדייק ליה מדלא קתני אלו בתולות שיש להן קנס שהרי עיקר הקנס על ענין בתולים ועוד בקרא דמפותה לא הוזכר אלא בתולה והיה לו להזכיר הלשון הנאמר בשניהם אלא דבא להשמיענו חדוש אלו נערות ולא קטנות שלא תאמר דקרא לא קפיד אלא אנערות ולא בוגרות ומש"ה דייק שפיר דליכא למימר דילמא דלא אתי למעוטי אלא בוגרת ע"כ. ותוס' ז"ל תרצו דאסיפא דמתני'

דקתני כל מקום שיש מכר אין קנס סמיך ומשני בגמ' דהאי מתני' נמי ר"מ היא דאמר קטנה אין לה קנס: ועיין בתוס' דנדה פ' יוצא דופן (נדה דף מ"ד:)

הבא על הממזרת וכו'. תוס' פ' אלמנה לכהן גדול דף ס"א ודפ' הערל (יבמות דף ע"ט:)

ועל הנתינה מן הגבעונים. ועל שם שנתנם יהושע וכו' ודוד גזר עליהם כן פי' רש"י ז"ל כאן ובריש פ' עשרה יוחסין וכן היא דעת הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהלכ' א"ב אבל הר"ן העלה דנתינה דכוליה תלמודא היינו אחת משבעה עממין שנתגיירה שהיא אסורה מן התורה אפי אחר שנתגיירה מלאו דלא תתחתן ע"כ ואף רש"י ז"ל עצמו כתב בפ"ד מיתות כותי בלא תתחתן בם וכן הנתין דהוא מן הגבעונים וכן כתב בפ' ואלו הן הלוקין: וכל ז' עממין בגירותן נמי אסירי כדאמר רבא בפ' הערל מיהו דוקא אותן המתגיירין בעצמן אבל בניהם ובנותיהן מותרין שהרי לא מנה בהן הכתוב דורות ובא דוד וגזר על הנתינים לעולם עכ"ל ברפ"י יוחסין: ואיתא להאי בבא בירוש' רפ"י יוחסין:

ועל הכותית. עיין בתוי"ט מה שכתב על פי' הרעז"ל ומביא בשם התו' והא דלא תנא מצרי ואדומי משו' שיש להם היתר אבל קשה דליתני מחזיר גרושתו משנשאת ונבעלה שלא כדרכה אע"ג דאמרי' בפ"י יוחסין הכל מודים שאם בעל ולא קדש שאינו לוקה מ"מ לר' עקיבא דאמ' אין קדושי' תופסין במחזיר גרושתו ליתני ועוד ה"מ למיתני יבמה לשוק וי"ל דתנא ושייר ואע"ג דבפ"ק דקדושין פריך תנא תני אלו ואת אמרת תנא ושייר הכא דתני בסיפא ואלו שאין הן קנס לא שייך למידק הכי כדאשכחן בפ' המזבח מקדש דקתני ואלו פסולן בקדש ואלו שאין פסולן בקדש ומשייר ברישא ובסיפא:

הבא על הגיורת. תוס' דפרק יוצא דופן ר' מ"ד.

הבא על אחותו. פ' בן סורר (סנהדרין דף ע"ג) ובגמ' מוקי דמתני' דמחייב תשלומין לבא על אחותו וכו' ואע"פ שמתחייב כרת בביאתו דלא כר' נחיניא בן הקנה דתניא ר' נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת אתשלומין מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אם שרף גדושו של חברו אף יום הכפורים מתחייב בנפשו כרת ופטור מן התשלומין הכא נמי גבי בא על אחותו וכו' כיון דמתחייב כרת פטור מן הקנס: וכתבו תוס' ז"ל וה"ה דה"מ לאקומה כשגרשה. והביא ירוש' זה סמ"ג עשין סוף סי' נ"ד. ור"ע ז"ל פי' כלשון רש"י והרמב"ם ז"ל ומשו' אשת אחיו הוא דאיצטריכא להו לפ' הכי דנתגרשה דאי נתאלמנה יבמה היא לו וזקוקה לו ולפי' הירוש' שהביאו תוס' ז"ל דמיירי אף בנתאלמנה:

אע"פ שהן. **בְּהִכָּרַת** כך היא גירסת רבינו יהודה ב"ר נתן כמו שכתבתי בפ"ק דמגלה אבל בהרי"ף והרא"ש ז"ל כתוב אע"פ שהן בכרת: ובגמ' יליף מקראי דפסולות כגון חייבי

לאוין וכ"ש חייבי עשה כגון מצרי ואדומי דיש להם קנס וגם דחייבי כרתות יש להם קנס מנער נערה הנערה. וגם בהצטרפות קראי אחריני עם דרשת מלת הנערה כדאיתא התם ע"ש ובתוס'. בסוף פ' ר"ע ז"ל אבל אם היתה שם התראה פטור אמ' המלקט ומתני' דמכות רפ"ג דקתני ואלו הן הלוקין הבא על אחותו וכו' מיירי בשהתרו בו דאיכא ממון ומלקות ואשמועי' שם דלקי ולא משלם ומתני' דהכא מיירי בשלא התרו בו דליכא מלקות והיא אוקמתא דר' יוחנן וגם רבה אסיקנא בגמ' דע"כ כר' יוחנן ס"ל דחייבי מלקיות שוגגין משלמין ממון ומוקי נמי למתני' כשלא התרו בו וריש לקיש תירץ דמתני' דהכא כר"מ דאית ליה אדם לוקה ומשלם ועולא תירץ דמתני' באחותו נערה דאיכא קנס ולא לקי ומתני' דהתם באחותו בוגרת או באחותו נערה ותומה ומפותה דליכא קנס וכרבנן: וביד פ"א דהלכו' נערה בתולה סי' י"א: ובטור א"ה כוליה פירקי' בסי' קע"ז: ואמרי' בגמ' דמתני' דקתני קנס לממזרת ולאחותו וכו' דלא כי האי תנא דתניא ולו תהיה לאשה שמעון התמני אומר אשה שיש לו בה הויה דהיינו שקדושין תופסין לו בה יש לה קנס פרט לאחותו ולכל חייבי כרתות. ר"ש בן מנסיא אומ' אשה הראויה לקיימה דמשמע ליה תהיה לשון קיום ומפ' ר' זירא דאיכא בינייהו ממזרת ונתינה למ"ד יש בה הויה הא נמי יש בה הויה למ"ד ראויה לקיימה הא אינה ראויה לקיימה ולר' עקיבא דס"ל דאין קדושי' תופסין בחייבי לאוין קאזיל. ומפ' בגמ' מאי בינייהו מ"מ למאן דס"ל דקדושין תופסין בחייבי לאוין מתני' בלא כשמעון התמני בחייבי כרתות ודלא כר"ש בן מנסיא בין בחייבי כרתות בין בחייבי לאוין. אמר רב חסדא הכל מודי' בבא על הנדה שמשלם קנס למ"ד יש בה הויה בעי' הא נמי יש בה הויה שהמקדש אשה בימי נדותה מקודשת למ"ד ראויה לקיימה הא נמי ראיה לקיימה:

משנה ב

ואלו שאין להם קנס וכו'. ביד שם פ"א סי' ג'.

ר' יהודה אומר שבויה שנפדת. וכו' אבל בגיורת מודה שאין לה דודאי היא בחזקת בעולה שנבעלה בעוד שלא היה דעתה להתגייר ואפי' אם היה דעתה להתגייר משהיתה בת שלש שנים ויום א' מ"מ לא מנטרא נפשה כיון דאינה ראויה להתעבר ובברייתא משמע דפליג ר' יהודה דידיה אדידיה אליבא דר' יוחנן דמפ' טעמיה דר' יהודה הכא משו' שלא יהא חוטא נשכר א"נ ע"כ ל"ק ר' דוסא התם אלא בתרומה בזמן הזה דרבנן היא אבל קנס דמדאורייתא אפשר כרבנן ס"ל דלית לה קנס לא פריך בגמ' דלא קשי מידי: ובירושלמי א"ר יוחנן לא ריבה אותה ר' יהודה אלא לקנס תני ר' חייא אף לכתובת

מנה מאתים ר"ש בן לקיש אומ' אף להאכילה תרומה על דעתיה דרשב"ל ר' יהודה ור' דוסא שניהם אומרי' דבר אחד אתא ר' חנינא בשם רשב"ל הלכה כר' דוסא ע"כ:

ר' יהודה אומ' שבויה שנפדית הרי היא בקדושתה אע"פ שגדולה. הלשון דחוק בעיני שהיה צריך לשנות שבויה אע"פ שנפדית כשהיא גדולה הרי היא בקדושתה וצריך לדחוק דה"ק אע"פ שנשבות כשהיתה גדולה כמו שפ"י ר"ע. ז"ל: ונראה דהכא ליכא למפרך דמרישא דקתני דפתוחות מבת ג' שנים ויום א' יש להם קנס שמעי' דיתרות אין להם קנס דהכא איצטריך למיתני משו' לאשמועי' פלוגתא דר' יהודה ארבנן:

הבא על בתו. למאי דמוקי מתני' בפ' בן סורר ומורה במפותה צריך לאוקומה כשבא עליה ובגרה תוס' ז"ל ופירשו שם בדף ע"ג וז"ל אי דאב תיפוק ליה דאפי' בא עליה אחר קנסה לאביה דאי לעצמה תיקשי ליה דמחלה וא"כ כיון שהוא מוכרח שהוא לאביה אמאי איצטריך לומר דפטור משו' דקים ליה בדרבא מיניה ואין לומר דאיצטריך להיכא דלא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו ונראה לפ' דלעולם לעצמה ואפי' במפותה מיחייב אי אמרה בשעה שבא עליה שאינה מוחלת הקנס ע"כ: ובירושלמי אילו אחר בא עליה קנסה לאו לאביה תפתר שבא עליה עד שלא מת אביה ומת אביה כר' יוסי הגלולי ברם כר' עקי' יש לה קנס וקנסה לעצמה ע"כ: וכתבו תוס' ז"ל וה"ה דה"מ לאיקומה אליבא דר' יוסי הגלילי שבא עליה אביה עד שלא בגרה ובגרה דליכא לאקשויי תיפוק ליה דקנסה לאביה ואמאי איצטריך לטעמ' דקלב"מ דהא כיון שבגרה וכ"ע אין קנסה לאביה ע"כ בהרחבת קצת ביאור מאצלי כפי עניות דעתו:

שנאמ' ולא יהיה אסון ענוש יענש. הא אם יהיה אסון לא יענש וכו' וכתי' נמי קרא אחרינא כדי רשעתו במספר משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות וחד קרא אתא למיתה וממון וחד למלקות וממון וצריכי וכו' כדאיתא בגמ': וז"ל הר"ן ז"ל ואע"ג דמתניתין מיתוקמא בשלא התרו בו אפ"ה פטור מקנס דחייבי מיתות אע"פ שהן שוגגין פטורין מלשלם ובגמ' ולפי' לה מדתנא דבי חזקיה וכו': עוד בסוף פירושו של: ר"ע. ז"ל וילקה ואז אינו משלם אמ' המלקט ודלא כר' מאיר דאמ' אדם לוקה ומשלם: ולדידיה חד קרא למותה וממון וחד למיתה ומלקות וצריכי וכו' כדאיתא בגמ' ותו איכא קראי אחריני ובגמ' מפ' לכולהו למאי איצטריכו ובמסקנא מפ' דר' חנינא בן עקביא מפיק דהיכא דמשלם קנס אע"ג דחדוש הוא לא מיקטיל מקרא דכל חרם וכתבו בתוספות אף על גב דבמתני' מייתי קרא דלא יהיה אסון למי שמשלם קנס דלא מיקטיל ור' חנינא מפיק ליה מכל חרם היינו משו' דכייל מתניתין כל חייבי

מיתות דקתני וכל המתחייב וכו' אי נמי מתניתין אתיא כתנא קמא דר' חנינא בן עקביא ופלוגתייהו בברייתא בגמ': וביד שם פ"ד סימן ה':

משנה ג

נערה שנתארסה ונתגרשה. עיין בתי"ט מה שהביא רש"י ז"ל על זה. עוד פי' רש"י ז"ל ורישא דקתני אשת אחיו ואשת אחי אביו דנתארסה ונתגרשה עסיקי' דאי בעודה תחתיו חייבי מיתות פטורין וקתני יש להן קנס ר' עקי' היא ע"כ:

ר' עקיבא אומר יש לה קנס. תוס' פ' בן סורר (סנהדרין דף ע"ג.) ודוקא באנוסה הוא דקאמר דיש לה קנס אבל במפותה כגון זו אפי' ר"ע מודה דפטור. ובברייתא בגמ' קתני ר' עקיבא אומר וקנסה לאביה ותרי תנאי אליבא דר"ע ובגמי מפ' טעמייהו. וביד פ"א דהלכות נערה בתולה סי' ט' ובפ' שני סי' י"ו. וכתב הרא"ש ז"ל והרמב"ם ז"ל כתב דקנס לבד לעצמה אבל בושתה ופגמה לאביה ואפשר דטעמיה מהא דאמרי' לקמן על בושת ופגם ואימא לדידה ומסיק דבושת ופגם לאביה משום דאי בעי מסר לה למנוול ולמוכה שחין והאי טעמא כשנתארסה ונתגרשה וקרא דלא אורסה לא קאי אלא אקנסה דכתי' בקרא אבל בושת ופגם יליף מדכתי' ונתן האיש השוכב עמה הנאת שכיבה חמשים מכלל דאיכא בושת ופגם כמו בשאר חבלות אבל בהאי קרא לא כתיבי ומיהו נראה דגם בושתה ופגמה לעצמה מדקאמר ר אלעז' ביתומה שנתארסה ונתגרשה המפתה פטור ואם איתא דבושתה ופגמה לאביה לא ה"ל למיתני דמפתה פטור בסתם כיון דחייב בבושת ופגם והיינו טעמ' וכו' ע"ש:

משנה ד

המפתה וכו' ר"פ נערה:

נותן ג' דברים. **והאונס ד'** נ"ל דמניינא דמפתה למעוטי שאם כנסה אינם די עם הכתובה שהרי הדין הוא שאם רצו וכנסה אינו משלם קנס אלא כותב לה כתובה כשאר הבתולות ומניינא דאונס למעוטי שאינם חמשה עם הכתובה אם כנסה שהרי האנוסה אליבא דרבנן דהלכתא כותייהו לגבי ר' יוסי ב"ר יהודה אין לה כתובה מן האונס שלא תקנו חכמים כתובה לאשה אלא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אבל זה האונס אינו יכול להוציאה ואפי' אם נתאלמנה א רצתה היא להתגרש ממנו אין לה כלום. עוד נלע"ד דמניינא דאונס לומר לעולם הם ד' אבל מניינא דמפתה אפשר שלא יהיו רק שנים דהיינו בושת ופגם והיינו ששנה סמוך לו מה בין האונס למפתה האונס נותן מיד כל הד' והמפתה לכשלא יכניס יתן השלשה אבל אם כנס אינו נותן אלא בושת ופגם וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד ובזה ידוקדק לשון המשנה דקתני גבי מפתה נותן בושת ופגם

וקנס דבדין הוא דה"ל למיתני קנס בושת ופגם קנס ברישא דהא קנס כוא העיקר אלא משום דבושת ופגם לעולם הם משתלמין אפי' אם כנסה להכי עשה אותם עיקר ותנינהו ברישא. ופתח תנא במפתה ברישא אע"ג שמנין שלו לאו דוקא כדאמרן משום שג"כ הוא כתוב בתורה תחלה בפ' משפטים ועוד דקתני מלמטה למעלה זה שלשה וזה ד':

שהאונס נותן את הצער. תוס' פ' הכונס (בבא קמא דף נ"ט.) ובגמ' אבוה דשמואל פירש דהיינו צער חבטה ואפי' חֲבָטָה ע"ג שיראין דאינו דומה נבעלת ברצון לנבעלת באונס ומתני' דלא כר"ש בן יהודה דאמר אונס אינו משלם את הצער מפני שסופה להצטער תחת בעלה ורב נחמן אמר רבה בר אבוה צער של פיסוק הרגלים וכן היא אומר ותפשקי את רגליך לכל עובר אבל בתולה מפותה אין לה צער כי אם דבר מועט כמיא חמימי על רישיה דקרחא או כי ריבדא דכוסילתא או כלחם הקשה שגורר את החיך. ונלע"ד דבזה מדוקדק לשון המשנה דקתני והמפתה אינו נותן את הצער דמשמע שעכ"פ יש לה ג"כ קצת צער ואעפ"כ הוא פטור ממנו. ואיתה למילתיה דר"ש בן יהודה בפ' הכונס (בבא קמא דף נ"ט) ומסיים אביי מינה דס"ל לר"ש בן יהודה כחש גופנא גבי נזקי ממון כדאיתא התם. וביד פ"א דהלכו' נערה בתולה סי' ג' ור"פ שני וסי' ז': ובטור א"ה סי' קע"ז. וכתוב במהר"י קולין ז"ל סוף שרש קכ"ט וז"ל והמפתה אם רצה להוציא יוציא לא מצינו חילוק בין מפתה למפתה לומר דהיכא שהוא משלם קנס לא יכנוס די לו בכפייה זו והיכא שאינה בת קנס שנכוף איתו לכנוס מאחר שאין עליו עונש אחר ופשיטא דאין סברא כלל לומר כן ועוד דלא לישתמיט בדברי התלמוד והפוסקים דלימא בחד דוכתא דיש לחלק בין מפתה למפתה אם איתא דהכי היא ע"כ:

משנה ה

כיצד הוא שותה בעציצו וכו'. ביד שם סי' ג' ה' ובפ"ג סי' ד' ה':

אפי' היא חיגרת אפי' היא סומא אפי' היתה מוכת שחין. נראה דלכך קתני אפי' חיגרת אפי' סומא אפי' מוכת שחין ולא קתני אפי' חיגרת או סימא או מוכת שחין לרמוז לנו שאפי' יש בה כל המומין הללו יחד שהיא חיגרת וגם סומא וגם מוכת שחין אינו יכול לגרשה. ובגמ' בברייתא פלוגתא דאיכא למ"ד דאין לה כתובה דטעמא מאי תקינו רבנן לאשה כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה והא לא מצי מפיק לה ור' יוסי ב"ר יהודה ס"ל הא נמי מצי מצער לה עד דאמרה היא לא בעינא לך ופסקו הפוסקי' הלכה כת"ק. ואם עבר והוציאה כופין אותו להחזירה דה"ל לאו הניתק לעשה דכתי' ולו תהיה לאשה אע"ג דכתיב קודם לא יוכל שלחה כל ימיו ה"פ לא יוכל לשלחה שלוחין שתהיה בה כל ימיו אלא יחזירנה לפיכך אם עבר וגירשה כופי' אותו להחזירה ואינו לוקה. מתה

גרושתו קודם שיחזירנה או שנתקדשה לאחר או שהוא כהן שאסור בגרושה ה"ז לוקה שהרי עבר על לא תעשה ואין יכול לקיים עשה ע"כ:

נמצא בה דבר ערוה. פירוש אחר שכנסה. ומ"מ נמצא בה דבר זמה אי שאינה ראויה לבוא בישראל אפי' מחייבי עשה או שניה ובגמ' פריך וניתי עשה דלו תהיה לאשה ונידחי את לא תעשה דאינה ראויה לבוא בישראל כגון ממזרת ומשני היכא אמרי' אתי עשה ודחי לא תעשה כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיומיה לעשה אי לא מידחי לא תעשה אבל הכא לא חשיב עשה דאי אמרה לא בעינא ליה מי איתיה לעשה כלל וכיון שכן השתא נמי מלמדין אותה לומר איני רוצה. וכתב הר"ן ז"ל ודכוותה אמרי' בפ' אלו מציאות גבי מציאה שאם היה כהן והיא בבית הקברות לכך נאמר והתעלמת ואיכא מקצת נסחי התם דגרסי פשיטא מי דחינן איסורא מפני ממונא כלומר פשיטא שאינו מיטמא שהרי אם באו בעלים ואמרי לא בעינן ליתיה לעשה כלל ועשה דקיל דאפשר דלידחי אינו בדין שידחה לא תעשה קל אלא כופי' הלה לדחותו ע"כ. וכתבו תוס' ז"ל דאנמצא בה דבר ערוה לא קפריך דהא אית בה לאו ועשה כדאמרי' בפ"ק דיבמות לא יוכל בעלה וגו' לרבות סוטה שנסתרה והיינו לאו ודרשינן ונטמאה ונטמאה חד לבעל וחד לבועל אלא אשאינה ראויה לבוא בקהל פריך ע"כ וכן נראה שפירש רש"י ז"ל גם כן:

משנה ו

יתומה שנתארסה וכו'. נלע"ד דבדין הוא דה"ל למיתני הא מהני' לעיל גבי נערה שנתארסה ונתגרשה כיון דשייכא בפלוגתא דר' עקיבא ור' יוסי הגלילי אלא נראה דסמכה לחילוקים שיש בין אונס למפתה לומר לנו האי דעתא דר' אלעזר שיש עוד חומרא אחרת באונס מבמפתה. עוד נלע"ד דמשום דתנן לעיל בסמוך המפתה נותן לכשלא יכנוס הקנס אבל הבושת והפגם נותן מיד כדכתיבנא תנא השתא המפתה פטור מקנס יחייב בבושת ופגם אי אפכא דפטור מבושת וחייב בקנס כמו שאכתוב בס"ד וביד שם פ"א סי' ט'. וכתב הר"ן ז"ל והך נתארסה ונתגרשה בשאביה קיים וקא קרי לה יתומה משום דפקע זכות האב מינה לגבי קנסא וכי תנן המפתה פטור היינו דוקא מקנס שהוא שלה ויכולה למוחלו אבל חייב ליתן בושת ופגם לאביה אבל בירושלמי פליגי אם יכולה היא למחול קנסה או לא דאיכא מאן דסבר התם דקנס אינה יכולה למחול לפי שאינה זוכה בו עד שעת העמדה בדין ואין אדם מוחל דבר שאינו ברשותו וכי קתני המפתה פטור אבושת ופגם דוקא קאי וביתומה ממש וכי אמרינן דנערה שנתארסה ונתגרשה כיתומה היינו לענין דקנסה לעצמה ומיהו חלוקים הם בדיניהם דביתומה האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הבושת ומן הפגם ובנערה שנתארסה ונתגרשה אף המפתה חייב

בכל דמשלם בושת ופגם לאביה וקנס לעצמה שאינה יכולה למוחלו ואיכא מ"ד התם דיכולה היא למחול קנסא ומתני' הכי קתני דנערה שנתארסה ונתגרשה הרי היא כיתומה לענין קנסה ולפיכך האונס חייב לתת לה קנס והמפתה פטור מקנס אבל בושת ופגם משלם לאביה ומיהו ביתומה ממש פטור לגמרי. וכתב הרמב"ן ז"ל דמסתברא כמ"ד שיכולה למחול לו קנסא אע"פ שלא זכתה בו עדיין דהא למה זה דומה לכותב לאריסתו דין ודברים אין לי בנכסייך בחייך ובמותיך דקיימ' לן דאם מתה אינו יורשה דנחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר כלומר שעכשיו אינה ראיה לו כגון ארוסתו זו אדם מתנה עליה שלא יירשנה ולאפוקי ירושת אביו שהיא ראויה לו והא נמי להא דמיא ועוד דכיון שנתרצית בשעת ביאה היאך יתחייב הרי הוא כאומר קרע שיראין שלי והפטר אע"פ שאינה זוכה בקנס עד שעת העמדה בדין מ"מ בשעת ביאה הוא מתחייב הלכך קיי"ל כר' מונא דאמ' התם יכולה למוחלו עכ"ל ז"ל. וגרסי' תו בירושלמי ר' אבין אמר שמאי בעי מהו האונס חייב והמפתה פטור האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הבושת ומן הפגם וחייב בקנס והא ר' עקיבא אומר האונס פטור מן הבושת וחייב בקנס והמפתה פטור מן הכל ההיא ר' יוסי הגלילי היא ע"כ. ומפ' ר' יוחנן בגמ' וגם בירוש' דר' אלעזר בשיטת ר' עקיבא רבו אמרה למילתיה והכי קתני מתני' יתומה או נערה שנתארסה ונתגרשה הויא נמי כיתומה דמה יתומה לעצמה אף נערה נמי לעצמה דכיון שנתארסה ונתגרשה הויא יתומה בחיי האב ופסק רב בגמ' הלכה כר' אלעזר וקרי עליה טובינא דחכימי. וקשה לע"ד אמאי איצטריך למפסק הלכתא כר' אלעזר דכיון דר' אלעזר בשיטת ר' עקיבא רבו אמרה וקיימא לן כר' עקיבא מחברו פשיטא דהלכתא כותיה דר' אלעזר ג"כ ועוד מה חדוש הוסיף השתא דקרי ליה טובינא דחכימי ונלע"ד דר' אלעזר בא לפרש דברי ר' עקיבא רבו דלא אמר דיש לה קנס אלא באנוסה אבל במפתה פטור שר' עקיבא סתם דבריו ועל פי דרכו נתחכם להוסיף לתת טעם לדבר למה נערה שנתארסה ונתגרשה פטור המפתה משום דהויא כיתומה לזה חזר ופסק הלכה כר' אלעזר כלומר הלכה כמותו במה שפי' דברי ר' עקיבא דוקא באונס. עוד נלע"ד דמשום דלא תימא כיון דר"א בשיטת ר"ע רבו אמרה הויא לה כשיטה דקיי"ל אין הלכה כשיטה קמ"ל דלא חשיבא הכא כשיטה דעלמא והה"נ כל כי ה"ג בכוליה תלמודא:

משנה ז

איזהו בושת וכו'. הלשון דחוק דלא הוה ליה למיתני אלא כמה הוא בושת ונלע"ד שבא לרמוז בשנוי הלשון דמשו' דהוה משמע דבושת ופגם הכל דבר אחד כל עוד שלא ידענו מהו פגם לזה שנה לשון איזהו כלומר איזהו בושת ואיזהו פגם ובדין הוא דה"ל למיתני

לפי זה ברישא איזהו פגם כיון שהוא עיקר השאלה אלא דנקט אמאי דפתח ביה ואי היה מתחיל בפגם לא הוה לא במאי דפתח ביה ולא במאי דסליק מיניה ופגם היינו נזק הנישום נמי כן בשאר חבלות כדתנן בר"פ החובל בנזק כיצד סומא את עינו שבר את רגלו וכו' רואין אותו כאילו היא עבד נמכר בשוק כמה היה יפה וכמה היא יפה וצער לא פירש במשנה משום דפשוט הוא והיינו דקבעי ליה בגמ' לעיל צער דמאי ומסקי' צער בעילה שהנבעלת ברצון אין לה צער אלא כי נהמא אקושא בחנכי או וכו' כדכתיבנא לעיל אבל האנוסה יש לה צער וכתב הרמב"ם ז"ל שם בהלכ' נערה ר"פ שני ואנוסה יש לה צער וכן הוא אומר באנוסה תחת אשר ענה ע"כ ומשנתנו הביאה שם פ' שני סי' ד' ה' ו'. וז"ל הירושלמי הכל לפי המבייש והמתבייש לא דומה המבייש את הגדול למבייש את הקטן לא דומה מתבייש מן הגדול למתבייש מן הקטן בושת הגדול מרובה ונזקו ממועט בושת קטן ממועט ונזקו מרובה ע"כ: עוד בפי' ר"ע ז"ל ובגמ' פריך מנלן דנותן בושת וכו'. אמר המלקט עוד פריך בגמ' ואימא דוקא קנס דכתיב ביה ונתן לאבי הנערה הוי לאב אבל כל הני להוו לדידה ומסיק מסתברא דלאביה הוי שהרי בידו לביישה בבושת בעילה דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין לקדשה בביאה. וצער מפ' הרמב"ם ז"ל וגם בטור שם סי' קע"ז דרואין לפי קוטנו וקטנותה ולפי בריאותה כמה נצטערה וכן יתן מותר על חמשים של קנס:

משנה ח

כל מקום וכו'. נלע"ד לומר דכל מקום דקתני לאתויי אפי' היתה חרשת או שוטה או אילונית יש לה קנס או מכר והיינו נמ' דקתני כל מקום ולא קתני כל זמן. ונלע"ד עוד דמשום דקתני כמה דינין במתני' דלעיל דפטור מקנס וחייב בבושת ופגם קתני השתא להאי מתני' דבעי למתני בה דבוגרת לא מכר ולא קנס הא בושת ופגם אית לה אם היא אנוסה כמו שאכתוב בסמוך והדר תני בתר הכי האומר פתיתי בתו של פלוני דחייב נמי בושת ופגם ופטור מקנס: ותוספת יום טוב כתב דלסימנא בעלמא נקטיה ולא מרבי מידי או אשגרת לישנא דבפ"ק דחולין נקט הכא: וביד פ"א דהלכות נערה בתולה סי' ח' ט':

משנה ט

האומר פתיתי בתו של פלוני וכו'. ביד שם פ' שני סי' י"ב:

משלם בושת ופגם על פי עצמו. מתני' דלא כר"ש בן יהודה שאמר משום ר"ש אף בושת ופגם אינו משלם על פי עצמו דלא כל הימנו שיפגום בתו של פלוני להוציא עליה לעז בעיר שהיא מזנה:

בפי' ר"ע ז"ל (לשון ראשון) שכתוב שם אלו אפילו האומר פתיתי פשוט שצריך להיות אלא אפילו האומר פתיתי וכו' עד קמ"ל דניחא לה וכו' כדי להשתכר הממון:
האומר גנבתי. הרא"ש ז"ל בפסקיו הוסיף גנבתי וטבחתי ומכרתי. וכתבו תוס' ז"ל מוציא שם רע ויוצא בשן ועין דלא תנא איכא למימר דאתיא בזה הכלל ע"כ:
המית שורי את פלוני או את שורו של פלוני. וכו' פ"ק דב"ק דף ט"ו ובפ' שור שנגח ד' וה' (בבא קמא דף מ"ג.) ומתני' דקתני המית שורי וכו' משלם על פי עצמו מוקי לה בגמ' בשור מועד ובא תנא לאשמועי' חדושא ולאפלוגי במועד גופיה דאיכא ביה מידי דלא משלם ע"פ עצמו ומאי ניהו נגיחת עבד כדקתני המית שורי עבדו של פלוני אין משלם על פי עצמו וממילא משתמע דהמית שורי לשורו של פלוני הוי נמי במועד ומש"ה משלם ע"פ עצמו אבל אה"נ דהיה מצי לשוויי חילוק בין תם למועד בבן חורין גופיה המית שורי את פלוני משלם ע"פ עצמו בד"א במועד אבל בתם אינו משלם על פי עצמו. ונלע"ד דמתני' לא זו אף זו קתני ל"מ פתיתי בתו של פלוני או אנסתיה דמשלם על פי עצמו בושת ופגם שהרי הוא גורם בהודאתו פגם לאנוסה וכ"ש למפותה אבל גנבתי דכל הבושה לו לבדו ה"א דליפטר לגמרי אפי' מן הקרן קמ"ל דלא ול"מ הודאתו על נזק עצמו דמשלם קרן מיהא אלא אפי' הודאתו על נזק ממונו דהיינו שורו משלם הקרן לכל הפחות א"נ דלא זו אף זו קתני הכי ל"מ פתתי או אנסתי דאינו משלם קנס כדי שלא להחזיק הלעז אלא אפי' גנבתי טבחתי ומכרתי אינו משלם קנס ול"מ אלו שפטורין מן הקנס שהרי משלמין את הקרן מיהא אלא אפי' המית את העבד שאינו משלם לא מעט ולא הרבה זולת הקנס שלשים סלעים אעפ"כ פטור דטעמא דמודה בקנס פטור מילתא בלא טעמא רק גזרת המקום אשר ירשיעון אלהי' פרט למרשיע את עצמו כך נלע"ד. ביד פ"ה דהלכו' סנהדרין סי'. י"יד ובטור חשן משפט סי' י"א:

פרק ד

משנה א

נערה שנתפתתה וכו'. פ' שני דהלכו' נערה בתולה סי' י"ד ט"ו ובטו' א"ה סי' קע"ז. ירוש' מאן תנא נערה ר"מ ברם כרבנן אפי' קטנה:
והצער בתפוסה. פי' רש"י ז"ל לאביה כמו שהעתיק ר"ע ז"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל שם פ' שני אבל בהשגות סובר הראב"ד ז"ל שהצער לעצמה דלא כפשטא דמתני'. ומתני' דלא כר"ש דר"ש פוטר את האונס מן הצער ע"כ. ובגמ' פריך מאי קמ"ל כו' ומשני עמדה בדין אצטריכא לי' לאשמועי' פלוגתא דר"ש ורבנן ונלע"ד דה"פ דמתני' לפי זה נערה

שנתפתתה דבושתה ופגמה וכו' אם עמדה בדין וכו' ואם לא הספיקה וכו' פלוגתא דר"ש ורבנן. ועוד נלע"ד דמשום דתנן בסוף פירקין דלעיל דמודה בקנס פטור לכ"ע מטעם קרא דכתי' אשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו תנא השתא ג"כ דלר"ש לא הוי האי קנס ממונא להורישו לבניו אפי' אחר שעמד בדין ובברייתא קאמ' בגמ' ר"ש דכן נמי לא חשיב ממונא להתחייב עליו קרבן שבועה אפי' בכפירתו אחר שהעמידו בדין כפי דעת רבה בגמ' עוד אפשר לומר דמשום דקתני עמדה בדין וכו' סמכה למתני' דלעיל דמודה בקנס למילף מהא מתני' לדעת ת"ק שאם הודה בקנס עד שלא מת האב הרי בשת ופגם של אב ואם מת האב הרי הן של אחין ואם לא הודה עד שמת האב הרי בושת ופגם לעצמה וכן נמי הודה עד שלא בגרה הרי הן של אב ואם מת האב הרי הן של אחין אם לא הודה עד שבגרה הרי בושת ופגם לעצמה כך נלע"ד דו"ק. וקנסה לאביה כצ"ל:

והצער בתפוסה. באנוסה ולישנא דקרא נקט ותפשה ושכב עמה ותימה לע"ד מ"ש דנקט הכא לישנא דקרא:

עמדה בדין. ירוש' פ' אלו נערות:

לא הספיקה לעמוד וכו'. תוס' פ' אלו נערות (כתובות דף ל"ח) וגם בפ' הזהב דף ע"ב כתבו אע"ג דקתני הרי הן דמשמע דאבושת ופגם נמי קאי דכמו שאין יכול להוריש קנס לבניו כך אינו יכול להוריש בושת ופגם דאתקוש אהדדי מקרא דונתן האיש השוכב עמה דדרשינן הנאת שכיבה חמשים מכלל דאיכא בושת ופגם או מקרא דתחת אשר ענה על כרחך לא איתקש אלא דלמי שזה ניתן זה ניתן אבל למילי אחריני לא איתקוש דהא בושת ופגם משלם ע"פ עצמו וקנס אינו משלם על פי עצמו וא"כ אפשר להיות ג"כ דבושת ופגם יכולה להוריש לבנה או לאחיה משום דהוו ממונא ולא מיפטר המאנס או המפתה במיתתה כמו שנפטר מן הקנס שלא זכתה בו מעולם במיתתה ע"כ אבל כאן כתבו הם ז"ל הרי הן של עצמה:

מעשה ידיה וכו' מת האב הרי הן של אחין. דמשבא לעולם זכה בו האב ול"ד לקנס דלא הוי ממון עד עמדו בדין ויעידוהו דהא אי מודה מיפטר הר"ן ז"ל וכן פי' ג"כ האי סיפא רש"י ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל דכתי' ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף לא זכתה תורה לאב אלא משעת נתינה ע"כ אמר המלקט מפ' בגמ' דמדכתי' ונתן ולא כתב ויתן משמע דבר הנתון כבר אבל יתן משמע לשון צווי ולעולם. עוד מפ' בגמ' דר"ש פליג נמי בלא הספיקה לגבות עד שבגרה דקאמ' ת"ק הרי הן של אב ולר"ש הרי הן של עצמה ואם מתה אחרי כן ירית לה אביה מכח דידה והוי ממון גמור אע"ג דלא מטא לידיה:

משנה ב

ר' יהודה אומר וכו'. ומודה ר' יהודה במארס את בתו כשהיא קטנה ובגרה ואח"כ נשאת שאין לאביה רשות בה.

אמרו לו משהשיאה וכו' כצ"ל. וק"ק אמאי לא מקשי בגמ' הכא אמרו לו היינו ת"ק כמו שמקשה בכמה דוכתי וכמו שהרגישו תוס' שכתבתי רפט"ו דיבמות. וביד פ"ג דהלכו' אישות סי' י"ב ובפ"ל סי' י"א ובטור א"ה סי' ל"ז וסי' נ"ה:

בפי' ר"ע ז"ל קודם לשון המתחיל וזנתה צריך לכתוב סי' הגימל ולמחוק אותו מאחריו:

משנה ג

הגיורת שנתגיירה בתה עמה. פ"ג דהלכות איסורי ביאה סי' ז'. ובכל מקום גרסי' גיורת אמנם תמהתי שבבראשית רבה סוף פרשת וישב גרסי' מי מחכה לרות שהיתה גרה שחזרה למלכות ישראל. ונלע"ד לומר בקשר משנה זו הנה דכיון דסיים התנא כל דיני הקנס ואונס ופתוי אם הוא שלה או של אביה או אם הוא פטור לגמרי ואגב אורחיה תנא המארס במתני' דלעיל לאשמועינן אם הכתובה לאב או לעצמה משום דכתובה ילפי' מכסף ישקול דכתי' גבי מפתה כדאיתא בגמ' בפ"ק דף י' תנא השתא דין מוציא שם רע שהוא שוה אליהן בדיניו שכל נערה שאין לה קנס אם נאנסה או נתפתתה כך המוציא עליה שם רע פטור מן המלקות ומן התשלומין ועודף עליהן מוציא שם רע שאם הוציא שם רע על הגיורת או השפחה שנפדו או שנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד אפי' שהיתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה המוציא עליה שם רע פטור מן הקנס של מאה סלע כדתנן הכא וה"ה מן המלקות וילפי' לה בגמ' מקרא דכתי' כי הוציא שם רע על בתולת ישראל עד שתהא הורתה ולידתה בקדושה אבל בתולת גרים אע"פ שלידתם בקדושה כיון שהורתם שלא בקדושה אינו משלם ולא לוקה רק אם אמת הדבר הויא בסקילה ולא בחנק כבת ישראל מרבויא דקרא דומתה:

היתה הורתה שלא בקדושה וכו' פ"ג דהלכו' נערה בתולה סי' ח' ובפ"ג דהלכו' א"ב סי' י"א:

משנה ד

האב זכאי וכו' פ"ג דהלכו' אישות סי' י"א: ואיתה ר"פ מציאת האשה ובפ"ק דקדושין דף ג' ודף י'. ובטור א"ה ראש סי' ל"ז. ומפ' בירושׁ בביאה פי' אם נתנו לו שכר לקדש בביאה ע"כ. ודוקא מבת שלש שנים ולמעלה שכבר היא ראויה לביאה. ונלע"ד דהא דלא קתני האב זכאי בקדושי בתו בכסף וכו' דליכא למימר משום שהוא זכאי ג"כ במציאתה ובמעשי ידיה וכו' קתני זכאי בבתו דהא הדר קתני וזכאי במציאתה וכו' אלא נראה משו'

דאי הוה תני האב זכאי בקדושי בתו הוה משמע בכל מין קדושי' יש לו הנאה והא ליתא דבקדושי ביאה אין לו שום הנאה לפי' רש"י ז"ל דודאי דפי' רש"י ז"ל אפי' הירוש' מודה בעיקר דינו אלא שרצה הירוש' לפרש בגוונא שבשלשתן ג"כ אפשר דתשכח דאית ליה הנאה לאב בקדושין דאפי' בקדושי שטר איכא הנאה פורתא לצור אותו על פי צלוחותו א"נ אפשר עוד לומר דמשום דקתני לעיל דהמארס את בתו וגרשה כתובתה של אב קתני נמי השתא בשנוי לשון האב זכאי בבתו כלומר כמו שאמרנו שהאב זכאי בכתובת בתו מן האירוסין כן לעולם זכאי בקדושיה ואפשר עוד לומר שבא לרמוז לנו מה שכתבו התוס' ז"ל דסברא היא דאביה מקבל הקדושין דהשתא אביה זוכה בכסף קדושיה ואיהי תקדש נפשה כך נלע"ד:

וזכאי וכו'. ירוש' פ' שני דייני ודפ' מי שאחזו. ומלת וזכאי דהדר תנא פשוט שהוא משום דהוו מילי אחריני דלא שייכי בהדי קדושין:

ומקבל את גיטה. אם נתגרשה מן האירוסין וקודם שבגרה אבל בגרה או נשאת שוב אין לו רשות בה רש"י ז"ל. ונלע"ד דכיון דלא תנא גבי אב כתובה לא תנא נמי תנאי כתובה גבי בעל דמחייב בהו וקתני להו לקמן בפירקין:

ואינו אוכל פירות בחייה. דלבעל לחוד תקינו ליה רבנן לאכול פירות משום דפריק לה ופירקונה תחת פירות ואי לאו הכי מימנע ולא פריק אבל אב בלאו הכי פריק לה ומתני' דלא כר' יוסי ב"ר יהודה דאמר בברייתא אב נמי אוכל פירות בחיי בתו דסבר אב נמי מימנע ולא פריק הואיל ויש לה דהואיל ויש לה מעות אומר תפדה היא את עצמה:

נשאת יתר עליו הבעל וכו'. תוס' פ' חזקת (בבא בתרא דף מ"ט:) וביד פי"ב דהלכות אישות סי' ג' ובפי"ד סי' כ"ג ובטור א"ה סי' פ"ה. ובירוש' תקנה תקנו שיהא מפקח על נכסי בתו ואוכל:

וחייב במזונותיה וכו' תני הבעל שאמר אי אפשי לא לאכול ולא לפקח אין שומעין לו האב שאמר אני אוכל ומפקח שומעין:

ובקבורתה תני לא רצה הבעל לקוברה האב קוברה ומוציא ממנו בדין א"ר חגי לא אמרו אלא האב הא אחר אינו גובה ר"י אומר בין אב בין אחר גובה ע"כ: ובטור י"ד סי' שד"מ ובא"ה סי' פ"ט: ובגמ' איתא דתקנו מזונותיה שהוא דבר מצוי תחת מעשי ידיה שהוא דבר מצוי ופרקונה שהוא דבר שאינו מצוי להיות נשבית תחת פירות נכסי מלוג שלה שנכסי מלוג הויא נמי מילתא דלא שכיחא: וכתב הר"ן ז"ל ובגמ' איכא תנאי דסברי מזונות דאורייתא דתניא שארה אלו מזונות וכו' וראב"י פליג ואמר דשארה כסותה ועונתה וכו' לכסות אתא וכיון דלכולהו תנאי דבגמ' ס"ל דכסותה כמשמעה היה

נראה לומר דכסותה מדאורייתא אלא דכיון שנינו במשנתנו וחייב במזונותיה ולא הזכיר כסות כלל נראה שהכסות בכלל מזונות ועלה דמתני' תנן בברייתא בגמ' דתקנו מזונות תחת מעשה ידיה משמע שהכסות ג"כ אינו אלא מן התקנה ואפשר דדרשינן שארה זה קירוב בשר כדדריש רב יוסף בגמ' ועונתה כמשמעה וכסותה דרשי' מיניה שלא ישמש מטתו ע"ג קרקע אלא במטה מוצעת וכוליה קרא לעונתה הוא דאתא וכן נראה דעת הרמב"ן ז"ל בפירוש התורה אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפי"ב מהלכות אישות כמ"ד מזונות דאורייתא עכ"ל ז"ל ובתוס' ז"ל איתא בשם רשב"ם ז"ל דאפי' לראב"י מזון ועונה ג"כ מן התורה כדיליף להו מקל וחומר בתוספתא ע"ש ונלע"ד שהר"ן ז"ל יסבור דאותו קל וחומר דבתוספתא מדרבנן קאמר ליה: ועיין במ"ש בשם התוס' לקמן ר"פ ששי:

ר' יהודה אומר אפי' עני שבישראל וכו': ועיין בתוס' ז"ל שדקדקו אמאי קתני שני חלילין ומקוננת וה"ל למיתני לא יפחות לה מדרכו ומכח זה נדחק ר"ת ז"ל לפרש דאורחיה דידיה היינו אפי' לעני שבישראל אין פוחתין משני חלילין ומקוננות אבל לנקבות יש שפוחתין וקאמר ר' יהודה לא יפחות משני חלילין אע"ג דאם לא נשאת שמא היו פוחתין כיון דנשאת לא יפחות לה כמו שאין פוחתין לו ע"כ: ולשון הרמב"ם ספי"ד דהלכות אישות ואפי' עני שבישראל לא יפחתו לו משני חלילין ומקוננת אחת ע"כ:

משנה ה

לעולם וכו' תוס' פ' שתי מדות (מנחות דף צ"ג) וכתבתיו בארך שם סי' ח': ובתשובות הרשב"א ז"ל סימן אלף ורמ"א:

עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין. כך נראה שהיא גרסת רש"י ז"ל שפי' לרשות הבעל לנשואין כלומר שתכנס לחופה לשם נשואין ע"כ. וכן הוא במשנה בירוש' אבל בפסקא דבגמ' ירושלמית לא סוף דבר לחופה אלא לבית שיש לו חופה וכן בהרי"ף והרא"ש ז"ל הגרסא עד שתכנס לחופה וגם אין שם בבא דהלך האב עם שלוחי הבעל רק הלכו שלוחי האב וכו' [הגה"ה וגם ה"ר יהוסף ז"ל הגיה כן על פי רוב הספרים] אלא שמפי' הר"ן ז"ל בדף תפ"ה ע"ב משמע קצת דגם ברב אלפס גרסי' לה ע"ש:

בר"ע ז"ל אם לא נפל טעות צ"ע:

הרי היא ברשות האב בדין הוא דה"ל למיתני עדיין היא ברשות האב אלא אגב רישא וסיפא תנא הכא נמי במציעתא הרי היא א"נ אפשר לומר שבא לרמוז מה שפסק הרמב"ם ז"ל בפכ"ב מהלכות אישות שאם היתה בוגרת או יתומה או אלמנה והלכה היא בעצמה מבית אביה לבית בעלה ואין עמה לא בעלה ולא שלוחיה ומתה בדרך שאין הבעל יורש אותה ע"כ והיינו דקתני הרי היא ברשות האב כלומר היא גרמה בהליכתה לבדה

שתהיא ברשות האב ליורש אותה אביה או אחיה וקרוביה כך נלע"ד עוד נלע"ד דהא דלא ערבינהו ותננהו מסר האב לשלוחי הבעל או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל כדי לאשמועי' שאפי' מסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל שלא מדעת האב אלא שפגעו שלוחי האב בשלוחי הבעל ומסרוה להם אעפ"כ הרי היא ברשות הבעל ואפשר שלזה כיון רש"י ז"ל שכתב ופגעו בשלוחי הבעל ומסרוה להם ע"כ: וביד רפכ"ב דהלכות אישות וסי' ב': ובטור י"ד סי' רל"ד ובטור א"ה סימן נ"ז וס"א:

משנה ו

האב אינו חייב וכו' לשון ר"ע ז"ל עד מתנאי כתובה לאו דוקא אמר המלקט צריך להגיה כך בתו דנקט לאו דוקא דה"ה בנו וכו': ובגמ' מיתוקמא מתני' אליבא דר"מ דאמר בברייתא מצוה לזון את הבנות קל וחומר לבנים דה"ק אינו חייב במזונות הא מצוה בבתו איכא ק"ו לבנים דעסקי בתורה דאיכא מצוה והא דקתני בתו הא קמ"ל דאפי' בתו דלא עסקא באורייתא חובה הוא דליכא הא מצוה מיהא איכא ולר' יהודה דסבר מצוה לזון את הבנים קל וחומר לבנות משום זילותא הכי מיתוקמא מתני' אינו חייב במזונות בתו וה"ה לבנו הא מצוה בבנו איכא וקל וחומר לבנות דאיכא מצוה והא דנקט בתו הא קמ"ל דאפי' בתו נמי חובה ליכא ולריב"ב דאמר בברייתא בגמ' אַמַּת שחובה לזון את הבנות לאחר מיתת אביהן מתנאי ב"ד וכדתנן במתני' וכדדריש ר"א בן עזריה מיהו בחיי אביהן אפי' הבנות אינם נזונות והכי מיתוקמא מתני' לדידיה אינו חייב במזונות בתו וה"ה לבנו וה"ה דאפי' מצוה נמי ליכא ואיידי דבנות לאחר מיתת אביהם חובה תנא נמי אינו חייב וכתב הר"ן ז"ל ומשמע דקיי"ל כר' מאיר ור' יהודה דס"ל דמצוה איכא דהא כי אתו קמי דרב יהודה אמר להו יארוד ילדה ואבני מתא שדיא כדאיתא בגמ' ע"כ: וביד חי"ב דהלכות אישות סי' י"ד: ובטור א"ה סי' ע"א: ונלע"ד דמשום דתנא במתני' דלעיל נשאת יתר עליו הבעל וכו' וחייב במזונותיה וקתני בתר הכי לעולם היא ברשות האב לאכילת תרומה לאפוקי ממשנה ראשונה אבל מ"מ אם הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משל בעל וקתני השתא האב אינו חייב במזונות בתו לאשמועי' בסמיכות זה תרי דיני חדא דכיון שאינו חייב במזונות בתו וקיימא לן בגמ' דמזלזלין אותו אבל אין כופין אותו כדאיתא בגמ' קמ"ל השתא תנא דאם הגיע זמן אפי' זלזול בעלמא אין מזלזלין שהרי בעלה חייב לזונה ועוד דין אחר אשמועי' דהא דקיימא לן דכשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים היינו דוקא כשהן נגררין אחר אמם שעדיין אמם קיימת וכמו שאכתוב בס"ד לקמן בס"פ אע"פ בשם הר"ן ז"ל והיינו דקתני בתו אפי' הנגררת אחריו אינו חייב במזונותיה אפי' בעודה פחותה משש מדלא קתני

האב אינו חייב במזונות הבת. עוד נלע"ד דה"ה דה"מ תלמודא לשנויי דהא דקתני בתו ולא קתני בנו משום דבעי למיתני מדרש ראב"ע ואפשר לומר דהיינו דקאמר בגמ' וה"ה לבנו כלומר אלא משום ראב"ע נקט בתו:

זה המדרש וכו' פ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"א:) ובירוש' פ' תפלת השחר ובפ' בתרא דתענית ובפ' האשה שלום. ומייתי הכא בירוש' כל הנהו תנאי דדרשי לשון הדיוט כגון ההיא דבמציעא פ' המקבל דר' מאיר היה דורש לשון אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא ודר' יהודה דאדם מביא ע"י אשתו קרבן עשיר דבס"פ בתרא דנגעים ודהלל הזקן ודר' יהושע בן קרחא ודר' יוסי דמייתי בברייתות פ' המקבל גבי ההיא מתני' דאם אוביר וכו' וכתוב שם בנמיקי יוסף בפ' המקבל דף קכ"ו בשם הרנב"ר ז"ל דכל הני מדמי להו ירושלמי למדרשו של ראב"ע שהיה דורש בתנאי כתובה כאלו היה כתב של תורה ועושה היקשא מתנאי בנים לתנאי בנות מדמייתי להו אגביה והעלה שם דכל הני דדרשי לשון הדיוט עבדי לה כתנאי כתובה שאע"פ שלא נכתב כאילו נכתב דמי ואף זה בכלל דורש לומר שהיה עושה מנהג ההדיוטות עיקר ודן על פיהם כאילו נהגו על פי חכמים שכיון שהיה מנהג פשוט וכולן עושין כן כל המקבל על דעת כן מקבל ואע"פ שלא נכתב כאילו נכתב דמי ע"כ ועיין עוד במה שכתבתי בשמו ז"ל שם בפ' המקבל סימן ג':

הבנים יירשו מתנאי כתובה כדתנן בסמוך בנין דכרין וכו' והבנות יזונו כדתנן בסמוך בנן ניקבן וכו' מה הבנים אינם יורשין אלא לאחר מיתת האב אף הבנות אינם נזונות אלא לאחר מיתת אביהם ואם אמת הגרסא הלזו אפשר לומר דשינה הלשון לשנות גבי ירושת הבנים לאחר מיתת האב לרמוז לנו דלא מיירי אלא לענין ירושת כתובת אמן אבל גבי מזונות הבנות שהיא מנכסי אביהן קתני לאחר מיתת אביהן כך נלע"ד. והתם פ' יש נוחלין משמע דמסיק דבתרי בי דינא איתקון בחד בי דינא קמא איתקון כתובת בנין דכרין ובבי דינא בתרא איתקון מזון הבנות ומיהו ילפי' תקנתא מתקנתא דבי דינא בתרא מעין בי דינא קמא תקינו דלא תיקשי תקנתא אתקנתא דלא לימרו מ"ש תקנה זו דכתובת בנין דכרין דלאחר מיתה דהכי כתיב בה ירתון ומ"ש תקנה זו דאיתקנא מחיים:

משנה ז

לא כתב לה כתובה וכו' עד סוף הפרק פי"ב דהלכות אישות סי' ב' ה' ונלע"ד דמשום דתנא לעיל מה הבנים אינם יורשים וכו' דהיינו משום דתנאי ב"ד של בנין דכרין או יסבון תנן ובעי למיתני' בסיפא דין תנאי ב"ד לכתובת בנין דכרין ודין תנאי ב"ד למזונות הבנות ואינו בדין להתחיל בתנאים הנוגעים לבנים קודם תנאים הנוגעים לאמם משום הכי שרי למיתני ברישא תנאי כתובת האשה שהיא העיקר והיותר מצוי ובתר הכי תני תנאי אם

נשבית ואגב תני אם לקתה והדר תני למיתני תנאי בנין דכרין ותנאי מזונות הבנות ועוד משום דפתח דבריך יאיר תני דין כתובת האשה ברישא. ובגמ' פריך מתני' מני ר"מ היא דאמר כל הפוחת לבתולה ממאתים וכו' דאי ר' יהודה האמר רצה כותב לבתולה שטר של מאתים והיא כותבת לו וכו' אימא סיפא כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים זוז ולא כתב לה וכו' חייב מפני שהוא תנאי ב"ד אתאן לר' יהודה דאמר אחריות טעות סופר הוא דאילו ר"מ האמר אחריות לאו טעות סופר הוא כדתנן בפ"ק דב"מ אין בהם אחריות נכסים יחזיר שאין ב"ד נפרעין מהן דברי ר"מ וא"כ רישא ר"מ וסיפא ר' יהודה ומסיק איבעית אימא ר"מ ומאי חייב דקתני סיפא מן המשוחררין לבד אבל אינו גובה מן המשועבדים הואיל ולא נכתב בשטר ולא אמרינן אחריות טעות סופר הוא ואב"א ר' יהודה התם כתבה ליה התקבלתי הכא לא כתבה ליה התקבלתי ואשמועי' מתני' דאע"פ שלא כתב לה כתובה לא אמרי' מחלה לו עלה אלא אמרי' סמכה על תקנת ב"ד שהכל יודעין שהנושא אשה יש לה כתובה וכתב רש"י ז"ל בפ' אע"פ דף נ"ז ע"א והא דקתני לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתים ואוקימנא לה כר' מאיר אע"ג דר"מ אית ליה כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זו בעילת זנות התם במקום שאין כותבין דכולהו אתנאי קא סמכי א"נ במקום שכותבין וגובה לר"מ מיהו בעילת זנות באיסור היא עכ"ל ז"ל:

שהוא תנאי ב"ד שבת פ"ק דף י"ד בברייתא דשמעון בן שטח תקן כתובה לאשה. וקשה לע"ד דמשמע דס"ל לתנא דמתני' דעיקר כתובה דרבנן ולמאי דאוקימנא לה בגמ' כר' מאיר כדכתיבנא קשה דהא ר"מ ס"ל דכתובה דאורייתא כדאסיקנא בפ' אע"פ דף נ"ו וכמו שכתבתי שם בראש הפרק ולע"ד צ"ע אם לא שנאמר דמפני שהוא תנאי ב"ד דקתני במתני' לא קאי רק אאלמנה וליכא לפרושי עיקר כתובה הוא דס"ל שהיא מן התורה אבל סכומה שהוא מאתים לבתולה אה"נ דס"ל שהוא מדרבנן חדא מפני שלא מצאתי שום סמך ורמז לדבר זה ועוד מדמשני התם בגמ' אמאי דקאמר התם ר"מ כל הפוחת לבתולה ממאתים ה"ז בעילת זנות דמשמע אפי' בתנאה וכדכתיבנא התם דס"ל דכתובה דאורייתא משמע דאפי' סכומה הוי מן התורה דאל"כ אמאי הויא בעילתו בעילת זנות אם פחת בתנאה בלבד והרי איהו ס"ל תנאו קיים במילתא דרבנן דלא עשו חזוק כלל אפי' כשל תורה אלא ודאי משמע דס"ל דאפי' סכומה הוי מן התורה כדעת ר"ח ז"ל שכתב דכתובת בתולה הויא מן התורה ומשערין אותה בכסף צורי והוא חמשים סלעים שכל סלע ד' דינרין כדין קנס של אונס ושל מפתה דכתיב גבייהו חמשים כסף דהיינו נ' סלעים שהם מאתים זוז כמו שכתוב בטור א"ה סי' ס"ו. וצריך לדחוק לע"ד כמו שכתבתי:

כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים זוז ולא כתב לה כל נכסים וכו' נ"ל דה"פ כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים זוז אע"ג דקיימא לן שאין אונאה לקרקעות לא מהני ולא מיבעיא אם אין השדה שוה אלא מנה דלא אלא אפי' כתב לה שדה שוה מאתים תחת מאתים של בתולה או שוה מנה תחת מנה של אלמנה אם לא כתב לה כל נכסים דאית לי אחראין לכתובתיך חייב מפני שהוא תנאי ב"ד ואחרים פירשו דלדיוקא דסיפא איצטריך למתני כי האי לישנא ברישא דקתני סיפא ולא כתב לה כל נכסים שיש לי אחראין חייב טעמא דלא כתב לה הא כתב לה נכסים שיש לי וכו' אע"ג דכתב לה ג"כ שדה שוה מנה תחת מאתים זוז אינו מעכב וחוכך אני בזה הפירוש. אח"כ מצאתי שכתבו תוס' ז"ל בפ' אע"פ דף נ"ו דהיכא דכתב לה כל נכסי אחראין וערבאין לכתובתיך יכול לייחד מטלטלין לכתובתה ואין לחוש שיאמר לה טלי כתובתיך וצאי כיון שיכול ליהנות מהן שלא תקפיד האשה אם יעשה בהן שום סחורה והיינו טעמא דאמרי' בפ' נערה שיכול לייחד שדה לכתובתה בלא שום אחריות דכיון שיש לו הנאת אכילת פירות ודאי לא יאמר לה עד כאן:

משנה ח

לא כתב לה אם תשתבאי אפרקניך. כתוב במהר"י קולון ז"ל שרש צ"ז וז"ל משמע שדרך לכתוב אפרקינך ולא אתחייב למפרקינך ואפ"ה מתחייב בפרקונה וכן נמי תנן במציעא פ' המקבל אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא ולא קאמר אתחייב לשלם במיטבא אע"ג דהתם הוה לן לאלומי לישנא שהרי קרוב הדבר להיות כאסמכתא כדמוכח בכמה מקומות בתלמוד דפריך גבי אסמכתא ומ"ש מאם אוביר ולא אעביד וכו' ע"כ:

ואותבינך לי לאינתו נראה דלאו דוקא נקט ואותבינך לי לאנתו דה"ה אם אינו חפץ לקיימה שהיא חייב לפדותה אלא כדמפרש בגמ' לדעת רבא דהלכתא כותיה לגבי אביי אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל אינו חייב לפדותה שאין אני קורא בה ואותבינך לי לאנתו ועוד להא דתניא נשבית לאחר מיתת בעלה אין היתומים חייבין לפדותה שאין אני קורא בה ואותבינך לי לאינתו כנלע"ד:

משנה ט

נשבית חייב לפדותה לכאורה נראה שהוא לשון יתר במשנה דכיון דתנא לא כתב לה אם תשתבאי וכו' ובכהנת וכו' ודאי אי הוה תני ואם נשבית ואמר הרי גיטה וכתובתה תפדה את עצמה אינו רשאי שפיר הוה שמעינן מינה דמשום דחייב לפדותה הוא ובין בכהנת ובין בישראלית אינו רשאי לומר הרי גיטה וכתובתה תפדה את עצמה ואפשר דסתם לן תנא במתני' כרבי דפליג בברייתא אאבוה דס"ל דאם נשבית והיו מבקשין ממנו

עד עשרה בכתובתה פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה ופסקו הרב אלפסי והרמב"ם ז"ל כרבי וז"ל הרמב"ם ז"ל אבל אם פדאה ונשבית פעם שנייה הרשות בידו לגרשה וליתן לה כתובתה והיא תפדה את עצמה ודלא כאבוה דאמר דאם היה פרקונה כנגד כתובתה פודה ואם לאו אינו פודה אפי' פעם ראשונה וכן פסק ג"כ הרא"ש ז"ל וכתב ג"כ דסתם מתני' דקתני נשבית חייב לפדותה דייקא כרבי ע"ש ואפשר לומר ג"כ דסתם לן תנא כתנא דבברייתא בגמ' דפעם ראשונה שנשבית פודה אפי' עד עשרה בדמיה ופסקו רבינו מאיר הלוי והרא"ש ז"ל כותיה דכמו שאדם יכול לפדות את עצמו בכל ממונו אשתו נמי כיון דחייב לפדותה בתנאי כתובה כגופו דמי וכמו שיש לה ממון הרבה דמי ולא הויא בכלל אין פודין את השבויין יותר על דמיהן מפני תקון העולם אלא שלא פסקו כן הרי"ף והרמב"ם ז"ל:

נשבית חייב וכו' תוס' פ' יש מותרות דף פ"ח ובטור א"ה סי' ע"ח וע"ט:

לקתה חייב לרפאותה בתשובות הרשב"א ז"ל סי' אל"ף ורנ"ד. ופי' הר"ן ז"ל דמדקתני מתני' סתמא חייב לרפאותה ולא מפליג בין רפואה שיש לה קצבה לרפואה שאין לה קצבה משמע דאפי' רפואה שיש לה קצבה בעלה חייב לרפאותה ומה שחלקו בברייתא בגמ' בין רפואה שיש לה קצבה לרפואה שאין לה קצבה הוא דוקא באלמנה הנזונת מן היתומים וכן דעת הרמב"ם ז"ל ודלא בבעל העטור ע"כ בקצור: וכתב הראב"ד ז"ל דתניא בספרי ושלחתה לנפשה מלמד שאם היתה חולה ימתין לה עד שתתרפא וקל וחומר לבנות ישראל הטהורות והקדושות שאם חלתה שימתין לה עד שתתרפא ומתני' בשאינה מוטלת על המטה ע"כ וגם הקל וחומר הוא לשון ספרי אבל הרמב"ם ז"ל שם פי"ד דהלכות אישות לא כתב רק שאין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ ע"כ: ונלע"ד דהא דנקט תנא לקתה ולא קתני חלתה לאשמועי' אגב אורחיה דאפי' חלתה מחמת מכות ורדויין הרבה שהכו אותה בשביה לא נאמר דכיון דמחמת שביה הוו כי היכי דאינו רשאי לומר הרי גיטה וכתובתה תפדה את עצמה ה"נ חולי ולקוי דמחמת שביה כשביה דמי ואפי' אחר שפדאה לא יהא רשאי לומר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה קמ"ל דבכל גוונא רשאי לומר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה ואפי' בחולי שבא לה מחמת שביה כך נלע"ד:

ואם אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי משמע אבל אם אין לו מהיכן לפרוע לה כתובתה אינו רשאי כן כתב רב אלפס ז"ל בתשובה הביאה בית יוסף בא"ה סי' קי"ט בשם תשובות הרשב"א ז"ל משם רב אלפס ז"ל:

משנה י

לא כתב לה בנין דכרין האי לא כתב קאי נמי אבנן נוקבן ואתהא יתבא בביתי: ואיתא בפ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"א) וביד רפי"ט דהלכות אישות:

אינון ירתון פומבדיתאי גרסי ירתון וירושה לא טרפה לקוחות אבל בני מאתא מחסיא אמרי טרפא ממשעבדי דיסבון תנן לשון בעל חוב הכי איתא לקמן ר"פ אע"פ: וכפומבדיתאי קיימא לן: והתם נמי בפ' יש נוחלין א"ל ר' נתן לרבי שניתם משנתכם כר' יוחנן בן ברוקא דס"ל דאב יכול להוריש לבן בין הבנים כדתנן רבי יוחנן בן ברוקא אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ומש"ה אתם שונים הכא ירתון אלמא דטעמא הוי משום דאב יכול להוריש לבן בין הבנים והיה יכול לשנות במשנתכם יסבון כדברי הכל ולא אליבא דיחידאה וא"ל רבי יסבון תנן ודברי הכל היא ואמר רבי ילדות היתה בי והעזתי פני בנתן הבבלי ודחיתיו בדבר שאינו דודאי ירתון תנן דהא קיימא לן דכתובת בנין דכרין לא טרפא ממשעבדי פי' ממה שמכר אביהן ואם יסבון תנן דמשמע לשון מתנה הוה משמע מעכשיו והוו מצי למטרף ממשעבדי אלא מש"ה אמרי' לשון ירתון דלשון ירושה אינו אלא לאחר מיתה וכשם שאין יורש זוכה אלא במה שלא שִׁעְבֵּד אביו כך כתובת בנין דכרין אינה אלא במה שלא שיעבד אביו ומש"ה לא טרפא ממשעבדי דלא חלה עד לאחר מיתה ועל כרחך ירתון תנן ויפה הקשה לו ר' נתן. ור' נתן דהקשה לרבי איכא למימר דאיהו הוה תני יסבין וס"ל דטריף ממשעבדי ורבי שסתם כריב"ב משום דס"ל דהלכתא כותיה והכי פסקי' התם הלכתא כותיה דריבה לאחד ומיעט לאחר אפי' בלשון ירושה דבריו קיימין כי הכא שיורשין כתובת אמן והמותר של שתי כתובות חולקי' בשוה: ובטור א"ה סי' קי"א: ושם בסוף הסימן כתוב בבית יוסף דהריב"ש והר"ש ב"ר צמח ס"ל דאין כתובת בנין דכרין נוהגת עד שיהו בנים לזו ולזו דדוקא תנן יתר על חולקהון דעם אחוהון ונ"מ לענין מתנת ש"מ דאי הוה אית להו אינהו קדמו ע"ש עוד והביא ה"ר שמעון ב"ר צמח כמה ראיות להוכיח דדוקא תנן:

משנה יא

בנן נוקבן שם פ' יש נוחלין ותוס' פ' יש בכור (בכורות דף נ"ב:) ובירושלמי פ' האשה שלום ובירוש' דר"פ הנושא תני עלה ומתכסיין בכסותי: ובגמ' פליגי דרב תני עד דתילקחן לגוברין באירוסין ולוי תני עד דתיבגרן או עד שינשאו ויצאו מרשות אב לגמרי כי בגרות. וביד שם פי"ט סי' י' ובטור א"ה סי' קי"ב:

משנה יב

את תהא יתבא בביתי וכו' גמרא תני רב יוסף וכו' ורב יוסף דבביתי יתירא דריש דתקון למיכתב בביתי תרי זימני את תהא יתבא בביתי כל ימי מיגד אלמנותיך בביתי וכתב הר"ן ז"ל דמשמע דמביתי דרשינן תרתי חדא שאם הבית צר אינה דרה בבית בעלה והיינו דרב יוסף ועוד שאם נשתמשה במדור מרווח ביותר בחיי בעלה אין היורשין רשאין להוליכה אל מדור אחר אע"פ שהוא מספיק לה והיינו ההיא דתניא בפ' הנושא משתמשת במדור שנשתמשה בו בחיי בעלה וכו' ע"כ וגם תוס' ז"ל כתבו כן וז"ל בקיצור ואין להחליף אותה לגרוע ממנו או שמא אפי' לכיוצא בו ע"כ:

ומיתזנא מנכסי כתוב בבית יוסף א"ה סוף סי' קי"ד בשם תשובת הרשב"א ז"ל דמסתברא דמלבושים ג"כ בכלל מזונות כמו ששנינו ואת תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי ואלמנה ודאי יש לה מלבושים בנכס' בעלה מתנאי זה אלא שחכמים חלקו בלשונם לקרות ברוב המקומות למאכל ומשקה מזונות ולמלבושים פרנסה כשאין דיניהם שוה ע"כ בקיצור:

מיגד בדלית כמו נגד שמיה וגוד אסיק מחיצתא. ודכוותה בירושלמי בפירקין דלקמן הלכה ד' אלמנה שאמרה הריני מיגדת אלמנותי בבית בעלי שומעין לה:

כך היו אנשי ירושלים כותבין וכו' ירוש' אנשי הגליל חסו על כבודם ולא על ממונם אנשי יהודה חסו על ממונם ולא חסו על כבודם ע"כ: וביד רפי"ח דהלכות אישות. ובטור א"ה סי' צ"ג. ונלע"ד דהא דלא קתני כך היו אנשי ירושלים ואנשי גליל כותבי' ואנשי יהודה היו כותבין עד שירצו וכו' לרמוז לנו דאע"ג דאנשי ירושלים היו בכל דוכתא מכלל אנשי יהודה וכמנהגם בהא ס"ל כאנשי גליל ושמא דאנשי ירושלים היו עושין על פי חכמי לשכת הגזית ועל פי דרכו רמז לנו דהלכתא כאנשי גליל כשמואל דפסק הכי בגמרא ודלא כרב וכן פסקו שם ביד ובטור:

פרק ה

משנה א

אף על פי שאמרו וכו'. נלע"ד דהא דקתני אע"פ וכו' דנראה לשון יתר דניסגי דליתני הכי הרוצה להוסיף על כתובת אשתו אפי' מאה מנה יוסיף לאשמועי' שאפי' שירצה להוסיף צריך לכתוב בכתובה בר ממאתן זוזי או בר ממנה דחזי ליכי כמו שנוהגים א"נ לאידך גיסא דאפי' שיכתוב אלפים דחזו ליכי או רבוא דחזו ליכי וכמו שכתבתי לעיל בפ"ק סוף סי' ה'. וכן משמע ממה שאכתוב בסמוך משם הר"ן ז"ל כנלע"ד:

אם רצה להוסיף וכו'. פ' עשירי דהלכות אישות סי' ז' ט' ובפי"ב סי' ח'. ובתשובות הרי"ק שרש פ"א דתוספת הנזכר בפוסקים ובתלמוד לאו היינו תוספת שליש הנהוגה בינינו דההיא תוספת הנזכרת בתלמוד ובפוסקי' היינו שמוסיף לה לפי דעתו וחבתו עמה ואין לדבר קצב אלא כל איש לפי אשר ידבנו לבו והיא התוספת הנז' בכל מקום בתלמוד כההיא דריש פ' אע"פ דאם רצה להוסיף אפי מאה מנה מוסיף ועלה קאמר ראב"ע דמן האירוסין אינה גובה אותם שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה ואיבעיא לן בגמ' אי חבת ביאה קונה אי חבת חופה קונה ופשט ליה מדתנא רב יוסף שלא כתב לה אלא על חבת לילה הראשונה אבל בתוספת שליש הנהוגה בנינו פשיטא שאין לומר כן שהרי אינה באה מחמת חבה כלל ולאו מתנה דבעל היא אלא דין גמור הוא על פי התלמוד ומשנה שלימה בפ' מציאת האשה פסקה לו להכניס לו אלף זוז הוא פוסק כנגדה ט"ו מנה וכן בסיפא הדר תנא מניינא זוטא והכי קתני פסקה להכניס לו סלעים נעשה ששה דינרים ופי' שם רש"י ז"ל וז"ל הוא פוסק כנגדו ט"ו מנה שליש יותר יקבלם עליו לכתוב בכתובה לבד תוספת שהוא מוסיף לה לפי שישתכר בהם עכ"ל הרי לך בהדיא שאותה תוספת שליש היא לבד התוספת שהוא נותן לה ומפני שישתכר בהם ולא מפני חבה כלל והכי איתא בירוש' בהדיא ורב אלפס הביאו בפ' מציאת האשה וז"ל מה ראו לומר בכספים אחד ומחצה ובשום פחות חומש א"ר יוסי ב"ר חנינא שמו דעת האשה שרוצה לבלות כליה ולפחות חומש שמו דעת האיש שרוצה לישא וליתן הכספים ולעשותם אחת ומחצה ע"כ הרי לך בהדיא שאותו תוספת שליש הנוהגת בינינו אינו התוספת הנז' בכל מקום בתלמוד אלא הוא מעיקר הדין ומנהג אבותינו שהנהיגו אותה בכל גלילותינו תורה היא ועל פי התלמוד ויש לה דין נכסי צאן ברזל שהיא הנדוניא ע"כ בקיצור. וכתב הר"ן ז"ל דבירוש' אמרי' שהמוסיף לאשתו אפי' לאחר שכנסה באמירה בעלמא סגי ולא צריך למיקנא מיניה ופירשו טעמא התם משום דרוצה הוא ליתן כדי שלא תחזור בה ומקשינן ויכולה היא למפרקי' מעיקא ליה ומשבק לה וצ"ע משו' דלא אשכחן קולי האי בגמ' דילן אדרבא בגמ' משמע דלית לן כלל האי סברא עכ"ל ז"ל:

נתארמלה או נתגרשה. פ' נערה שנתפתתה (כתובות דף מ"ז) וכתבו שם תוס' ז"ל שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה אין לתמיה בסברא זאת דבכמה מקומות בתלמוד מצינו כן וא"ת א"כ כל אדם הלוקח פרה מחברו ונטרפה או מתה אנן סהדי שלא ע"מ כן לקחה וי"ל דהתם אנן סהדי שבאותו ספק היה רוצה ליכנס ואפי' אם אומר לו אם תטרף יש לך לקבל הפסד היה לוקחה אבל הכא לא כתב כלל כי אם ע"מ לכונסה ואין דעתו כלל להכניס עצמו בספק ע"כ. ואיתה נמי בס"פ הכותב ובפ"ק דב"מ דף י"ז. והתם בעי

למפשט מינה דבתנאי ב"ד יש כתובה לאשה מן האירוסין מדקתני בין מן האירוסין גובה את הכל דמשמע בין עיקר בין תוספת ודחי דדילמא מיירי בדכתב לה וכי תימא אי כתב לה מאי למימרא לאפוקי מדר"א בן עזריה דאמר שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה ודייקא נמי דקתני גובה את הכל אא"ב דכתב לה מש"ה גובה את הכל אא"א דלא כתב לה מאי גובה את הכל מנה או מאתים הוא דאית לה שהרי אין כאן תוספת. וכתבו תוס' ז"ל שם במציעא ומ"מ אמת הוא דארוסה יש לה כתובה אפי' לא כתב לה כדמוכח בפ' האומר דקדושין דקתני היא אומרת קדשתני וכו' עיין במ"ש שם בסימן י'. ובטור א"ה סי' נ"ה. ויש לדקדק אמאי קתני במילתיה דר' אלעזר בן עזריה מן הנשואין גובה את הכל כיון דלא פליגי אלא בין מן האירוסין לא הוה ליה למיתני אלא מילתא דפליגי בה ונלע"ד שאפשר לומר שמשנה יתירה אשמעי' דאפי' לראב"ע כיון שנשאת גובה את הכל אע"פ שעדיין לא נבעלה וכדמשמע דפשיט תלמודא דלר' אלעזר ב"ע חבת חופה קונה אפי' שעדיין לא בא עליה וכדפי' הרא"ש ז"ל ואע"ג דתלמודא לא פשיט ליה מהכא כדכתיבנא אפשר לומר משום שאינו ברור כ"כ. ועוד ראוי לדקדק דהכי איבעי ליה למיתני מן האירוסין בתולה א"נה גובה אלא מאתים ואלמנה מנה שלא כתב וכו' ונלע"ד דאי הוה תני הכי הוה משמע דמן הראוי היה שאפי' מאתים או מנה לא תגבה אלא מאחר שכתב לה כתובה תגבה להכי תני מן האירוסין בתולה גובה מאתים וכו' לרמוז דבין לת"ק בין לראב"ע רבנן תקרן כתובה לארוסה וכדסתם לן נמי תנא הכי לעיל בפ' נערה שנתפתתה במשנת המארס את בתו וכו' כך נלע"ד מאחר שהאמת הוא דארוסה יש לה כתובה כמ"ש. ועיין בפי' רש"י סוף פירקי' דלעיל ריש דף נ"ד:

רבי יהודה אומר וכו'. בפ' נערה שנתפתתה (כתובות דף נ"א.) ונלע"ד דמשום דקתני רישא אם רצה להוסיף יוסיף קאמר ר' יהודה דגם יכול לגרוע אם היא כותבת לו התקבלתי ור' מאיר סבר שאינו יכול לפחות כלל ועיקר ור' יוסי ס"ל דאפי' על פה יכול לפחות כמו שנכתב בסמוך ומכל מקום נראה דלכ"ע אינו יכול לכתוב לבתולה שטר של מאתים או לאלמנה שטר של מנה והן כותבות התקבלנו כל המאתים או כל המנה:

אם רצה כותב וכו'. והיא כותבת וכו'. לשון שובר ובגמ' פריך וסבר ר' יהודה דכותבין שובר והתנן בפ' בתרא דב"ב מי שפרע מקצת חובו ר' יהודה אומר יחליף ויכתב שטר אחר כדי חוב הנשאר ויקרע הראשון ולא יכתוב שובר להרע כח הלוה שיצטרך לשמור שוברו מן העכברים ר' יוסי אומר יכתוב לו שובר ולא יחליף להרע כח המלוה למחול שעבודו מזמן ראשון ותירץ ר' ירמיה דהכא ר' יהודה לא קאמר דליכתוב שובר בפני עצמו אלא בתוך הכתובה עצמה יכתוב שובר והיא אמרה בפנינו התקבלתי חציה דליכא

טעמא דשומר שוברו מן העכברים אביי תירץ אפי' תימה דכתבה ליה בשובר בפני עצמו ל"ד דהתם ודאי פרעיה ואיכא למיחש דילמא מירכס שוברו ומפיק ליה מלוה לשטרא והדר גבי זימנא אחרינא אבל הכא מי איכא למימר דודאי יהיב לה בתמיה מילתא בעלמא הוא דאמרה ליה אי נטריה נטריה אי לא נטריה איהו הוא דאפסיד אנפשיה והדר דייק לר' יהודה טעמא דכתבה ליה שובר אבל על פה לא הויא מחילה והא שמעי' ליה לר' יהודה בהדיא בברייתא דבדבר שבממון אפי' על פה תנאו קיים דתניא הרי את מקודשת לי ע"מ שאין ליך עלי שאר כסות ועונה ה"ז מקודשת ותנאו בטל מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר בדבר שבממון כגון שאר וכסות תנאו קיים ומשני דס"ל דכתובה דרבנן וס"ל נמי דעשו חכמים חזוק לדבריהם יותר משל תורה והדר פריך והרי פירות דנ"מ דרבנן ולא עבדו להו רבנן חזוק לדעת ר' יהודה דתנן לקמן רפ"ט ר' יהודה אומר לעולם אוכל פירי פירות עד שיכתוב לה וקיימ' לן דיכתוב היינו יאמר דבאמירה בעלמא סגי ומשני אביי כתובה דשכיחא לכל עשו חכמים חזוק פירות דהיא מילתא דלא שכיחא לא עשו חכמים חיזוק והדר פריך והרי חמרים דבספ"ד דמסכת דמאי דשכיחי ולא עשו להם חכמים חזוק למיחש לגומלין לר' יהודה ותירץ אביי ודאי דדבריהם עשו חכמים חזוק ספק דדבריהם לא עשו חכמים חזוק ורבא תירץ דבדמאי הקלו דאפי' ספק דדבריהם ליתיה דרוב עמי הארץ מעשרין הן. ור' יוסי סבר בברייתא דרשאי לפחות לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה ואפי' ע"פ ותנאו קיים כיון דידעה ור' יהודה רשאי נמי ס"ל כר' יוסי מיהו על פה תנאו בטל דחכמים עשו חזוק אבל באת למחול תכתוב שובר:

והיא כותבת לו התקבלתי ממך מנה. אע"ג דידעי' ודאי שלא נתקבלה הודאתה זו שוברתה כאילו נתקבלה ואין צריך לומר הריני כאילו התקבלתי וכן הדין בכל חוב אע"פ שיש לו שבועה הריטב"א ז"ל הובא בבית יוסף בחשן המשפט סי' ע"ג. וז"ל תוס' ז"ל בפ' נערה שנתפתתה (כתובות דף נ"א) וקשה לר"י דמנלן דכל הפוחת ואפילו בתנאה משמע דילמא בתנאה מודה ר' מאיר דתנאו קיים דכל הפוחת דמשמע דאפי' באותו ענין שיש לה היינו בסוף ביאה דאמרי' בפ' אע"פ דאינה מוחלת שכבר זכתה ואמירתה לאו כלום הוא אא"כ כתבה שובר התקבלתי וי"ל דלשון כל הפוחת משמע שהוא פוחת לה ובסוף ביאה אינו יכול לפחות אלא היא פוחתת לעצמה ולא שייך לשון פחת א"נ מדנקט כל דייק עכ"ל ז"ל בקיצור: וכתב הר"ן ז"ל בפ' המדיר דף תק"ד ע"ב דכי אמרי' דכל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה ה"ז בעילת זנות היינו בבא עליה לאחר שכנסה בלא כתובה אבל אם קדשה על תנאי ונתבטלו הקדושין מפני שלא נתקיים התנאי אם חזר ובא

עליה לשם קדושין אין בעילתו נקראת בעילת זנות שלא שמענו בשום מקום שהמקדש בביאה שתהא ביאתו ביאת, זנות עכ"ל ז"ל בשנוי לשון קצת: ובגמ' כי אתא רב דימי א"ר שמעון בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא מחלוקת דר' יהודה ור' יוסי דר' יהודה ס"ל דעל פה לאו תנאה הוא ור' יוסי ס"ל דאפי' ע"פ תנאו קיים בתחלת חופה או אפי' בסוף חופה דהיינו תחלת ביאה אבל בסוף ביאה אפי' ר' יוסי מודה דכיון שבא עליה אין מחילתה על פה מחילה אא"כ כתבה שובר התקבלתי ואיכא לישנא אחרינא בגמ' ע"ש. ובטור א"ה סי' ס"ו:

משנה ב

נותנין לבתולה וכו'. פ' עשירי דהלכות אישות סי' י"ז י"ח י"ט. ובטור א"ה סי' נ"ו. ונלע"ד דמשום דקתני לעיל במילתיה דראב"ע דהלכתא כותיה דמן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה תנא השתא דנותנין לבתולה וכו' דשייך בסרכא דידה הא דקאמ' בגמ' דקטנה בין היא בין אמה יכולין לעכב שלא תנשא עד שתגדיל ותעשה נערה ולזה סמך זה למילתיה דראב"ע לומר לך שאם היתה קטנה זו שנתאלמנה או נתגרשה אפי' ראב"ע מודה דגובה את הכל אפי' מן האירוסין דכיון שידע שהדבר תלוי בידם לעכב ואעפ"כ קדשה וכתב לה כתובה עם תוספת ודאי כיון דידע קא מחיל לה וגובה את הכל אפי' מן האירוסין אי נמי לאידך גיסה דאפי' רבנן יודו דכיון שיכולין לעכב שלא תנשא בקטנותה אע"פ שקדשה בעודה קטנה אינה גובה מן האירוסין אלא הבתולה מאתים כנלע"ד ובדוחק שלא נחה דעתו עדיין: ואיתה למתני' פ' נערה המאורסה:

משתבעה הבעל. בגמ' בברייתא קתני בין שתבעה הבעל והיא מעכבת ובין שתבעה היא ובעל מעכב נותנין לה י"ב חדש משעת תביעה אבל לא משעת אירוסין ואפי' שהתה כמה שנים ארוסה:

ולאלמנה שלשים יום. דוקא באלמנה בעולה אבל באלמנה מן האירוסין דינה כבתולה שנתנו לכל בתולה דין שנה והכי איתא בירוש' וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפי' מהלכו' אישות:

כך נותנין לאיש. אם תבעה אותו האשה להנשא והיינו לומר דלבחור י"ב חדש אפי' נשא אלמנה ולאלמון שלשים יום אפי' נשא בתולה כל שהיא מוכנת וכן נראה מן הירושלמי אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' עשירי מהלכות אישות שהזמן שנותנין לאיש הוא כפי הזמן שנותנין לה שאם נושא נערה בתולה נותנין לו י"ב חדש ואם נושא אלמנה אפילו הוא בחור אין נותנין לו אלא שלשים יום וכדבריו נ"ל. דאיהו בתרה גריר מדמקשינן בגמ' וכו'

הר"ן ז"ל. ומתני' דקתני וכשם שנותנין לאשה כך נותנין לאיש בין זמן שקצב לבתולה בין זמן שקצב לאלמנה אפשר לפרשה כדעת הירוש' וגם כדעת הרמב"ם ז"ל דוק: והאי אלמנה פי' מן הנשואין דוקא:

הגיע זמן וכו'. ר"פ בתולה נשאת ע"א ע"ב ומסיק התם רב אשי דדוקא כשהבעלים מעכבין הוא שאוכלת בתרומה אע"פ שהם אנוסין כגון שחלה אבל אם האונס בא מצד האשה כגון שחלתה או שפירסה נדה אינו חייב לזונה ואינה אוכלת בתרומה ומתני' דקתני ולא נישאו דמשמע שהעכוב בא מצדן כגון שהיו אנוסות ואעפ"כ קתני אוכלות משלו ואוכלות בתרומה בדין הוא דאיבעי ליה למיתני ולא נשאו שהרי אין העכוב תלוי אלא באנשים ואם עכב אפי' באונס חייב לזונה אלא איידי דתנא רישא נותנין לבתולה י"ב חדש וכו' בדידהי תנא נמי נישאו בדידהי. וכתבו תוס' ז"ל בפירקין דף נ"ח הגיעו זמן ולא נישאו או שמתו בעליהן אוכלות משלו ואוכלות בתרומה וכו' כך היא הגרסא בסדר משנה ירושלמית ולקמן נעתיק לשונם יותר באורך:

רבי טרפון אומר נותנין לה הכל תרומה. כתב רשב"ם ז"ל בפסחים פ' בתרא דף קי"ו כי היכי דפליגי ר"ט ור' עקיבא בפירושא דאוכלת בתרומה ולאו תלתא תנאי הוו דה"נ פליגי תרוייהו התם בפירושא דוחותם בגאולה דקאמר ת"ק ולאו תלתא תנאי הוו אלא שהתנא סותם דבריו בין הכא בין התם והדר מפ' לה בפלוגתא דר"ט ור"ע ע"כ. ור' יהודה בן בתירא סבר שתי ידות תרומה ואחת חולין: [הגהה מצאתי כתוב ברבינו שלמה לוריא ז"ל סימן לדבר סתם אשה רואה משלשים יום לשלשים יום דהיינו שלש ראיות ושבעה נקיים דהיינו עשרה ימים שליש טהרתה ודוק ע"כ]. ור' יהודה סבר כר"ט דאה"נ דנותנין לה הכל תרומה מיהו נותנין לה יותר מכדי מזונותיה כשיעור שאם באת ליקח מחצה חולין לא תפחות מדמי מחצה חולין וטורח מכירה עליה ורשב"ג אומ' דאפי' טורח מכירה אינו עליה אלא נותן לה תרומה הרבה כדי שתתננה בזול ותמצא לוקחין הרבה:

ר' עקיבא אומר מחצה חולין וכו'. ביד פי"ב דהלכות אישות סי' י"ג. ירוש' ר"ע אומר מחצה חולין ומחצה תרומה שהנשים מצויות לטמא טהרות ע"כ. בפי' ר"ע ז"ל דהא מייחד לה דוכתא. אמר המלקט פי' רש"י ז"ל דמאחר שהוא זן אותה תמיד מוציאה מבית אביה ומייחד לה מקום שלא תפסיד מזונותיו לחלקם לקרוביה ע"כ:

משנה ג

היבם וכו'. פ' נערה המאורסה (נדרים דף ע"ג:)

ואפי' כולם וכו'. תוס' פ' אלמנה לכהן גדול (יבמות דף ס"ז:)

או כולם בפני הבעל חסר יום א' בפני היבם. מה שפי' ר"ע ז"ל הוא פי' רש"י ז"ל ועיין בתוי"ט מה שהקשה עליו ר"ת ועוד מדתנן בפירקין בסדר משנה ירושלמית הגיע זמן ולא נישאו או שמתו בעליהן אוכלות משלו ואוכלות בתרומה משמע כשמתו בעליהם שהיבם מאכילן בלא ביאה דומיא דהגעת זמן דמיירי בלא נישאו דאי אחר ביאה פשיטא דאשתו גמורה היא ועיין עוד בתוי"ט מה שתירץ ר"ת על זה. ועיין בפי' רש"י ז"ל בנדרים פ' נערה דף ע"ג דמשמע שחזר בו שם. ובגמ' פריך השתא בפני הבעל אמרת לא בפני היבם מיבעיא פי' רש"י ז"ל השתא בפני הבעל חוץ מיום אחד אמרת לא אכלה כולן בפני היבם דעל ידו אין לה לאכול דלאו קניינו היא לא כ"ש ע"כ. ומשני זו ואין צריך לומר זו קתני וכתבו תוס' ז"ל ה"ג זו אף זו קתני ל"מ ששה חדשים בפני הבעל וששה חדשים בפני היבם דלא אכלה אלא אפי' כולם בפני הבעל חוץ מיום אחד לא אכלה וכן מוכיח בירושלמי דמפ' כולה מתני' בזו אף זו עכ"ל ז"ל ונראה שחולקים ג"כ בפי' הקושיא נגד רש"י ז"ל וכמו שנכתוב בסמוך בס"ד בשם רש"ל ז"ל שם שהם ז"ל לא היו גורסין במתני' בבא דכולן בפני היבם וא"כ הקושיא כאן לדעתם ז"ל היא כך דמכיון דתנא בסיפא כולם בפני הבעל אינה אוכלת כ"ש ששה חדשים בפני הבעל וששה חדשים בפני היבם דאינה אוכלת ומשני לא זו אף זו קתני ודרך התנא הוא כן בכמה דוכתי:

זו משנה ראשונה. תוס' פ"ק דקדושין דף י"א:

אין האשה אוכלת בתרומה וכו'. וה"ה שאין היבמה אוכלת עם היבם עד שתבעל ואפי' אכלה בחיי ראשון והכי איתא בהדיא בתוספתא זו משנה ראשונה ב"ד של רבותינו חזרו ואמרו אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה ולא היבמה עד שתבעל וזו ראיה לפי' ר"ת ז"ל דמדקתני דב"ד של רבותינו חזרו ואמרו ולא היבמה עד שתבעל מכלל דלמשנה ראשונה אוכלת בעודה שומרת יבם קודם שתבעל וזה שלא כדברי רש"י ז"ל הר"ן ז"ל. וראיתי שכתב ר"ש לוריא ז"ל וקשה מה יעשה ר"ת ז"ל בסיפא כולם בפני יבם חסר יום אחד דליכא למידק הא כולם בפני היבם אוכלת דהא קתני רישא היבם אינו מאכיל והשתא כ"ש הוא בעיני דהא כולן בפני הבעל חוץ מיום א' איכא לדחוק ולפרש כפי' רש"י ז"ל הא כולן בפני הבעל הויא מיהא אוכלת בפני הבעל ואפ"ה לא ס"ל לר"ת ז"ל לדחוק הכי ודייק מינה כ"ש גבי יבם וצ"ל דלא גריס הך בבא אחרונה וכן בהרי"ף והרא"ש ז"ל וכל ספרים המדוייקים ראיתי שאינו: [הגהה וגם ה"ר יהוסף ז"ל מחקה לכולה בבא זו או כולם בפני היבם חסר יום אחד בפני הבעל]. ומש"ה פירשו התוס' לקמן דגרסי' זו אף זו קתני ואף שבירושלמי שלפנינו כתוב האי בבא דכולן בפני היבם על כרחך בירושלמי שלהם לא היה כתוב כך שהרי התוספות ז"ל כתבו בשם הירושלמי

לא זו ששה חדשים בפני הבעל וכו' אלא אפי' כולם בפני הבעל חסר יום א' ובירוש' שלפנינו כתוב אלא אפי' כולן בפני היבם חסר יום אחד אלא בעל כרחך טעות סופר הוא כך נ"ל עכ"ל ז"ל ונלע"ד דבמחילה מכבוד תורתו דלא דק שפיר דהן אמת דבגמ' ירושלמית בפסקא דעשתה ששה חדשים קאמ' הכי ולא סוף דבר ששה חדשים לפני היבם אלא אפי' כולם בפני היבם חסר יום א' אינה אוכלת בתרומה אבל במשנה אין שם בבא דאו כולן בפני היבם חסר יום אחד וא"כ מוכרח דמלת היבם דקאמר בירוש' אלא אפילו כולם בפני היבם צ"ל אלא אפי' כולם בפני הבעל ומ"מ חסרון לשון יש בירוש' ג"כ לפי מה שכתבו תוס' ז"ל דהירוש' מפ' כולה מתני' בזו אף זו ולולי דמסתפינא מגאוני תקיפי איתני עולם רבותינו בעלי התוס' ז"ל ה"א דהאי לא סוף דקאמ' בירוש' הכא לאו זו אף זו קאמ' דקאי אבבי דקתני במתני' רק הוא פי' על המשנה ואפי' בבא דאו כולם בפני הבעל חסר יום א' בפני היבם לא הוו גרסי ולזה בא הירוש' לפ' לא סוף דבר ששה חדשים בפני היבם אלא אפי' כולם בפני הבעל וכו' וללמדנו חדוש א' שלא נזכר במשנה כלל בא הירושלמי כדרכו בכמה דוכתי דנקיט האי לישנא דלא סוף לאשמועי' רבותא שלא נזכר במשנה: עוד גרסי' בירוש' מתני' לא כמשנה ראשונה ולא כמשנה האחרונה אלא כמשנה האמצעית דתניא בראשונה היו אומרי' ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה דהוו דרשין וכהן כי יקנה נפש קנין כספו דלא כן מה בין קונה אשה לבין קונה שפחה חזרו לומר לאחר י"ב חדש לכשיתחייב במזונותיה ב"ד של אחריהן אמרו לעולם אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה ע"כ ועד שתכנס לחופה היינו כל שהביאה הבעל מבית אביה לביתו לשם נשואין כך פי' הרי"ן ז"ל:

משנה ד

המקדיש מעשה ידי אשתו. פ' ואלו בדרים דף פ"ה וגם בירושלמי שם באותו פרק: ונראה דאגב דתני לעיל פלוגתא דר"ט ור' עקי' אי נותן לה הכל חולין או מחצה חולין ומחצה תרומה תני השתא נמי פלוגתא דר"מ ור' יוחנן הסנדלר דמקדיש מותר מעשי ידי אשתו אי הוי חולין או הקדש. ובתר הכי תני בסמוך ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה וכו' כלומר אע"פ שהקדיש מותר מעשי ידי אשתו לר' מאיר הוי קדש מודה ר"מ דלא חל הקדש אכולהו מלאכות נמי דנימא שיתחייב לשלם לקדש כשיעור מה שהיה צריך לשכור משרתת לעשות לו מלאכות הללו ובסמוך אכתוב עוד בס"ד: וביד פ' ששי דהלכות ערכין סי' כ"ח ובטו' א"ה סי' פ"א:

הרי זה עושה ואוכלת. כלמ' ואין מעשי ידיה קדוש על פיו:

המותר וכו'. כתב הר"ן ז"ל בשם השאלתות [עי' תוי"ט] ורב ושמואל דקיימא לן כותייהו מוקמי לה למתני' ברוצה להעלות לה מזונות ואינו רוצה להעלות לה מעה כסף שהקני לה חכמים שיתן לה בכל שבת ושבת מעה כסף לצרכה לבד המזונות וקסברי רב ושמואל דתקנו חכמים מזונות תחת מעשי ידיה ומעה כסף תחת מה שהיא עושה יותר על הראוי שפסקו חכמים שהוא חמש סלעים וכו' ומש"ה תנינן שאם הקדיש את מותר מעשי ידיה. ר"מ אומר הקדש לאחר מיתה דכשתמות היא ויירשנה חיילא דקסבר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אבל מחיים לא חייל כיון שאינו מעלה לה מעה כסף שהוא תחת מותר ור' יוחנן הסנדלר אומר חולין דקסבר אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם וכי תימא כו' [עי' בתוי"ט] ונלע"ד דבזה הפירוש מדוקדק הא דקתני ברישא דמתני' ה"ז עושה ואוכלת ולא קתני המקדיש מעשי ידי אשתו אינו מוקדש:

משנה ה

ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה. וכו' ביד ר"פ כ"א דהלכות אישות עד סי' ט':
ובטור א"ה סי' פ'. ירושלמי שבעה גופי מלאכות מנו חכמים והשאר לא הוצרכו למנות פי' דפשיטא שצריכה לעשות כל צרכי הבית ולעמוד לפני בעלה לשרתו בשאר מלאכות קטנות שחייבת לעשות לו כגון לערוך לפניו שולחן ולמזוג לו את הכוס ולהביא כלים ולסלק מלפניו ושאר כל צרכי הבית כגון נתינת התבן לפני בהמתו וכיוצא בהם. ונלע"ד דהיינו שבעה מלאכות דקתני במתני' הם אבות מלאכות ויש לכל אחת ואחת תולדות כגון טוחנת תולדותיה כבירה וברירה. ואופה תולדותיה רקוד ולישה ועריכה ומלוי המים או מן העין או מן הבור. ומכבסת תולדותיה ג"כ הכנת מים לחמומן. ומבשלת תולדותי' קניבת הירקות וחתוכן וכיוצא בזה. ומניקה את בנה תולדותיה קנוח צואתו וחתולו. ומצעת לו את המטה תולדותיה ניעור הכרים והכסתות והעלתן לגג או לשוטחן בחצר בחמה וכיוצא בזה.
ועושה בצמר מדלא קתני וטווה בצמר משמע דלאו דוקא טווה אלא ג"כ ניפוץ וסרוק כך נלע"ד:
טוחנת וכו' לשון הרמב"ם ז"ל שם פכ"א כיצד מטחנת יושבת בריחיים ומשמרת הקמח ואינה טוחנת ומחמרת אחר הבהמה כדי שלא יבטלו הריחיים ואם היה דרכן לטחון בריחיים של יד טוחנת ע"כ: ובגמ' מתני' דלא כר' חייא דתני אין אשה אלא ליופי לבנים ולתכשיטין. וכתבו תוס' ז"ל דלא פליג אלא אטוחנת ואופה ומניקה את בנה שמכחישות את יפיה אבל אעושה בצמר לא פליג דמעשי ידיה תחת מזונות ע"כ: עוד כתבו הם ז"ל בפ' בתולה נשאת (כתובות דף ד') וכן ג"כ כתבו הר"ן ומגיד משנה ז"ל מחמת קושיא דמימרא

דרב הונא דמשמע דפליגא אמתני' כמו שאכתוב בסמוך כתבו דיש שאין גורסין במתני' ומצעת לו את המטה אלא ומצעת את המטה ור"ל כל מטות בני הבית ע"כ ע"ש והביאו בית יוסף באבן העזר סימן פ' וז"ל הגהת אשרי הלכך נראה כפי' ר"ת ז"ל שפי' דמתניתין ל"ג ומצעת לו אלא ומצעת ופי' דמצעת דמתני' לארוג ולתקן כלי המטה ע"כ: ודברי רש"י ז"ל אכתבם בסמוך. ובכסף משנה שם גם בבית יוסף שם נתן טעם למה השמיט הרמב"ם ז"ל בבא דהכניסה לו שלש שפחות. וגם לבבא דהרי זו יושבת בקתדרא תירץ דמשום דלא מסתבר ליה לפלוגי בין הצעת המטה דרב הונא להצעת המטה דמתניתין השמיטה גם כן:

ומניקה את בנה מתני' דלא כב"ש דתניא נדרה שלא להניק את בנה בש"א שומטת דד מפיו ולא תניקנו שחל הנדר ולא משעבדא ליה ועוד נמי תניא בש"א אינה מניקה אם אינה רוצה אפי' בלא נדר. כתב הרא"ש ז"ל דגרסי' בירוש' הכי א"ר חגיי לא אמרו אלא בנה אבל תאומים לא ולמה אמרו בנה שלא תניק בן חברתה וה"פ הא תאומים לא בתמיה והלא יכולה להניק שניהם למה לא תניקם אלא ודאי חייבת להניק שניהם וא"כ למה אמרו בנה למעוטי בן חברתה ואפי' הוא בן בעלה עכ"ל ז"ל והר"ן ז"ל נראה שיש לו דרך אחרת בירוש' הזה וז"ל ירושלמי לא אמרו אלא בנה אבל תאומים לא ולמה אמרו בנה שלא תניק בנה של חברתה כלומר למה אמרו בנה ולא אמרו את הבן דשמעינן נמי דדוקא בן אבל תאומים לא אלא ודאי לאשמועי' דדוקא בנה אבל בן חברתה לא כלומר שאם מת בנה אינה חייבת להניק בשכר ותעלה לו שכרה וכן נמי אינה חייבת להניק בן שיש לו מאשה אחרת וכן נמי הבעל מעכב עליה מלהניק בן חברתה עם בנה עכ"ל ז"ל:

הכניסה לו שפחה אחת וכו' ולאו דוקא הכניסה היא לו שפחה או נכסים שראוי לקנות מהם אלא אפילו שהוא יש לו נכסים כדי יכולת לקנות לה שפחה אחת או שתים הרי זה מנכה לה מן המלאכות כפי השפחות שיכול לקנות לה כאשר שנוי במשנה הכי משמע מן הגמ' והובא בדברי הפוסקים ז"ל. ונלע"ד דהא דהכא ברישא נקט לשון לא דקתני לא טוחנת ולא אופה ולא מכבסת ובתרתי באבי דסיפא נקט לשון אין דקתני שתים אינה מבשלת ואינה מניקה את בנה שלש אינה מצעת את המטה ואינה עושה בצמר בדין הוא דה"ל למנקט גם הכי ברישא לשון דאין וכדנקט הרמב"ם ז"ל לשון אין בכולהו באבי שם ביד פכ"א אלא אפשר דשינה תנא למנקט הכא ברישא לשון דלא לאשמועינן שבאלו השלש מלאכות הראשונות שהם היותר כבדות וקשות אפי' בדרך עזר לשפחתה אינה חייבת ואדרבה בעלה מונעה מלעשותם כיון שהכניסה לו שפחה לעשותם ועוד שהן קשות ומצערות אותה ולחיים ניתנה ולא לצער ניתנה אבל בתרתי באבי דסיפא

שהן מלאכות קלות הרבה יותר מאלה קתני לשון אינה כלומר שאפ' הכניסה לו שפחות לעשותם חייבת לעזור מעט מדרך המוסר ואותן שפחות ג"כ יעזרו זו את זו במלאכות הכבדות אי נמי כיון דהנקת בנה הוא מלאכה מתוך גופה שייך שפיר למיתני ביה לשון אינה ואגביה נקט לשון אינה גם במבשלת וגם בבבא שלאחריה ועיין עוד ברבינו דוד קמחי ז"ל בשרש אין בהפרש שבין מלת אין למלת לא. ובגמרא שתים אינה מבשלת הא שארא עבדא משום דאמר לה חדא שפחה טרחא לדידי ולדידה וחדא לדידך ולדידה וקמי אורחיה המשתהים שבת או חודש וכן קמי פרחי שהן עוברי דרכים שאינם משתהים מאן טרח:

שלש אינה מצעת וכו' תוס' פ' בתולה נשאת (כתובות דף ד':)

ואינו עושה בצמר. כתב ה"ר יהוסף ז"ל י"ס דל"ג זה. ובגמרא שלש אינה מצעת את המטה הא שארא עבדא פי' רש"י ז"ל כגון דברים קטנים ולא מציא למימר לו עיילית לך אחריתי לארחי ופרחי משום דאמר לה כיון דנפיש ביתא נפישי אורחין ועוברי דרכים אבל כשהכניסה לו ד' שפחות כיון שהן שפחות מרובות מסייען אהדדי:

יושבת בקתדרא וכתבו תוס' ז"ל ד' ה"ז יושבת בקתדרא אף על גב דבשלש נמי אינה עושה מכל מלאכות שהוזכרו במשנה מכל מקום עושה מלאכות קטנות שבבית שלא הוזכרו במשנה ואיכא נמי טורח אורחים ועוברי דרכים וכי הכניסה ד' אינה עושה כלום ע"כ. וקשה לעניות דעתי מה מלמדים אותנו תלמוד ערוך הוא כדכתיבנא בסמוך. יושבת בקתדרא פי' הרמב"ם ז"ל קתדרא אהל עשוי ממשי וממיני הבגדים ומן העצים שיושבים בו המלכים כשהולכים בדרכי ע"כ:

ר' אליעזר. ביוד גרסי' לי':

ועושה בצמר וכו' עד לעשות בצמר. בגמ' דייקינן מדקתני בין במילתיה דת"ק בין במילתיה דר' אליעזר צמר ש"מ בצמר אין בפשתן לא ומתני' ר' יהודה היא דאמר אינו כופה אותה לעשות בפשתן מפני שהפשתן מסריח את הפה ומשרבט את השפתים. בפי' ר"ע ז"ל שכתוב שם ור"ש בן אלעזר צ"ל בן גמליאל. ובטור א"ה סי' פ"א. ובגמ' אמר רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה הלכה כר' אליעזר הלכך המדיר את אשתו ממלאכה אע"פ שהיא רשאה לטייל בגוריתא ונרדשיר יוציא ויתן כתובה. וכתבו תוס' ז"ל והא דקיימ' לן דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו אין זה אותו שהיה בימי ר' אליעזר ע"כ אבל הרא"ש ז"ל כתב דאפשר דמאי דפסיק בגמרא הלכתא כר' אליעז' היינו במאי דפליג את"ק אבל במאי דפליג ארשב"ג כל מקום ששנה רשב"ג הלכה כמותו ע"כ. אבל הרמב"ם ז"ל שם בהלכות אישות פסק הלכה כרשב"ג ולאו מטעמי' אלא מטעם זמה כר'

אליעזר. וכבר כתבתי לעיל בסמוך טעם לסמיכות משנה זו עם שלמעלה הימנה כפי הנראה לע"ד:

עוד נלע"ד דמשום דמתניתין דלעיל קתני המקדיש מעשי ידי אשתו ה"ז עושה ואוכלת דאשמעינן דיכולה אשה לומר איני נזונת ואיני עושה כדאיתא בגמרא קמ"ל השתא בסמיכות משנה זו לשלמעלה הימנה דדוקא כשהיא אומרת איני נזונת ואיני עושה רק מה שאעשה לעצמי אז הרשות בידה אבל אם אמרה אני עשירה ואיני נזונת ואיני עושה כלל שום מלאכה לאו כל כמינה דהלכתא כר' אליעזר דקאמר במתני' אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר ואגב דתני בהאי מתני' רשב"ג אומר אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה וכו' קתני בתר הכי המדיר את אשתו מתשמיש המטה וכו' כך נלע"ד. אח"כ מצאתי שכתבו תוס' ז"ל בפירקין בדף ס"ג ע"א והכריחו דכי אמרה האשה איני נזונת ואיני עושה פטורה מכל ז' מלאכות וכי עבדא שאר מלאכות פוחתין לה מעשייתה בצמר כדתנן במתניתין בסוף פירקין ואם היתה מניקה פוחתין לה ממעשי ידיה דנראה דה"ה טוחנת ואופה והא דנקט מנקת משום דאיירי במשרה אותה ע"י שליש דאינה יכולה לעשות לו מלאכה אחרת כיון דאינה עמו בבית ומיהו יש לדחות דאיכא למימר דדוקא נקט התם מניקה משום דהטורח ממעט החלב פוחתין לה ממעשי ידיה אבל מ"מ נראה דכי אמרה איני נזונת ואיני עושה דפטורה מכל המלאכות שאם תעשה לו מלאכות אחרות א"כ לעולם לא תעשה לעצמה ובמאי תהא נזונת עכ"ל ז"ל ובזה יתפרש קשר משנתנו לשלמעלה הימנה ביותר טוב ובהפך ממה שכתבתי:

משנה ו

המדיר את אשתו מתשמיש המטה. פ' המדיר (כתובות דף ע"א.) ונלענ"ד עוד בסמיכות משנה זו לשלמעלה הימנה דמשום דהלכתא כר' אליעזר במאי דאמר במתניתין דלעיל כדכתיבנא ראה רבינו הקדוש לסמוך האי מתני' הכא דהיא מילתיה דר' אליעזר דהלכתא כותיה ג"כ כמו שנכתוב בסמוך בס"ד. וביד שם פי"ד סי' א' ב' ו'. ובטור י"ד סי' רל"ה ובאבן העזר סימן כ"ה וסי' ע"ו:

בש"א שתי שבתות ובה"א שבת אחת. גמ' אמר רב מחלוקת במפרש נדרו לב"ש שפירש שהדירה שתי שבתות ולב"ה שפירש שהדירה שבת אחת אבל אם הדירה סתם ולא פירש בנדרו כמה לדברי הכל יוציא ויתן לה כתובתה ושמואל אמר אף בסתם נמי ימתין לב"ש שתי שבתות ולב"ה שבת אחת שמא בתוך הזמן ילמוד. למצוא פתח חרטה לומר דאדעתא דהכי לא נדרי ומתיר לו חכם נדרו והלכתא כשמואל. ועיין במה שכתבתי לקמן ר"פ המדיר:

התלמידים יוצאין ללמוד תורה שלא ברשות שלשים יום. פי' שלא ברשות בתיהם. וכתבו בתוס' פי' ר"י ז"ל דאתא לאשמועי' דאע"ג דמנהגם היה ללמוד ולעשות מלאכה בעירן ועונה האמורה בתורה לתלמיד [חכם] מע"ש לע"ש כדאמרינן בגמ' ולפועלים שתים בשבת כדקתני בסיפא אפ"ה יכולין לשנות מנהגם ולצאת התלמידים שלשים יום ופועלים שבת א' ע"כ. ובגמ' בעי' ברשות כמה ומשני כמה דבעי ואורחא דמילתא שלא ישא עליו חטא אפילו שהוא יכול לפתותה שתתן לו רשות פליגי בה אמוראי רב אמר חדש כאן וחדש בביתו ור' יוחנן אמר חדש כאן ושנים בביתו וכל חד מייתי ראיה מקרא דרב יליף לה מקרא דכתיב בד"ה גבי שנים עשר נשיאים המשרתים את המלך לכל דבר מחלקות חדשי השנה וכתב דבר מחלקות הבאה והיוצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה משמע שהיה שם שתי מחלקות מלבד הי"ב נשיאים שהיו אלו השתי מחלקות אחרות נצבים ומשרתים לעזור הי"ב משמרות כל אחת חדשה פירוש שאחת מאלו השתי מחלקות משרתת עם האחרות זו ששה חדשים בדלוג וזו ששה חדשים בדלוג דרך משל שהאחת מאלו השתים משרתת עם הנשיא של כ"ד אלף של חדש תשרי וחברתה עם הנשיא של עשרים וארבעה אלף של חדש מרחשון וחוזרת הראשונה ומשרתת עם הנשיא של עשרים וארבעה אלף של חדש שבט וחברתה בחדש אדר וכן על סדר זה בששה חדשים של הקיץ הרי חדש בבית המלך וחדש בביתו אף כאן חדש בבית רבו וחדש בביתו כך נלע"ד פירוש לפירוש רש"י ז"ל וקרוב לזה הוא ברש"ל ז"ל: ור' יוחנן יליף לה מבנין בית המקדש שנאמר חדש יהיו בלבנון ושנים בביתו ובגמ' יהיב טעמא מר מ"ט לא אמר כמר:

וכתב הר"ן ז"ל אי אתלמידים קמייתו ראיה הא תנן דאפי' שלא ברשות די להם פעם אחת לשלשים יום והיכי נימא דאפי' ברשות דוקא שני חדשים או חדש א' בבית ואפשר דכי תנן במתני' שלשים יום לא שיעשו כן בקבע תדיר אלא באקראי בעלמא ואחרים פירשו דבגמ' אפועלים קיימי דקראי דמוכחי מינייהו רב ור' יוחנן בפועלים מיירו ואע"ג דאמרי' בגמ' שאני התם דאית ליה רווחא ה"ק דרווחא דעבודת המלך נפיש מרווחא דפועלים ע"כ:

העונה האמורה בתורה וכו'. כתב סמ"ג טעם אלו העונות שמאחר שהעונה סתומה בתורה יש לפרש לפי הנראה הכל לפי טורח אומנותו ע"כ וכתב הר"ן ז"ל ה"ה דהני דלעיל נמי הוי עונה האמורה בתורה לתלמידים שלשים יום ולפועלים ז' ימים והאי דלא תני ברישא עונה האמורה בתורה משום דלא אפשר דהיכי ליתני עונה האמורה לתלמידים שלשים יום ולפועלים שבעה ימים כי היכי דקתני סתמא בכל הנך הטיילין

בכל יום וכו' א"כ הוה משמע אפי' בתלמידים ובפועלים העושים בעירם אבל גמלים חמרים וספנים מסתמא משמע דחוץ לעירם מיירי שהרי דרכן בכך וטיילין ופועלין דקתני סתמא היינו בעירם ומש"ה תנא פועלים ותלמידים קודם העונה האמורה בתורה לאשמועינן דסתמא אין עונתן בכך ותמה אני וכו'. [עי' בתוי"ט ד"ה התלמידים כו']. וכתב עוד דלדעת הרי"ף ז"ל הפועלים שבת אחת דתנן במתני' היינו שעונתן אחת לשבעה ימים אבל הוא ז"ל דקדק דמדלא קתני הפועלים אחת בשבת כלישנא דברייתא דבגמ' דפירושו דעונתן ביום השביעי אלא קתני שבת אחת משמע ביום השמיני וה"פ תלמידים ופועלים מתוך שדרכן שצריכין ללכת חוץ לעירן יכולין לבטל עונתן. תלמידים שלשים ופועלים שבת אחת ע"כ בקיצור מופלג וכן דקדקו ג"כ תוס' ז"ל ע"ש:

הטיילין בגמרא בעי מאי טיילין ומסיק אביי כדאמר רב כגון רב שמואל בר שילת דאכיל מדיליה ושתי מדיליה וגנאי בטולא דאפדניה ולא חליף פריסתקא דמלכא אבביה או כגון מפנקי דמערבא:

הפועלים שתים בשבת. בעושין מלאכה בעירן מיירי דאי בעיר אחרת הא תני בהדיא בברייתא אחת בשבת. וכתב הר"ן ז"ל ולפי זה אפשר לומר ששלש מדות בפועלים שהעושין מלאכתן בעירן שתים בשבת ואם צריכין לצאת חוץ לעירם אחת לשמנה ימים והיינו רישא דמתני' ואם מנהגם קבוע לעשות בעיר אחרת עונה הקבועה להם אחת בשבת ומיהו אם אירע שיש להם צורך מלאכה יכולין לאחר עד יום שמיני דלא גרעי מעושין מלאכתן בעירן עכ"ל ז"ל:

הספנים אחת לששה חדשים. בגמ' פריך איכפל תנא לאשמועינן טייל ופועל פי' תנא דסתים לעיל ברישא המדיר בה"א שבת אחת אין לו לומר זאת לא בספן ולא בגמל ולא בחמר ולא בת"ח שהרי עונתם של חמר ות"ח אחת בשבת ובשביל יום א' יוציא ויתן כתובה בתמיה למה הרי שעונתן משבעה לשבעה וכ"ש גמל וספן ואין בכלל הזה אלא טייל ופועל העושה מלאכה בעירו שדרכו לשמש שתים בשבת והוא דוחק גדול ומשנינן דאכולהו קאי דע"י נדר אפי' גמל וספן יתר משבת לא דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו. וזו כיון שהדירה הויא לה כמי שאין לה פת בסלה ויוציא ויתן כתובה אפי' אשבת אחת ועיין במ"ש בפ' החולץ סי' י"א. וכתבו הפוסקים שפסק רב בגמ' הלכה כר' אליעזר דמתני' וכן פסק הרב אלפס ז"ל וי"מ דטעמא הוי משום דגרסי' עלה בגמ' דרבנן סמכו למעבד כדברי חכמים שאפילו שתים ושלש שנים יוצאין שלא ברשות ונענשים ומתים אבל הרמב"ם ז"ל פסק אפי' שתים ושלש שנים כדברי חכמים דברייתא. ובנוסחאות שלנו לא מצאתי שפסק רב הלכה כר' אליעזר אלא שמצאתי שר"ש

לוריא ז"ל כתב שחסר בלשון הגמרא וכתב שכצ"ל אמר רב ברונא אמר רב הלכה כר' אליעזר ובתר הכי אמר רב אדא בר אהבה אמר רב זו דברי ר' אליעזר וכו'. ובתלמוד הרב בצלאל אשכנזי ז"ל הוגה יותר מזה כך פסקא דברי ר' אליעזר אמר רב ברונא וכו' ונכון הוא לפי הלשון של רש"י ז"ל אשר שם בגמ' גם בגמרא משמע בעובדא דרב רחומי שאשתו של רב רחומי היא שמתה ומתוך פי' רש"י ז"ל והר"ן ומגיד משנה ז"ל נראה שרב רחומי הוא שנענש ומת על ששהה מלבוא לביתו ואפשר דהא והא איתנהו שבעון שמעגנים אותה ומתה לפעמים מן הדאגה נענשים ומתים הם אע"פ שהיא לא תמות:

משנה ז

המורדת על בעלה. ביד שם פי"ד סי' ח' ט"ו ובטור א"ה סי' ע"ז. ופי' הרמב"ם ז"ל מורדת מתשמיש המטה בלבד אבל אם אינה רוצה לעשות שום דבר מן המלאכות שהאשה עושה לבעלה אינה מורדת אלא כופין אותה על כך בכל צד מיני הכפייה ע"כ. וכן כתב ג"כ בפכ"א מה"א וכתב שם בכ"מ שזה מיירי כשאינה אומרת איני נזונת אלא היא רוצה ליזון ולא לעשות ועוד י"ל דאפילו באומרת איני נזונית ואיני עושה מיירי דעד כאן לא אמרינן דיכולה שתאמר איני נזונית ואיני עושה אלא לפטור עצמה מטוויית צמר בלבד אבל כל שאר מלאכות צריכה לעשות אפילו אומרת איני נזונת וכמו שכתב הרב המגיד פי"ב והר"ן ז"ל פ' אע"פ ע"כ ובסמוך אכתוב עוד בזה:

עד כנגד כתובתה. ואחר כך נותן לה גט וכו'. לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט זהו פי' רש"י ז"ל וכתב עליו הר"ן ז"ל ולפי פי' זה ר' יוסי בתרתי פליג דל"מ שהוא פוחת על נ"מ שיש לה כבר אלא אפילו על אותן שיש לה לאחר מכאן אבל יש שפירשו דעד כדי כתובתה דקאמר ת"ק לאו דוקא דאה"נ דמודה ליה לר' יוסי שהוא פוחת והולך אפי' מנכסי מלוג שנפלו לה כבר ולישנא דר' יוסי נמי דייק דלא פליג אלא בחדא דאם איתא דלת"ק אינו פוחת אלא כדי כתובתה בלבד ור' יוסי בתרתי פליג עליה הכי הל"ל לעולם הוא פוחת והולך ואפי' נפלה לו ירושה ממקום אחר ומדלא קאמר הכי משמע דבנכסי מלוג שנפלו לה כבר אפילו ת"ק מודה אלא שר' יוסי מוסיף שלעולם הוא פוחת והולך ואותו פחת נעשה חוב עליה שמא תפול לה ירושה ממקום אחר יחזור ויגבה ממנה והכי איתא וכו' ע"ש ועוד כתב בשם הרא"ה ז"ל דשבעה דינרין שפוחתין לה מכתובתה לאו שבעה דינרין בטובת הנאה דכתובתה קאמר דהוו טפי מז' דינרין אלא ז' דינרין מכתובתה ממש קאמר וכן מנכסי מלוג שלה פוחתין שבעה דינרין ממה שהנכסים שוין עכשיו אע"פ שיש לבעל בהן אכילת פירות וכן נמי אם נתנו לה הנכסים במתנה על מנת שאין לבעלה רשות בהן ג"כ פוחתין מהן ז' דינרין ואע"פ שאין השיעורין שוין שבנכסים שלה שאין

לבעלה רשות בהן השבעה דינרין ז' דינרין גמורים ושבעה דינרין דכתובה ונכסי מלוג שלה אין שוויין כך לא פלוג רבנן וגבי דידיה כי הוי מורד שמוסיפין לה שלשה דינרין לאו דיהבינן להן לה לאלתר ונימא דילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות אלא מוסיפים על כתובתה קאמ' כלומ' שנעשה חוב עליו כשאר סך הכתובה עכ"ל הר"ן ז"ל:

ור' יוסי אומר לעולם הוא פוחת והולך עד שאם וכו' אית דגרסי והולך שמא תפול כו'. בסמוך אכתוב דעת הר"ן ז"ל בזה:

שלשה טרפעיקין. שהן דינר וחצי שהטרפעיק שלש מעין והדינר ששה מעין וכתב עוד הר"ן ז"ל בשם קצת מפרשים ועמהן הגאון ז"ל דהמורדת ממלאכה שאומרת איני עושה כופה אותה בשוטים או אינו זנה או ב"ד מוכרין לו מכתובתה בטובת הנאה כדי שישכור עליה עבד או שפחה או שמשמתין אותה ע"כ. ובגמ' א"ל רב חייא ב"ר יוסף לשמואל מ"ש כשהיא מורדת עליו דיהבינן ליה דיום שבת דהא שבעה דינרין הוי דינר לכל יום לת"ק או טרפעיק לכל יום לר' יהודה ומ"ש כשהוא מורד דלא יהבינן לה דיום שבת או חצי דינר לת"ק או חצי טרפעיק לר' יהודה א"ל איהו דמפחת קא פחית לא מיחזי כשכר שבת דאסור משו' מקח וממכר ושכירות אבל איהו דאוסופי הוא דקא מוסיף מיחזי כשכר שבת ואסור וכתבו תוס' ז"ל דלא הוי כמו הבלעה דהרי אין מוסיפים לכל שבת יחד אלא מה שעולה בכל יום ויום שאם יתפייס היום או למחר באמצע השבוע אין מצטרפין כל ימי השבוע זה עם זה ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל ונראה לי דהיינו טעמא דבמורד מוסיפין ובמדיר אין מוסיפין לפי שהמורד כל שעה ושעה עומד במרדו וכדי שיחזור ממרדו מוסיפין עליו כל שבת ושבת אבל מדיר מכיון שהדירה ואינו מוצא פתח לנדרו מה בידו לעשות ולפיכך אין מוסיפין על כתובתה כלום אלא יוציא ויתן כתובה לסוף שבוע אחת וכיון שהיא יודעת של סוף שבוע אחת תפטר ממנו פת בסלה מיקרי ומש"ה גמרי לה ב"ה מנדה אבל כשהאיש או האשה מורדין מתשמיש כיון שאין למרדן קצבה לאו פת בסלו מיקרי ומש"ה פוחתין או מוסיפי' אפי' כשהיא נדה ע"כ ובזה מובן שפיר קשר מתניתין לשלמעלה הימנה. בפי' ר"ע ז"ל ואפי' שומרת יבם כלומר שאינה רוצה להתייבם וכמשנה ראשונה דמצות יבום קודמת בספ"ק דבכורות:

משנה ח

המשרה את אשתו וכו' תוס' פ' היה נוטל דכ"א ור"פ המקבל דקי"ג ובירוש' ר"פ המדיר. ועיין במה שכתבתי ס"פ בתרא בשם הרב ר' שמשון ז"ל. וביד פי"ב דהל' אישות סי' י' י"ב וברפי"ג וסי' ג' ד' ה' ובטור א"ה סי' ע' וסי' ע"ג:

לא יפחות לה מקביים חטים או מארבעת. קבין וכו' כך הוגה במשנת ה"ר יהוסף ז"ל: ובגמ' פריך מתני' לא ר' יוחנן בן ברוקא דהא שמעינן דאמר לגבי עירוב במתני' בפ"ח דעירובין ככר הלקוח בפונדיון כשלוקחין ד' סאין בסלע והסלע מ"ח פונדיונין וד' סאין כ"ד קבין מ"ח חצאי קבין נמצא לריב"ב לחצי קב שתי סעודות הצריכות לעירוב ומתניתין קתני קביים שהן ח' סעודות וי"ד סעודות היא צריכה ואי ר"ש הא אמר התם משלש ככרות לקב ולדידי' ט' סעודות הוי הקב ומתני' קתני דיהיב לה קביים שהן י"ח סעודות והיא אינה צריכה אלא י"ד או על הרוב ט"ו סעודות בעבור דלכ"ע סעודה שלישית בעינן בשבת. ומסיק דאתיא ככולי עלמא ואפי' לריב"ב אדרבא עדיף חד והוי לאורחים דכדאמר רב חסדא התם לענין עירוב צא מהן מחצה לחנוני בעבור דמי העצים ובמה שהא רוצה להשתכר פשו להו תמניא הכי נמי לענין מזונות האשה אימא אפכא דאייתי פלגא ושדי עלייהו דהני תמניא והוו שיתסרי ככרות בשני קבין דל חד לסעודה שלישית דשבת דלכ"ע שלש סעודות בעינן ודל חד לאורחים נמצא שנותן לה י"ד סעודות בלבד וא' לסעודה שלישית וכן לר"ש מיתוקמא מתני' והוי כל העודף לאורחים:

וחצי לוג שמן. קשה בעיני מה יספיק לה שיעור שלש ביצים שמן דהיינו החצי לוג לאכול ולהדליק ואפשר דהוי חצי לוג לאכול וחצי לוג להדליק וקצת רמז מצאתי לדברי שכתוב שם ביד בפי"ב מה"א סי' י' ושמן לאכילה ושמן להדלקת הנר ומדכתב תרי זימני שמן ולא ערבינהו ש"מ דכל חד למילתי' דהיינו לכל הפחות חצי לוג לאכילה וחצי לוג להדלקה כנלע"ד. ויין לא פסק התנא לאשה מפני שמרגילה לתאות תשמיש. וכתוב בטור א"ה שם סי' ע' ואם היא מניקה נותן לה יין ואם היא רגילה ביין נותן לה אפי' אינה מניקה ע"כ. וכן הוא שם ג"כ ברמב"ם ז"ל:

נותן לה מטה ומפה ומחצלת. הרא"ש ז"ל נראה דגריס ואם אין לו מפץ נותן לה מחצלת וכן הוגה במשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל וכן הוא בירוש' ובערוך. וכן ביד שם כי"ג סי' ג' ומפץ או מחצלת ע"כ: ופירש הוא הרמב"ם ז"ל ברפכ"ג דהלכות כלים המפץ הוא המחצלת שאורגים אותה מן החבלים ומן הסוף ומן הגומא ע"כ. ורש"י ז"ל פרק ר' עקיבא דף פ"ד פי' מפץ של קנים אלא שלשם הקשו עליו תוס' ז"ל ותוס' דפ' כיצד הרגל דף כ"ה כתבו דיש מפצים של עץ שיש להם טהרה במקוה ויש מפצים של שיפה וגמי שאין להם טהרה במקוה. ובגמ' מוקי רב פפא למתני' דמיירי באתרא דנהיגי לעשות סרוגי חבלים במטה שמצערין ומזקינין אותה ואין רגילים לשים עור שטוח על המטה דאי במקום שרגילים לשים עור שטוח על המטה למה הוא צריך לתת לה מפץ הרי עור שטוח טוב מן המפץ. וכתבו תוספות ז"ל ונותנין לה מטה ומפץ אע"ג דלגבי סדור אמרינן

בהמקבל (דף קי"ג) דנותנין לה מטה ומטה ומפץ משום דשמואל גבי אשה לא הטריחוהו חכמים כ"כ דאפשר לה שתלך ד' אמות אחר אכילה ע"כ. אבל התם תרצו דמתני בעני שבישראל שלא היה לו אלא מטה אחת קודם שנשאת לו ע"כ. ובגמ' בברייתא פליגי תנאי דאי אורחיה דידיה ליישן על גבי כרים וכסתות ולאו אורחה דידה דת"ק דברייתא סבר דאין נותן לה כר וכסת אלא כי אתי לגבה מייתי להו וכי אזיל שקיל להו ור' נתן סבר דנותן לה כר וכסת משום דאמרה ליה זימנין דמתרמי דאתית לגבאי מן השמשות ולא מצית מייתית להו ומגנית לי על ארעא אע"ג שגם אתה עכשיו אין לך כר וכסת רצוני לעלות עמך ושיהיה תמיד מוכן אצלי כר וכסת כדין תורה שעולה עמו ואינה יורדת עמו:

והשחקים שלה. שמתכסה בהן בימי נדתה כדי שלא תתגנה על בעלה בימי טהרתה כשלובשת בגדים שלבשה בימי נדתה ולכאורה משמע דשחקים הוו בגדים בלואים יותר מן הבלאות אבל מן הברייתא דבגמ' משמע קצת שהכל אחד דתנו רבנן מותר מזונות כגון אשה שמזונות האמורים במשנתנו עודפים לה שאינה רעבתנית המותר הוי לבעל ומותר בלאות לאשה ואמר רחבה להתכסות בהן בימי נדתה ע"כ אכן מדקתני ומותר בלאות לאשה משמע בהפך דמותר היינו שחקי בלואי הבלאות וכדכתיבנא: ולשון הרמב"ם ז"ל שם פי"ג דהלכות אישות נותנין לה חדשים בימות הגשמים ולובשות בלאותיהן בימות התמה והשחקים והן מותר הכסות הרי הן של בעל ע"כ: ולשון הטור שם א"ה סי' ע"ג והשחקים שהן מותר הבלאות הן שלה להתכסות בהן בימי נדתה ע"כ:

משנה ט

נותן לה מעה כסף לצרכה. פי' המעה היא משקל ששה עשר גרעיני שעורות. וביד פי"ב דהילכות אישות סי' י' י"ב. ובטור א"ה סי' ע' וסי' פ':

ואם אינו נותן לה וכו'. בפירקין דף נ"ט הוא דמפרשינן לה אליבא דרב ושמואל דהלכתא כוותייהו במאי דכתיבנא לעיל סי' ד' דמעה כסף תקנו לה לתת לה תחת מותר מעשי ידיה מפ' התם דמאי דקתני הכא דאם אינו נותן לה מעה כסף לצרכה מעשי ידיה שלה ר"ל מותר מעשי ידיה כדפי' כבר רעז"ל. והא דקתני בתר הכי כמה היא עושה לו אע"ג דמעשי ידיה מאן דכר שמייהו הכא ה"ק מעשי ידיה כמה דנידע מותר דידה ומשני מתני' משקל חמש סלעים וכו':

ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת. הרמב"ם ז"ל שם פי"ב סי' י"ב העתיק ותקן לשון המשנה ובלבד שיאכל עמה מלילי שבת ללילי שבת. ובגמ' מאי אוכלת רב נחמן אמר אוכלת ממש רב אסי אמר תשמיש כמה דאת אמר אכלה ומחתה פיה וכתבו תוס' ז"ל רב אסי אמר תשמיש אפי' גמל וספן הואיל ומשרה אותה ע"י שליש ע"כ:

מלילי שבת ללילי. רשב"ג ס"ל בברייתא בגמרא דאוכלת עמו לילי שבת ויום שבת ג"כ:
משקל חמש סלעים. היינו כשאינה עושה שום מלאכה אבל אם יש לה מלאכה אחרת פוחתין לה מזה השיעור ומסיק נמי הרא"ש ז"ל דלא אמרו שהאשה עושה חמש סלעים אלא במשרה אשתו ע"י שליש שאינה עושה שום מלאכה אבל אם היא מניקה וטוחנת ואופה ועושה שאר מלאכות אינה חייבת לעשות משקל ה' סלעים ע"כ ולעיל בפירקין סוף סי' ה' כתבתי דברי תוס' ז"ל בזה. ומצאתי שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל שְׁתֵי בנקוד סגו"ל ורפא בתיו. ומלת פוחתין נקד החית בשבא:
שהן עשר סלעים בגליל. כתב ה"ר שמשון ז"ל בפי"ז דמסכת כלים דכל פקיעה בת עשר סלעים שהעשר סלעים רביע מנה גדול בן מ' סלעים כדאיתא ס"פ ראשית הגז ושמא שזהו שיעור מלאכת הגליל דתנן בס"פ אע"פ עכ"ל ז"ל בשמי לשון קצת:
מניקה מוסיפין לה על מזונותיה. משום דבעי ינוקא למיכל בהדיה שחייב אדם לזון את בניו עד שש שנים ודקדק מכאן הר"ן ז"ל לומר דהא דאמרי' דחייב אדם לזון את בניו קטני קטנים דוקא בשאמן קיימת ומדין מזונות אמן שכיון שהן נגררין אחריה אי אפשר להעמיד עצמה שלא תזון אותן אבל בשאין אמן קיימת אינו חייב במזונותיהן דאי לא תימא הכי מאי סייעתא מסייעין בגמ' ממתני' לעולא דאמר דזן אדם את בניו קטני קטנים דילמא שאינו חייב לזונן אלא זמן הנקתם אלא ודאי דייקינן הכי דמדתנן מוסיפי' על מזונותיה משמע דמזונות הבן הנגרר אחריה הרי הן כמזונותיה ומדין מזונות שלה נגעו בה וכן משמע מלשון רש"י ז"ל ע"כ בקיצור: וביד פכ"א דהלכות אישות:
בד"א בעני וכו'. ביד שם פי"ב סי' י"א ובפ' מציאת האשה (כתובות דף ס"ח) אמרינן אליבא דשמואל דגם כשהבנות נזונות או מתפרנסות פרנסת עצמן מנכסי אביהן שאם היה עני אביהן נותנין להם כפי מה ששנינו הכא בהמשרה את אשתו ע"י שליש בין באכילה ושתיה בין בלבוש וכסות ואם היו הנכסים מרובין הכל לפי הכבוד ובטור א"ה סי' ע' הלשון כך בד"א בעני שבישראל אבל בעשירים הכל לפי כבודם ע"כ. וכתוב שם בבית יוסף ז"ל דשינה רבינו יעקב ז"ל הלשון לכתוב אבל בעשירים הכל לפי כבודם לומר שאע"פ שהוא אינו עשיר ולא מכובד אם בני משפחתה רגילין במזונות מרווחין יותר אע"פ שאין כולם רגילין באותן הגדולות כיון שרובם רגילין חייב ליתן לה מזונות מרווחים כדרך רוב בני משפחתה מאחר שהוא משרה אותה ע"י שליש דעולה עמו ואינה יורדת אבל אם הוא והיא אוכלין יחד מאחר שאין כל בני משפחתה מבקשין אותן הגדולות אז אינו חייב להאכילה מזונות מרווחים כל זמן שאוכלת עמו ע"כ בהרחבת לשון קצת מאתנו להבנת הענין. וכן נלע"ד שאפשר שדקדק רש"י ז"ל בלשונו שכתב

המשרה את אשתו ע"ז שליש שנותן לה מזונותיה בבית אפטרופוס ואינה מתגלגלת עמו ע"כ אלא שנלע"ד לדקדק עוד בלשון משנתינו דה"ל למיתני בד"א בעני שבישראל אבל בעשיר הכל לפי עשרו כדי שתהיה יציאה ממש ככניסה אלא נלע"ד דהא קמ"ל דאפילו אדם שאינו עשיר אלא שהוא מעונג מתכבד וחסר לחם ירגיל ללות ולאכול הוא עצמו מעדנים ומאכלו בריאה גם לאשתו יעשה כן אלא שאם הוא אדם חולניי ומפני כך הוצרך ללוות ולהריץ מעותיו לחנוני אז נראה שהוא פטור מלפטם אותה מאחר שהיא בריאה ובכחה מהלכת כך נראה לעניות דעתי:

פרק ו

משנה א

מציאת האשה. בקונטריס גריס פ' המדיר אחר אע"פ כו' [עי' ראל"צ] איידי דסליק אם היתה מניקה פוחתין לה ממעשי ידיה ואיידי דתנא בס"פ מציאת האשה המשליש מעות לבתו תנא בתריה המדיר דקתני יעמיד פרנס דהוי כעין שליש תוס' ז"ל ועד הנה לא מצאתי רמז בפירושי רש"י ז"ל שגורס פ' המדיר קודם פ' מציאת האשה. וביד רפכ"א דהלכות אישות. ובגמ' משמע דמתני' דקתני מציאת האשה לבעלה דלא כר' עקיבא דהאמר בגמרא פ' בתרא דאומרת קונם שאני עושה לפיך יפר שמא תעדיף עליו ע"י הדחק יותר מן הראוי לו דחייל עליה קונם ומציאה חשיבה כהעדפה שע"י הדחק דרוב מציאות צריך לחזר אחרייהם כגון דגים או צבי שבור או לחפש סימא בקרקע. ירושלמי מפני מה אמרו מציאת האשה לבעלה שמא תגנוב זהובים ותאמר מציאה מצאתי ופריך הגע עצמך מתנה כלומר במתנה עצמה ניחוש להא שמא תגנוב ותאמר נתנו לי במתנה ומשני מתנה יש לה קול. ונלע"ד דבדין הוא דה"ל למתני מעשה ידיה ברישא כיון דקאי האי פירקא אמאי דתנן לעיל סוף פרק אע"פ אם היתה מניקה פוחתין לה ממעשי ידיה כמו שכתבתי בשם תוס' ז"ל אלא משום דבכל המקומות קתני ברישא מציאתה קודם מעשי ידיה כי ההיא דתנן לעיל בפ' נערה האב זכאי וכו' עד וזכאי במציאתה ובמעשי ידיה דנלע"ד דשם הטעם ברור משום דיותר קודם ומצוי מציאת הבת לאביה ממעשי ידיה דהא אפשר להיות דמבת שלש שנים או פחות תמצא איזה מציאה ותריצנה לאביה מה שאין כן במעשי ידיה דלא משתכח שתרויח הבת עד שתגדל להיות מבת שבע שנים ולמעלה ומש"ה קתני בכל דוכתא אפי' באשת איש מציאתה קודם מעשי ידיה. והא דקתני מציאת האשה בהא ולא קתני מציאת אשה נלע"ד דאפשר שבא לרמוז אפי' מציאה שדחקה עצמה עד שמצאה אותה הויא לבעלה אי נמי לאשמועינן דוקא כאשה

הידועה שהיא אשת איש ודאי אבל ספק מגורשת כגון שזרק לה גיטה ספק קרוב לו ספק קרוב לה אע"פ שחייב במזונותיה מציאתה לעצמה ולדעת הרמ"ה נוכל לומר עוד לפ' האשה הידועה דוקא שהיא נזונת מבעלה אבל אם אינה נזונת מבעלה מציאתה לעצמה כל זה למדתי לפרש מן הטור אבן העזר סי' פ"ד: וירושתה בלשון שני פי' רש"י ז"ל אם מתה בחייו יורשה ע"כ. ולפי' זה נראה שצריך לומר דהוא אוכל פירות בחייה דקתני הוי בבא באפי' נפשה:

בושתה ופגמה שלה. וכתבו תוס' ז"ל דר"ת ז"ל הגיה בספרו בשתה ופגמה שלו ומכח כמה קושיות דחו גירסא זו וכתבו דר"ת עצמו חזר בו וכן גריס בירושלמי וכן משמע בגמ' וכו'. עוד כתבו ז"ל דנראה לר"ת כפי' ראשון שבקונטרס דהיינו מה שהעתיק ר"ע ז"ל דאי כלשון אחרון שפירש ירושתה שהוא יורשה לאחר מיתה אמאי איצטריך למימר בגמ' בשתה ופגמה איצטריכא ליה הל"ל דקמ"ל שהוא יורשה לאחר מיתה דממתני' דיתר עליו הבעל לא שמעי' לה דאע"ג דאביה יורשה וקתני יתר עליו הבעל היינו כשאין לה בנים אבל יש לה בנים לא שמעינן מהתם. ומיהו איכא למימר דל"מ למימר דיורשה איצטריכא ליה דהא שמעינן ליה ממתני' דהכותב ומפרק יש נוחלין ע"כ: וביד שם פ' כ"ב סי' כ"ב ובפ' ד' דהלכות חובל ומזיק סי' ט"ו פסק כריב"ב וכתב שם בד"א שחבלו בה אחרים אבל הבעל שחבל באשתו חייב לשלם לה מיד כל הנזק וכל הבשת והצער והכל שלה ואין לבעל בהן פירות וע"ש בהשגת הראב"ד ז"ל על זה ובטור א"ה סי' פ"ג וסי' פ"ד ובחושן המשפט סי' תכ"ג ועיין ג"כ בתוס' יו"ט:

בזמן שבסתר וכו' ובזמן שבגלוי וכו' ק"ק לע"ד דטפי הוה עדיף ליה לתנא למיתני אם בסתר וכו' ואם בגלוי כמו שהוא שם בהרמב"ם ז"ל והתימה יותר על הטור שבסתר כתב בזמן ובגלוי כתב אם. וכתוב בנמוקי יוסף בפ' המניח דף י"ו דכיון דקיי"ל כריב"ב דבזמן שבסתר לה שני חלקים ולו חלק אחד המזיק את אשתו בתשמיש המטה דקיימא לן דחייב בנזקה לא משלם לה אלא תרי תילתי נזקא וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות וענין ד' דברים רפוי מדינא דאישות מיחייב לאסויי כ"ש כשאזקה איהו שבת ובשת ליכא דכל לגבי תשמיש דבעל ליכא בושת ושבת נמי לא דמעשי ידיה דידיה נינהו צער לא ידע דמצער לה וה"ל כמתכוין לזרוק שתים וזרק ד' דפטור ע"כ:

ובזמן שבגלוי שהבשת שלו דאשתו כגופו לו שני חלקים ולה חלק אחד. וכתב הר"ן ז"ל תמהני נהי דס"ל לריב"ב שהבעל מתבייש בבשת אשתו למה ממעט בסך בשת האשה היה לו לומר שיתן לכל אחד ואחד דמי בשתו. ונ"ל דס"ל דבשת האשה מועט מפני שהיא ברשות בעלה ע"כ: עוד הכריח ז"ל שם דפשיטא לן דבשתה ופגמה אפי' לת"ק כירושתה

והוא אוכל פירות בחייה דאם איתא דשלה לגמרי קאמר לא הוה צריך למימר בגמ' בושתה ופגמה איצטריכא ליה משום פלוגתא דריב"ב ורבנן דלרבנן גופייהו איצטריכא לומר שאינם כירושתה ואין לו בהם אכילת פירות אלא ודאי לת"ק נמי יש לו בהן אכילת פירות. ועוד דאי אפשר לומר דלת"ק בושתה ופגמה שלה לגמרי קאמר וריב"ב בתרתי פליג בקרן ובפירות מפני שהוא מתבייש בבושתה מה שאין כן בחבל בה הוא עצמו דליתא. דכיון דריב"ב פוסק לו חלק א' מפני בושתו למה יזכה לו עוד אכילת פירות בשלה וכן מוכח בתוספתא וזו היא דעת הראב"ד ז"ל בפי"ד דהלכות חובל ומזיק ע"כ בקיצור. ועיין בספר הלבוש שם סי' פ"ג:

משנה ב

הפוסק מעות וכו'. נלע"ד דמשום דקתני לעיל דמציאת האשה ומעשי ידיה לבעלה ויבם נמי ודאי במקום בעל קאי למציאתה ולמעשי ידיה וסד"א דהוי נמי במקום בעל למעות שפסקו לאחיו קמ"ל דלא ולהכי אסמך האי מתני' לשלמעלה ממנה ואגבה תנא נמי פסקה וכו'. וביד שם פכ"ג סי' ט"ו. והביאוה תוספות ז"ל פ' נערה דף מ"ז ובפ' שני דייני דף ק"ט ובטור א"ה ובשו"ע סי' נ"ג ומפורש שם שיש מי שאימר שהפוסק לבתו כגון שאמר בשעת קדושין כך וכך אני נותן לבתי קנתה הבת לענין שאם נתייבמה לא מצי למימר לאחיך הייתי רוצה ליתן שהרי לבתו פסק כשקדשה הראשון לכשתנשא ולא פקעינן הקדושין שמכחם ייבמה אחיו ע"כ:

יכול הוא שיאמר וכו'. וכתב הר"ן ז"ל בשם רב האיי גאון ז"ל דדוקא בפוסק מעות לחתנו כגון שאמר לו כשתכנוס את בתי אתן כך וכך וכשמת חתנו אע"פ שאם היה החתן כונס קונה באמירה דשעת קדושין עכשיו שמת יכול לומר ליבם לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשי ליתן אבל פוסק לבתו כגון שאמר בשעת קדושין כך וכך אני נותן לבתי קנתה הבת אע"פ שמת חתנו שאינו יכול לומר לא פסקתי לבתי אלא ע"מ שתבא לידי נשואין עם הראשון דמ"מ לבתו פסק ובתו קנתה ע"כ. ונלע"ד דדוקא פוסק מעות לתתנו אבל פוסק נדוניא אינו יכול לומר לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשי ליתן דנדוניא ודאי חשיבה כפוסק מעות לבתו ומ"מ יש להסתפק קצת אם יכול לומר לאחיך הייתי רוצה ליתן נדוניא גדולה ולך אי אפשי ליתן נדוניא גדולה וקרוב לומר דלא מצי למימר הכי ועוד נלע"ד דמדקתני ומת חתנו ולא קתני ומת החתן או ומת סתם דהא ודאי דאחתן קאי אלא בא לרמז לנו מאי דתניא בברייתא בגמ' שאפילו שהראשון ע"ה והשני ת"ח יכול הוא שיאמר לאחיך הייתי רוצה ליתן והיינו דקתני חתנו החביב לו לכשיהיה מבלי טעם: עוד נלע"ד דמדהוה מצי למיתני יכול שיאמר לאחיך הייתי רוצה ליתן וכו' וקתני יכול

הוא שיאמר לרמוז לנו דבאב כל הדבר תלוי שאע"פ שהבת רוצה בשני לא חיישינן לה ומכאן נראה שהוציא הרמב"ם ז"ל דין זה שכתב שם פכ"ג סי ט"ו ואע"פ שהבת רוצה בו:

משנה ג

פסקה להבניס לו אלף דינר וכו'. ובירושלמי. מה ראו לומר בכספים אחד ומחצה ובשום פחות חומש א"ר יוסי ב"ר חנינא שמו דעת אשה שרוצה לבלות כליה ולפחות חומש ושמו דעת האיש שישא ויתן בכספים ויעשם אחת ומחצה א"ר יוסי הדא אמרה אין אדם רשאי למכור כלי אשתו שהרי הוא פוחת חומש בכתובתה כדי שתשתמש בכליה: ועיין במ"ש לעיל ריש פ' אע"פ בשם מהרי"ק ז"ל שרש פ"א. וקשה לענ"ד שנכנס התנא בדינרין דקתני אלף דינר ויצא במנים דקתני ט"ו מנה דה"ל למיתני פסקה להכניס לו אלף דינר הוא פוסק כנגדן אלף וחמש מאות דינרין או ליתני פסקה לו עשרה מנים היא פוסק כנגדן ט"ו מנה וצ"ע לע"ד ודומה ליה דקדקו תוספות בפ' שלישי דיומא כמו שכתבתי שם סי' ז' ואפשר שבא להשמיענו שאע"פ שהיא מכנסת דינרין הוא אינו חייב לפסוק דינרין כנגדן בתוספת שליש אלא הוא פוסק מנים אע"פ שברוב הדינרין הם שוין מועט יותר מפני שהן חריפין יותר להוציאה הקלו עליו שלא יצטרך לבקש לה מעות כמעותיה אלא יכול לפסוק מנים תחת דינרין. וכגנד השום הוא פוסק פחות חומש. פי' בקונטרס שני טעמים חדא משום שפוחתין ואותו טעם משמע מתוך הגמרא דקאמר וכו' ובירושלמי נמי כדכתיבנא וטעם אחר דדרך לשומם יותר חומש לכבוד הפלה כדי לחבבה על בעלה ונראה דזה הטעם דקדק מדאיצטריך לאשמועי' שומא רבא ושומא זוטא דאם היתה עשירה דמשתמשת בכולן והן פוחתין כך לי רבא כמו זוטא אבל לטעמא ששמין יותר לכבוד הכלה שייך לחלק בין רבא לזוטא כדפי' רש"י ז"ל בגמרא תוספות ז"ל: ועוד כתבו גבי סיפא דקתני וכשהחתן פוסק הוא פוסק פחות חומש פי' ר"ח ז"ל כשהחתן מייחד לה כלים ושאר תשמישין תוספת לכתובתה ובא לשומם ולכתוב שוויין בכתובה כותב פחות חומש ששמין אותן יותר משוויין לכבוד החתן ולטעם האחר דפחתי לפי שהיא משתמשת באותן כלים עכ"ל ז"ל:

שום במנה ושוה מנה. פירש ר"ח ז"ל דכי לישנא הוא דקאמרה ליה ומשום הכי אין לו אלא מנה שאינו יכול לומר לה הכניסו לי שום שאקבלנו במנה דהיינו מנה וחומש משום דהאי לישנא משמע שאף על פי שלא יהא שוה אלא מנה יכתוב לה בכתובתה מנה ע"כ:

שום במנה היא נותנת שלשים ואחד סלעים ודינר. דהיינו מנה וחומשו שהמנה כ"ה סלעים שהן מאה דינרין תוסיף עליהן כ"ה דינרין אחרים שהן חומש המנה מלבר והכ"ה

דינרין הם ששה סלעים ודינר שהסלע ד' דינרין. ובגמרא פריך למה לי למיתני כל הני היינו רישא ומשני תני שומא רבא וקתני שומא זוטא תנא שומא דידיה וקתני שומא דידה ופי' רש"י ז"ל תנא שומא רבא רישא דקתני וכנגד השום דקאי אאלף דינר וקתני שומא זוטא שום במנה היא נותנת שלשים ואחד וסלע ודינר דלא תימא שומא רבא הוא דדרך השמאים להעלותו על שוויו א"נ שומא זוטא איכא דמעלו ליה טפי כדי שלא תתבזה בעיני הנועדים ותנא שומא דידיה פי' היכא דקתני חתן פוסק קרי שומא דידיה היא הכניסה השום והוא שם אותו בחמש מאות כשבא לכתוב יכתוב ד' מאות שאף הוא שם אותו חומש יותר על שוויו וקתני שומא דידה פי' היכא דקתני היא נותנת שהוא כתב הכתובה קודם שבא השום ועכשיו היא מביאתו וקרוביה שמין אותו והחתן פוסק דתנן תרי זימני חד לשומא רבא וחד לשומא זוטא ע"כ. וז"ל תוס' ז"ל תנא שומא רבא ותנא שומא זוטא שומא רבא ההיא דכנגד השום הוא פוסק דקאי אלף דינר ושומא זוטיא היינו סיפא דכשהחתן פוסק דמשמע פסיקה כל דהו ובדידה נמי תנא שומא רבא ושמא זוטא זוטא היא נותנת שלשים ואחד ודינר רבא היא נותנת ת"ק ולר"י נראה כפי' רבינו חננאל דלא קאי כנגד השום אלף דינר אלא כולל כל מה שאומר אתר כך והא דפריך בגמרא היינו רישא קאי אשום במנה היא נותנת שלשים ואחד ודינר ובד' מאות היא נותנת ת"ק מאות דתרווייהו אמאי איצטריך למיתני וגריס הכי תנא שומא זוטא וקתני שומא רבה תנא שומא דידה וקתני שומא דידיה וכשהחתן פוסק היינו שומא דידיה ולא איצטריך שומא רבא ושומא זוטא בשומא דידיה דאתרווייהו קאי וכשהחתן פוסק ע"כ. וזה לשון הר"ן ז"ל שום במנה נותנת שלשים ואחד סלע ודינר ובד' מאות נותנת ת"ק מפרשינן בגמ' דתנא ליה לאשמועינן דבין בשומא זוטא שהוא מנה בין בשומא רבא דהיינו ד' מאות צריכה להוסיף חומש ומה שהחתן פוסק אמרי' בגמרא דתנא שומא דידה וקתני שומא דידיה כלומר שאף הבגדים שהחתן נותן לה שמקבלן עליו אח"כ אף בהן תקנו שיפחות חומש ושישתמשו בהן ע"כ:

מה שהחתן פוסק. נ"א כשהחתן פוסק והיא עיקר:

משנה ד

סלע כסף. בבבלי ובירושלמי ובפירוש רש"י ז"ל ובהרי"ף ז"ל ובהרא"ש והר"ן ז"ל הנוסחא סלעא נעשה ששה דינרין וכו'. ופי' רבינו שמואל ב"ר ברוך דלא הוי רבית כיון שאם היה מגרשה מיד היה צריך להוסיף לה שליש אבל כל אדם שמלוה ברבית לא היה נותן אא"כ ירחיב לו זמן והוי אגר נטר לי' ע"כ משלטי הגבורים. ובגמ' פריך היינו פוסק ט"ו מנה כנגדן דקתני ברישא דמתני' דלעיל ומשני תנא עסקא רבא ותנא עסקא

זוטא וצריכא דאי תנא עסקא רבא משום דנפיש רווחא אבל עיסקא זוטא אימא לא ואי אשמועינן עיסקא זוטא משום דזוטר זיונה פי' יציאה ואחריות אבל עסקא רבא דנפיש זיונא אימא לא צריכא לאשמועינן דבתרוייהו הוא מוסיף שליש:

לכל מנה ומנה. בין שהכניסה לו כספים שיש בהן ריוח בין שהכניסה לו שום שאין בהן ריוח ובגמ' בעי רב אשי האי לכל מנה ומנה דקתני במנה הנישום קאמר דהיינו הרבה לתועלתה שהוא כפי מה ששמו הנדוניא או במנה המתקבל פי' כפי מה שהחתן מקבלן עליו דהיינו פחות חומש ואת"ל במנה המתקבל יום ראשון או כל יום ויום את"ל כל יום ויום שבת ראשונה או כל שבת ושבת את"ל כל שבת ושבת חדש ראשון או כל חדש וחדש את"ל כל חדש וחדש שנה ראשונה או כל שנה ושנה תיקו:

עשרה דינרים לקופה. ס"א וקושה וכן נ"ל עיקר ה"ר יהוסף ז"ל:

רשבג"א הכל כמנהג המדינה. אשום ואכספים קאי והכי איתא בתוספתא א"ר יוסי מקום שנהגו שלא לפחות מן השום ושלא להוסיף על הכספים אין משנין מן מנהג המדינה. ולשון הרא"ש ז"ל רשבג"א הכל כמנהג המדינה אכולה מתני' קאי והכי איתא נמי בתוספתא א"ר יוסי וכו'. וביד פכ"ג דהלכות אישות סי' י"א ובטור א"ה סי' ס"ו:

משנה ה

המשיא את בתו סתם וכו'. מבואר הוא קשר משנה זו עם שלפניה דברישא קתני פסקה לו אלף דינר שהוא עסקא רבא ובתר הכי קתני פסקה לו כספים סלעא נעשה ששה דינרין דהיינו עסקא זוטא כדכתיבנא וקתני נמי בינייהו שומא רבא ושומא זוטא כדכתיבנא והשתא קתני דעני שבעניים לא יפחות מחמשים זוז אם הוא משיא בתו סתם ובתר הכי קתני גרוע שבכולן דהיינו פסק להכניסה ערומה ובתר הכי קתני דאפי' הנשאית מארנקי של צדקה דינה כעני שבעניים ואפשר דגם היתומה הנשאת על ידי גבאי צדקה אם נתפייס להכניסה ערומה לא יאמר הבעל לכשתביא לביתי אכסנה בכסיתי אלא מכסה ועודה בבית אפיטרופסיה אלא שאינו דרך לפסוק הגבאי תנאי על הבעל להכניסה ערומה כמו שאפשר שיעשה האב משום הכי לא קתני ליה רק גבי אב כך נלע"ד: וביד רפ"כ דהלכות אישות וסי' ב': ובטור א"ה סי' נ"ח:

לא יפחות לה מחמשים זוז הכא נמי אמר אביי דהיינו זוזי מדינה שהן ששה דינרין ורביע צורי כדכתבינן לעיל בפ' אע"פ סוף סי' ח' גבי שיעור שפוסקי' לעני שבישראל דאי זוזים צוריות היכי תני בסיפא אם יש בכיס וכו' מה יותר מחמשים זוזים של צור יתנו לה מכיס הצדקה. וכתוב בשלטי הגבורים שאין יכולין לתבוע מן האב יותר אפי' היה עשיר גדול ע"כ וכן דקדק ג"כ המגיד משנה מלשון הרמב"ם ז"ל שם ר"פ עשרים

שכתב בד"א כשהיה האב עני אבל אם היה עשיר הרי זה ראוי ליתן לה כפי עשרו ע"כ. ומדלא קאמר ה"ז חייב משמע דאין כופין אותו ליתן יותר אבל לשון הטור שם בד"א בעני אבל בעשיר צריך שיתן לפי כבודו ע"כ:

אכסנה בכסותי צריך לדקדק מאי בכסותי דקתני ואפשר לומר דלרבותא נקטיה דאע"ג דקאמר לכשתבא לביתי אכסנה בכסיתי כלומר כפי כבודי ועשרי ואם אתם מחייבים אותי לכסותה בעודה בבית אביה לא אכסנה כפי כבודי רק כפי הראוי לה וסד"א כיון דלתועלת האשה קאמר שמעי' ליה קמ"ל דמכסה בעודה בבית אביה אפי' שאינו מכסה לפי כבודו ועשרו רק לפי כבוד אביה ואחר שתנשא עמו לאו כל כמיניה לכסותה כפי כבוד אביה דעל כרחו עולה עמו כך נלע"ד. ומ"מ נראה דיותר נכון דכיון דקיימא לן כמ"ד דבדבר שבממון תנאו קיים אם התנה קודם נשואין ע"מ שלא תעלה עמו או ע"מ שתרד עמו דבריו קיימין:

אם יש בכיס כו' בטור י"ד סי' ר"ן:

משנה ו

יתומה שהשיאתה וכו' ביד שם סי' י"ב י"ג ובטור א"ה סי' קי"ג:

מדעתה בירושלמי לא גרסינן מלת מדעתה וכן נמחק ג"כ ממשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל ע"פ רוב הספרים וכתב ס"א לדעתה ע"כ:

יכולה היא משתגדיל לשון התוספתא אע"פ שכתב להם הבעל דין ודברים אין לי עמכם יכולה היא כשתגדיל להוציא וכו':

מה שראוי להנתן לה לשון הרמב"ם ז"ל שם פ' עשרים פרנסה הראויה לה או באמדן דעת האב או בעשור הקרקעות ע"כ. ובגמ' דייקינן טעמא דיכולה היא להוציא מידם דקטנה הא גדולה כגון נערה ויתרה ומוקי לה בדלא מיתזנה מינייהו ובשלא מיחתה אבל אם מיחתה או דמיתזנה מינייהו לא אבדה מותר עשור נכסיה:

אם השיא ס"א אם השיאו ה"ר יהוסף ז"ל:

פעמים שאדם עני ומעשיר או עשיר ומעני כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

אלא שמין את הנכסים ונותנין לה כלומר רואין שכנגדן היאך מתפרנסות מנכסים כאלו והכי איתא בתוספתא כיצד הבנות נזונות ומתפרנסות מנכסי אביהן אין אומרים אילו היה אביהן קיים כך וכך היה נותן להם אלא רואין שכנגדן היאך נזונות ומתפרנסות ונותנין להם רבי אומר כל אחת ואחת מן הבנות נוטלת עשור נכסים ר' יהודה אומר אם השיא האב בת ראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה ע"כ. ונמצאו שלש מחלוקות בדבר ואפשר דת"ק דמתני' כרבי ס"ל וכדברי רש"י ז"ל א"נ דלא מעייל נפשיה בהכי

כלל ואין במשנתנו אלא שני מחלוקות הר"ן ז"ל. ובגמ' אמר שמואל לפרנסה שמין באב כלומר שמין ואומדין דעתו של אב ואומרים אילו היה האב קיים כמה היה נותן לבתו לפרנסת הבעל ונותנין לה ואותבינן עליה דשמואל ממתני' דקתני פעמים שאדם עני והעשיר אלא שמין את הנכסים ונותנין לה מאי עני והעשיר אילימא עני עני בנכסים עשיר עשיר בנכסים מכלל דת"ק סבר אפי' עשיר והעני כדמעיקרא יהבינן לה והא לית ליה אלא לאו עני עני בדעת פי' שאין בדעתו לתת לבתו נדונית עשיר אלא נדונית עני ועשיר דקתני עשיר בדעת וקתני שמין את הנכסים ונותנין לה אלמא לא אזלינן בתר אומדנא ופרקינן הוא דאמר כר' יהודה דאמר אם השיא האב בת ראשונה וכו' ופרכינן ונימא הלכה כר' יהודה ומשנינן אי אמר הלכה כר' יהודה ה"א דוקא היכא דהשיא דגלי דעתיה אבל לא השיא לא קמ"ל דטעמא דר' יהודה דאזלינן בתרי אומדנא ל"ש השיא ולא שנא לא השיא והאי דקתני השיא להודיעך כחן דרבנן דאע"ג דהשיא האב וגלי דעתיה לא אזלינן בתר אומדנא. ואיתא בתוספות פ' נערה דף נ'. והקשה החכם השלם כמהר"ר חייא רופא נ"ע דמעיקרא ה"ל לתנא לאשמועינן שהיתומה נוטלת עשור נכסים או לפי אומדנא ובתר הכי לישמעינן דיתומה שהשיאתה אמה או אחיה לדעתה יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי להנתן לה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. ותרצתי לו דנלע"ד לומר דמשום דכבר שנינו לעיל בפ' נערה שנתפתתה דין תנאי כתובת בנין דכרין וא"ר יוחנן משום רשב"י מפני מה תקנו כתובת בנין דכרין כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו ואמרינן התם דהוי דאורייתא דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים בשלמא בנו בידיה קיימי אלא בנתיה מי קיימן בידיה אלא הא קמ"ל דנלבשה ונכסייה וניתיב לה מידי כי היכי דליקפצו עלה ונסבי לה ועד כמה אביי ורבא דאמרי תרויהו עד עשור נכסי ע"כ. א"כ כבר היה נודע דין עשור דאפילו מחיי האב מיחייב בה ולזה אפשר שכיון רש"י ז"ל במה שפירש במה שראוי להנתן לה עשור נכסים ע"כ. כלומר הידועים כבר. עוד אפשר לומר דמש"ה לא הקדים לאשמועינן דין עשור הכא ברישא לאשמועי' כחן דר' יהודה וחכמים דאפילו אחר שנשאת יכולה היא משתגדיל. להוציא מידן לר' יהודה כדאית ליה לפי אומדנא ולחכמים כדאית להו עשור נכסי:

ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה בין שהוא עשור בין שהוא פחות בין שהוא יתר רש"י ז"ל. אתא לאפוקי מדעת הגאון ר"ח ז"ל שכתב דהא דאמרינן דאזלינן בתר אומדן דעתא דאב וכר' יהודה היינו דוקא לגרועי מעשור נכסי אבל לאוסופי על העשור לא דכיון דלא אשכחן בהדיא מ"ד דמוסיפי' על העשור ולא אשכחן רק דרבי ס"ל דנוטלת עשור עשה

מעשה בדאמידניה לגרועי ונתן לה אחד מי"ב בנכסים ובפ' נערה שנתפתתה נמי אמרינן משום רשב"י מפני מה תקנו וכו' עד אביי ורבא דאמרי תרוייהו עד עשור נכסי הלכך לית לן לאפוקי מנכסי יתומים טפי מעשור נכסים ע"כ וכן נראה דעת הרא"ש ז"ל אבל רב אלפס ז"ל הביא דעת אחרת והיא כדעת רש"י ז"ל והיא ג"כ דעת הרמב"ם ז"ל וגם הראב"ד והרמב"ן ז"ל אבל הר"ן ז"ל הכריח כדעת ר"ח ז"ל ע"ש:

משנה ז

המשליש מעות וכו' קשר משנתנו לשלמעלה הימנה נראה שכיון שהשמיענו במשנת יתומה שהשיאתה אמה או אחיה פלוגתא דר' יהודה ורבנן אם יכולה להוציא מידם לכשתגדיל עשור או לפי אומדן דעת האב שנה השתא ג"כ פלוגתא דר' מאיר ור' יוסי באם יכולה להוציא מיד השליש שלישותו ולתתו ביד בעלה אם לאו כי נלע"ד. ועוד אפשר לומר שכמו שבמתני' דלעיל יש חילוק בין קטנה לגדולה כדכתיבנא גם במתני' דהכא יש חילוק בין גדולה לקטנה כדקתני בסיפא בד"א בגדולה אבל בקטנה אין מעשה קטנה כלום ולכך סמכה לשלמעלה הימנה דוק:

יעשה שליש מה שהושלש בידו. מפרש טעמא בגמ' משום דס"ל לר' מאיר מצוה לד"ה הא לאו הכי נותנין לה המעות לפי שהוא לא אמר שלא תזכה במעות אלא לקנות בהן שדה שאילו אמר כן אפי' בלא טעמא דמלד"ה אין שומעין לה שלא זכתה בהן אלא בענין זה אלא הוא מעכשיו זיכה אותה בהן אלא שצוה שיקחו לה מהן שדה ומש"ה אי לאו טעמא דמלד"ה נותנין לה מיד דשלה הם לגמרי ומוכח בספ"ק דגיטין דאפילו במצוה כשהוא בריא כיון שמת אמרינן מלד"ה הר"ן ז"ל. וביד שם ס"פ עשרים ובטור א"ה סי' נ"ד. ואיתא בתוס' פ' מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ט:)

הרי היא מכורה מעכשיו. מלת מעכשיו דחוקה לע"ד ובפסקי הרא"ש ז"ל לבד הוא דליתא ובדוחק נלע"ד דה"ק כיון שאם כבר נקנה השדה והיא רוצה למכרו יכולה למכרו והרי היא מכורה גם מעכשיו חשבינן ליה כאילו כבר מכרתה וקבלה מעותיה הלכך נותנין לה מעות השלישות. וז"ל הר"ן ז"ל א"ר יוסי וכי אינה אלא שדה וכי מה תועלת לו לקנות אפי' אין כאן מעות אלא כבר נקנה השדה והיא רוצה למכרה הרי היא מכורה הלכך שומעין לה ואפשר דטעמא דר' יוסי משום דלית ליה מלד"ה א"נ אית ליה ושאני הכא משום טעמא דקאמר לא יהא אלא שדה והיא רוצה למכרה הרי היא מכורה וא"ת ואע"פ שהיא רוצה למכרה היאך היא מכורה דהא אמרינן בפ' מי שמת דאין הבן רשאי למכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים וי"ל ה"מ בקרקע שהיה מאביו אבל שדה זו אע"פ שבטעות אביו לקחו אותו מכל מקום לא היה מאביו אבל הראב"ד ז"ל תירץ דלא אמרינן

הכי אלא במה שיורש מאביו אבל במתנה שהאב נותן לבנו לא ובת אינה יורשת אלא מקבלת מתנה היא וכן נראה מדברי ר"ח ז"ל. והרשב"א ז"ל הוסיף עוד לומר שאפי' בת יורשת מוכרת שלא תקנו אלא במצוי וירושת בנים בנכסי האב מצויה אבל ירושת הבת בנכסי האב אינה מצויה ולפי זה ג"כ אמרו ז"ל דבן בנכסי האם ובנכסי שאר היורשים מוכר דבנכסי האב דוקא אמרו לפי שירושת האב לבן מצויה ושאר ירושות אינם מצויות עכ"ל הר"ן ז"ל ועיין עוד בדבריו ז"ל פ' התקבל דף תקפ"ד. כתבו תוס' ז"ל מקשין כיון דמלד"ה הא דדברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמו מאי אהני ואומר ר"ת דלא אמרינן מלד"ה אלא כשהושלש מתחלה לכך א"נ דוקא במת נותן בחיי מקבל אבל דברי ש"מ בכל ענין כמסורין דמו וריצב"א תירץ דמלד"ה לא הוי אלא מצוה על היורשין לעשות אבל המקבל לא זכה בחפץ שאם היתומים נתנו החפץ לאחר אין לו למקבל על אותו אחר כלום אבל מדברי ש"מ זכה המקבל בחפץ ואם נתנו היורשים החפץ לאחר מוציא המקבל מידו אם הוא בעין ואם אינו בעין רצה המקבל מזה גובה רצה מזה גובה ע"כ:

אבל בקטנה אין מעשה קטנה כלום אפי' מן הנשואין אליבא דכ"ע ומפרש בגמרא דלר' יוסי לא איצטריך למיתנייה דמרישא שמעי' לה דכיון דתנא הרי היא מכורה ודאי דבגדולה דבת זבוני שדות היא מיירי אלא לר"מ הוא דאיצטריך וחסורי מחסרא והכי קתני יעשה שליש מה שהושלש בידו בד"א מן האירוסין אבל מן הנשואין הרשות בידה בד"א בגדולה אבל בקטנה אין מעשה קטנה כלום אפי' מן הנשואין. ועיין מה שכתבתי בגיטין פרק הניזקין סי' ז':

פרק ז

משנה א

המדיר את אשתו וכו'. ביד פי"ב דהלכות אישות סי' כ"ג ועיין בהר"ן ז"ל שהקשה ותירץ על דברי הרמב"ם ז"ל וכתב שם המגיד משנה ודע שכל מקום שתראה המדיר את אשתו מכך וכך ר"ל שהוא אוסר הנאתו עליה אם תעשה כך אבל האוסר על אשתו ואומר לה הריני אוסר עליך שלא תעשי כך אין בדבריו כלום וזה פשוט ע"כ. וכלשון משנתינו הלשון שם ביד. וקשה לע"ד דה"ל למיתני המדיר את אשתו מליהנות ממנו וכמו שהוא הלשון ג"כ שם בטור א"ה סי' ע"ב ואפשר בדוחק לומר דלישנא קייטא נקט וה"ל כאילו תנא מליהנות משלו. והחכם הר"ר. חייא רופא. נ"ע השיב לי דאפשר דנקט תנא מלת לו לרמוז לנו דהכא במאי עסקינן כגון דאמר לה צאי מעשי ידיך במזונותיך כדאוקימנא לה בגמרא כלומר לא את תהני ממני ולא אני אהנה ממך. וה"ג לה בגמרא וכיון דמשועבד לה

למזונות היכי מצי מדיר לה כל כמיניה דמפקע לה לשעבודא והתנן בפ' בתרא דנדרים קונם שאני עושה לפיך אינו צריך להפר כיון דמשעבדא ליה ה"נ כיון דמשעבד לה לאו כל כמיניה ומסיק באומר לה צאי מעשי ידיך במזונותיך. ובדלא ספק לה מעשי ידיה רק לדברים גדולים הלכך יעמיד פרנס לדברים קטנים שהיתה רגילה בהן בבית אביה כמו שנכתוב בסמוך בס"ד. ובטור י"ד סי' רל"ה ובאבן העזר סי' ע"ב. ואיתה למתני' פ' אע"פ דף ס"א ובגמרא הכא והתם אמר רב מחלוקת במפרש אבל בסתם ד"ה יוציא לאלתר ויתן כתובה ושמואל אמר אפילו בסתם נמי ימתין שמא ימצא פתח לנדרו ופרכינן והא אפליגו בה חדא זימנא דתנן המדיר את אשתו מתשמיש המטה בש"א שתי שבתות ובה"א שבת אחת ואמר רב לא שנו אלא במפרש אבל בסתם יוציא לאלתר ויתן כתובה ושמואל אמר אפילו בסתם נמי ימתין לב"ש שתי שבתות ולב"ה שבת אחת שמא ימצא פתח לנדרו צריכא דאי אתמר בההיא ה"א בההיא קאמר רב משום דלא אפשר בפרנס אבל בהא דאפשר בפרנס אימא מודי ליה לשמואל ואי אתמר בהא ה"א בהא קאמר שמואל משום דאפשר בפרנס אבל בההיא אימא מודי ליה לרב צריכא. וכתבו תוס' ז"ל דבכל הספרים גרסי' הכא בפירקי' ואי אתמר בהא ה"א בהא קאמר שמואל משום דאיכא צערא דתרויהו אבל בההיא וכו' וכתבו שכן דרך התלמוד שעושה שני צריכותות לשני האמוראים כשיש לו ע"כ. אבל רש"י כתב דל"ג ליה. וקיימא לן כשמואל דאפי' בסתם נמי ימתין שמא ימצא פתח לנדרו. ואיתה נמי למתני' ברפ"ק דסוטה ובירושלמי פ' יש מותרות דף י':

מליהנות לו. מתוך פי' רש"י ז"ל שהעתיק ר"ע ז"ל משמע שיש בלשון זה איסור הנאת תשמיש אלא שאין הנדר חל משום דמשועבד לה אבל ר"ת ז"ל הכריח דליהנות לא משמע אלא הנאת מזונות:

יעמיד פרנס. בגמ' מפרש דיעמיד פרנס לדברים שהיתה רגילה בהן בבית אביה דכיון דבעלה אינו עשיר ואינו רגיל בהן. חל הנדר שהרי אינו חייב לה בהן ומ"מ כיון שהדירה ממנו והיא חוזרת לבית אביה הוא מתחייב לה עתה בהם דאמרה ליה עד השתא דלא אדרתן גלגילנא בהדך השתא דאדרתן לא מצינו דאיגלגל בהדך הלכך עד שלשים יום יעמיד פרנס אלו הדברים הקטנים שיאמר כל הזן אינו מפסיד. וכתבו תוספות ז"ל שכל זמן שהיא עמו יש לה לגלגל עמו אע"ג דאין יורדת עמו דאין זה חשוב ירידה דמיירי שאין בנות משפחתה העשירים כמו בעלה רגילין בכך אלא אביה מתוך עשרו היה מוותר הלכך יש לה לגלגל עמו וכשאינה עמו יש להנהיגה כמו שהיתה רגילה בבית אביה ע"כ. ועוד כתבו תוס' ז"ל וא"ת ולוקמה למתני' כגון דתלנהו למזונותיה בתשמיש דאמר

יאסר תשמישך עלי אם אזונך ותרצו דבתוספות רבינו יוסף לפני רבינו שמואל מ"כ פי' דלקמן דוקא מוקי דלית להו דתלנהו לקשוטיה בתשמיש המטה דקתני את אשתו שלא תתקשט ולא קתני המדיר מקישוט משמע שפיר שמדירה מתשמיש מפני שלא תתקשט אבל הכא דקתני המדיר מליהנות משמע שמהנאה ממש מדירה ע"כ ועיין לקמן סי' ג' ה'. וכתב הרא"ש ז"ל ואי תיקשי לך דהכי אמרינן דאינו יכול להעמיד פרנס אלא עד שלשים יום ובפירקין דלעיל פ"ב תנן המשרה את אשתו ע"י שליש אלמא יכול לפרנסה על ידי שליש כל זמן שירצה וי"ל דהדירה שאני ובירושלמי פריך ויעמיד פרנס רשות ביד אשה לומר אי אפשי להתפרנס מאחר אלא מבעלי והא תנינן המשרה את אשתו ע"י שליש כאן כשקבלה עליה כאן כשלא קבלה עליה אי כשלא קבלה עליה אפי' יום א' לא יעמיד מגלגלת עמו שלשים שמא ימצא פתח לנדרו עכ"ל ז"ל:

ר' יהודה אומר בישראל חדש אחד. וכו' בגמ' פריך היינו ת"ק ותירץ אביי דכהנת אתא ר' יהודה לאשמועינן ורב אמר חדש מלא וחדש חסר איכא בינייהו:

יותר מכאן יוציא ויתן כתובה. כתוב בסמ"ג עשין סוף סימן מ"ח גרסינן בירושלמי דסוף אלמנה נזונת אין מעשין אלא לפסולות פי' כגון אלמנה לכ"ג שכופין אותו להוציא ומקשה עליו והתנן המדיר את אשתו מליהנות לו יוציא ויתן כתובה ומתרץ שמענו שמוציא שמענו שכופין משם יש ללמוד שאין כופי' אלא במקום ששונים כופים אבל אומרים לו חכמים חייבוך להוציא ואם תעבור יקראוך עבריין ע"כ ואיתה להאי ירושלמי נמי בס"פ המגרש. ותוס' ז"ל האריכו בזה ור"י ז"ל סבר דבכל הנך דקתני במתני' יוציא היינו שכופי' אותו דכיון שלא כדין עבד כופין אותו להוציא אלא דירושלמי קסבר ששייך כפייה במילי אבל לדידן דקיימא לן דבדברים לא יוסר עבד על כרחין איירי בשוטים כיון דלשון יוציא משמע כפייה וא"ת א"כ אמאי לא תני להו בסוף פירקי' בהדי הנך שכופין אותם וי"ל דלא תני במתני' אלא כגון מוכה שחין ובעל פוליפוס דאתיין ממילא אבל הנך דאתיא כפייה דידהו על ידי פשיעת הבעל לא קתני. ומקמץ ומצרף ובורסי דקתני אפי' נעשו אחר שנישאו ניחא שאינם מתכונים להקניט ולצער את האשה והביא ראיה לזה דיוציא הוי כפיה וכתוב בסוף דבריו דמכל מקום אסור לגרש ולעשות שום מעשה עד שנמצא ראיה ברורה דהא גט מעושה בישראל פסול ואין להתיר אשת איש מספק ע"כ:

ר' יהודה אומר בישראל חדש א' יקיים שנים יוציא ויתן כתובה. קשה לענ"ד דיוקא דרישא דמילתיה דר' יהודה אסיפא דמילתיה דבריש מילתיה קתני חדש אחד יקיים דמשמע הא חדש ושבוע א' או פחות משבוע א' או יותר לא יקיים והדר קתני ושנים יוציא ויתן כתובה דמשמע הא פחות יקיים וכן ג"כ קשה בכהנת וגם בבבא דהמדיר את

אשתו שלא תטעום ואפשר לומר דה"ק חדש א' יקיים הא יותר ה"ל כשני חדשים ויוציא ויתן כתובה או אפשר לומר חדש אחד יקיים בלתי כפייה כלל אפי' בדברים הא יותר כופי' אותו בדברים אבל שנים שלימים לישראל או שלשה שלימים לכהן כופי' אותו בשוטים ות"ק ס"ל לפי זה דאין כאן אלא כפייה א' בשוטים או בדברים וכפי הדעות שכתבתי דוק. אח"כ מצאתי לשון הטור שכתבתי לקמן סי' ד'. וגם שכתב רש"י ז"ל בגמ' דף ע"א וז"ל ה"ג והתנן ר' יהודה אומר בישראל יום א' יקיים גבי שלא תטעום דאוקימת בנדרה היא וקיים הוא וקאמר ר' יהודה יום א' יקיים יותר מכאן יוציא ויתן כתובה ע"כ. וקשר מתני' לסוף פירקין דלעיל כתבתיו בשם תוס' ז"ל בראש פירקין דלעיל:

משנה ב

שלא תטעום. צריך לדקדק אמאי לא קתני מלטעום כדקתני ברישא מליהנות וכמו שדקדקו תוס' ז"ל בבבא דשלא תתקשט כמו שאכתוב בסמוך בס"ד. אח"כ ראיתי שגם הנה פירשו בסוגיית הגמרא כשמקשה בשלמא לרב דאמר מחלוקת דמתני' דלעיל במפרש אבל בסתם יוציא לאלתר ויתן כתובה היינו דקתני הכא יוציא ויתן כתובה דמשמע מיד דמיירי בסתם אלא לשמואל קשיא וכתבו עלה תוס' ז"ל דס"ד בדתלה בתשמיש דאמר יאסר הנאת תשמישיך עלי אם תטעום מאותו המין ובמסקנא דמשני הב"ע כגון שנדרה איהי וקיים לה איהו כמו שנכתוב בסמוך בס"ד כתבו הם ז"ל דלא מיירי בדתלנהו בתשמיש אלא שנדרה הנאה מאחד מכל הפירות כל זמן שהיא תחתיו דאם נדרה לעולם א"כ מה תרויח במה שיוציא ואע"ג דבנדר של תשמיש ממתנת בנדר של פירות אינה יכולה לסובלו אפי' יום אחד ע"כ. וא"כ קשה יותר דה"ל למיתני מלטעום וה"נ קשה במתני' מלילך לבית אביה מלילך לבית האבל ולא נימא דהכא מיירי שתלה בתשמיש כמו שנתבאר ועוד יתבאר ואיני יודע לזה טעם נכון ושמא דתנא בעא לאשמועי' גוונא חדא כדכתיבנא דאסרה מהנאת נכסיו ושאר באבי בדאסרה ותלנהו בתשמיש או שהיא נדרה ותלתה בתשמיש כמו שיתבאר וביד. שם סוף הפרק. ובטור י"ד סי' רל"ה. ובטור א"ה סי' ע"ב: וכתבו תוס' ז"ל אחד מכל הפירות לאו בכל פירות מדר לה דא"כ לא הוה חייל דא"א לה לקיים כדאמרי' וכו' אלא שלא תטעום מין אחד שבפירות קאמר ע"כ והוכיח הר"ן ז"ל מי התוספתא בפירקי' דף תק"ג ע"ב דאחד מכל מיני פירות דקתני יוציא ויתן כתובה אפילו במאכל רע דלא קפדי ביה אינשי הוא דכיון שנתן אצבע בין שניה במה שקיים לה יוציא ויתן לה כתובתה ע"כ בקיצור וכן הוא שם ביד ובטור:

שנים יוציא ויתן כתובה. מיירי שנדרה היא וקיים לה איהו דנתן אצבעו בין שניה ונשכתו כיון שקיים לה. הכי מוקמינן לה בגמ' אליבא דשמואל דמפרש מתני' אפילו בסתם כדכתיבנא לעיל שאם הוא הדירה לא יוציא שמא ימצא פתח לנדרו וסתם מתני' ר"מ דס"ל הוא נתן אצבעו בין שניה ולפיכך יוציא ויתן כתובה ור' יהודה דאמר בישראל יום א' יקיים יותר מכאן יוציא ויתן כתובה וגם ר' יוסי דאמר בעניות אם לא נתן קצבה יוציא ויתן כתובה ס"ל כותיה דר"מ ואיכא בגמ' שנוייא אחרינא דלר"מ ור' אלעזר ס"ל היא נתנה אצבע ור' יהודה ור' יוסי אית להו הוא נותן ולהאי שנוייא האי סתמא דלא כר"מ:

משנה ג

המדיר את אשתו שלא תתקשט וכו'. ביד פי"ג דהלכות אישות סי' ח' ובטור י"ד סי' רל"ה ובאבן העזר סי' ע"ד והלשון שם כן הדירה שלא תתקשט ותלאו בתשמיש שאמר קונם תשמישך עלי אם תתקשטי היא תתקשט מיד ותאסר בתשמיש ויקיים שבעת ימים ואז יוציא ויתן כתובה נדרה היא שלא תתקשט או שאמרה קונם תשמישך עלי אם אתקשט ושמע וקיים לה יוציא ויתן כתובה ע"כ ויובן יפה במה שנכתוב בסמוך בס"ד:

באחד מכל המינים. שנים חדשים יקיים שלשה יוציא ויתן כתובה ר' יוסי אומר וכו' כך היא הגירסא בירושלמי ונראה ששם הוא טעות:

בעניות שלא נתן קצבה. גם בבא זו על כרחין לשמואל בנדרה היא וקיים לה הוא דאי בהדירה הוא הא קאמר שמואל ימתין עד שימצא פתח לנדרו וס"ל לר' יוסי דהוא נתן וכדכתיבנא. ובגמ' בעי וכמה קצבה כלומר אם נתן קצבה עד כמה לא כייפינן ליה להוציא ומהדרינן שמואל אמר י"ב חדש ור' יוחנן אמר עשר שנים ורב חסדא אמר רגל. ופסק הרמב"ם ז"ל כשמואל אליבא דר' יוסי ונתן טעם לדבריו הר"ן ז"ל משום דשמואל אמר מילתא מציעתא דר' יוחנן קאי כותיה דלא אמרינן זמן ממועט מזה ורב חסדא קאי כותיה דלא אמרינן זמן מרובה מזה ונראה שזהו ג"כ הטעם שנתן המגיד משנה. ובגמ' פריך מדקניס ליה ר' יוסי כתובה על שנתן אצבע בין שניה שקיים לנדרה ש"מ דלר' יוסי בעל מפר נדר דקשוט והתנן ר"פ בתרא דנדרים ואלו נדרים שהוא מפר נדרים שיש בהן ענוי נפש אם ארחץ לא ארחץ אם אתקשט אם לא אתקשט ר' יוסי אמר אין אלו נדרי ענוי נפש ואין הבעל מפר ומסיק הב"ע כגון שתלתה הקשוטין בתשמיש המטה שאמרה יאסר הנאת תשמישך עלי אם אתקשט שנדרה קיים שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו וכגון זה אפי' ר' יוסי מודה דיכול להפר לה ואם לא הפר לה ס"ל דקנסינן ליה ליתן לה כתובתה ופרכינן תו בגמרא אמאי כייפי' ליה ליתן כתובה לאלתר ותתקשט ותאסר אי לב"ש שתי שבתות אי לב"ה שבת אחת דה"ל כמדיר את אשתו מתשמיש המטה דפליגי

בה במתני' בפירקי' דלעיל ומשנינן ה"מ היכן דאדרה איהו דסברא מירתח רתח עילואי והשתא מותיב דעתיה אבל הכא דנדרא איהי ושתיק לה איהו שלא הפר לה לא תגור אצלו כלל ואפילו עד שתאסר על ידי קשוטיה דסברה מיסנא הוא דסני לי. ובירושלמי עולא ב"ר ישמעאל אמר בעניות שלא נתן קצבה אבל אם נתן קצבה אפי' עד עשר שנים מותר שאין שועל עפר פרין מת כלום' בדבר שהוא רגיל בו בקי הוא להשמר ולא יוזק אפילו אם נדרה מקשוט שבינו לבינה דהיינו סם המשיר את השער. נתן בר הושעיא אמר ר' יוחנן חוץ מן הרגל:

ובעשירות שלשים יום מפרש בגמ' שכן אשה חשובה נהנית מריח קשוטיה שלשים יום ונלע"ד דה"פ שכן אשה חשובה רוצה לומר שיש לה משרתות והיא תמיד נקיים ואינו ממהר ריח הקשוט להסתלק מעליה אבל האשה שהיא צריכה להיות משרתת תמידי בעבודת הבית הוא מוכרח שיסתלק ריח הקשוט מעליה מהרה:

משנה ד

שלא תלך לבית אביה ביד שם סי' י"ב ובטור י"ד סי' רל"ה ובא"ה סי' ע"ד וז"ל שם אם אביה בעיר ונדרה עד חדש א' יקיים יותר מחדש או סתם יוציא מיד ויתן כתובה ע"כ אבל לשון הרמב"ם ז"ל שם בהאי רישא כלשון משנתינו. וכתבו תוספות ז"ל חדש ל"ג שלשה דא"כ הוה דייק בגמ' כדדייק גבי רגל ע"כ. ונלע"ד דמדקתני בזמן שהוא עמה וכו' ולא קתני אם הוא עמה לאשמועינן דלא אזלינן בתר שעת הנדר בלבד אלא אע"פ שבשעת הנדר היה בעיר אחרת אם בא לעיר עמה חדש א' יקיים וכן לעולם אע"פ שהיה הולך אביה לעיר אחרת ובא כל זמן שלא התיר נדרו חזינן דבזמן שהוא עמה בעיר חדש א' יקיים ובזמן שהוא בעיר אחרת רגל א' יקיים דעד רגל א' מצי הבת למקמא נפשה טפי לא. בסוף פי' ר"ע ז"ל ומתני' ר' יהודה היא וכו'. אמר המלקט כן תירץ אביי אבל רבה בר עולא יישב מתני' אפילו אליבא דחכמים ולא קשיא דרישא מיירי בכלה שנמצאת שלימה בבית חמיה פי' שלימה בלתי מום והיא רדופה לילך להגיד שבחה בבית אביה ולכך רגל אחד יקיים שנים יוציא ויתן כתובה וסיפא דקתני שלשה יוציא ויתן כתובה דמשמע הא שנים יקיים בשאינה רדופה מיירי אבל גרסת הירושלמי ובזמן שהוא בעיר אחרת רגל אחד יקיים שנים יוציא ויתן כתובה וכן נראה ג"כ שהיתה גירסת הרי"ף והרמב"ם ז"ל שם ביד עיין בדברי בית יוסף טור אבן העזר סי' ע"ד אבל בפי' משנתינו אני רואה שפי' הרמב"ם ז"ל מתני' כתירוץ אביי:

משנה ה

שלא תלך לבית האבל וכו' ביד שם סי' י"ג ובתשובות הרשב"א ז"ל סי' תרצ"ד. ובטור י"ד סי' רל"ה ובאבן העזר סי' ע"ד וז"ל שם הדירה שלא תלך לבית האבל ולבית המשתה אם נדרה היא שאמרה קונם תשמישך עלך אם אלך וקיים לה יוציא מיד ויתן לה כתובה ואם הדירה הוא שאמר קונם תשמישך עלי אם תלך יוציא לאחר שבעה ימים ע"כ:

אמר לה ע"מ שתאמרי וכו' ביד שם פי"ד סי' ה' ובטור א"ה סוף סי' ע"ו ושם מדוקדקת מלת על מנת שכתוב שם כלשון הזה האשה שנדרה נדר על ענוי נפש או מדברים שבינו לבינה שעליו להפר ואמר לה אני מפר לך ע"מ שתאמרי לפלוני מה שדברנו יחד בדברים של שחוק וכו' אבל בהרמב"ם ז"ל הלשון סתום שכך כתוב שם המדיר את אשתו שתאמר לאחרים מה שאמר לה או מה שאמרה לו מדברי שחוק וקלות ראש וכו'. ובירושלמי אין שם מלות על מנת. וכתב הר"ן ז"ל והך מתני' לרב מיירי במדירה סתם שתלה מזונות או תשמיש בדברים אלו לשמואל על כרחין בנדרה היא וקיים לה איהו מיתוקמא ובשלמא שלא תלך לבית אביה או לבית המשתה בידו להפר דאפשר דנדרי עינוי נפש נינהו ובבית האבל נמי מפורש בפרק בתרא דנדרים דעינוי נפש הוא מדכתיב והחי יתן אל לבו אבל תאמרי לפלוני ותמלא עשרה כדי מים לא משמע דמיקרי עינוי נפש ולא דברים שבינו לבינה וכיון שכן ע"כ מיירי כשתלתה בדברים אלו מזונות או תשמיש וש"מ דאע"ג דאפשר בפרנס ותשמיש נמי שבת א' כמאן דאפשר בפרנס דמי אפ"ה יוציא ויתן כתובה כיון דנדרה היא וקיים לה איהו מטעמא דמסנא סני לה כדאמרי' לעיל בגמרא ע"כ ועיין שם בבית יוסף בטור א"ה:

משנה ו

ואלו יוצאות וכו' ביד בהלכות אישות פכ"ד סי' י"א י"ב ובטור א"ה סי' קט"ו:

העוברת פי' שם בספר הלבוש העוברת פי' המעברת את בעלה על דת משה ויהודית ע"כ: ומובן ממה שאני מעתיק בסמוך. וכתוב בתשובות כרשב"א ז"ל סי' תתס"ה ועוד עוברת על דת צריכה התראה כי היכי דתהדיר בה כדאיתא בפ' ארוסה והיינו בשעה שעושה מעשה עבירה דומיא דמשמשתו נדה ע"כ:

מאכילתו שאינו מעושר. רוב הפוסקים ז"ל ס"ל דמאכילתו דוקא וז"ל הרא"ש ז"ל וי"ל דרצתה להאכילו ולא אכל [כו' עי' בתוי"ט] אבל הרא"ה ז"ל ס"ל שאפילו נתכוונה להאכילו מפסדת כתובתה ומאכילתו לאו דוקא עיין בהר"ן ז"ל ודוקא מאכילתו אבל אכלה היא עצמה לא איבדה כתובתה:

שאינו מעושר וכ"ש דם או חלב שקצים ורמשים נבלות וטרפות שהרי המעשר בזמן הזה אינו אלא מדבריהם:

ומשמשתו נדה מפרש בגמרא כגון דאמרה ליה פלוני חכם טיהר לי הכתם ואזל שייליה ואשתכח שקרא ופי' הר"ן ז"ל והא דאמרינן כגון דקאמרה איש פלוני כהן תקן לי את הכרי ופלוני חכם טיהר לי את הדם בדאמרה הכי דאותו פלוני תקן לי את הכרי בפני עדים ושיילוה לעדים ואשתכח שקרא הא לאו הכי אינה מפסדת כתובתה דכהן או חכם המכחישה עד אחד בלבד הוא וכן דעת הרשב"א ז"ל וכן מפרש בירושלמי אבל הרמב"ן ז"ל נראה שחולק ע"כ בקיצור. והא דלא אוקמה למתני' בגמ' כשהיא מודה כתב הראב"ד ז"ל משום דאינה נאמנת דאין אדם משים עצמו רשע והר"ן ז"ל תירץ דלהפסידה כתובתה ודאי נאמנת דהודאת בעל דין כמאה עדים דמו אלא משום דמילתא דלא שכיחא היא לא אוקמה בהכי ע"כ. והיה נראה לע"ד לומר דמדלא אסמכינהו תנא לחלה ולשאינו מעושר בהדי הדדי ובתר הכי ליתני משמשתו או בהפך דליתני ברישא משמשתו נדה ובתר הכי ליתני חלה כאשגרת לישניה בפ' במה מדליקין על שאינם זהירות בנדה בחלה ובתר הכי מאכילתו שאינו מעושר משום הכי הוה משמע דחלה אע"ג דלא האכילתו אלא היא בלבד אכלה כיון שרגילה בכך יוצאה בלא כתובה דאפשר שג"כ תאכילנו כיון שאינה זהירה במצות הפרשת חלה והיינו נמי דקתני ולא קוצה לה חלה דמשמע לה לעצמה ותו דאי חלה קאי נמי אמאכילתו הוה סגי דליתני מאכילתו שאינו מתוקן שהיא מלה כוללת הכל יחד. אמנם מפני שלא מצאתי עזר לדברי מדברי הפוסקים ז"ל ואדרבא מתוך הברייתות שאכתוב בסמוך ומן הגמ' משמע דחלה נמי קאי אמאכילתו צריך לדחוק ולומר דמשום דחלה תלויה מכל וכל באשה שהיא הוא הלשה העיסה קתני ולא קוצה לה חלה ומשום דבשעת חיוב החלה דהיינו שעת גלגול תלוי לגמרי באשה אי אפשר לו לחקור לדעת האמת אם לא הפרישה חלתה קתני לה באפי נפשה בתר הכי פי' אי אפשר לו לחקור לדעת האמת שלא הפרישה אם לא כפי אוקמתא דבגמ' שאמרה לו פלוני תקן לי את העיסה ואשתכח שקרא שאפילו שלא ראוה השכנים מפרשת בשעת גלגול תוכל להשמט ולומר שהפרישה בגמר לישה או אחר אפייה אבל המעשר ברוב תלוי באיש וכן משמשתו נדה תלוי ג"כ בשכנים שרואין אותה לובשת בגדי נדות אמטו הכי אסמכינהו תנא אהדדי. עוד נלע"ד דאפשר דסמך ולא קוצה לה חלה לנודרת ואינה מקיימת לומר לך דאע"ג דבהני תרתי היתה חשודה עליהן מקודם שנשאת לו והיינו דקתני ולא קוצה לה חלה פי' בהיותה לשה לעצמה באפי נפשה וסד"א דמקחו מקח טעות ותיפוק לי משום האי טעמא ותצא מיד בלא כתיבה קמ"ל דגם באלה כל זמן שלא פירש מסתמא

לא תצא בלא כתובה אלא עד שתאכילנו או עד שתדור ברשותו ולא תקיים ואתי שפיר השתא כפי המסקנא של הגמרא אבל במשמשתו נדה ואפי' במאכילתו שאינו מעושר לא שייך לומר בהו חשודה מתחלה מטעם שכתבנו שהמעשר אינו תלוי באשה כמו החלה כנלע"ד:

ונודרת ואינה מקיימת. דבעון נדרים בנים מתים. אבל אם הביאה עדים שגם הוא עובר על נדרים ושבועה וחרם לא אבדה כתובתה. ומשמע דדוקא נודרת ואינה מקיימת תצא בלא כתובה אבל מקיימת לא והא דתניא בברייתא בגמרא בפירקין דף ע"א ואם אמר אי אפשי באשה נדרנית תצא בלא כתובה תרצו תוספות דה"מ דמקיימת לא. בשאר נדרים אבל נדרים שיש בהן ענוי נפש או דברים שבנו לבינה אפי' מקיימת יוצאה בלא כתובה דיש חלוק בין אותן נדרים לשאר כדאמרינן לקמן גבי כנסה ע"מ שאין עליה נדרים עכ"ל ז"ל וכן נראה שכתב הר"ן ו"ל בפירקין דף תק"ד. ובגמ' תניא היה ר"מ אומר כל היודע באשתו שנודרת ואינה מקיימת יחזור ויקניטנה כדי שתדור בפניו ויפר לה ואין להוציאה אלא כך יתקננה אמרו לו אין אדם דר עם נחש בכפיפה פירש בתוך סל אחד שכשלא ישמר ממנו ישכנו אף זה יבוא לידי שתקלקלנו אלא יוציאנה בלא כתובה. תניא היה ר' יהודה אומר כל היודע באשתו שאינה קוצה לה חלה יחזור ויפריש אחריה אבל לא יוציאנה אמר לו אין אדם דר עם עם נחש בכפיפה מאן דמתני האי תקנתא דר' יהודה אחלה כ"ש אנדרים דלא שכיחי אבל מאן דמתני אנדרים דוקא אנדרים דלא שכיחי אבל הא זימנין דמקרי ואכיל ופי ר"ת ז"ל דבשני הברייתות גרסינן ר' יהודה מדקאמר בגמרא עלייהו מאן דמתני וכו':

וראשה פרוע. אפי' קלתה דהיינו סל שיש לו מלמטה בית קבול להולמו בראשה ובית קביל מלמעלה לתת בו פלך ופשתן אפי' שהוא ע"ג ראשה אסור דאי בלא קלתה דאורייתא נמי אסור מדכתיב גבי סוטה ופרע את ראש האשה ומדעבדי לה הכי לנוולה מדה במדה בשעשתה להתנאות על בועלה הנואף מכלל דאסור א"נ מדכתיב ופרע מכלל דההיא שעתא לאו פרועה הוות ש"מ אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות הראש וה"ל למחשביה בכלל דת משה אלא ודאי כדאמרינן:

וטווה בשוק. בגמרא מפרש לה אבימי בטווה ורד כנגד פניה פירש רש"י ז"ל בטוה בכפה על ירכה וחוט מתרדד כנגד פניה של מטה אבל הרמב"ם ז"ל פי' בפ' כ"ד מהלכות אישות שרוצה לומר שמשימה ורד בפדחתה כדרך שעושות הנכרית הפרוצות. ור"ח ז"ל פי' שטווה צמר אדום שיפול על פניה מזהרוריתו וזהו עזות מצח ופריצות:

אף המקללת יולדיו בפניו. יש להסתפק אם יש טעות בירושלמי בפסקא שדפוס שם אף המקללת וולדיו בפני יולדיו. וי"א דהה"נ אם קללה אבי בעלה בפני עצמו שלא בפני הבעל. ונלע"ד דכ"ש מקללת הבעל עצמו אח"כ ראיתי בב"י אבן העזר סי' קט"ו בשם תשובות להרמב"ן ז"ל כדברי וכתב עליו בית יוסף דקל וחומר פריכא הוא דאיכא למימר שאני מקללת יולדיו בפניו דחמור כבוד האב ועוד דא"כ לא הוה משתמיט חד מהפוסקים ז"ל לומר כן ע"כ. וגם בספר הלבוש שם סימן קט"ו כתב ויש מפרשים דהוא הדין המקללת בעלה בפניו ע"כ. ובגמרא אמר שמואל במקללת יולדיו בפני מולידיו פי' בפניו דקתני במתני' לאו דוקא בפניו אלא אפילו מקללת אביו של בעל בפני בנו של בעל ופסוק זה יהיה לך לסימן על משנתנו לזכור על ידו דבפני בנו הוי כאילו בפניו דכתיב אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי דבני בניו כבניו. וכתבו תוספות ז"ל וי"מ יולדיו בפני מולידיו זקנו של בעל בפני הבעל כי היכי דנהוי דוקא בפניו דמתני' ולא היא דהא מפ' רבא דאמר ניכליה אריא לסבא באפי בריה משמע בריה דבעל ע"כ. ונלע"ד דמדקתני איזוהי דת יהודית ולא קתני אלו הן דת יהודית משמע כגון אלו קתני וה"ה כל מין פריצות וכן נמי הא דקתני רישא איזוהי דת משה כגון קתני ותו איכא טובא מדלא קתני אלו וכן מצאתי שדקדק הר"ן ז"ל בפ"ק דקדושין גבי איזו היא מ"ע שהזמן גרמה וכמו שכתבתי שם סי' ז':

איזו היא קולנית וכו'. נראה קצת שאין זה מנוסח המשנה אלא תוספתא הוא עיין בערוך בערך קל וכן משמע מן הגמ' אע"ג דלא משמע כן מפי' רש"י ז"ל גם מן הירושלמי יש להסתפק. קולנית פי' רש"י ז"ל כשמדבר עמה על עסקי תשמיש ועונה מריבה עמו ומשמעת לשכניו והוא בוש בדבר ע"כ ור"ע ז"ל תפס פי' הרי"ף והרמב"ם ז"ל. ועיין במה שאכתוב בסמוך בשם התוספתא בס"ד:

לכשהיא מדברת. ס"א כל שהיא וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

משנה ז

המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים. קשר מתני' לשלמעלה הימנה נראה מבואר דמשום דקתני במתני' דלעיל דנודרת ואינה מקיימת הוי חדא מהיוצאות שלא בכתובה תנא השתא נמי דהמקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים תצא שלא בכתובה ואפי' מקיימת אם הם נדרי ענוי נפש כמו שנכתוב בסמוך וכמו שרמזתי לעיל בשם תוס' והר"ן ז"ל ולדעת התוספתא שהובאה בנמ' שפירשה דקולנית דקאמר ר' טרפון היינו דמשמשת בחצר זו ומשמעת קולה וצועקת עד שנשמע קולה בחצר אחרת מפני שהתשמיש קשה לה והוי מום אע"פ שאין כן הלכה יש לפרש דסמך האי מתני' לומר שאם פירש ע"מ

שלא יהא תשמיש קשה לה תנאו קיים והוי קפידיה קפידא דלדידיה הוי מום גמור ואינה מקודשת לכ"ע והוא הדין לענינים אחרים כגוי השתנה או תותרנית כך נלע"ד דוק. ועיין בתשובת הר"ש ב"ר צמח ז"ל שהביא בית יוסף בא"ה סי' ל"ט. והקשו תוס' והרא"ש ז"ל תימא אמאי קאמר ע"מ שאין עליה נדרים ושאין בה מומין אפילו קדשה בסתם נמי ונמצאו בה מומין נמי אינה מקודשת כדאמרינן לעיל בפ' אע"פ דארוסה בת ישראל אינה אוכלת בתרומה שמא ימצא בה מום ונמצאת זרה למפרע אלמא אפי' בלא תנאי נמי מבטל מום הקדושין וי"ל דנהי דחיישינן. לסמפון ולא תאכל בתרומה מ"מ צריכה גט מדבריהם או מדאורייתא מספיקא ומיהו כתובה לית לה דאפילו נדרה תחתיו תניא לעיל בגמ' האשה שנדרה בנזיר אם אמר אי אפשי באשה נדרנית תצא שלא בכתובה עכ"ל תוספות והרא"ש ז"ל בקיצור. ובירושלמי אחר שהביא הא דתניא בגמ' דילן באלו נדרים אמרו שלא תאכל בשר ושלא תשתה יין ושלא תלבש בגדי צבעונין דייק דדוקא בשאמר לה ע"מ שאין עליה נדרים אבל אם אמר ע"מ שאין עליה כל נדר אפילו נדרה שלא לאכול חרובין אינה מקודשת ע"כ: וכתב הרי"ף ז"ל אהאי ברייתא דבאלו נדרים אמרו וכו' ודוקא נדרים אלו שיש בהן עינוי נפש דקפדי בהו אינשי אבל נדרים שאין בהן עינוי נפש כגון קליות ואגוזים וכיוצא בהן שאין בהן עינוי נפש ולא קפדי בהו אינשי אינה יוצאה בלא כתובה ואע"ג דקפיד בהו איהו כיון דלא קפדי בהו אינשי לא הוי קפידיה קפידא ע"כ. וכתב עליו הר"ן ז"ל דהא דקאמר כגון קליות ואגוזים וכיוצא בהן אינו מדוקדק דודאי נדרה תחתיו מצי מפר משום נדרי עינוי נפש אלא רוצה לומר שכיון שאין בהן עינוי נפש כ"כ לא קפדי בהו אינשי ע"כ. ונראה שהרי"ף ז"ל חולק על התוס' במה שכתבו אבל אם פירש בהדיא ע"מ שאין עליך נדר זה ודאי יכול להתנות בכל נדרים אפילו דלא קפדי בהו אינשי ע"כ וכן נראה דעת הר"ן. וכתב עוד הר"ן ז"ל וה"ה לדברים שבינו לבינה שדרך בני אדם להקפיד בהן מסתמא אע"ג דלא פירש קפידיה קפידא. ומשנה זו שנויה ג"כ בפ' שני דקדושין ותנא רישא דמתני' אינה מקודשת אטו סיפא דאיצטריך ליה למתנייה משום כתובות ותנא התם כתובות אטו קדושין. וכתב הריטב"א ז"ל שם בקדושין וז"ל איכא דקשיה ליה א"כ ליתני התם כתובה ברישא דהוי עיקר התם ולאו מילתא היא ושתי תשובות בדבר חדא דהא דהכא קתני תנא מעיקרא והיא שגורה בפי התלמידים ולא בעי התם לשבושה ומשנה לא זזה מלשונה ותו דכיון שהקדושין קודמין לעולם לכתובה במעשה ראוי להקדימן ג"כ בדבור ותו לא מידי עכ"ל ז"ל:

ע"מ שאין בה מומין. ונלע"ד דהא דלא ערבינהו לתרי באבי דמתני' וליתני הכי המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים או ע"מ שאין בה מומין ונמצאו עליה נדרים או מומין

אינה מקודשת כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים או מומין תצא שלא בכתובה משום דבתנאי דבנדרים לא הוי רק בשלש נדרים כדכתיבנא אבל בתנאי דעל מנת שאין בה מומין הוי בכל מיני מומין משום הכי פלגינהו תנא לתרי באבי והיינו נמי דקתני סמוך לזה כל המומין הפוסלים וכו' ולמאן דגריס שכל המומין בשין אתי שפיר טפי כך נלע"ד. עוד אפשר לומר דמשום דגבי תנאי דע"מ שאין עליה נדרים תניא בברייתא בגמרא שאם הלכה אצל חכם והתירה מקודשת מה שאין כן גבי תנאי דע"מ שאין בה מומין שאע"פ שהלכה אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת כמו שאכתוב בסמוך בס"ד להכי פלגינהו נמי לתרי באבי כך נלע"ד ומתני' הביאה הרא"ש ז"ל רפ"ק דיבמות:

כנסה סתם וכו'. בגמרא איכא מאן דמפ' דמילתא באפי נפשה היא ולא קאי אריש אהך דקדיש על תנאי וה"ג לה בגמ' אתמר קדשה על תנאי וכנסה סתם רב אמר צריכה הימנו גט ושמואל אמר אינה צריכה הימנו גט תנן כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא מאי לאו בקדשה על תנאי וכנסה סתם ותיובתא דשמואל כלומר דסיפא ארישא קאי וקאמר דכתובה הוא דלא בעיא דלענין ממונא לא אחיל תנאיה אבל גיטא בעיא דלשם קדושין בעל דאי משתכח עלה נדרים לא תהא בעילת זנות כרב ותיובתא דשמואל ודחינן לא קדשה סתם וכנסה סתם כלומר ומילתא באפי נפשה היא ופרכינן אבל קדשה על תנאי וכנסה סתם מאי ה"נ דלא בעיא גיטא אדתני המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת ליתני המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים וכנסה סתם ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת וכ"ש הא כלומר כשקדשה ולא כנסה אבל השתא משמע דדוקא בשלא כנסה קאמר ומהדרינן ה"נ קאמר המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים וכנסה סתם ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת קדשה סתם וכנסה סתם תצא שלא בכתובה כלומר דמתני' כללי כללי קתני המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים אינה מקודשת בשום ענין ואע"ג דחזר וכנסה סתם אבל אם כנסה סתם כלומר שעשה כל מעשי כניסה סתם בין כניסה סתם בין קדושין בין נשואין תצא שלא בכתובה ופרכינן מ"ש כתובה דלא בעיא דאמר אי אפשי באשה נדרנית גט נמי לא תיבעי אמר רבה מדבריהם וכן אמר רב חסדא גט מדבריהם רבא אמר תנא ספוקי מספקא ליה על סתם אדם אם אפשו באשה נדרנית אם לאו גבי ממונא אזיל לקולא דהמע"ה וכיון דמספקא לן לא גביא וגבי איסורא לחומרא ונלע"ד דקאי כולה האי סוגיא בין אכנסה סתם דקתני גבי נדרים בין אכנסה סתם דקתני גבי מומין ולאו דוקא פי' רש"י ז"ל בתחלת הסוגיא

קדשה על תנאי שאין עליה נדרים דנלע"ד דה"ה קדשה על תנאי שאין עליה מומין וכן נראה מהרמב"ם ז"ל פ"ז דהלכות אישות סי' ח' דוק:

שכל המומין הפוסלין בכהנים פוסלין בנשים. כתב הר"ן ז"ל דנדרים אלו דומיא דמומין הן והיינו דאמרינן בכל דוכתא משום סמפין דאלמא איכא סמפון בנשים במומין במקדש סתם שלא תאכל בתרומה לפי שאינה מקודשת ודאי מן התורה וה"ה לנדרים כדשמואל ע"כ בקיצור. וכתב עוד בדף תק"ה ע"א דוכנסה סתם דתנן דבעיא גיטא אליבא דאביי דוקא בבעל אבל בכנס לא ולרבה רבו לא שנא ליה מידי בין בעל לכנס ע"כ בקיצור מופלג וע"ש. ומשמע מסוגיית הגמ' דקתני תצא שלא בכתובה דדייקינן מינה הא גיטא בעיא דלא כר' ישמעאל דס"ל דמי שקדושיה קדושי טעות אפילו בנה מורכב על כתפה ממאנת והולכת לה. גרסי' בגמרא ת"ר הלכה אצל חכם והתירה מקודשת אבל רופא וריפא אותה אינה מקודשת מה בין חכם לרופא חכם עוקר את הנדר מעיקרו רופא אינו מרפאה אלא מכאן ולהבא. וכתבו בתוס' דדוקא הלכה אצל חכם והתירה קודם ידיעת הבעל הוא דמקודשת אבל לאחר ידיעת הבעל אין ההיתר מועיל לה כדתנן ונמנאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה ולא מפליג בין בני היתר ללאו בני היתר ע"כ בקיצור וע"ש עוד וגם בפי' הר"ן ז"ל על זה. וביד בהלכות אישות פ"ז סי' ו' ז' וכתב שם דשומא שעל הפדחת אפילו היתה קטנה ביותר ואפילו קרובה לשער ראשה ואע"פ שאין בה שיער זו היא השומא היתרה באשה על הכהנים אבל אם היתה שומא שיש בה שיער בשאר הפנים או שומא גדולה כאיסר אע"פ שאין בה שיער ה"ז מום בין בכהנים בין בנשים ע"כ. ופי' בערוך שומא תרגום ירוש' דשאת או ספחת שומא או בוהק ע"כ. ולאו דוקא קאמר דשומא דהכא הוי שאת דקרא דההוא אין לך מום גדול ממנו וחלי רע הוא. ובטור אבן העזר סי' ל"ט. וכתוב שם בשם המרדכי ריח החוטם בנשים אינו מום שהאיש שהוא חזק יכול לסבול יותר מהאשה והר"מ אומר דאדרבא מדתנן האיש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא ש"מ דאשה יכולה לסבול מה שאין האיש יכול לסבול וא"ת אמאי לא קתני ריח החוטם גבי הוסיפו עליהם וי"ל כיון דתנא ריח הפה כ"ש ריח החוטם דקשה מריח הפה דאפשר דנקיט פלפלין בפומיה ע"כ:

משנה ח

היו בה מומין ועודה וכו'. ביד פכ"ה דהלכות אישות סי' ב' ד'. ואיתא בתוס' פ"ק דיבמות דף י' ובירושלמי פ"ק דקדושין דף ס' ובפ' שני דף ס"ב ובר"פ הזהב ובתשובות הרשב"א ז"ל אלף ר"ח. ובטור א"ה סי' ל"ט וסי' ק"ז. ונלע"ד דהא דנקט לישנא דהיו בה מומין ולא קתני נמצאו בה מומין דמשמע דהוי לישנא טפי עדיף וכדנקטוה שם הרמב"ם ז"ל ושם

בטור לרמוז לנו דטעמא הוי בין ברישא בין בסיפא משום כאן נמצאו וכאן היו וכדמשני רבא בגמ'. אכן אח"כ מצאתי מוגה בשם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל שמשנתארסה נולדו בה מומין אלו:

האב צריך להביא ראיה. אם בא לתבוע כתובתה מן האירוסין וכו' לשון ר"ע ז"ל עד ונמצאו המומין ברשות האב איכא למימר כאן היו וכו'. אמר המלקט ולפי זה כולה מתני' ר"ג היא דאמ' במתני' בפ"ק דחזקה דגופה עדיפא דבלא מומין נולדה ודלא כר' יהושע דאמר חזקה דממון עדיף והעמד ממון בחזקתו ורב אשי נמי אוקי מתני' כר"ג משום דאוקימתא בפ"ק דהלכתא כותיה דחזקה דגוף עדיפא וברישא דהיינו אירוסין שהכתובה של אביה דהיינו טעמא דאינה נאמנת משום דגבי אב לא אמרינן בגוף שלה דתיהני חזקתה ליטול הוא הכתובה אבל בסיפא שהכתובה שלה מהניא חזקת גופה ומעיקרא שני ר' אלעזר תברה מי ששנה זו לא שנה זו כמנהגו בכל דוכתא. ופריך רב אחא לרב אשי מדתניא מודה ר"מ במומין הראוין לבא עמה מבית אביה פי' ס"ד דה"פ שיש לספק ולומר שמבית אביה באו שעל האב להביא ראיה דאע"ג דאמרינן במתני' נכנסה לרשות הבעל הבעל צריך להביא ראיה מודה הוא הכא שעל האב להביא ראיה ואע"פ שנכנסה לרשות הבעל ואמאי נימא העמד הגוף על חזקתו שהרי הכתובה לעצמה מאחר שנשאת ומשני הב"ע ביתירת אצבע דליכא למימר לאחר אירוסין נולדה ומאי ראיה דקתני דמייתי האב היינו דמייתי ראיה דראה הבעל ונתפייס:

נכנסה לרשות הבעל על הבעל להביא ראיה והיינו נכנסה לחופה ואפילו אם דר בבית חמיו עדיין. ובירושלמי פ"ק דמכלתין ר' אלעזר שאל לר' יוחנן מתני' דר"ג ודר"א ודלא כר' יהושע א"ל דברי הכל היא שניא היא מומין שדרכן להוולד ע"כ:

וחכ"א בד"א במומין שבסתר וכו'. נראה לר"י דר' מאיר לא פליג אמומין שבגלוי דמודה דאין יכול לטעון דראה ונתפייס כדאמר סתמא דתלמודא בגמרא ועוד דא"כ דפליג אמומין שבגלוי א"כ משכחת לה סמפון בעבדים במומין שבגלוי לר"מ ואנן אמרינן בעלמא סמפין בעבדים ליכא אלא לא פליג אלא ביש מרחץ באותה העיר תוספות ז"ל. עוד כתבו ז"ל תימא לרב דמוקי כולה מתני' כנסה ונמצאו עליה נדרים שקדשה על תנאי מה שייך לחלק בין מומין שבסתר למומין שבגלוי הואיל והתנה ע"מ שאין בה מומין. ונראה לרשב"א דכשהתנה לא על מומין שבגלוי דאותם ראה ונתפייס אלא על מומין שלא ראה נתכוון וכשיש נמי מרחץ באותה העיר אית לן למימר שלא התנה אלא על מומין שאין נבדקין וע"י מרחץ כגון ריח הפה ונכפה הקבוע לו זמן ע"כ. וכתבו עוד דהאי אינו יכול לטעון קאי בין ארשות האב בין ארשות הבעל וה"ק אינו יכול לטעון שאפי'

הביא הבעל ראיה אינו מועיל לו כלום ע"כ. וכתוב בסמ"ג הא דאמרינן על מומין שבגלוי ה"מ באותן המקומות שנשים יוצאות בשוק ופניהם גלויות ובמדינת אדום בזמן הזה אבל בטוליטולא שפניהם מכוסות כמומין שבסתר דמי ע"כ. וז"ל אשרי ודוקא בעיר שדרך הבנות לצאת מבית אביהן ולרחוץ במרחץ ביום אבל במקום שאין דרך הבנות ליראות חוצה ואף למרחץ אינם הולכות אלא באישון לילה ואפלה כמו בספרד אף על מומין שבגלוי יכול לטעון ע"כ. וכתוב עוד שם בהגהת אשרי ז"ל אבל במומין שבגלוי פי' כגון תחת כפה דראשה דפעמים נגלה ופעמים נכסה דאי הוי מומין שבגלוי אף לר' מאיר ראה ונתפייס ולא פליגי רבנן אלא אסיפא דנכנסה לרשות הבעל דאילו אירשא שארסה היתה יכול להיות שלא הכיר במומין אפילו הם בגלוי והא נמי דקתני אם יש מרחץ בעיר אף מומין וכו' לא קאי אלא אנכנסה לרשות הבעל דמסתמא בנשואין בדקה בקרוביו ונתפייס אבל אירשא שהיא ארוסה אפילו יש מרחץ בעיר אינה מקודשת דאין רגילות שיבדקנה קודם האירוסין בקרובותיו ע"כ. וכתוב עוד שם בהרא"ש ז"ל בשם הגאונים ז"ל דלא קרובותיו ממש קתני במתני' אלא אפילו מיודעיו ואפילו שהוא גר בעיר ואין לו קרובות אי אפשר שלא יהו לו רעים בעיר וחברים ובודקים ע"י נשותיהן ע"כ. וכן הוא שם ביד פכ"ה דהלכות אישית. ועיין בספר קולון שרש ק"ה ותוסיף לקח טוב לתרץ הא דנקט בגמרא לישנא ותנא תונא כלה ולא נקט כלשון המשנה ותנא תונא עודה בבית אביה על האב וכו' כדרגיל תלמודא כד אמר ותנא תונא למינקט לשון המשנה ממש ודקדק לתרץ במאי דקתני במתניתין ועודה בבית אביה ולא קתני והיא בבית אביה ע"ש בכל הסימן כי קטן הוא:

משנה ט

האיש שנולדו בו מומין וכו'. עד סוף הפרק ביד ספכ"ה דהלכות אישות ובטור א"ה סי' ל"ט וסי' קנ"ד: ובגמרא רב יהודה הוא דתני נולדו וכ"ש היו מתחלה אבל חייא בר רב תני היו דמשמע מקודם שנשאת אבל נולדו לא ולדידיה היינו טעמא דשאני ליה לר' שמעון בן גמליאל בין גדולים לקטנים אע"פ שראתה אותם משום דמימר אמרה סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל. וכתב הר"ן ז"ל וקיימא לן כרב יהודה דאפילו נולדו אין כופין אותו להוציא וכ"ש בהיו דאפילו מספקא לן הלכתא כמאן מספיקא אין כופין מכל שכן דבכולהו נוסחי במתני' גרסי' נולדו ע"כ. אבל במומין גדולים כופין אותו להוציא. ובתוספתא מפורש דאע"פ שמגרשה בעל כרחו יתן לה כתובתה. ואלו הן מומין גדולים פי' רשב"ג נסמית עינו נקטעה ידו נשברה רגלו ובגמרא פסק רב נחמן הלכה כדברי חכמים וקיימא לן הלכתא כרב נחמן בדיני וכתב הרא"ש ז"ל ויש אומרים דוקא

עינו אחת אבל שתי עיניו או שתי רגליו או שתי ידיו מודו רבנן והכי מסתבר שהרי הוא כעבר ובטל מן העולם ע"כ. ועיין בתשובותיו ז"ל כלל מ"ב:

משנה י

ואלו שכופין אותם להוציא וכו'. בטור א"ה סי' קנ"ד ומפרש בגמרא דכופין על אלו בשוטים ואפילו לת"ק ואפילו גרסינן ואלו בוי"ו ניחא דמפני ששנינו האיש שנולדו בו מומין אין כופין קתני השתא דעל אלו כופין לכ"ע. וכתב המרדכי נראה לר"י דיוציא ויתן כתובה אע"פ שמגרשה בעל כרחו ע"כ. וכמו שכתבתי בסמוך מן התוספתא:

בעל פוליפוס. ריח החוטם אבל בנשים ריח החוטם אינו דהאיש הוא חזק ויכול לסבול יותר מן האשה והרב רבינו ברוך אומר דאדרבא מדתנן האיש שהיו בו מומין אין כופין אותו להוציא ש"מ דיכולה אשה לסבול יותר מן האיש וכתב רבינו אבי"ה דנכפה אינו מום גבי איש ואין בידינו לכפות בלא ראיה וגם לא נכופנה להיות אצלו וכל הני דקתני יוציא ויתן כתובה ולא קתני כופין לא כייפינן לא בדברים ולא בשמתאי אבל הרב רבינו ברוך אומר בשם ר"ת דנוכל לעשות שנקבל עלינו בגזרה שלא לישא וליתן עמו עד שיתן גט אבל לנדותו לא ע"כ. וז"ל הר"ן ז"ל בקיצור וכל מקום שאמרו יוציא ויתן כתובה לא משמע כפייה בגט אלא על הכתובה בלבד ואי תימא והתנן ביבמות בפ' בית שמאי דהנודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה כופין אותו להוציא אלמא אפילו על הגט נמי כופין י"ל דשאני התם כיון דנדרה בחיי בעלה ולא נתכוונה לכך מתחלה רואין כאילו אין כאן אלא מצות חליצה דכיון שקודם שהיתה זקוקה לו נדרה הרי היא כאילו לא נראית לו מעולם א"נ איכא למימר דבחליצה הקילו ע"כ:

והמקמץ. בגמרא פליגי תנאי בפי' מקמץ דתניא מקמץ זה בורסי ויש אומרים זה המקמץ צואת כלבים ותנא דמתני' מדקתני והבורסי ש"מ דס"ל דמקמץ הוי מקבץ צואת כלבים א"נ תרי בורסי קמ"ל במתני' בורסי קטן דאין לו אלא עורות מועטים ובורסי גדול וה"ק אחד בורסי קטן ואחד בורסי גדול וקשה קצת לענ"ד דה"ל למיתני מקמץ בהדי בורסי מאחר ששניהם ענין אחד ולמה הפסיק במצרף נחושת בינתים וליכא למימר משום דבעי למיתני מעשה בבורסי שבקיה לבסוף דא"כ ליתני מצרף נחשת ברישא והדר ליתני מקמץ ובורסי ואם נפרש דמקמץ ריחו ממועט ממצרף נחשת ומצרף נחשת ריחו ממועט מבורסי ניחא. והבורסי גרסינן ר"ל מעבד העורות אבל בירסקי ר"ל מקום עבוד העורות:

ובין משנישאו. למדו י"ס נולדו יהיא היא. ומ"מ מנוקד למדו הלמ"ד והמ"ם בקמ"ץ:

יכולה היא שתאמר. תוס' פרק הבא על יבמתו (יבמות דף ס"ד) וירושלמי פ' לא יחפור דף י"ג משמע דרשב"ג ס"ל כותיה דר' מאיר והביא הירושלמי ההוא שם בנמוקי יוסף בדף קע"א ובתשובות הרשב"א ז"ל סי' תתקי"ג:

וחכמים אומרים מקבלת היא וכו'. אית דמפרשי דכי אמרי ארבנן מקבלת היא על כרחה דוקא בשהתנה עמה אבל ראתה אותם יכולה היא לומר סבורה הייתי לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל ואחרים אומרים דאי איתא דיכולה למימר הכי פי התנה עמה מאי הוי אלא ודאי כיון דכשהתנה לא יכלה למימר הכי כי ראתה נמי מקבלת על כרחה וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל בפכ"ה מהלכות אישות הר"ן ז"ל וכן פי' ג"כ המגיד משנה דלדעת הרמב"ם אפילו בלא התנה פליגי:

מעשה בצידן וכו'. תוס' פ' אע"פ דף ס"ד ומשמע דהאי מעשה אפילו בשהתנתה עם בעלה הראשון מצי למימר לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל ותחלוץ ויתן כתובתה ואי גרסינן מעשה בלי וי"ו ניחא קצת דלא הוי מעשה לא לסתור ולא לעזור אלא מילתא באפי נפשה היא ומ"מ לדעת הרמב"ם ז"ל דאפילו בלא התנה פליגי כדכתיבנא מצינן למימר דהאי מעשה לעזור לרבנן דהא הכא דוקא ליבם הוא דיכלה למימר לאחיך הייתי יכולה לקבל אבל לבעלה עצמו לא יכלה למימר מידי ומקבלת היא ע"כ כנלע"ד לדעת הרמב"ם ז"ל שהביא ס"פ בתרא דהלכות אישות המעשה הזה סתום כלשונו דמשמע בין בתנאי בין שלא בתנאי כל שכן לפי פשט משמעות לשון המשנה דבשהתנה דוקא פליגי דמקבלת היא על כרחה דוקא גבי בעל אבל גבי יבם אשמעי' תנא דמודו רבנן דמצי למימר לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל. וביד פ' שני דהלכות יבום ג"כ בסימן י"ד ובטור אבן העזר סי' קס"ה:

פרק ח

משנה א

האשה שנפלו לה נכסים וכו'. ביד פכ"ב דהלכות אישות סי' ז': ונלע"ד דהאי מתני' קאי אמאי דתנא לעיל פ' נערה שנתפתתה דבעל אוכל פירות בחיי אשתו וגם אמאי דתנא בר"פ מליאת האשה והוא אוכל פירות בחייה ועוד דקתני התם בסיפא דההיא בבא בושתה ופגמה שלה ר' יהודה בן בתירא אומר בזמן שבסתר לה שני חלקים ולו חלק א' ובזמן שבגלוי לו שני חלקים ולה חלק אחד שלו ינתן לו מיד ושלה ילקח בו קרקע והוא אוכל פירות וכדתנן נמי הכי לקמן הכא בפירקין אלא משום דאפסיק בכל הני פרקי מטעמי דכתיבנא לעיל בכל בבא ובבא וכיון דסיימינהו הדר למילתיה קמייתא כך נלע"ד.

ועוד אפשר לומר בדרך פלפול דמשום דקתני בפירקין דלעיל היו בה מומין ועודה בבית אביה דהאב צריך להביא ראיה ואם נכנסה לרשות הבעל הבעל צריך להביא ראיה תנא השתא האי דינא ואשמועינן בסמיכותו דין מחודש שלא נזכר במשנה והוא שאם נפלו לה נכסים והיא אומרת עד שלא נתארסתי נפלו ויכולה אני למכור לכתחלה והוא אמר לא כי אלא משנתארסת ואינך יכולה למכור לכתחלה או שהיא טוענת בעודי ארוסה נפלו ודיעבד מכרי קיים אפילו אחר שנשאתני והוא אומר לא כי אלא אחר שנשאתיך נפלו ומקחיך בטל אשמעינן תנא דמתני' השתא בסמיכות זה שאם מחלוקתן בעודה ארוסה על הבעל להביא ראיה ואם לא הביא היא נאמנת ואם מחלוקתן אחר נשואין עליה להביא ראיה ואם לא הביאה הבעל מהימן ומכרה בטל ולדעת חכמים שחלקו לעיל בין מומין שבסתר למומין שבגלוי והלכתא כותייהו הכא נמי יש לחלק בין נכסים ידועין לנכסים שאינם ידועין כדעת ר"ש דהלכתא נמי כותיה כמו שנכתוב בסמוך בס"ד גם זה: נלע"ד דרש"י ז"ל דגריס פ' מציאת כאשה סמוך להאי פירקא בתר המדיר כמו שכתבתי לעיל בר"פ מציאת האשה נלע"ד דניחא טפי דוק:

עד שלא תתארס מודים וכו'. והיינו דברישא לא פליגי דקודם שנתארסה עדיין לא זכה לא בה ולא בשלה ובזכותה היא שנפלו אבל נפלו אחר שנתארסה אימור בזכותו נפלו דשמא תבוא לידי נשואין אימור בזכותה דשמא לא תבוא ולכך לכתחלה לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים והקשו תוס' ז"ל אי בסיפא אימור בזכותו נפלו א"כ לב"ה נמי תמכור לכתחלה דכיון שהיא מוחזקת הוי ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי כדאשכחן גבי שומרת יבם שנפלו לה נכסים דתנן עלה מודים ב"ש וב"ה שמוכרת ונותנת וקיים ומפ' בגמרא דנפלו כשהיא ארוסה וזיקת ארוסה עושה ספק ארוסה והואיל והיא מוחזקת הויא איהי ודאי ויבם ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי וי"ל דהכא בודאי לינשא דכל המארס דעתו לינשא הלכך לכתחלה לא תמכור אע"פ שהיא ודאי אבל התם כך עומדת לחליצה כמו ליבום והואיל והיא ודאי אמרו חכמים דתמכור לכתחלה ע"כ. עוד כתבו ז"ל בקונטרס פי' עד שלא תתארס פי' ונתארסה אבל נשאת לא והביא ראיה מדתנן עד שלא נשאת ונשאת ר' גמליאל אומר אם מכרה ונתנה קיים אבל לכתחלה משמע דלא תמכור ומשמע לרש"י ז"ל דעד שלא נשאת משמע אפילו קודם אירוסין וקשה לר"י דאמרינן בגמ' וכו' עד אלא ודאי משמע ליה לתלמודא דעד שלא נשאת לא מיירי בנפלו לה קודם אירוסין והיינו טעמא דעד שלא נשאת משמע שנפלו לפני נשואין דאין דבר מפסיק בין נפילת נכסים לנשואין ומכל מקום יכול רש"י ז"ל לפרש כן בלא ראיה דהא

דנקט עד שלא נשאת דמשמע דמשנתארסה לאשמועינן דאפילו אם מכרה ונתנה קיים עכ"ל ז"ל בשם רשב"א ז"ל:

נפלו לה משנתארסה בש"א תמכור. בירושלמי דפאה פ' ב"ש ודפירקין בעי ר' פנחס קומי ר' יוסי אמאי לא תני לה גבי דברים שהם מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה [כו' עי' תוי"ט] וכתב ר"ש לוריא ז"ל וז"ל וי"ל שאין זו קולא אלא חומרא וכו' פי' לב"ה וא"כ ממילא לב"ש לא הוי חומרא ומה שמקשין העולם אמאי לא קאמר שאין זו חומרא וכו' משום דלא פסיקא להו לתוספות לומר שאין זו חומרא אלא קולא לפי שאינה קולא אלא מצד אחד שמא תחזור בה ומצד השני שאינה נוטלת כתובה בלא חרטה היא חומרא אלא ה"ק אין זו קולא לב"ה שיהא בודאי חומרא לב"ש אלא אף לב"ה איכא חומרא כמו לב"ש א"כ הוי שפיר מקולי ב"ש מה שהוא קולא לגבי איש ודוק ע"כ: ואיתה להאי בבא בפי החולץ דף ל"ח ובפירקין דף פ"א:

לא יזכה בנכסים. פירוש ויהא מכרה בטל:

על החדשים אנו בושים. שנפלו לה משנשאת כדתנן בסמוך:

נפלו לה משנשאת אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה שהבעל מוציא מיד הלקוחות גמ' לימא תנינא במתני' לתקנת אושא דא"ר יוסי בר חנינא באושא התקינו האשה שמכר' בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחו' ומשני מתניתין בחייה קאמר דהבעל מוציא כדי לאכול פירות בחייה אבל לאחר מותה יחזור הקרקע ללוקח ואפי' מתה בחייו לא יירשנה הבעל ואתו באושא ותקון דאפילו גופה של קרקע יירש הבעל:

עד שלא נשאת ונשאת. בגמ' תניא א"ר חנניא בן עקביא לא כך הוצרך להשיבם ר"ג לחכמים כשדנו לפניו במוכרת בעודה ארוסה שהרי תשובה נצחת יש כאן שיש לחלק בין ארוסה לנשואה אלא כך השיבם לא אם אמרתם בנשואה שכן בעלה זכאי במציאתה ובמעשי ידיה ובהפרת נדריה לבדו תאמרו בארוסה שאין בעלה זכאי לא במציאתה ולא במעשי ידיה ולא בהפרת נדריה לבדו א"ל רבי נראין דבריך במוכרת בעודה ארוסה נשאת ואח"כ מכרה נכסים שנפלו לה קודם נשואין מהו אמר להם אף זו מוכרת ונותנת וקיים א"ל הואיל וזוכה באשה למציאתה ולמעשי ידיה ולהפרת נדריה לא יזכה בנכסים שתקנו לו לאכול פירותיהן בחייה והיאך מכרה קיים א"ל על החדשים אנו בושים אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים ופרכינן היכי תניא בברייתא דאמר להם אף זו מוכרת ונותנת וקיים והא אנן במתני' תנן עד שלא נשאת ונשאת רג"א אם מכרה ונתנה קיים דוקא בדיעבד ומשני אמר רב זביד תני במתני' נמי מוכרת ונותנת וקיים רב פפא אמר כולה מתני' ר' יהודה היא דאיהו מסיק ואמר לה ואע"ג דאיירי ר' חנינא בסיפא לאו דמודה

לר' יהודה דר"ג אם מכרה אית ליה אלא מוכרת לכתחלה ומאי דלא פריש ר' חנינא במתני' פריש בבריתא ופרכינן ור' חנינא דאמר כב"ש בתמיה דהא ב"ה אפילו במוכרת באירוסין אמרי לכתחלה לא ואם בא לוקח לבית דין לימלך אמרינן ליה לא תיזבון וכ"ש משנשאת ומשני דאיהו ס"ל דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה: ור"ח מכח קושיות שהקשו תוס' ז"ל גריס במתני' ר"ג אומר מוכרת ונותנת וקיים ובברייתא אם מכרה ונתנה קיים ומשני רב תֵּני אם מכרה ומגיה מתני' מקמי ברייתא כדי שלא להעמיד ר"ג כב"ש ובתר הכי פריך לרב פפא דלא מגיה מתני' ור' יהודה כב"ש ול"ג ור"ח כב"ש וכו' ע"כ ובגמרא רב ושמואל דאמרי תרווייהו בין שנפלו לה נכסים עד שלא נתארסה ובין שנפלו לה משנתארסה ונשאת הבעל מוציא מיד הלקוחות דלא כר' יהודה ודלא כר' חנניא בן עקביא אלא כרבותינו שחזרו ונמנו בין שנפלו לה נכסים עד שלא תתארס בין שנפלו לה משנתארסה ונשאת הבעל מוציא פירות מיד לקוחות בחייה והקרקע אחר מותה. ונלע"ד דאפשר דר' יהודה ס"ל דל"פ רבן גמליאל וחכמים דאמרו לו אלא דוקא במכרה בעודה ארוסה אבל אם מכרה משנשאת מה שנפל לה בעודה ארוסה מודה ר"ג לחכמים דמכרה בטל ור"ח בן עקביא ס"ל דאף במכרה משנשאת מה שנפל לה בעודה ארוסה פליגי ר"ג וחכמים דאמרו לו ובה הוא שהוצרך להשיבן על החדשים וכו' כך נלע"ד. בטור א"ה סי' צ'. וראיתי להעתיק הנה כל הפירוש שפירש הרי"ף ז"ל בסוף פירקין אמתני' ואסוגיא שעליה מפני שמועיל לגרסת לשון המשנה וגם להבנתה וז"ל האשה שנפלו לה נכסים עד שלא תתארס הדא מתני' וגמרא דילה חזינא ביה פירוש מסותם הרבה והריני מפרש בדרך קצרה כדי לברר מקום הספק. האשה שנפלו לה נכסים בירושה או במתנה עד שלא תתארס מודים ב"ש וב"ה בנכסים הללו הואיל ובזכותה נפלו אע"פ שעכשיו היא ארוסה מוכרת ונותנת כשהיא ארוסה לכתחלה והאי דקתני שאם מוכרת לאו דיעבד הוא אלא לכתחלה יש לה למכור וליתן במתנה וכל מה שהיא מוכרת בנכסים הללו שנפלו בזכותה הרי הוא קיים דהא כל היכא דלית לה למכור לכתחלה קתני לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים דיעבד וכל היכא דלא קתני לא תמכור אע"ג דקתני' באם מוכרת ונותנת קיים לכתחלה הוא (והאי) [ובהאי] פירושה ריהטא הלכתא כולה ומיבררה כהוגן בלא קושיא. ובבא תניינא שאם נפלו לה לאחר שנתארסה דמספקא מילתא דהיא אמרה בזכותה דידה נפלו והוא אמר בזכותיה דידיה נפלו לכתחלה לא תמכור כשהיא ארוסה ואם מכרה ונתנה קיים. בבא תליתאה שאם נפלו לה משנשאת הכל מודים שאם מכרה ונתנה הבעל מוציא מיד הלקוחות. בבא רביעאה שאם נפלו לה נכסים כשהיא ארוסה ואח"כ נשאת קאמר רבן גמליאל שאם מכרה ונתנה קיים לפי מה שפירשתי שיש לה

למכור לכתחלה. ובבא חמישאה אמר ר' יהודה אמרו לפני ר"ג הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים ואמרינן בגמרא איבעיא להו ר' יהודה אלכתחלה קאי או אדיעבד קאי פירוש אירישא קאי דקתני מוכרת לכתחלה או על בבא תניינא קאי דקתני לא תמכור לכתחלה ואם מכרה ונתנה קיים דיעבד ת"ש דתניא אמר ר' יהודה אמרו לפני ר"ג הואיל והארוסה אשתו והנשואה אשתו מה הנשואה שנפלו לה משנשאת ומכרה מכרה בטל אף הארוסה נמי שנפלו לה משנתארסה אם מכרה כשהיא ארוסה יהא מכרה בטל ואמר להן אף זו שנפלו לה משנתארסה לכתחלה לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים אמרו לו הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים ויהא מכרה בטל אפי' דיעבד אמר להם על החדשים אנו בושים פי' שנפלו לה משנשאת אנו בושים שבטלנו את מכירתה אלא שאתם רוצים לגלגל עלינו את הישנים שנפלו לה עד שלא נשאת ומכרה עד שלא נשאת ש"מ אדיעבד קאי ש"מ. ר' חנניא בן עקביא אומר לא כך השיבן ר"ג אלא כך השיבן היאך אתם מדמין ארוסה לנשואה לא אם אמרתם בנשואה שבעלה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ולפיכך דין הוא שיזכה נמי בנכסיה ומכרה בטלה תאמרו בארוסה שאין בעלה זכאי לא במציאתה ולא במעשי ידיה ולא בהפרת נדריה ולפיכך מכירתה קיימת אמרו לו רבי עד שלא נשאת ונשאת מהו אמר להם אף זו לא תמכור לכתחלה ואם מכרה ונתנה קיים אמרו לו הואיל ונשאת וזכה באשה לא יזכה בנכסים ואיך יהא מכרה קיים בדיעבד אפי' בדיעבד נמי יהא מכרה בטל שהרי זכה בה ויזכה נמי בנכסים אמר להם על החדשים אנו בושים שנפלו לה משנשאת אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים שנפלו לה מקודם שנשאת ואקשינן על ר' חנניא בן עקביא היאך אתה אומר שר"ג אומר להם על (מה) [מי] שנפלו לה עד שלא נשאת ונשאת שאינה מוכרת לכתחלה והאנן תנן עד שלא נשאת ונשאת ר"ג אומר אם מכרה קיים לכתחלה ותירץ רב זביד הברייתא ואמר לא תשנה בברייתא אף זו לא תמכור אלא כך שְׁנֵה אם מכרה ונתנה קיים לכתחלה וקיימא בברייתא כמתני' שמוכרת לכתחלה ואתא רב פפא ופריק פירוקא אחרינא ואמר הא דתנן במתני' מוכרת לכתחלה ר' יהודה אמרה אליבא דר' גמליאל והא דתניא בברייתא לא תמכור לכתחלה ר' חנניא בן עקביא אמרה אליבא דר"ג ודייקי' מינה לר"ח בן עקביא אם עד שלא נשאת ונשאת לא תמכור לכתחלה אלמא עד שלא תנשא מוכרת לכתחלה נכסים שנפלו לה כשהיא ארוסה האי סברא דב"ש היא דאי ב"ה הא תנא לא תמכור לכתחלה והיכי קאי ר"ח בן עקביא כב"ש אפשר דשביק ר"ג ב"ה ומורי כב"ש וב"ש במקום ב"ה אינה משנה ופרקינן הכי קאמר ר' חנניא בן עקביא לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה כלל אלא כולן מודים שאם נפלו לה נכסים משנתארסה נמי מוכרת לכתחלה

ופליג אתנא דמתני' דקסבר פליגי ב"ש וב"ה בדבר זה וקאמר ליה לא נחלקו בדבר זה זהו הפירוש הנכון. ובגמרא דבני מערבא גרסינן ר' פנחס בעי קומי ר' יוסי ולמה לא תנינן מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה א"ל לא אתינן מיתנא אלא דבר החמור משני צדדין וקל משני צדדין אבל הכא חמור מצד אחר פי' חמור מצד אחד וקל מצד אחד דתנן בה"א לא תמכור וקל מצד אחד דתנן אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה קיים ואיתיה נמי בגמ' בפאה פ' בית שמאי עכ"ל הרב אלפסי ז"ל בסוף פירקין אלא שאינו כתוב בדפוס שאלוניקי [צ"ל קושטאנטינא ומה שהשיב הרב אלפסי ז"ל על דברי החכם הנזכר שפ עיין בתמים דעים להראב"ד ז"ל בסי' רי"ח-ר"כ ובשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' שנ"ז שנדפסו שם העתקת פירוש הרי"ף מלשון ערבי ונדפסו באלפסו החדשים בדפוס ראם ג"כ.]:

משנה ב

ר"ש חולק קשה קצת אמאי לא תנא רש"א נכסים הידועים לבעל לא תמכור ואם מכרה ונתנה בטל ושאינם ידועים וכו' כדקתני בכולהו מתנייתא ואמאי שינה למיתני הכא ר"ש חולק. ומכח קושיא זו נדחקתי לומר שאפשר לומר שבא לרמוז בשנוי זה דעיקר מילתיה דר' שמעון קאי ארבותינו שחזרו ונמנו בין שנפלו לה עד שלא תתארס ובין שנפלו לה משנתארסה ונשאת הבעל מוציא מיד הלקוחות ורב ושמואל נמי דאמרי תרויהו הכי כרבותינן והלכתא כותייהו וקאמר רבינו הקדוש מסדר המשניות דר"ש חולק בין נכסים לנכסים ומשום דסברת רבותינו לא נזכרה במשנה שינה לשונו רבינו הקדוש למיתני ר"ש חולק לרמוז לנו דעיקר מילתיה דר"ש קאי ארבותינו דהלכתא כותיה וכותייהו ואפשר דאע"ג דרבנן פליגי עליה דר"ש רבותינו מודו ליה ואע"פ שהתוספות ז"ל כתבו כאן דאין סברא לומר דמתני' דר"פ הכותב דאתיא כרבותינו דחזרו ונמנו אפשר דר"ש קאי נמי ארבותינו כיון דהלכתא כותייהו וכותיה במה שחלק בין נכסים לנכסים וכן מצאתי אח"כ בתוספתא רמז וסמך לדברי שהביאה התוספתא דברי ר' שמעון בתר דקתני התם רבותינו חזרו ונמנו וכו'. אבל הפשט לא יופשט דודאי דקאי אכולהו דיעבד דקתני במתני' ואם מכרה ונתנה קיים ואנן הוא דנקטינן מילתיה דר' שמעון דקיימא לן כותיה במאי דאמרי רב ושמואל דקיימא לן כותייהו. וביד שם סימן ח' ובטור א"ה סי' צ'. וכתוב שם בבית יוסף בשם הר"ן מיגאש והרשב"א ז"ל נכסים הידועים לאו דוקא שנפלו לה במדינת הים אלא הה"נ אם נפלו לה במקום שהיא ובעלה שם כל זמן שלא הספיק בעלה לידע עד שמכרה או נתנה ע"כ בקיצור:

משנה ג

נפלו לה נכסים וכו'. ביד שם פכ"ב סי' כ"א כ"ד ל"ג. ובטור א"ה סי' פ"ה: ויש נוסחאות דגרסי נפלו לה כספים והיא גרסא נכונה דנכסים סתם כולל קרקע ומטלטלין וכן היא הגרסא ג"כ בירושלמי במשנה אנל לא בפסקא וכן הוא ג"כ בהרא"ש ז"ל אבל בגמרא וברב אלפס וכן בפסקא שעל פי' הרמב"ם ז"ל כתוב נכסים אבל מפכ"ב דהלכות אישות משמע דגריס כספים וכן מוכח דגריס רד"ק ז"ל במכלול בחלק הדקדוק עלה מ"ו בתחלת שער השמות שכתב שלא ימצא במקרא כסף לשון רבים דקרא דכתיב צרורות כספיהם הקבוץ לענין הצורות ע"כ בקיצור. ומ"מ קשה לע"ד דאמאי שינה התנא לשונו דהכא גבי אשתו נקט לשון כספים ולקמן גבי יבמתו נקט לשון מעות דקתני הניח אחיו מעות דהא בין הכא ובין התם כספים ומעות לאו דוקא אלא ה"ה מטלטלין וכדאיתא התם בחבור הרמב"ם ז"ל ואפילו נפרש דכספים היינו דינרין ומעות היינו מעות כסף כדתנן לעיל ס"פ אע"פ נותן לה מעה כסף לצרכה לא תרצנו בזה מאומה כל שכן דליתא אלא שכספים הוא לשון כולל כמו מעות וכדמוכח ממתני' דלעיל פ' מציאת האשה דקתני פסקה להכניס לו כספים סלעה נעשה ששה דינרין וכן בכמה דוכתא בתלמוד והדבר תמיה בעיני מאד וגם הרמב"ם ז"ל שם בחבור ביד גבי יבמתו נקט הניח אחיו מעות וגבי אשתו נקט לשון כספים:

פירות התלושין וכו' נראה דהא דלא ערבינהו ותננהו אפשר לומר דחדא חדא שמעינהו וגרסינהו א"נ תנייה לבבא דכספים באפי נפשה לרמוז לנו דאפילו נפלו לה כספים מפני שחבלו בה אחרים בחלק שלה ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות וסתמא כרי"ב בתירא דלעיל ר"פ מציאת האשה ואה"נ דאם נתנו לה בחבלתה פירות תלושין שהחלק שלה ג"כ ילקח בו קרקע והבעל אוכל פירות אלא שאין רגילות לשלם רק כספים שאין צריכין שומא ועוד דאי הוה ערבינהוו לא הוה ידענא האי סתמא דבעא תנא למיסתם לן כריב"ב דהלכתא כותיה אי לאו משום משנה יתירה ועוד דכיון דאפשר ג"כ שלפעמים ישלמו לה בחבלתה פירות המחוברין לקרקע דלר' מאיר אי ס"ל כריב"ב צריכין שומא אגב קרקע ולרבנן אי ס"ל כריב"ב מודו דצריכי שומא מטעמא אחרינא לדעת חלקו וחלקה משום הכי לא פסיקא לה ועוד דאיצטריך למיתני תלושים בהדי מחוברים לאשמועינן שאפילו קרקע שפירותיה מקצתן תלושים ומקצתם מחוברין לא אמרינן ניזיל בתר רובא ומודו רבנן ור"מ כשרובן תלושין דגם למיעוט המחובר יהיה לו ג"כ דין תלושין ויילקח בהן קרקע לכ"ע ואין כאן לא שומא לדעת ר"מ ולא הכל שלו לדעת חכמים קמ"ל דבהא נמי

פליגי וכ"ש לפי מה שאכתוב בסמוך דאפילו בפירות גמורים העומדים ליתלש פליגי דאתי שפיר טפי ובמה שאכתוב בסמוך סי' ה' יתורץ עוד יותר טוב:

א"ר מאיר יש ספרים דגרסי ר"מ אומר:

שמין אותן פי' שמין אותן בשעת נפילה כמה הן יפין האילנות בפירות שעל הקרקע שעדיין לא נגמרו וכמה הן יפין פי' האילנות בלא פירות כלל והמותר פי' מה שהאילנות שוין יותר בשביל הפירות אשר עליהן אע"פ שעדיין לא נגמרו יקראו קרן לדעת ר"מ כיון שלא גדלו ברשותו ואי גרסי' כמה היא יפה בפירות וכמה היא יפה בלא פירות ניחא טפי וקאי אשדה בין שדה לבן בין שדה אילן:

והתלושין מן הקרקע שלה ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות קשה דאמאי איצטריכו להו לרבנן למיתני האי בבא דהא תנא ליה רישא סתמא בלי פלוגתא ובשלמא אי הוה תני ברישא והמחוברין לקרקע שמין אותן וכו' דברי ר' מאיר וחכמים אומרים וכו' הוה שייך קצת למיתני במילתייהו תלושין מן הקרקע כי היכי דלא ניטעי דכולהו באבי דרישא ר"מ קתני להו וחכמים פליגי עליה בכולהו אבל השתא דקתני והמחוברין לקרקע א"ר מאיר וכו' שפיר ידעינן דבמחוברין בלחוד פליגי. ונלע"ד דאפשר דמשנה יתירה אתא לאשמועינן דאפילו פירות גמורים העומדים להתלש הם שלו שנקראין לדין זה מחוברין לקרקע אא"כ נתלשו ממש אז הם שלה אח"כ מצאתי סמך לדברי בפסקי הרא"ש ז"ל שכתב בשם ה"ר יונה דאפילו בפירות גמורים שהגיעו להתלש קאמר ר"ש בכניסתה שלו וביציאתה שלה ושכן מוכח בירושלמי דגרסינן התם כי קאמר ר' מאיר אפילו בכרם העומד ליבצר וקמה העומדת להקצר וכיון דר"מ ורבנן איירו בהכי ר"ש ורבנן נמי בהכי איירו ע"כ. ובהכי נמי נלע"ד דמיתרצא קושיא דתנא והדר מפרש דבמילתיה דר' שמעון דברישא אמר מקום שיפה כחו וכו' ובתר הכי תנא כיצד פירות המחוברים וכו' שבא להשמיענו ממש דברי הרא"ש שכתב שתקנת חכמים היא שכל הפירות הנלקטים תחתיו יהיו שלו אפילו שכבר נגמרו ברשות האשה קודם שנשאה כך נלע"ד:

משנה ד

ר"ש אומר וכו' ביד שם סי' כ"ד. ובטור א"ה סימן פ"ח. וכתב הר"ן ז"ל ומגיד משנה ז"ל דלבעל הלכות גדולות דגריס בגמרא ר"ש פירות מחוברין בשעה יציאה אתא לאשמועינן משמע דלא פליגי רבנן עליה וכן עיקר ע"כ. וכן הוא ג"כ בפסקי הרא"ש ז"ל אכן ר"ע ז"ל תפס הגירסא האחרת דבגמרא דפליג ר"ש ואפ"ה הלכה כמותו משום דמסתבר טעמיה ועוד דבתוספתא שנויים דבריו סתמא גבי הלכות פסוקות. כיצד המחוברין לקרקע וכו' כך הוגה בר"ש לוריא ז"ל:

וביציאתה שלו. דמה שקדם ותלש בעודה תחתיו זכה בהן מדין. נכסי מלוג אפי' לחכמים רש"י ז"ל:

משנה ה

נפלו לה עבדים וכו' רשבג"א וכו' נפלו לה זיתים וגפנים זקנים וכו' ר' יהודה אומר וכו'

ה"ג לה נמי בירושלמי אבל הרי"ף והרא"ש ז"ל גרסי בתרתי באבי רשבג"א וכו' וכתב הר"ן ז"ל דהרמב"ם ז"ל פסק בפכ"ב מהלכות אישות כרשב"ג בעבדים וכת"ק בזיתים ונראה שהוא היה גורס ברישא דעבדים רשב"ג אומר לא תמכור וכו' ובסיפא דזיתים ר' יהודה אומר לא תמכור וכו' וכך נמצאת במקצת נוסחאות ולפיכך פסק כר' שמעון בן גמליאל בעבדים דכל מקום ששינה ר' שמעון בן גמליאל במשנתינו הלכה כמותו ובזיתים וגפנים פסק כסתם משנה ודלא כר' יהודה עכ"ל ז"ל. וכן כתב המגיד משנה שם פכ"ב סי' כ"ג ובטור א"ה סי' פ"ה אבל בפי' המשנה כתב הרמב"ם ז"ל והלכה כר' יהודה ומצאתי מוגה במשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל כאן ברישא בבבא דעבדים לא תמכור מפני שהן כבוד בית אביה ואינו כן אפילו במשנה בירושלמי רק בתלמוד אשר עליה שם: ובבא דזיתים איתא בפ' המקבל (בבא מציעא דף ק"ט:)

לא תמכור פי' רש"י ז"ל יכולה היא לעכב ע"כ: ונראין דבריו פשוטין שלא היה הוא צריך לפירוש זה כי אין הבנה למשנה אם לא נפרש כך ונלע"ד שאפשר שהוקשה לו ז"ל דה"ל לתנא למיתני לא ימכור או לא ימכרו לזה אמר שלא תמכור הם דברי האשה לבעל לא תמכור מפני שבח בית אבי' אבל אה"נ שאם היא לא טענה אנו אין אנו מלמדין אותה כך נלע"ד יותר נכון אע"פ שהיה אפשר לומר בהפך. או שמא דרש"י ז"ל ס"ל דפירוש רישא דקתני ימכרו וילקח בהן קרקע כדעת הרא"ש ז"ל ומש"ה פי' הכא במילתיה דרשב"ג או דר' יהודה גבי לא תמכור שר"ל שהיא יכולה לעכב כלומר ומשם תבין דת"ק ס"ל דאין האשה יכולה לעכב דוקא אבל מ"מ אין לה כח לכוף את בעלה למכור אם אין בעלה מרוצה דוק:

שבח בית אביה ונלע"ד דמש"ה הכא גבי עבדים ושפחות זקנים וזתים וגפנים זקנים קתני ימכרו וילקח בהן קרקע וכו' אבל לעיל גבי פירות תלושין לא קתני ימכרו אלא ילקח בהן קרקע וכו' משום דהכא גבי עבדים ושפחות או זיתים וגפנים זקנים אין מכירתן מצויה כ"כ ומש"ה קתני ימכרו כלומר אפי' שמכירתן בטורח ואפשר שימכרם בפחות מכדי שוויין אפ"ה ס"ל לת"ק דימכור אבל לעיל הדבר ידוע שהפירות תלושין מצויין להמכר והרי הוא כאילו כבר הן עשויין כספים ושייך למיתני בהו מיד ילקח בהן קרקע כמו ששנינו גבי כספים ומ"מ כיון דהפירות אינם חריפים לקנות בהן כ"כ ככספים פלגינהו

לעיל לתרי באבי. עוד נלע"ד דלגרסת דלמאן דגריס בתרתי במתני' רשב"ג אומר והיא גרסת הרי"ף והרא"ש ז"ל כדכתיבנא הא דלא ערבינהו ותננהו משום דסיפא דזיתים וגפנים זקנים מיירי בשאין עושין כדי טפולם כדכתיבנא בשם הירושלמי וגם הרמב"ם ז"ל פסקו להאי ירושלמי שם ביד: ולמאן דגריס בסיפא ר' יהודה אייתי פלוגתא דרשב"ג ברישא משום דקדים ליה לר' יהודה ועוד דר' יהודה מודה לר' שמעון בן גמליאל ור' שמעון בן גמליאל אינו מודה לר' יהודה כך נלע"ד: וכזה מצאתי שתירץ בתוספת יום טוב בסוף דבריו אלא שהאריך:

זיתים וגפנים זקנים ימכרו לעצים אית דלא גרסי מלת לעצים אבל בירשלמי ובהרי"ף והרא"ש ז"ל איתיה וכן משמע קצת מהרמב"ם ז"ל שם ביד:

המוציא הוצאות על נכסי אשתו ביד שם פכ"ג סי' ח' ט' ובפ"ג דהל' שכירות סי' ז': ואיתא פ' המפקיד (בבא מציעא דף ל"ט) ותוס' פ' חזקת (בבא בתרא דף ל"ו:) ובטור א"ה סי' פ"ח:

קמעא דבר מועט ומפר' בירושלמי ואפילו גרוגרת אחת והוא שאכלה דרך כבוד כדרך איש בביתו או אכל דינר אפילו שלא דרך כבוד: ישבע כמה הוציא ויטול כתב ר"ח ז"ל ואי קשיא לך אמאי לא תני לה בכל הנשבעים גבי הנהו דנשבעים ונוטלין וי"ל דהנהו כולהו הנתבע מכחיש התובע והאי הנתבע לא ידע והוי ברי ושמא וכל ברי ושמא ברי עדיף ומשום דלא דמי להו לפיכך לא שנאה בכללן ומהא שמעינן דכל היכא דאיהו ידע ואיהי לא ידעה נשבע איהו דידע ושקיל וה"מ בעושה ברשות עכ"ל תוס' והר"ן ושם בשבועות פ"ז הארכתי וז"ל הרמב"ם ז"ל שם פכ"ג הוציא ולא אכל או שאכל פחות מכשיעור שמין כמה שהשביחו ושואלין אותו כמה הוציא אם השבח יתר על ההוצאה ישבע בנקיטת חפץ כמה הוציא ונוטל ההוצאה ואם ההוצאה יתירה על השבח אין לו מן ההוצאה אלא כשיעור השבח ובשבועה בד"א במגרש אבל האשה שמרדה על בעלה אפילו אכל הרבה שמין לו כמה אכל ופוחת אותו ממה שראוי ליתן לו מן ההוצאה אחר שישבע ונוטלו שלא הקנה לה כדי שתטול ותצא מעצמה ע"כ והרי שלא נזכר בדבריו שום שבועת התורה א"כ צריך לומר שגם שבועת התורה שנזכרה בפירושו ז"ל שמשם נראה שהעתיק רע"ב ז"ל צריך לומר דלאו דוקא אלא בין בראש דבריו בין בסוף דבריו שבועה כעין של תורה קאמר וכמו שכתוב בתוספות יום טוב:

משנה ו

בש"א יחלוקו בפ' החולץ מפר' דוקא נקט יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב בנכסי מלוג אבל יורשי האב לא יחלוקו בכתובה עם יורשי הבעל ואע"ג דנקט רישא מה יעשה

בכתובתה תנייה ושבקה פי' לא פירש בה התנא דבר מה יהא דינה אע"פ ששאל ג"כ עליה מה יעשה בכתיבתה עד שפירש דינה כדברי ב"ה כתובה בחזקת יורשי הבעל וה"ה לב"ש דל"פ ב"ש וב"ה אלא בנכסי מלוג בלחוד אבל בכתובה מודים ב"ש דבחזקת הבעל היא ואינם נוטלין בה חלק יורשי האב אלא הכל ליורשי הבעל כדקיימא לן הבעל יורש את אשתו:

נכסים בחזקתם. הנכסים הכתובי' בכתובה שהם נכסי צ"ב בחזקתם הראשונה הם עומדין. וכתובה בחזקת יורשי הבעל ה"ג רש"י ז"ל וכתובה בויו כלומר וכתובה שהיא שאר הכתובה דהיינו מנה מאתים ותוספת בחזקת יורשי הבעל זו היא דרך רש"י ז"ל. ואחרים אינם גורסין וכתובה בויו אלא מתני' תנא והדר מפרש וה"ק כל הנכסים בחזקתן כיצד הכתובה בחזקת יורשי הבעל ומנה מאתים ונכסי צאן ברזל הכל בכלל לשון כתובה והכל ליורשי הבעל לפי שאף נכסי צ"ב בחזקתם הראשונה עומדים כשם שאם מתה תחת בעלה בעלה יורשה כך כשמתה תחת יבם יבם יורשה והיינו דלא בעי הכא בחזקת מי כדבעי ליה בפ' מי שמת והיא דעת הרי"ף ז"ל אלא שיש לו פירוש אחר בסוגיא דהחולץ כמו שכתוב בארך בהר"ן ז"ל ע"ש. ועיין ג"כ בהרמב"ן ז"ל בספר המלחמות ס"פ מי שמת שנתן טעם שם למה לא נחלקו כאן בחזקת מי כמו שנחלקו שם. והרמב"ם ז"ל יש לו דעת אחרת קרובה לפי' רש"י ז"ל כמו שמפורש שם וגם במגיד משנה ע"ש וגם תוספות ז"ל כתבו פי' רש"י ז"ל שכתב דכי היכי דפליגי אמוראי בפ' מי שמת בנפל הבית עליו ועל אשתו דקתני נמי התם נכסים בחזקתם ואיכא למ"ד בחזקת יורשי הבעל לפי שהיו באחריותו ואיכא למ"ד בחזקת יורשי האב לפי ששלה היו ואיכא למ"ד בחזקת שניהם ויחלוקו ה"נ פליגי הכא ואין נראה לר"ת אלא הכא מודו כ"ע שהם בחזקת יורשי הבעל דהיבם כבר היה מוחזק בנכסים קודם מיתתה משעת מיתת אחיו שהיה יורש דאין לה ליקח כתובה כלל עד שתחלוץ וב"ש נמי מודו לב"ה בהא כדאמרינן בהחולץ אבל בנפל הבית עליו ועל אשתו מוחזקים יורשי האב בנכסים כמו יורשי הבעל דהללו באים ליירש והללו באים ליירש שעדיין לא הוחזקו בנכסים לא זה ולא זה ולהכי פליגי התם בחזקת מי ולב"ש יחלוקו בכל הנכסים אף בנכסי צ"ב דהתם קתני יחלוקו סתמא ולא קתני יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב כדקתני הכא דמשמע דוקא בנ"מ שבהם יורשי האב עיקר כמו שמדקדק בהחולץ ועוד דאי פליגי נמי הכא א"כ תיקשי למ"ד וכו' אלא ודאי וכו' והא דלא עריב ותני נכסים עם הכתובה כדי ליתן טעם לדבר כלומר בחזקת מי שהיה עד עתה דהיינו הבעל אבל על הכתובה לא הוצרך לתת טעם שדבר פשוט הוא דהוי בחזקת הבעל טפי מנכסי צ"ב וטעם זה אנו צריכין כמו כן לומר התם בחזקת יורשי

הבעל ע"כ. ונכסים בחזקתם דקאמרי ב"ה לא נתפרש בדבריהם בחזקת מי ובגמ' דבפ' מי שמת מפרש לה ואי אמרינן בחזקת יורשי אשה ליכא לאקשויי א"כ ליתני להו בהדי נכסי מלוג דהא לא שוו להו ממש דנצ"ב אחריותן על הבעל ונ"מ אין אחריותן עליו וגם ליכא לאקשויי אי אמרינן דבחזקת יורשי הבעל קאמרי דליתנייה בהדי כתובה דהא לא שוו לכתובה דנצ"ב היא הביאתם מביתה אבל מנה ומאתים הוא הנותנם מהתוספות דשם פ' מי שמת. והתבונן בפי' משנה זו במ"ש בשם נ"י בפ"ד דיבמות סי' ג' גם בפ' מי שמת סוף סי' ט'. וביד פ' כ"ב דהלכות אישות סי' י' ובספ"ג דהלכות נחלות. ודבר הנראה לעינים הוא שיש במשנה לשון כפול וצריך להעביר עליו הקולמוס:

משנה ז

הניח אחיו מעות וכו' ביד פכ"ב דהל' אישות סי' י"ב י"ג י"ד: וכולה מתני' בין בבא דמעות בין בבא דפירות תלושין ר"מ קאמר לה דס"ל מטלטלי דיתמי משתעבדי לכתובה וכדפי' ר"ע ז"ל:

אר"מ יש גורסין ר"מ אומר וכן הוא בפסקי הרא"ש ז"ל בין הכא בין במתני' דלעיל גבי פלוגתא דנ"מ דאשה. וקשה לע"ד דברישא ה"ל לתנא לאשמועינן דאין היבם יכול למכור בנכסי אחיו שהוא שרש הדין ובתר הכי לישמעינן סעיפי הדין שאם הניח מעות או פירות תלושין פלוגתא דר"מ ורבנן אם יכול למכור אם לאו דלר' מאיר אינו יכול דמטלטלי משתעבדי לכתובה ולרבנן יכול למכור דמטלטלי לא משתעבדי לכתובה דהאי בבא דהניח אחיו מעות ודאי אפילו אחר שכנסה מיירי וא"כ ליתני בבא דכנסה ברישא לאשמועינן דכל נכסי בעלה הראשון משועבדים לכתובתה ואינו יכול למכרם ובתר הכי ליתני דמ"מ יאכל פירותיהם או שהקודם זכה בהן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. ונלע"ד דמשנת שומרת יבם שנפלו לה נכסים גופה כבר היא שנוייה שם ביבמות פ' החולץ ואע"ג דלענ"ד נראה דהכא בפירקין עיקר דמיירי בנפילת נכסי מלוג וגם דמודים ב"ש וב"ה אריש פירקין דהכא קאי וכדכתיבנא מכל מקום הא תנא לה התם או אגב גררא כדכתיבנא או דהתם עיקר דין יבמה איך שיהיה הא תנא לה ותנא נמי התם באבא דכנסה הרי היא וכו' דשמעינן מינה דאין היבס יכול למכור בנכסי אחיו דהא כולהו משועבדין לכתובת אלמנתו כמו שכתבתי שם סי' ד' ומסכת יבמות נשנית קודם כתובות לכל המפרשים כמו שכתבתי בראש סדר זה ולהכי לא איצטריך תנא הכי למיתני ברישא שרש הדין שכבר אשמועינן לה מהתם ומ"מ הדר תנא להאי בבא דכנסה הכא בסיפא כדי לסמוך לה בבא דלא יאמר לה הרי כתובתיך וכי' דהוי כמו מילתא בטעמא. והאי דלא ערבינהו לבבא דמעות ובבא דפירות תלושין בהדי הדדי דליתנו הכי הניח אחיו

מעות או פירות תלושין ילקח בהו קרקע והוא אוכל פירות נלע"ד דמשום דכולהו הני תרי באבי ר"מ קאמר להו ואתרויהו פליגי רבנן עליה כדכתיבנא מש"ה פלגינהו לתרי באבי לרמוז לנו דרישא דקתני הניח אחיו לאו דוקא הניח ממש מעות בעין אלא אפילו הלוה לאחיו בחייו ומת והניח לאחיו הלוה שומרת יבם לא יאמר היבם הואיל ואני יורש החזקתי אלא מוציאין מיבם וגם בהם ילקח קרקע והיבם אוכל פירות כדתניא בברייתא בגמרא וההיא ברייתא ר' מאיר ודאי היא דס"ל דמטלטלי דיתמי משתעבדי לכתובה ואע"ג דלית הלכתא כותיה פי' קודם תקנת הגאונים מכל מקום תנא תנא בבא דהניח אחיו מעות באפי נפשה לאשמועינן דסברתו דר' מאיר הכי דבכל גוונא שהניח מעות ילקח בהן פירות ואפילו היה מלוה ביד היבם ואי לאו דפלגינהו לתרי באבי לא הוה ידענא שר' מאיר ורבנן פליגי מן הקצה אל הקצה דר' מאיר ס"ל דאפילו שהניח מעות מלוה ביד אחיו שהן משועבדין לכתובת אשת אחיו המת ורבנן ס"ל דאפילו מעות בעין אינן משועבדין כלל לכתובת האשה אלא הכל ליבם אם לא תפסה מחיים. ועיין על זה בפסקי הרא"ש ז"ל שהליץ בעד רב אלפס ז"ל שהביא ברייתא זו לפסק הלכה:

וחכמים אומרים פירות המחוברין לקרקע שלו. בגמרא פריך אמאי והא תנן כל נכסיו של מת אחראין לכתובתה והמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע [כו' עי' תיו"ט] דלא משעבדי מטלטלי לכתובתה כך פי' רש"י ז"ל וק"ק לע"ד דגם במחוברין פליגי דלרבנן הכל משועבד לה ולר"מ שמין והמותר בלבד הוא דמשועבד לה ונלע"ד דכי דייקת בה שפיר הטעה בעלמא היא דגם לרבנן לא הוי משועבד לכתובת היבמה רק מה שגדל בחיי הבעל ולפי זה נצטרך לפרש דכולה מתני' דמחוברין לקרקע דמתנייא הכא גבי יבמה דשמעת מינה לכאורה דאיכא פלוגתא בין ר"מ לרבנן אגב נכסי מליג תנייה אבל איברא דמילתא דליכא פלוגתא ביניהו כלל ועיקר במחוברין דגם לרבנן המותר לבד משועבד דהיינו מה שגדל בחיי הבעל דוק ועיין בה שפיר ותשכח דקישטא קאמינא:

התלושין מן הקרקע כל הקודם בהן זכה. וא"ת בשלמא קדם הוא זכה דקסברי דמטלטלי לא משתעבדי לכתובה אלא קדמה איהי אמאי זכתה לר' עקיבא דאמר בפירקין דלקמן אין מרחמין בדין אלא ינתנו ליורשין ואית ליה דאפילו קדמה היא לא זכתה כדמוכח התם בגמרא וי"ל דהתם דלגבות אפילו קדמה איהי לא זכתה אבל הכא שאין לה אלא שעבוד בעלמא לא חשו תוס' ז"ל. ועיין במה שכתבתי בשמם בפירקין דלקמן סי' ג':

הרי היא כאשתו לכל דבר. בגמרא מפ' למאי הלכתא ומפ' לומר שמגרשה בגט אם רצה ואינה צריכה עוד חליצה ומחזירה אם רצה ולא אמרינן ויבמה אמר רחמנא ועדיין יבומין הראשונים עליה ולא תיסגי לה בגט וה"נ כשגרשה לא אמרינן מצוה דרמא וכו' וכך צ"ל

בפי ר"ע ז"ל. עוד בפי' ר"ע ז"ל קמ"ל דאמר רחמנא ולקחה לי לאשה לאשה יתרה קדריש והאי ויבמה דרשינן ליה ביבמות לבעל כרחה רש"י ז"ל. וקשה לע"ד דמאי בעי בגמ' למאי הלכתא והא פשטא דמתני' אתא לאשמועינן דאע"ג דאם מתה קודם שכנסה איכא פלוגתא דב"ש וב"ה מי יורש אותם או אם יחלוקו קאמר דבתר שכנסה לכ"ע הרי היא כאשתו והוא יורש הכל בין נצ"ב בין נ"מ. ונלע"ד דעיקר השאלה היא דאמאי קתני לכל דבר אי לענין ירושה דקתני ברישא בלחוד קאי ומשני לומר שמגרשה וכו':

ובלבד שתהא כתובתה על נכסי בעלה הראשון. מ"ט אשה הקנו לו מן השמים ליבם זה אין עליו לכתוב לה שטר נשואין ומ"מ אי לית לה מראשון כגון שהיה עני אית לה משני כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. ופי' הר"ן ז"ל מ"ט אשה הקנו לו מן השמים כלומר מ"ט אין לה שתי כתובות אחת מראשון ואחת משני ומפרקי' דאשה הקנו לו מן השמים ולפיכך אינו חייב ליתן לה כלום משלו ואי לית לה מראשון תקינו לה רבנן משני וא"ת א"כ מאי נפקא מינה במאי דאמרינן שאין שעבודה על נכסי שני דסוף סוף אית לה כתובה מיניה דנכסי ראשון דידיה נינהו וי"ל דנ"מ אם מכר נכסיו ואח"כ אשתדוף נכסי יבם שאינה יכולה להוציא מן הלקוחות אי נמי נ"מ לענין נדוניא דאפילו ליכא נכסים מראשון אין לה על השני אלא עיקר כתובה אע"פ שהוציא משל אחיו נכסים שהיו מספיקין לנדונייתה עכ"ל ז"ל: ואי לית לה כתובה מנכסי בעלה הראשון כותב לה היבם כתובה מנה אם היא אלמנה מן הנשואין ואם היא מן האירוסין כותב לה מאתים מנכסיו:

משנה ח

ה"ג לא יאמר לה הרי כתובתיך וכו' וכן לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתיך מונחת על השלחן אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה גרשה וכו': ופי' רש"י ז"ל על השלחן הן מעות שהוא משתמש בהן אם הוא שלחני. וקשה לע"ד דמשמע דקשה דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא דמרישא דקאמר לא יאמר לה הרי כתובתיך מונחת על השלחן משמע הא כתובתיך שדה פלונית יכול לייחד כיון שהוא קרקע שאי אפשר לו להתאבד או להתגנב והדר קתני אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה דמשמע דאפילו ייחד לה קרקע לא מהני דחיישינן שמא ישתדף אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה ולא מהני כח יחוד קרקע רק שיהא מקחו בטל שאם ימכור קרקע המיוחד לה מקחו בטל אבל שאר קרקעות שאינם מיוחדות לכתיבתה אע"פ שהן משועבדות לכתובתה יכול למכרם ולא מצאתי בפוסקים זכר לדבר דבר מבורר ועיין במה שכתבתי לעיל פ"ד סוף סי' ז'. ובגמ' פריך מאי וכן לא יאמר פשיטא מי גריעא אשתו מיבמתו ומשני מ"ד התם גבי יבמתו הוא דקאמרינן שלא ייחד לה מעות לפני שלחני משום דלא כתב לה האי יבם כתובה דליכתוב בה נכסים

דקנאי ודקנינא אבל הכא גבי בעל דכתב לה דקנאי ודקנינא אימא סמכה דעתה קמ"ל דלא סמכה. ופי' ר"י ז"ל אלא כל נכסיו אחראין פי' אין מכרו בטל אלא אם ימות או יגרש יכולה האשה לטרוף אבל כל זמן שאינו בא לידי גבוי מכרו קיים ע"כ. ירושלמי בראשונה היתה מונחת כתובתה אצל אבותיה והיתה קלה בעיניו לגרשה וחזרו והתקינו שיהא אדם לוקח בכתובת אשתו כוסות וקערות ותמחויין הדא דתנינן לא יאמר לה הרי כתובתיך מונחת על השלחן אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה חזרו והתקינו שיהא אדם נושא ונותן בכתובת אשתו שמתוך שאדם נושא ונותן בכתובת אשתו והוא מאבדה הוא קשה בעיניו לגרשה ע"כ. ובגמרא דילן מייתי לה להאי ברייתא בשנוי קצת. ושמעון בן שטח התקין שלשה דברים שיהא אדם נושא ונותן בכתובת אשתו ושיהו התינוקות הולכין לביה"ס והוא התקין טומאה לכלי זכוכית ע"כ מן הירוש' וה"נ אמרי' בפ"ק דשבת דף ח"י שהוא תקן שיהו כל נכסי האיש אחראין לכתיבת אשתו ועיין במ"ש ר"פ שני דמסכת כלים. ובערוך בלשון ראשון פי' לא יאמר לה הרי כתובתיך מונחת על השלחן פי' המעות שעל השלחן שמתעסק בהם השלחני ועצה טובה קמ"ל דלא לימא לה הכי שמא יגנבו או יאבדו ע"כ. והכי מפרש לה בגמרא ואמרינן עלה דאי לא תימא הכי סיפא דקתני וכן לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתיך מונחת על השלחן אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה ה"נ דאי בעי לזבוני לא מצי לזבוני ואמאי הא אוקימנא להההיא מתני' דפ' הניזקין דקתני לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל דוקא באותן שלש שדות אחת שכתבה לה בכתובתה ואחת שייחדה לה בכתובתה ואחת שהכניסה לו שום משלה [הגהה. כן פי' רש"י ז"ל כאן וכבר הקשו עליו תוס' ז"ל בשם רשב"ם ז"ל דכ"ש בשאר נכסים כדאמרינן בפ' חזקת הבתים וישבו דבריו עיין שם אבל בפ' הניזקין הוא עצמו כתב דכל שכן בשאר נכסים כמו שהעתקתי דבריו ז"ל שם סי' ו'] אבל מי שלא כתב ולא ייחד מוכר הכל וטעמא משום דכתב לה דקנאו ודקנינא אלא מאי אית לך למימר דעצה טובה קמ"ל ה"נ גבי יבמתו עצה טובה קמ"ל וכתבו תוס' ז"ל דלמסקנא דבגמרא טעמא דמתני' הוי משום איבה בין ביבמתו בין באשתו פי' שהמייחד לאשתי או ליבמתי בכתובתה קרקע או מטלטלין נותן איבת עולם ביניהם דסברה עימו נתן בגירושין:

גרשה אין לה אלא כתובתה. פי' גרשה ליבמתו לאחד שכנסה אין לה אלא כתובתיה בלבד ובגמרא דייקי גרשה אין פי' דאז הוא דקאמר דאין לה אלא כתובתה בלבד ואם בא למכור מן השאר ימכור אבל לא גרשה לא ימכור כלום וקמ"ל תנא כר' אבא דאמר שאינו יכול למכור בנכסי אחיו כלל והקשה רש"י ז"ל והא מרישא שמעינן לה דקתני כל נכסיו אחראין לכתובתה ותירץ דהתם עצה טובה היא דהא גבי אישתו נמי תנן הכי

אבל מהן משנה יתירא שמעינן דדוקא גרשה דאי לא למאי קתני לה אי משום היא גופה פשיטא דאין לה אלא כתובתה אלא ודאי לדוקיא דילה תנייה למידק הא לא גרשה לא וקשה לע"ד דא"כ כי פריך תלמודא לעיל לאביי מדר' אבא ומשני ליה ולטעמיך ולותבה ממתני' דקתני לא יאמר לה הרי כתובתיך מונחת על השלחן אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה דשמעית מינה שאינו יכול למכור כלל מנכסי אחיו שהכל משועבד לכתובת אשתו ומהדר ליה דמתני' עצה טובה קמ"ל דאי לא תימא הכי סיפא דקתני וכן לא יאמר אדם לאשתו וכו' ה"נ וכו' קשה דמאי קמהדר ליה הא על כרחך האי סיפא דגרשה וכו' דינא אשמועינן כדאמר בגמרא וכדכתיבנא ושמא די"ל דבשלמא כי תנינן בהדיא במתני' מאי דתני בברייתא בהדיא שייך למפרך אדמותבת מברייתא איתביה ממתני' ולפיכך אקשי ולטעמיך אדמותבת ליה מברייתא אותביה ממתני' דסבר דרישא דתני בהדיא לא יאמר הוי דינא וכיון דשני ליה דרישא עצה טובה קמ"ל לא אקשי ליה מהאי סיפא כיון דבהדיא לא קתני אלא מדיוקא וממשנה יתירה ובברייתא קתני ליה בהדיא דאין לו למכור בנכסי אחיו אא"כ נשא את יבמתו והדר גרשה מש"ה פריך ליה מברייתא ולא מהאי סיפא כך נלע"ד. הרי היא ככל הנשים וכו'. ואיתא להאי בבא בירוש' פרק ששי דדמאי. ובטור אה"ע סי' ט"ו וסי' קס"ח. ומלת בלבד מצאתי שמחקה ה"ר יהוסף ז"ל:

פרק ט

משנה א

הכותב לאשתו דין ודברים. נלע"ד דה"פ לא מיבעיא דין אלא אפילו תרעומת דברים. וביד רפכ"ג דהלכות אישות עד סוף סימן ז' ובטור א"ה סי' ס"ו וסימן צ"ב. ועיין שם בספר הלבוש סעיף ז'. ויש מפרשים דבירושלמי מוקי למתני' בכותב לה משנשאת ופליג אגמרא דידן: הכותב גמ' ר' חייא תני האומר לאשתו ולא תני כותב לאשמועינן דבאמירה בעלמא סליק נפשיה בלא שום קנין וכתיבה. וכתב הר"ן ז"ל תני ר' חייא האומר דלא תימא דמאי כותב דתנן במתני' כותב בקנין ומקני כדאשכחן בכמה דוכתי דנקיט לשון כותב ופירושו מקנה כדאמרינן בכותב נכסיו לבניו והכותב נכסיו לאשתו להכי אשמועינן דמתני' בכתיבה שהיא כעין אמירה היא כלומר בלא קנין וכל שלא קנו מידו מילתא דפשיטא היא דליכא מידי בין כתיבה לאמירה ע"כ. ואיתא למתני' בר"פ הנושא: **אין לי בנכסייך** פי' רשב"ם ז"ל בפ' חזקת (בבא בתרא דף מ"ג) ודף מ"ט אין לי לשון חכמים הוא לומר אין לי במקום לא יהא לי ע"כ. ונראה דלא שייך הכא למידק אין לי אבל ליורשי יהיה דהא אינו דין שמוריש דין פירות נ"מ שלו ליורשיו וכ"ש לבאי רשותו

וכחו אא"כ התנה עמה מתחלה שיוריש או שיתן. ועיין בנמוקי יוסף פ' חזקת דף קפ"ו. והקשה הר"ן ז"ל וא"ת אמאי איצטריך תנאה דדין ודברים כו' דהא בלאו תנאה נמי הכי דינא וכו' בשעת אירוסין מכרה קיים [ע' בתוי"ט] ואע"ג דבירושלמי גרסינן וכו' כבר תירץ הרמב"ן ז"ל שהירושלמי מיירי על הכותב לה משנשאת אבל בכותב לה בעודה ארוסה מהני אפילו לנכסים שיפלו לה לאחר שנשאת כדמוכחא מתני' ע"כ בקצור. וק"ק לע"ד דליסגי דליתני הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסייך ה"ז אוכל פירות בחייה ואם מתה יורשה אלא שאם מכרה ונתנה קיים ואפשר לומר שהתנא בעצמו רמז בדבריו מאי דאקשי בגמרא ותירץ דבגמרא מקשינן דתימא ליה מכל מילי סליקת נפשך ותירץ אביי דיד בעל השטר על התחתונה פי' שאם השטר סתום מורידין אותו לפחות. שבמשמעות השטר וכאן הבעל בא בתקנת חכמים על נכסי אשתו בשלשה דברים לאכול פירות וליירש ושאם תמכור מכרה בטל וזו מוציאה עליו שטר שכתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ולשון סלוק הוא זה והוא יכול לטעון ודאי לא נסתלקתי אלא מפחות שבדברים וזו היא המכירה אבל כל זמן שלא תמכור אוכל פירות ופרכינן ודילמא מפירות סליק נפשיה שהוא הפחות שבכולן אבל שאם תמכור שמפסיד אף גוף הקרקע שהיה ראוי ליירש אם תמות בחייו יהא מכרה בטל וירשנה ותירץ אביי בוצינא טבא מקרא פי' בוצינא שנותנין לאדם עכשיו טוב מקרא שיתנו לו לאחר זמן אף כאן ודאי חביבה עליו אכילת פירות שהוא תדיר ומיד מבטול מכר שאינו מיד אלא לכשתמכור ושמא לא תמכור ופרכינן ואימא מירושה סליק נפשיה והוא הפחות שמא לא תמות בחייו אבל ממכירה לא סליק נפשיה שמא תמכור ויפסיד אכילת פירות שהיא עכשיו ותירץ אביי מיתה שכיחא דרוב פעמים מסתכנת בלידה מכירה לא שכיחא שקשה לה למכור משום שבח בית אביה ומסתמא כי מסלק איניש נפשיה ממילתא דשכיחא אבל ממילתא דלא שכיחא לא מסלק נפשיה ע"כ. וזהו מה שאפשר לומר שאמר התנא אם כן כלומר יש כאן להקשות דתימא ליה מכל מילי ואם תתרץ דלפחותה שבתביעות יפה כחה בלבד נקשה לך דמה ראית לומר שזו היא הפחותה שבכל התביעות או אפשר ג"כ שרמז תירוץ רב אשי דהיינו דקדוק הלשון והיינו נמי דקאמר א"כ למה כתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ולא קתני א"כ למה כתב לה דין ודברים אין לי ותו לא דהא ודאי דאנכסייך דרישא קאי אלא כלומר בנכסייך ולא בפירותיהן בנכסייך ולא לאחר מותך שאינם נקראין עוד בשמיך ואם באולי יכול להיות שלכל מה שדקדקנו על המשנה רמז רש"י ז"ל בפירושו שכתב וז"ל א"כ למה כתב לה וכו' בגמרא מפ' טעמא ע"כ דוק: עוד אפשר לומר שרמז התנא בהאי א"כ דקתני למה שכתבתי בשם הר"ן ז"ל דהאי תנאה

מהני אפילו לנכסים שנפלו לה לאחר שנשאת וה"ק א"כ למה כתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך אי לאשמועינן שאם מכרה ונתנה מה שנפל לה בעודה ארוסה הא בלא תנאה נמי מכרה קיים אלא ודאי לנכסים שנפלו לה אחר שנשאת הוא דאיצטריכנא השתא לאשמועינך דמכרה קיים בדיעבד כך נלע"ד: והקשו תוס' ז"ל לרב אשי דלית ליה יד בעל השטר על התחתונה תימא אמאי קתני שאם מכרה ונתנה קיים דיעבד לכתחלה נמי תמכור ע"כ ומצאתי שאחר שהביא בתוספת יום טוב תמיהת תוס' והר"ן ז"ל כתב ולתרץ תמיהתם דתוס' ז"ל איכא למימר דאה"נ דאפילו מוכרת לכתחלה ודקתני לשון דיעבד איידי דר"פ דלעיל דקתני דיעבד תנא נמי הכא דיעבד ואם נפשך לומר כן אף קושיית הר"ן ז"ל מסולקת דלהכי מהני תנאה דאפילו לכתחלה יכולה שתמכור וכבר כתב הטור סי' צ"ב בשם ר"י דס"ל שאין תנאי דבעודה ארוסה מועיל בנכסים שנפלו לה משנשאת וא"כ ע"כ לתרץ קושיית הר"ן ז"ל צ"ל דלכתחלה מועיל התנאי ע"כ:

הרי זה אינו אוכל פירות בחייה ואם מתה יורשה ר' יהודה אומר וכו'. ת"ק ס"ל דאינו אוכל פירות וה"ה פירי פירות ור' יהודה ס"ל דפירות הוא דאינו אוכל אבל פירי פירות אוכל ולפי זה ה"ג ר' יהודה אומר לעולם אוכל פירי פירות עד שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם וכן כתב רש"י ז"ל ה"ג ר' יהודה אומר וכו' ומשמע לע"ד שבא למעט דל"ג לעולם אוכל פירות ופירי פירות עד שיכתוב לה וכו' דהא בפירות מודה לת"ק וכדכתיבנא ומשכחת פירי פירות שיאכל הוא אע"ג דהיא אכלתנהו לפירי דהא מודה ר' יהודה לת"ק בפירות ראשונים שהיא תאכלם ולא הוא כגון בדשיירה ומכרה השיור ולקחה מהם קרקע ועשתה פירות שאותן הפירות השניים הם שלו ג"כ כמו שלה לאכלם יחד ומ"מ מלת לעולם דקאמר ר' יהודה דחוקה היא בעיני ואפשר דה"ק לעולם אוכל פירי פירות ופירי פירי פירות ופירי פירי פרי פירות וכן לעולם עד שיכתוב לה וכו'. ואיתה למילתיה דר' יהודה בפ' אע"פ דף נ"ו ובתוס' דפ' החובל (בבא קמא דף פ"ח.) ובגמרא בעינן אי פירי פירות דוקא או עד עולם דוקא או תרוייהו דוקא ולא אפשיטא וכתב הרא"ש ז"ל הלכך בעינן תרוייהו ע"כ. ובגמרא פריך את"ל פירי פירות דוקא למה ליה למיתני עד עולם מאחר דלא צריך למכתביה בשטר ומפני הא קמ"ל כיון דכתב לה פירי פירות כמאן דכתב לה עד עולם דמי והדר פריך ואת"ל עד עולם דוקא למה ליה לתנא למיתני פירי פירות ומשני אין ודאי לא בעי למיכתב בשטר ומיהו אי לא הוה תני ליה במתני' ה"א דאי כתב פירי פירות הוי ככותב עד עולם להכי תני במתני' פירי פירות לאשמועינן דאפילו כתב בשטר פירי פירות בעי' עד עולם והדר פריך ואת"ל תרוייהו דוקא כלומר ששניהם שוין והפי' אחר ששניהם

שוין למה לי לאצרוכי למיכתב בשטר תרוייהו ומשני צריכא דאי כתב לה פירי פירות לחוד ה"א פירות הוא דלא אכיל אבל פירי דפירי פירות אכיל להכי איצטריך עד עולם ואי כתב לה עד עולם ולא כתב לה פירי פירות ה"א עד עולם אפירות קאי דלא יאכלם לעולם לא בחייה ולא במותה אבל פירי דפירות אוכל להכי איצטריך למיכתב בשטר ג"כ פירי פירות לאשמועינן דלא יאכל לעולם לא פירות ולא פירי פירות. וכתבו תוס' ז"ל בתמורה ר"פ אלו קדשים דהכא בלישנא הכתוב בשטר דייקינן כולי האי הי מינייהו דוקא משום דאין לכתוב בשטר דבר שאינו צריך אבל במתני' דהתם דקתני ולדן וולד ולדן ליכא למידק כולי האי וא"ת ומ"מ ליתני עד סוף העולם ולא ליתני ולדן וולד ולדן וי"ל דלא זו אף זו קתני שכן דרך משנה למיתני הכי ע"כ:

דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן בְּחַיֶּיךָ ובמותיך. ברוב ספרים גרסי' ובפירי פירותיהן וצריך לומר דסתם לן תנא כר' יהודה וא"ת תפשוט מהכא בגמ' דעד עולם לאו דוקא מדלא תנא ליה ושמא לא חש להאריך אלא לסתום כר' יהודה תוס' ז"ל וכן הגרסא ג"כ בירושלמי והביאו ג"כ להאי בבא תוס' ז"ל בפ' אע"פ דף נ"ו ובפ' החובל (בבא קמא דף פ"ח.) וכתב עוד הרא"ש ז"ל ונ"ל שצריך למגרסיה להאי ובפירי פירותיהן דאי לא גרסי' ליה אמאי קתני אינו אוכל פירות בחייה הא בבבא מציעתא קתני אינו אוכל ולא ה"ל למיתני אלא אם מתה אינו יורשה דדבר זה ניתוסף בתנאי האחרון בחייך ובמותיך וכן בבבא מציעתא לא חזר ושנה אם מכרה ונתנה קיים לפי שגם בבא הראשונה הדין כך אלא משום דקאמר ר' יהודה לעולם אוכל פירי פירות קתני הכא דאינו אוכל פירי פירות שניתוספו בתנאי זה וא"ת א"כ בגמרא דמיבעיא לן אי פירי פירות דוקא אי עד עולם דוקא תיפשוט מהכא דעד עולם לאו דוקא וי"ל דלא חש להאריך בלשונו אלא לאשמועינן סתמא כר' יהודה א"נ בחייך ובמותיך הוי כמו עד עולם לכך פסקו הגאונים ז"ל דהלכה כר' יהודה עכ"ל ז"ל:

רשבג"א אם מתה וכו'. ירושלמי פ' יש נוחלין:

משנה ב

מי שמת והניח וכו'. תוס' בפירקין דלעיל דף פ"ב. ודפ"ק דב"ב דף ה' ודפ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ"ה) ובפ' יש בכור (בכורות דף נ"א.) ובתשובות הרשב"א ז"ל סי' תתקי"ד:

ינתנו לכושל שבהן. פליגי בה תנאי ואמוראי בגמרא דר' בנימין ס"ל לכושל שבראיה וה"נ אמר ר' יוסי ב"ר חנינא ור' אלעזר אמר לכתובת אשה משום חנא וה"נ אר' יותנן אלא שבירוש' לשונו לכושל שבגופו ע"כ ופי' רש"י ז"ל לכושל שבראיה היינו מי ששטרו

מאוחר: [הגה"ה אבל רב אלפס ז"ל פי' מאי כושל בעל חוב ואמאי קרי ליה כושל דלא גבי אלא בראיה אבל אשה גובה בתנאי ב"ד והכריח הרא"ש כפי' רש"י ז"ל מדלא קאמר ר' יוסי בר' חנינא לבעל חוב מפני שהיא כושל שבראיה כדאמר ר' יוחנן לכתובת אשה משום חנא ומדקאמר לכושל שבראיה משמע איזה מהן שהוא כושל שבראיה וכן שני ב"ח ינתנו למאוחר ע"כ. ולפי' רש"י ז"ל אם האשה והב"ח שניהם זמנם שוה אפילו ר' בנימין יודה דיהבינן לכתובת אשה משום טעמא דתנא וכן כתבו תוספות ז"ל לקמן בפירקין דף פ"ו]: ובירושלמי אמרינן מלוה בשטר ומלוה בעדים ינתנו למלוה בעדים והיינו טעמא דמי שהוא מאוחר או שהלוה בעדים אילו לא ינתן להם יפסידו ומי שהוא מוקדם וכן מלוה בשטר יכולין לגבות מן הלוקח ואע"ג דלא משתעבדי מטלטלי דיתמי לא לבעל חוב ולא לכתובה הכא דלאו ברשותייהו מנחי ס"ל לר"ט דמוציאין מיד הלוה או מיד מי שהפקדון אצלו ונותנין לב"ח שלו או לכתובה שנתחייב בהן המת מחיים וכ"ת תינח ב"ח דאיכא למימר דכל שלא זכו בהן יורשין לאו מטלטלי דיתמי ומשתעבדי לב"ח כו' דאמר דמטלטלי משתעבדי לכתובה ההר"ן ז"ל [ע' תוי"ט]: ופי' ה"ר שלמה ז"ל משום חנא שימצאו האנשים חן בעיני הנשים ויהיו נשאות להן שלא תדאגנה להפסיד כתובתן וכתבו תוס' ז"ל דר"ת ז"ל פי' שימצאו הנשים חן בעיני האנשים ויהיו להם קופצים יותר וכן מפ' בערוך ובירוש' וכן משמע לקמן בפ' אלמנה נזונת דפריך למ"ד משום חנא יורשיה מאי חן איכא ומשני שירשתה בתה או אחותה פי' שאף היא צריכה שיקפצו עליה בני אדם ולפי' הקונט' נמי יש לפרש דכיון שרואות בתה ואחותה שכך בקל באה להם כתובה נשאת יותר ברצון לאנשים ואל תתמה דהכא יפה כח האשה מכח ב"ח משום חנא ולענין זבורית תנן בהניזקין דב"ח בבנונית וכתובת אשר בזבורית וגרעו כחה מכח ב"ח משום דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא ולא חשו משום חנא לעשות דינה בבנונית כבעל חוב דאין לדמות תקנות חכמים זו לזו כענין שמצינו משקה בי מדבחייא דכן שהקלו שלא להרבות טומאה במקדש ולענין כמה דברים החמירו יותר כדאמרינן בפסחים עכ"ל ז"ל:

שכולן צריכין שבועה. כתב הר"ן ז"ל מיהו טעמא דשבועה לאו דוקא אלא משום דבעינן למימר דנכסי כל היכא דאיתנהו בחזקת יורשין איתנהו והכי איתא בירושלמי הגע עצמך שפטרום מן השבועה זו תורה וזו אינה תורה ע"כ. פי' עיקר טעמיה דר' עקיבא משום דנכסי כל היכא דאיתנהו ברשותא דיתמי איתנהו אבל בעל חוב מחוסר גובייניא ונקט טעמא דשבועה שאינה אלא תקנת חכמים ולא מן התורה לאלומי למילתיה. וביד פי"א דהלכות מלוה ולוה סי' ז':

משנה ג

כל הקודם בהן זכה. ואם קדמו זכו ואין מוציאין מידם וממתניתין דהכא נפקא לן בכוליה תלמודא דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח:

ובעל חוב. כלומר או בעל חוב:

המותר ר"ט אומר ינתנו לכושל שבהן. פי' שאם בדרך משל זכתה האשה יותר מכתובתה המותר ינתן לב"ח שהוא בעל השטר שידו על התחתונה ואם הב"ח הוא שזכה יותר מכדי חובו המותר ינתן לאשה שהיא בעלת שטר כתובתה שידה על התחתונה ולא הוי האי כושל דסיפא כמו כושל דרישא דכתיבנא דאית ביה פלוגתא דתנאי ואמוראי דהכא מוכרח שהפירוש כן כדכתיבנא דשניהם כושל כנגד היתומים. ואיתה למילתיה דר"ט ור"ע בתוס' ר"פ מי שהיה נשוי ודף צ"ב ודפ' הניזקין (גיטין דף מ"ט:)

אלא ינתנו ליורשין. ירושלמי דנדרים פ' ר' אליעזר: ובגמ' פריך ור' עקיבא מאי אריא מותר כולהו פירות נמי דיורשין היו דכיון דטעמא דר' עקיבא משום דלא נשבעו היא כי תפסי נמי אמאי זכו הרי זכו בהן יורשין משעת מיתה ונכסי דיתמי קא תפסי ואמאי כל הקודם בהן זכה ומשני אה"נ דלא זכו בהן כלל לא אשה ולא ב"ח אפילו במה שקדמו ותפסו אלא איידי דא"ר טרפון מותר תנא איהו נמי מותר ולעולם בכולהו נמי אית ליה דאפילו תפסו מפקינן להו מיניה דלר' עקיבא לא מהניא אלא מחיים של מת. ונלע"ד דמשום דתנן בסוף פירקין דלעיל פלוגתא דר' טרפון ורי עקיבא דר' טרפון ס"ל דאפילו לאחר מיתה מהניא תפיסה אלא דסיימינהו לכולהו דיני דנכסי מלוג ושעבוד כתובת יבמה דשייכי טפי אהדדי והדר לאשמועינן פלוגתא דר"ט ור' עקיבא דס"ל לר"ט דאפילו לאחר מיתה מהניא תפיסה והכא אה"נ דהוה מצי למנקט הניח מטלטלין כל הקודם בהן זכה אלא דסרכא דלישנא דמתני' דבפירקין דלעיל נקיט ואזיל ועוד אפשר לומר דמשום דבעינן אפילו לר"ט שיהו צבורין הפירות ומונחין בר"ה או בסימטא אבל אם כבר הם בבית היורשין לא שייך בהו תו תפיסה אפילו לר"ט וסתם מטלטלין הם בבית אביהם המת שודאי זכו בהן היורשין ולא מהני בהו תפיסה מש"ה נקט פירות תלושין דאפשר דתלשן מן הקרקע ולא הספיק להכניסם לבית עד שמת ומהניא בהו תפיסה לר"ט אם הם בר"ה לרב ושמואל או אפילו אם הם בסימטא לר' יוחנן וריש לקיש. ואשמעי' תנא פלוגתא דר"ט ור"ע בתרתי באבי דמתני. גבי פקדון ומלוה וגבי מותר מה שזכתה האשה או הב"ח להודיעך כחו דר' טרפון דאפילו גבי מותר דדמי לתופס לב"ח במקום שחב לאחרים דהיינו יורשין אפ"ה ס"ל שינתן לבעל השטר שידו על התחתונה כך נלע"ד. אח"כ מצאתי שכתבו תוס' ז"ל אמאי דגרסי' בגמרא ור' עקיבא תפיסה לא מהני כלל ופי'

רש"י ז"ל שהוא לשון שאלה ומשני אמר רבא אמר רב נחמן והיא שתפס מחיים של מת. והם תוס' ז"ל כתבו וז"ל ור' עקיבא לא מהני ליה תפיסה כלל פי' ר"ת ז"ל דקשיא ליה דתנן בפירקין דלעיל גבי שומרת יבם קדמה היא זכתה וכו' אע"ג דמטלטלי לא משתעבדי מ"מ מהני תפיסה אטו מי נימא דמתני' דלא כר' עקיבא אמר רבא אמר רב נחמן והוא שתפס מחיים פי' דמהני תפיסה מחיים דבעל אפילו לר' עקיבא דההיא שעתא לא שייכא שבועה ולא קרינן ביה הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכיון דאין צריכין שבועה זכו במה שבידם ומתני' דלעיל גבי יבם כאילו תפסה בחיי הבעל דבמקום אחיו קאי הלכך קדמה היא זכתה ומיהו משמע בריש אלמנה לקמן דלא מהניא תפיסה לכתיבה אפילו מחיים דבעל כמו שאפרש בסמוך דהאי והוא שתפס מחיים בבעל חוב דוקא אייריי ומ"מ יש ליישב פי' ר"ת דנהי דלא מהניא תפיסה מחיים דבעל משום דלא נתנה כתובה לגבות מחיים מ"מ כיון דתפיסה מחיים מהניא לב"ח ואפילו לר' עקיבא בחיי היבם נמי מהני תפיסה ובקונטרס פי' דלשון שאלה הוא וממתני' דלעיל לא מצי למפרך כדפרישית התם עכ"ל ז"ל: ומה שכתבו כדפרישית התם קאי אמה שכתבתי בשמם ז"ל בפירקין דלעיל בדבור המתחיל והתלושין מן הקרקע:

משנה ד

הרי זה משביעה כל זמן שירצה בטור א"ה סי' צ"ז [הגה"ה ע"ש בס' הלבוש] וז"ל שם הבעל שמשביע אשתו על כתובתה יכול להשביעה ג"כ על כל שנתעסקה בו כל ימי היותה תחתיו אבל קודם לכן אינו יכול להשביעה בטענת שמא דתנן המושיב את אשתו חנונית או שמינה אפוטרופא ה"ז משביעה בכל זמן שירצה כיון שנושאת ונותנת בשלו יכול להשביעה אפילו בטענת שמא אם הפסידה שתי כסף אבל אם אינה נושאת ונותנת אלא שמתעסקת בצרכי הבית בפלכה ובעיסה כדרך כל הנשים אינו יכול להשביעה בטענת שמא אם לא בטענת בריא או ע"י גלגול ור"ש פליג ואמר דאף אם הושיבה חנונית או מונה אפוטרופא אינו יכול להשביעה בטענת שמא כל זמן שאינה תובעת כתובתה אבל אם גרשה ותובעת כתובתה משביעה על הכל עכ"ל ז"ל. ונלע"ד דלדעתו ז"ל ה"פ דמתני' ה"ז משביעה בכל שעה שירצה אפילו בטענת שמא כיון שנושאת ונותנת בתוך הבית הא בטענת ברי אפילו על פלכה ועל עיסתה משביעה בכל שעה שירצה או ע"י גלגול שבועת כתובתה משביעה על כל מה שנתעסקה בתוך הבית דהיינו אפילו פלכה ועיסתה כמו שכתב הוא ז"ל בראש דבריו וה"ה דמגלגל פלכה ועיסתה אגב שבועת מינוייה חנונית או אפוטרופא ואפילו קודם גירושיה יכול להשביעה בין על כתובתה בין על מה שנתמנית חנונית או אפוטרופא והיינו בכל שעה שירצה דקתני ואתא ר"ש

למימר דאינו משביעה בטענת שמא על שום דבר ואפילו על מנוייה אא"כ גרשה והיא תובעת כתובתה ואז משביעה על הכל ומשמע אף על פלכה ועל עיסתה כיון שהוא ע"י גלגול. ומה שכתב הרב ז"ל בתחלת דבריו הבעל שמשביע אשתו על כתובתה יכול להשביעה ג"כ על כל וכו' הוא מפני שדעתו ז"ל נוטה לפסוק כדעת ר"ח ור"ת והרא"ש אביו ז"ל ודלא כהרי"ף ז"ל שהביא בסמוך מש"ה נקט האי לישנא כנלע"ד:

ר' אליעזר אומר אפילו כלומר אפילו לא הושיבה חנונית ולא מינה אפוטרופא משביעה אם עכבה כלום מפלכה ועיסתה ומסקי' בגמ' דאפילו לכתחלה שלא על ידי גלגול דהכי תניא בהדיא בברייתא ר' אליעזר אומר אע"פ שלא הושיבה חנונית ולא מינה אפוטרופא הרי זה משביעה כל זמן שירצה שאין לך אשה שלא נעשית אפוטרופסית שעה אחת בחיי בעלה על פלכה ועל עיסתה א"ל אין אדם דר עם נחש בכפיפה דאמרה ליה הואיל ומשבעת לי לכתחלה על פלכי אינו יכולה לסבול קפדנותך ומשמע דלמסקנא ע"י גלגול מודו ליה רבנן דמגלגל עלה על פלכה ועל עיסתה דלית לן למימר דפליגי כולי האי הר"ן ז"ל וכן הוא שם בטור דע"י גלגול נשבעת אפילו לת"ק אפילו בטענת שמא ובטענת בריא משביעה לכ"ע על פלכה ועל עיסתה אפילו שלא ע"י גלגול וכדכתיבנא. ונלע"ד שאפשר לומר שסמך משנה זו לשלמעלה הימנה לומר לך דע"כ ל"פ ר"ט ור"ע אלא בשלא פטר את האשה ואת הב"ח מן השבועה אבל אם פטרם כדבעינן למימר השתא במתני' דבסמוך וכמו שאכתוב בס"ד בשם הרא"ש ז"ל הכל שוין היורשין והאשה והב"ח וינתנו לכושל שבהן וכפי הפירושים שכתבנו לעיל דוק. ור"ש דלקמן סוף סי' ח' פליג אר' אליעזר ומחלוקתו כמו שנתבאר במסקנא דגמרא וכמו שנכתוב שם בס"ד ותימה למה הפסיק בכל הני מתנייתא אח"כ מצאתי מה שכתבתי בסמוך בשם הרא"ש ז"ל:

משנה ה

כתב לה נדר ושבועה וכו' [ועי' תוי"ט. נ"ב כדאיתא בפ"ק דקדושין וכ"כ הריטב"א ז"ל] וסתמא דמילתא דכתב לה בשעה שכנסה וכדמוכח מן הגמ' כמו שנכתוב בסמוך בס"ד וכ"כ תוס' ז"ל. ובגמ' מפרש דהאי פיטור דפטרה משבועה היינו מפוגמת כתובתה כלומר דאע"ג שתפגום כתובתה תפרע שלא בשבועה וגם אם מינה אפוטרופא כמו שנכתוב בסמוך בס"ד יותר בבירור. וכתב הרא"ש ז"ל שכתב הראב"ד ז"ל דפיטור סתם לא מהני לעד אחד מעידה שהיא פרועה דנהי דטפי מנפשה הימנה טפי מעד אח' לא הימנ' ודכותה בפ' שבועת הדייני' כתלתא הימנה כארבע' לא הימנה דייק מדאדכר הכא פיטור דאפוטרופא ודפוגמת ולא אדכר דשבועת עד א' ש"מ דלא מיפטרא בסתמא אא"כ פטרה בפירוש ולא נהירא לי דהנך שבועות דמתני' הן שבועות שב"ד מחייבין אותה

ולא שהוא תובע השבועה דאית לן למימר שהוא לא פטרה משבועה זו שהעד מכחישה הלכך כשפוטרה סתם פטרה מכל שבועות שחייבוהו ב"ד וכן פי' ר"ת לעיל גבי מרענא שטרא אפומיה דנאמנות בסתם מועיל כנגד עד אחד ע"כ. ועוד כתב בשמו מהר"י קארו ז"ל בטור א"ה סי' צ"ז וז"ל ויש להסתפק אם פיטור דשבועה הנפרעת שלא בפניו הוי בכלל לפי שראוי היה שלא לירד לנכסי אדם שלא בפניו דחיישינן לשובר או לצררי אלא שאמרו חכמים לעשות כן לר' יצחק נפחא דוקא בכתובת אשה משום חנא ולרב נחמן אף בב"ח משום נעילת דלת הלכך ראוי שלא יועיל לה הפיטור לענין זה דכיון דשלא בפניו היא מעיזה פניה אמנם יראה שהפיטור מועיל לכל שבועה שב"ד מחייבין אותה מדתנן הכא שבועות שצריכה לישבע ושנאו באמצע דבריהם קודם שנשנה מחלוקת ר"ש דפליג אכולה מתני' אלא לכך הפסיק בדבריהם לפרש מאיזו שבועה פטרה עכ"ל ז"ל: ותחלת הדברים הללו וקצורם כתבם שם רבינו יעקב ז"ל בנו:

נדר וכו אע"ג דנדר לא תקנוה אלא לאלמנה מפני שהיתה מקילה בשבועה ומוריא בהתרא דקא טרחא קמי יתמי ונמנעו מלהשביעה והתקין ר"ג הזקן שתהא נודרת והנדר הוא שאומרת יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם עכבתי משלך כלום ואילו הכא אמרי' דאמר עליך דמשמע גרושה מ"מ כו' [עי' בתוי"ט וכ"כ הריטב"א ז"ל] ותוס' ז"ל כתבו וי"ל דאיידי דנקט בסמו' נדר גבי יורשי' נקט נמי ברישא ומיהו בגמ' לא שייך לשנויי הכי דקתני בבריית' נדר ושבועה והתם לא מיירי ביורשין כלל ע"כ. ונלע"ד דל"מ קתני מתני' לא מיבעיא נדר שהוא בב"ד וגם שאימת נדרים על הנשים יותר מן השבועות כמו שכתבתי בשם הירושלמי בפ"ד דגיטין סי' ג' אלא אפילו משבועה שהיא חוץ לב"ד כדאיתא התם בגמ' וגם שלא בשם ושלא בנקיטת חפץ כדפי' רש"י ז"ל שם דף ל"ה וכדעת רוב הפוסקים פטרתיך:

אינו יכול להשביעה בגמרא מפ' דפטרה משבועת הפוגמת כתובתה ואע"ג דאיהי גרמה לנפשה ומכ"ש דפטר לה משבועה דאיהו רמי עלה כגון אם מינה אותה אפוטרופא דהשתא ודאי אכתובתה איהי אסקא אדעתא בשעת נשואיה דילמא מיצטרכי לי זוזי ושקילנא מכתובתאי ואמרה ליה כתוב לי דלא משבעת לי על פגימת כתובתי ומגו דרמיא אנפשה ותבעה ליה הוא פוטרה מכל שבועות גם אם יעשנה אפוטרופא. ואיתא להאי בבא בירושלמי פ"ק דקדושין דף ס':

משביע את יורשי' בפי' רע"ב ז"ל דבר הנראה לעינים הוא שיש שם שורה יתירה וצריך להעביר עליו הקולמס:

ואת הבאים ברשותה אם מכרה וכו' עכ"ל רע"ב ז"ל. אמר המלקט או אם נתנה אותה במתנה (הרמב"ם) עוד בלשונו שם ונתגרשה ומתה. אמר המלקט דאם היא בחיים היאך ישבעו הלקוחות ששטר זה אינו פרוע והלא למחר תאמר שהוא פרוע ומהימנא מיגו שיכולה לחזור ולמחול וכן הדין במלוה הלכך צריכה היא או המלוה לישבע בעצמ':

נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשייך מפ' בירוש' כגון שנתן לה רשות לעשות יורשין אפוטרופוסין ואם כן ואת הבתים ברשותה צריך לפרש שאר בני אדם נכריים שעשאתן אפוטרופוסין מחמת שנתן לה רשות תוס' ז"ל. והרא"ש ז"ל הביא פי' רש"י ז"ל ופירוש הירוש' וכ' שיש מפרשים משביע הוא את יורשיה ואת הבאים ברשותה אם פגמו הם הכתובה ע"כ ורבינו יעקב ז"ל שם סי' צ"ח פסק כחומרי כל הפירושים וכתוב שם בבית יוסף הטעם דכיון שהבעל מוחזק בכתובה לא מפקינן מיניה אלא בדבר הברור לדברי הכל ע"כ:

אינו יכול להשביעה לא אותה ולא את יורשיה ולא את וכו' כצ"ל:

אבל יורשיו משביעין אותה וכתוב בנ"י הא דאמרינן שגובין יורשיה בשבועה אוקימנא במסכת שבועות כשמתה היא תחילה שאילו מת הבעל תחלה הרי מת לוה ואח"כ מלוה שאין היורשין גובין כלום שכבר נתחייב מלוה שבועה לבני לוה ואין אדם מוריש שבועה לבניו. והרא"ש ז"ל כתב דבגרושה מיפרשא הך בבא אבל באלמנה לא משכחת יורשין משביעין יורשין דאם לא נשבעה האלמנה אינה מורישה שבועה ליורשין ע"כ. וכן הוא בטור שם סי' צ"ח והכי מוקי לה בגמרא ס"פ כל הנשבעין:

ולא ליורשי ולא לבאים ברשותי אשמעינן הך סיפא דס"ל לתנא דמתני' דכי היכי דמהני נאמנות לגבי לוה גופיה ה"נ מהני על יורשי לוה ועל הבאים מכחו משום דיורש כרעא דאבוה הוא והרי הוא כאילו הנכסים ברשותו של לוה עצמו בשעת גוביינא ומיהו על באים מכחו דאשמעינן מדתני הכא ולא לבאים מרשותי לא מיירי בלקוחות במקבלי מתנות דבמקום שחב לאחרים אינו נאמן וכן הסכימו הגאונים וכן דעת הרמב"ם ז"ל דלגבי יורשים דוקא מהנו נאמנות ולא לגבי לקוחות וכדי למצא זכות לדבריהם ז"ל הוצרך הרמב"ן ז"ל לדחוק עצמו בספר הזכות ליישב משנה זו ופי' דהני באים מכחו לאו דומיא דהני אחריני שפירשנו שהן לקוחות אלא הני הם אפוטרופוס שמינה על נכסיו או נתן נכסיו במתנת שכיב מרע דכיורשין שויוה רבנן ע"כ. בטור אבן העזר סי' צ"ח וח"מ סי' ע"א: וע"ש בספר הלבוש סוף סימן צ"ח:

משנה ו

הלכה מקבר בעלה כתב הרא"ש ז"ל פירש רש"י ז"ל דקאי אהיכא שפטרה מן השבועה והקשו חכמי פרובינצא ז"ל למה חזר ושנה אין משביעין אותה לשעבר הא תנא לה רישא אין היורשין משביעין אותה על אפוטרופא שנעשית בחיי בעלה ותירץ הרב רבינו שמואל מנרבונא ז"ל דקמ"ל דאפילו ע"י גלגול אין משביעין אותה ואע"ג דתנן השותפין והאריסין שחלקו אין להם שבועה זה על זה דכיון שלא תבעו שבועה בשעת חלוקה מחלו זה על זה ואפ"ה קתני נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל שאני הכא דפטרה בפירוש ורב האי גאון ז"ל כתב דאיירי בשלא פטרה הבעל משבועה אפ"ה אין היורשין משביעין אותה על אפוטרופא שנעשית בחיי בעלה דכיון דלא השביעה הבעל בחייו מחל לה השבועה ופי' רש"י ז"ל עיקר וכן מוכח בתוספתא ע"כ. אבל בנ"י ז"ל כתוב הרמב"ן ז"ל מצא בתשובה להרי"ף ז"ל שפירשה לבבא זו כשלא פטרה הבעל כלל ואפ"ה כיון שלא השביעה ולא צוה להשביעה פטורה ובתוספתא ובירוש' פירשוה אמתני' גופה אלא דאיכא דמוקי לה אמציעתא דאמר אין לי ולא ליורשי ואי קאי אירשא אע"פ שלא אמר אין לי ולא ליורשי לא מיבעיא איהו שאינו יכול להשביעה אלא אף יורשין אין משביעין אותה על אפוטרופא שעשתה בחיי הבעל אא"כ היתה תובעת ובאת לגבות כתובתה מהם אי נמי משביעין אותה היינו אם עשתה אפוטרופא לאחר מיתת בעלה או אם באת לגבות משביעין אותה אפילו ממה שעשתה בחיי בעלה וכדפרישית ותרווייהו איתנהו ואי קאי אמציעתא שפטרה ממנו אפילו נעשית אפוטרופא לאחר מיתת בעלה פטורה ודוקא בשמינה אותה אפוטרופא בחייו ונמשך אפוטרופוסית שלה לאחר מיתה א"נ שמינה אותה עליהם בפירוש אבל יתומים שהושיבו אותה אפוטרופוס על נכסיהם מדעת עצמה זו אינה בכלל דנכסים של יתומים הם והם מושיבין אותה לדעתם בנכסיהם ונשבעת להם כל זמן שירצו כן העלה הרמב"ן ז"ל בחדושיו ע"כ מנ"י בקיצור:

על שעבר. אפילו בין מיתה וקבורה קרי שעבר שהתנאי שפטרה מועיל בו אבל מקבורה ואילך קרי לעתיד לבא. ובטור א"ה סי' צ"ו ועיין שם בספר הלבוש. ובגמרא בדף פ"ח מפ' רב ששת דר"ש דסיפא קאי אהאי בבא דקאמר הכא ת"ק דיורשין משביעין אותה על העתיד לבא דהויא כמו אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים דס"ל לת"ק כמו ת"ק דאבא שאול דאמר במתני' דבגיטין בפ' הניזקין מינהו אבי יתומים ישבע ור"ש ס"ל כאבא שאול דאמר מינהו אבי יתומים לא ישבע וכדמפורש טעמייהו התם וה"ק ר"ש כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אבל אם אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין משום

שבועת אפוטרופא דהויא לה אפוטרופוס שמנהו אבי יתומים ור"ש בא להקל ופריך עליה אביי א"כ דר"ש בא להקל לא ה"ל למיתני כל זמן דמשמע שבא להחמיר אלא הכי איבעי ליה למיתני אם תובעת כתובתה ומסיק אדלעיל מינה שכתב לה נדר ושבועה קאי וכמו שנכתוב בסמוך בס"ד ועי' עוד במש"כ לקמן ר"פ בתרא:

משנה ז

מנכסי יתומים וכו' לא תפרע אלא בשבועה פ' חזקת דל"ג. והאי יתומים רצה לומר אפי' גדולים עיין בפירקין דלקמן סי' ה'. ובגמ' בלשון שני תניא אבא שאול בן אמא מרים בין שאמר האיש לאשתו תהא נאמנת בלא נדר בין שאמר נקי נדר בין בלא שבועה בין נקי שבועה בין מנכסי בין מנכסיא אילין בין הוא בין יורשיו אין משביעין אות אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמי' הבא ליפרע מנכסי יתומי' לא יפרע אלא בשבועה אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כאבא שאול בן אמא מרים. וכתוב בנ"י לדברי האומר דאבא שאול פליג אמתני' שאין שום פיטור מועיל לבא ליפרע מנכסי יתומין הדבר פשוט שאינו מועיל ג"כ לבא ליפרע מן הלקוחות דכי היכי דאמר אבא שאול אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים יתומים לא יפרעו אלא בשבועה כך יש לנו לומר אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמי הבא ליפרע מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה אבל לדעת הרי"ף ז"ל דאבא שאילמודה במשנתנו דכיון שפטרה בפירוש גובה מן היורשין שלא בשבועה כך יש לנו לומר שגובה מן הלקוחות שלא בשבועה שה"ה והוא הטעם ע"כ:

מנכסים משועבדים. ומנכסי יתומים והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה כך צ"ל וכדמפרש ואזיל וכן הוא בירושלמי וברב אלפס ובהרא"ש ז"ל. וכן הגיה הרב יהוסף ז"ל. ואיתה להאי באבא בערכין פ' שום היתומים (ערכין דף כ"ב:) מנכסים משועבדים משום דאי הוה גבי וכו' לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט מנכסי יתומים ונפרעת שלא בפניו כולהו משום האי טעמא נמי דטענינן להו רש"י ז"ל ועיין בנמוקי יוסף. ומאי דנקט רש"י ז"ל בלישניה אי הוה גבית מן הלוה אע"ג דהכא בבעל מיירי אי הויא גביא אשתו ממנו [הי' צ"ל] סרכא דלישנא דאתמר בעלמא גבי בעל חוב נקט והכל עולה לטעם אחד:

משנה ח

הפוגמת כתובתה וכו'. בגרושה מיירי דאילו באלמנה בלאו הכי היא נשבעת. ומסתמא דמתני' משמע כל מין פוגמת אפילו פוגמת כתובתה בפחות מש"פ כלומר שמדקדקת בחשבונה ומצרפת אפילו פחות מש"פ לא תשבע אלא בשבועה ולא אמרינן דכיון דקא דייקא כולי האי קושטא קאמרה אלא אמרינן איערומי מערמא. ובגמרא סלקא האי בעיא בתיקו והקשה רש"י ז"ל וא"ת בלא פוגם נמי הא קיימא לן בשבועות דאי אמר לו אשתבע

לי דלא פרעתיך משבעינן ליה והאי נמי קא טעין לה פרעתיך ומה צורך בפגימה זו וכן בעד אחד מעידה שפרועה בלא עד נמי משבעינן לה הא פרכינן בשבועות מה בין זה לפוגם שטרו ומשנינן לה התם הכי כי פגים וא"ל האי פרעתיך משבעינן ליה ואפילו לא טען לו זה השבע לי אבל כי לא פגים אפילו א"ל פרעתיך אי לא אמר לו בהדיא אשתבע לי אמרינן ליה זיל שלים דהא נקיט שטרא ע"כ. וביד פי"ו דהלכות אישות סי' ד' י"ד ט"ו י"ו. ורפי"ד דהלכות מלוה ולוה והתם ס"ל דאם תבעו בתוך זמנו נפרע שלא בשבועה בין בפוגמת בין בעד אחד מעידה שהיא פרועה. ובטור א"ה סי צ"ו וח"מ סי' פ"ד ק"ו ק"ח קי"ד. ירושלמי דפירקין ודפ' בן סורר ודפ' כל הנשבעין תני הפוגמת לא הפוחתת כתובתה כיצד היתה כתובתה מאתים והיא אומרת מנה נפרעת שלא בשבועה מה בין פוגמת מה בין פוחתת א"ר חנינא פוגמת בא משא ומתן בינתים פוחתת לא בא משא ומתן בינתים ע"כ. ואיתיה נמי בבבלי בלשון זה פוחתת כיצד היתה כתובתה אלף זוז ואמר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי ואינה אלא מנה נפרעת שלא בשבועה:

עד אחד מעידה שהיא פרועה. כיצד אמר לה התקבלת כתובתיך וכו' כך הוגה במשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל והשאר נמחק והכי מסתברא דדוחק לומר דנקטיה איידי דרישא:

מנכסי יתומים. עיין במ"ש בפ"ד דגיטין סי' ג' גם עיין במ"ש בפ' כל הנשבעין סי' ז' וכתב נמוקי יוסף בפ' חזקת הבתים דף קע"ו דהבא ליפרע מנכסיו יתומים אף אם נטל בלא שבועה מחייבין אותו לישבע מיהו אי לא בעי לאשתבועי לא נחתינן לנכסי אלא דמשמתינן ליה עד דמשתבע כדין מי שהוא חייב לישבע שבועת היסת וכן כתב הרב אלפס ז"ל בהלכות שבועות ע"כ:

והנפרעת שלא בפניו כיצד הלך לו למדינת הים וכו' כצ"ל. ופי' הרמב"ם נפרעת שלא בפניו כשהיא מוציאה כתובתה וגיטה והיה בעלה בדרך רחוקה הרי היא נשבעת שבועה כעין של תורה ותפרע מנכסיו אבל אם הלך בעלה ולא גירשה לא תפרע מן הכתובה לפי שהעיקר אצלנו לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים אבל יש לה מזונות בלבד כמו שיתבאר בפ' אחרון מזו המסכתא ע"כ. ופי' הרא"ש ז"ל בדרך רחוקה לאפוקי שהוא במקום קרוב בכדי שיוכל לילך שליח ויחזור בתוך שלשים יום דמודיעין אותו ואם לא יבוא ישביעוה ותטול מאחר שגיטה וכתובתה בידה ע"כ:

רש"א כל זמן וכו'. בטור א"ה סי' צ"ז. וכל זמן שתובעת כתובתה ס"ל לר"ש דיורשין משביעין אותה ואפי' כתב לה נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי עליך דס"ל כאבא שאול בן

אמא מרים דאמר לעיל אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה דמשמע בכל גוונא אפילו שפטרם מן השבועה ואם אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה על אפיטרופא שבחיי בעלה ואפילו לא פטרה מן השבועה ולאפוקי מדר' אליעזר ומחלוקתו וכתבו תוס' ז"ל והשתא אית לן למימר דהאי דנקט אין היורשין משביעין אותה לאו דוקא דה"ה הוא עצמו דהואיל ובאפוטרופוסות דחיי בעלה מיירי מה חלוק איכא אלא איידי דנקט ברישא דמילתא תובעת כתובתה יורשין משביעין אותה דהתם יורשין דוקא תנא נמי סיפא יורשין ולהלכה למעשה פסק ר"ת כר"ש וגם ר"ח פסק כר' שמעון אבל הרי"ף ז"ל פסק כת"ק דאמר משביעה כל זמן שירצה וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל ברפ"ט דהלכות שלוחין ושותפין. וכתוב בתוס' י"ט ונראה בעיני דהיינו טעמא דרבינו הקדוש נטר ליה לר' שמעון ולא סדרו אמתני' ג' ד' דלעיל דעלה קאי פלוגתא משום דטעמיה נפק ליה מהך מתני' דהכא דתנן בה מנכסי יתומים וכו' ותקנה קדומה היא ואר"ש שלא חילקה בו אלא לעולם שהנפרעת מנכסי יתומים וכו' ואפילו פטרה מהם עכ"ל נר"ו. ונלע"ד דכיון דפוגמת כתובתה הוי מטעם דאמר רבא בגמרא משום דפרע דייק דמיפרע לא דייק ורמו רבנן שבועה עלה כי היכי דתידוק וטעמא דעד אחד מעידה שהיא פרועה הוי מדרבנן מטעם להפיס דעתו של בעל כדאמר רבא בגמרא משום הכי פלגינהו תנא לתרי באבא אבל מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים ושלא בפניו דכולהו משום חד טעמא תננהו בהדי הדדי. ועוד נלע"ד דאע"ג דגבי פוגמת הוה שייך למימר נמי טעמא דכדי להפיס דעתו של בעל כיון דאשכח רבא טעמא אחרינא עדיפא מיניה קאמר ליה. ויש לדקדק אמאי איצטריך תנא לפרושינהו להני באבי דהא לענ"ד מובנים הם בלא פירוש ונלע"ד דאפשר לומר דבקצת מינייהו איצטריך לפרושי ואגבייהו פירש לשאר באבי כגון שלא בפניו אפשר לומר דאיצטריך לאשמועינן דדוקא הלך לו למדינת הים שהוא מקום רחוק אז תפרע בשבועה אבל למקום קרוב לא תפרע כלל עד בואו. אח"כ מצאתי שכן הדין ברור שם פי"ו דהלכות אישות וכתב מגיד משנה שכן הוא בהלכות ויש לו סמך בירושלמי ע"כ. וכתב הרא"ש ז"ל ויראה לי דהאי מקום קרוב כדי שילך השליח ויחזור תוך שלשים יום אבל טפי משלשים יום אין לנו לאחר הפרעון אלא ב"ד מוכרין מיד ופורעין והאשה נותנת שכר השליח ומוספת אותו על כתובתה ע"כ וכתבתיו לעיל בסמוך בשנוי לשון קצת. אי נמי אפשר עוד לומר משנה יתירה אשמעינן לר' יצחק נפחא דוקא כתובת אשה משום חנא אבל ב"ח לא ולרב נחמן אדרבא משנה יתירה אשמועינן דאפילו ב"ח נמי נפרע שלא בפניו בשבועה וכן בבבא דעד אחד מעידה שהיא פרועה אפשר לומר

דאשמועינן משנה יתירה שאם בעלה אומר התקבלת כתובתיך בשלימות והיא אומרת לא התקבלתי מאומה ועד אחד מעידה שהיא פרועה מקצתה אע"פ שהעד אינו אומר כדברי בעלה אעפ"כ בכל גוונא לא תפרע אלא בשבועה. וכן בפוגמת כתובתה אי אמרינן דאין שייך פגימה בעיקר כתובתה דהיינו מנה מאתים רק בתוספת בלבד להכי איצטריך ליה לתנא לפרושה ג"כ:

משנה ט

הוציאה גט וכו'. פ"ק דב"מ דף י"ז:

ואין עמה כתובה. נ"א ואין עמו כתובה משום דקאי אגט שהוא לשון זכר אבל בסיפא שפיר גרסינן כתובה ואין עמה גט. ועיין בקולין שרש ע"ב דף ס"ו. ונלע"ד דאיידי דקתני לעיל דין הפוגמת כתובתה דאיירי בגרושה דאילו באלמנה בלאו הכי היא נשבעת כדכתיבנא לעיל תנא השתא האי מתני' דמיירי בגרושה:

גובה כתובתה. דתנאי כתובה מעשה ב"ד הוא. ותוס' ז"ל האריכו כאן וגם שם בפ"ק דב"מ ליישב מתני' אליבא דר' יוחנן דאית ליה כותבין שובר דמתני' מיירי אפילו במקום שכותבין כתובה ולא נקיטא כתובה אינו נאמן לומר פרעתי ופירשו דהוציאה גט ואין עמה כתובה לאו דוקא גט אלא אפילי עדי הגט גובה כתובתה כתובה ואין עמה גט פי' עדי הגט היא אומרת אבד גיטי פי' שהלכו להם העדים והוא אומר שכבר פרע והיה לו שובר שלא תגבה פעם אחרת ונאבד ה"ז נאמן מגו דאי בעי אמר לא גירשתיך וכן ב"ח שטוען פרוזבול היה לי ואבד וזה מודה שכך הוא אלא שפרעו נאמן במגו דאי בעי אמר לא היה לך פרוזבול והשמיטה שביעית רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך אשה גובה שלא בגט פירוש שלא בעדי הגט הואיל ואפשר לה להביא עדי גירושין. ולשמואל דאית ליה אין כותבין שובר ומוקי מתני' בגמ' במקום שאין כותבין כתובה או במקום שכותבין והביאה ראיה שלא כתב לה ה"פ דמתני' הוציאה גט הייינו גט ממש אבל בעדי הגט גרידא לא גביא אע"ג שאין נאמן לומר פרעתי לכ"ע במקום שאין כותבין כתובה מ"מ לא יפרע עד שתחזיר לו הגט ויקרע כיון שיכול לבא לידי הפסד אם ישאר הגט שלם בידה דלמחר תגבה פעם שנית ולא יוכל לומר לא גירשתיך וגם לא יוכל לומר פרעתי דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אם לא יביא ראיה ברורה. כתובה ואין עמה גט היא אומרת אבד גיטי ולא נקרע והוא אומר אבד שוברי שכבר גבתה כתובתה בגט והיה לי שובר שלא תחזור ותגבה בעידי מיתה כשתתאלמן. ומן הסכנה ואילך אשה גובה שלא בגט רק שיש עדי גרושין דליכא מגו דלא גירשתיך ע"כ בקיצור מופלג. ובגמרא ש"מ מדקתני גובה כתובתה בהוצאת גט ולא חיישינן לאיערומי מערמא ש"מ

דכותבין שובר דאי לא ליחוש דילמא הדרא ומפקא לה לכתובתה בבי דינא אחרינא ותגבה לאחר מיתתו בתורת אלמנה לומר לא נתגרשתי ולא נתפרעתי דהא ודאי בתורת גרושה לא הדרא גביא דהא קרעינן לגיטא וכי הדרא מפקא לכתובה בלא גט תנן במתני' הרי אלו לא יפרעו. ומיהו הוה לן למיחש שמא תמתין עד שימות ותגבה בתורת אלמנה ומדלא חייש ש"מ כותבין שובר. ופירשו תוס' ז"ל ותיקשי לאמוראים דאמרי אין כותבין מסתם מתני' דהכא ומסיפא דקתני וזה אומר אבד שוברי לא ה"מ למידק כ"כ דדילמא לא הזקיקוהו לפרוע ע"י שובר אלא שהיא אומר שלפנים משורת הדין עבד לה א"נ כל כמה דמצי למידק מרישא מדקדק ע"כ. ואוקמא רב במקום שאין כותבין כתובה מיירי דליכא למיחש דילמא מפקא לכתובתה בבי דינא אחרינא ושמואל אוקמה בין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין דבמקום שאין כותבין ואמר הבעל אני שניתי מנהג המדינה וכתבתי לה כתובה עליו להביא ראיה ואי לא מייתי ראיה עלה קתני מתני' דגובה ולאו כל כמיניה לומר שניתי מנהג המדינה ואי מקום שכותבין הוא והיא טענה ואמרה ששינה ולא כתב לה עלי' להביא ראיה וכי קתני מתני' גובה כתובתה היינו כשהביאה ראיה שלא כתב לה וכן כתב הרי"ף ז"ל דשמואל אוקמה במקום שאין כותבין כתובה וכתוב שם בהר"ן ז"ל או אם הוא נמוקי יוסף שהקשו עליו ז"ל כיון דמטעם שובר אתינן עלה ואנן קיימא לן דכותבין שובר שפיר קיימא מתני' אפילו במקום שכותבין ועוד דבסוף פ"ק דב"מ א"ר יוחנן הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ומוכח נמי ממתני' דהכא ופשטא דסוגיא דהתם ריהטא דלר' יוחנן אפילו במקום שכותבין הוציאה גט ואין עמה כתובתה [הגה"ה דה"ג התם אמר לפניו ר' חייא ב"ר אבא ולאו משנתינו היא זו הוציאה גט ואין עמה כתובה גובה כתובתה אלמא דטעמא משום דכיון דכתובה תנאי ב"ד היא כמאן דנקטא שטר כתובה בידה דמי ואינו נאמן לומר פרעתי א"ל אי לאו דדלאי לך חספא מי משכחת מרגניתא תותה כלומר לפי שהייתי יכול לומר דטעמא דמתני' משום דגט שהוציאה היינו במקום כתובה מדלא קרעוה לגיטא וכתב עילויה גיטא דנן דקרענוהי לאו משום דגיטא פסולה אלא כי היכי דלא תיהדר ותיגבי ביה זימנא אחרינא קמ"ל דהא ליתא דאטו כל דמגבי בי דינא מגבי ויכול לומר במקום שפרעתי לה לא היה ב"ד שיכתבו לה כך אלא ודאי על כרחך הא דגביא משום דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום עד כאן]. ולפיכך כתבו תוס' ז"ל דמתני' אפילו במקום שכותבין היא ואפשר לקיים דברי הר"יף ז"ל דנהי דקיימא לן דכותבין שובר וקיימא לן נמי דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ושמואל ס"ל כותיה בהא אפ"ה במקום שכותבין אינה גובה כתובתה בגט משום דריע טענתה שהדבר מוכיח שפרעה והחזירה לו כתובתה והורע

כח מעשה ב"ד ואותה סוגיא שבפ"ק דב"מ כבר יישב אותה הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות על דרך הרי"ף ז"ל הלכך נקטי' דהוציאה גט ואין עמה כתובה במקום שאין כותבין גובה כתובתה דהיינו מנה מאתים דתנאי ב"ד והוא שהוציאה גט ממש אבל בעדי הגט לא גביא דאיתרע ליה מעשה ב"ד דחיישינן דילמא ב"ד הגבוה על פי הגט וקרעוה לגיטא ובמקום שכותבין אינה גובה כתובתה אלא בשיש כתובה עמה אבל אם אין עמה כתובה לא דאיתרע ליה מעשה ב"ד והדבר מוכיח שפרעה והחזירה לו כתובתה. ולענין תוספת אם נאמן לומר פרעתי לפי שיטת הרי"ף ז"ל פשיטא דנאמן דאפילו בכתובה במקום שכותבין נאמן ובתוספת כל מקום הוא כמקום שכותבין ואפילו לדברי מי שאומר דר' יוחנן אפילו במקום שכותבין אמר ה"מ בעיקר כתובה שהוא תנאי ב"ד אבל לתוספת לא ע"כ. וע"ש עוד ובהרא"ש ז"ל בספ"ק דב"מ דף קל"א ע"א. וסיפא דמתני' דקתני כתובה ואין עמה גט דמשמע דמיירי במקום שכותבין כתיבה פרישנא לה בגמ' לדעת שמואל דס"ל דבין עיקר בין תוספת נפרעין על פי הגט דלעולם במקום שאין כותבין כתובה וכגון שטוען הבעל אני שניתי ממנהג המדינה וכתבתי לה כתובה וכבר טענתי טענה זו ג"כ בפני ב"ד אחר ואמרתי שאיני רוצה לשלם לה כתובתה עד שתחזיר לי כתובתי כי ירא אנכי שמא תחזור ותתבעני ואמרו לי ב"ד הבא ראיה ולא מצאתי ראיה ואמרו לי א"כ פרע לה ובקשתי מהן שיכתבו לי שובר הואיל ועל כרחו אני זקוק לפרוע טוב שיהיה לי שובר וכתבוהי לי ואבד ממני הרי אלו לא יפרעו. ואמרינן ואף רב הדר ביה דאמר רב בין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין הוציאה גט גובה עיקר בלבד ולא תוספת היציאה כתובה גובה תוספת ולא עיקר דחיישינן שמא כבר גבאתו על פי הגט ופרכינן עליה דרב מסיפא דמתני' דקתני כתובה ואין עמה גט הרי אלו לא יפרעו דמשמע כלל כלל לא ואפילו תוספת ומשנינן אמר רב יוסף הכא ב"ע בשאין שם עדי גירושין דמגו דיכול לומר לא גירשתיה יכול לומר ג"כ גירשתיה ונתתי לה כתובתה ופרכינן והא מדקתני סיפא רשבג"א מן הסכנה ואילך האשה גובה כתובתה שלא בגט וב"ח שלא בפרוזבול ובדאיכא עדי גירושין ודאי עסיקינן דאי ליכא עדי גירושין במאי גביא ומשני כולה רשב"ג היא וחסירי מחסרא וה"ק הרי אלו לא יפרעו בד"א בשאין שם עדי גירושין אבל אם יש שם עדי גירושין גביא תוספת אבל עיקר אי מפקא גיטא גביא ואי לא לא גביא דחיישינן שמא כבר גבתה על פי הגט ומן הסכנה ואילך אע"ג דלא מפקא גביא שרשב"ג אומר מן הסכנה ואילך האשה גובה וכו'. והקשו תוס' ז"ל וא"ת ומאי מגו הוא זה דאם יאמר לא גירשתיך יתחייב בשאר וכסות ועכשיו דאמר פרעתי פוטר עצמו וי"ל דכשאמר לא גירשתיך נמי פטור גם משאר וכסות דדמי לטענו חטים והודה לו בשעורים

דפטור ע"כ. עוד גרסי' בגמ' א"ל רב נחמן לרב הונא לרב דאמר בגט גובה העיקר בלבד וכן לשמואל דאמר דבמקום שאין כותבין כתובה גובה הכל על פי הגט ליחוש דילמא מפקא גיטא בהאי בי דינא וגביא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה והדרא מפקא בבי דינא אחרינא וגביא וכי תימא דקרעינן ליה אמרה בעינא ליה לראיה לאינסובי ביה שלא יאמרו אשת איש אני ומשני ליה דקרעינן ליה לגיטא וכתבינן אגביה גיטא דנא קרענוהי ולאו משום דגיטא פסול הוא אלא דלא תיהדר ותיגבי ביה אחרינא. ומסקי' בגמ' דבמקום דלא אפשר לכ"ע כתבינן שובר כגון אלמנה מן האירוסין דגביא בעדי מיתה ולא חיישי' דילמא גירשה ומפקא גיטא וגביא זימנא אחרינא אלא ודאי כתבינן ליה שובר ויפרע לה כתובתה וליכא תו למיתש דילמא הדרא ומפקא לגיטא וגביא ביה שהיורשים יוציאו השובר דאי לת"ה דבמקום דלא אפשר כתבינן שובר עדי מיתה גופייהו ניחוש דילמא מפקא עדי מיתה בהאי בי דינא וגביא והדרא מפקא בבי דינא אחרינא וגביא אלא ודאי במקום דלא אפשר כתבינן שובר:

היא אומרת אבדה גיטי שלא הוצאתיו בב"ד עליך לגבות כתובתי על ידו כדתנן גובה כתובתה ולא קרעוהו ב"ד אלא אבד ממני והוא אומר אבד שוברי כבר הוצאתי בב"ד וגבו ב"ד הכתובה על פי הגט וקרעוהו ולי נכתב שובר על הכתובה שאם תבא לגבות מכח אלמנות לומר לא נתגרשתי ולא נתפרעתי יהיה לי השובר לעד ואבד ממני:

וכן ב"ח שהוציא שטר חוב. אחר שביעית ואין עמו פרוזבול זה אומר שמטתו שביעית וזה אומר פרוזבול היה לי שלא תשמטנו שביעית ואבד:

הרי אלו לא יפרעו וחכמים פליגי בברייתא גבי פרוזבול דנאמן אדם לומר פרוזבול היה ליה ואבד. ואיתה להאי בבא פ' השולח (גיטין דף ל"ז:)

הרי אלו לא יפרעו. חיישינן שמא כבר גבתה בגט וזה שמטתו שביעית:

מן הסכנה ואילך אשה גובה כתובתה. עיקר כתובתה לבד דהיינו מנה מאתים. וביד פי"ו דהלכות אישות סי' כ"ב כ"ח ובסי' כ"ו כ"ז דין דומה להיא אומרת אבד גיטי והוא אומר אבד שוברי. ובפ"ט דהלכות שמטה ויובל סי' כ"ד:

שני גיטין ושתי כתובות ביד פ' ט"ז דהלכות אישות סי' כ"ט ל'. ובתשובות הרשב"א ז"ל סי תתקס"ב. וז"ל רש"י ז"ל בביאור מתני' ועם סוגיית התלמוד שני גיטין ושתי כתובות ר"ל שכתובה אחת נכתבה קודם זמן הגט הראשון והכתובה השניה אחר זמן הגט הראשון שנמצא שזמן הכתובה השניה קודם זמן הגט השני א"כ מוכח שלא החזירה ע"מ כתובתה הראשונה ולכן גובה שתי כתובות אבל קדמו שתי הכתובות לגט לא שהרי

כשהחזירה לא כתב לה כתובה ותנן בסיפא שתי כתובות וגט אחד אינה גובה אלא כתובה אחת שע"מ כתובתה הראשונה החזירה:

שתי כתובות וגט. שקדמו שתיהן לגט אינה גובה אלא כתובה אחת ואפי' אי ניחא לה למטרף לקוחות מזמן כתובה הראשונה טרפא דמיירי שכתב לה כתובה השנייה מפני התוספת שהוסיף לה בו הלכך הי מינייהו דבעיא גביא דה"ק אם תתרצי למחול שעבודה של ראשונה גבי כתובה זו השניה המרובה ואם תרצי לגבות מזמן שעבוד הראשונה גבי הראשונה המועטת שאין בה כ"כ תוספת:

כתובה ושני גיטין. כתובה בנישואין הראשונים וגרשה והחזירה ולא כתב לה כתובה וחזר וגרשה ע"כ:

או כתובה וגט ומיתה. פי' רש"י ז"ל ועדי מיתה ע"כ. כלומר שחזר והחזירה ומת ויש גורסין ומת. ופי רש"י ז"ל והיא באה לגבות שתי כתובות אחת בתורת גירושין ואחת בתורת אלמנות ע"כ:

אינה גובה אלא כתובה אחת. ובברייתא בגמרא הוציאה גט וכתובה ומיתה פי' אחר מיתת הבעל אם הגט קודם לכתובה רואין אם אין דרך לכתוב כתובה גובה בגט עיקר הכתובה ובכתובה כל מה שכתוב בה שהרי זכתה בה במיתת הבעל ואם כתובה קודמת לגט אין לה אלא כתובה אחת שהמגרש את אשתו והחזירה על דעת כתובתה הראשונה החזירה ע"כ עם ביאור אבן העזר בסי' ס"ז. ונראה דמשום דהאי בבא דסיפא דמתני' מיירי כשהכתובה קדמה לגט מש"ה קתני כתובה ברישא אבל בברייתא קתני גט ברישא משום דקתני ג"כ שני צדדין בהאי בבא אם הגט קודם וכו':

קטן שהשיאו אביו. אפילו הקטן מבן ט' שנים ולמעלה וכן הוא בטור שם:

כתוכתה קיימת. שכתב לה כשהוא קטן ולגבי גר כתובה שכתב לה בגיותו רש"י ז"ל. ואיתה בתשובות הרשב"א ז"ל סי' תת"ג ואלף וקפ"א. וכתוב בנמוקי יוסף או אם הוא הר"ן ז"ל והוא שבעל לאחר שהגדיל או נתגייר וכן מפורש בירושלמי ע"כ. ובגמרא אמר רב הונא לא שנו אלא מנה מאתים שהן תנאי ב"ד דאילו בשטר לא גביא דחספא בעלמא הוא ולפיכך תוספת אין לה ותניא כותיה דרב הונא אבל אם הוסיף לה הקטן כשהגדיל או הגר משנתגייר נוטלת מה שחידש לה. וכתוב בתוי"ט שעל מנת כן קימה ע"ש כל הדבורי ונלע"ד דלפי דעת הרמב"ם ז"ל ניחא טפי דפלגינהו תנא לתרי באבי ושמא נוכל לומר לדעת תוס' ושאר הפוסקים ז"ל דהא דלא ערבינהו תנא משנה יתירה אתא לאשמועינן מאי דקאמר בירושלמי דכתיבנא דבעינן שבעל אחר שהגדיל או אחר שנתגייר דאם לא כן אפילו מנה מאתים אין להם. ועוד אשמועינן משנה יתירה דאפילו

העיקר אינה גובה מכח השטר אלא מכח תנאי ב"ד לפיכך אינה גובה אלא מבני חרי ולא ממשעבדי שנמכרו בקטנותו או בגיותו כך נלע"ד וכן הדין ברור בפוסקים. ובטור ג"כ בא"ה סי' ק':

פרק י

משנה א

מי שהיה נשוי וכו'. נלע"ד דאגב דתנא במתני' דבסוף פירקין דלעיל דין שתי כתובות מאשה אחת תנא השתא דין שתי כתובות משתי נשים. אבל היותר נכון בעיני דמשום דבפ' נערה שנתפתתה תנא נשאת יתר עליו שאוכל פירות בחייה ותנא בפ' האשה שנפלו ובפ' הכותב סעיפי דיני פירות נכסי מלוג וכל מה שנמשך אחריהם כמו שנכתב לעיל כל דבר במקומו כפי מה שנראה לע"ד ותנא נמי התם בפ' נערה דין דכל נכסיו אחראין לכתובתה ופירשו התנא לעיל ס"פ האשה שנפלו קתני השתא הני פירקי דמי שהיה נשוי ודאלמנה נזונת והנושא את האשה דמיירי נמי במזונות הבנות שכולן הן ביאור למאי דתנא התם בפ' נערה דין בנין דכרין ודין בנין נוקבן ודין את תהא יתבא בביתי כך נלע"ד. וביד רפי"ז דהלכות אישות ובפי"ט סי' ח'. ובטור א"ה סימן צ"ו:

הראשונה קודמת לשניה. בגמרא דייקינן מינה מדקתני הראשונה קודמת לשניה ולא קתני הראשונה יש לה והשנייה אין לה מכלל דאי קדמה שניה ותפסה לא מפקינן מינה ש"מ ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה ודחי לעולם אימא לך מה שגבה לא גבה ומאי קודמת לגמרי קתני כלומר שאין לשניה כלום וכדתנן נמי ר"פ יש נוחלין בן קודם לבת דעל כרחך התם לגמרי הוא איכא דאמרי מדלא קתני אם קדמה שניה ותפסה אין מוציאין מידה מכלל דאי קדמה שניה ותפסה מפקינן מינה ש"מ ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה לעולם אימא לך מה שגבה גבה אלא איידי דתנא שנייה ויורשיה קודמין ליורשי ראשונה דהתם לא שייך למיתני בה אם קדמו ותפסו אין מוציאין דהא ודאי מוציאין אם תפסו והחזיקו בקרקע דהא נכסי אשתעבוד לשטר דב"ח תנא נמי רישא לישנא דלכתחלה קודמת ולא תנא אם קדמה ותפסה אין מוציאין מידה: ועיין בתוס' שפלפלו אי מתני' מיירי במקרקעי או במטלטלי וכר' מאיר דאית ליה דמטלטלי משתעבדי לכתובה או כר' טרפון דאמר בפירקין דלעיל מי שמת והניח מלוה או פקדון ביד אחרים ר' טרפון אימר ינתנו לכושל שבהן ואיירי מתני' במטלטלי ע"ש. וגרסינן בירושלמי מתני' לענין כתובה אבל לענין מזונות שתיהן שוות. ובגמרא ש"מ ממתני' תלת חדא דאם מתה אחת בחיי בעלה ואחת אחר מותו יש לבני הראשונה כתובת

בנין דכרין ולא אמרינן כי תקון רבנן כתובת בנין דכרין ה"מ היכא דמתו שתיהן בחייו דתרוייהו אתו בתורת בנין דכרין שהיא ירושת אביהן ולא אתו לאנצויי אבל אחת בחייו ואחת במותו דיורשי השניה באין טם כתובת אמן בתורת חוב מחמת אמן ולא מאביהן באת להן ובני הראשונה באין ליטול חלק מכח ירושה דהא ירתון תנן אימא לא יטלו דלא ליתו לאנצויי קמ"ל מתני' דיטלו ולא חיישינן לאנצויי שיאמרו בני השנייה לבני הראשונה לא תטלו בירושת אבינו יותר ממנו אם נטלנו אנחנו כתובת אמנו לא מאבינו ירשנו אלא מאמנו אבל אתם שמתה אמכם בחיי אבינו למה תטלו כתובת אמכם יתר על החלוקה הא לא אמרינן. ממאי דקתני שניה ויורשיה קודמין ליורשי ראשונה מיקדם הוא דקדמי הא איכא שקלי מדקתני לשון קודמין דה"ל למימר שניה ויורשיה נוטלין ולא יורשי הראשונה ואע"ג דתנן בן קודם לבת הכא דאיכא למיטעי ה"ל למידק וש"מ כתובה נעשית מותר לחברתה ממאי מדלא קתני אם יש שם מותר דינר דאע"ג דלא הוה קאי אלא אדיוקא דהא איכא שקלי שפיר ה"ל למיתני וטעמ' דנעשית מותר לחברתה דכיון דשניה גובה בתורת חוב אין לך ירושה גדולה מזו ולא מעקרא נחלה דאורייתא שכשמת נפלו נכסיו לפני יורשיו וכשיצא שטר חוב על אביהם אלו ואלו עושין מצוה לפרוע חוב והיא היא ירושתן לפיכך כתובה זו נעשית מותר וגובין יורשי ראשונה כתובת בנין דכרין ומסיק רב יוסף בגמ' דאחת בחייו ואחת במותו פלוגתא דבן ננס ור' עקיבא בברייתא היא דלר' עקיבא אפילו הוה מותר דינר לא שקלי בני ראשונה כתובת בנין דכרין דבאחת בחייו ואחת במותו לא איתקן כתובת בנין דכרין וכ"ש כי ליכא מותר דינר. וש"מ נמי דכתיבת בנין דכרין לא טרפא ממשעבדי דאי ס"ד טרפא ממשעבדי ליתו בני ראשונה וליטרפינהו לבני שניה שהיא בעלת חוב ודחי רב אשי להני תרי ש"מ קמאי אבל במסקנא אמר מר זוטרא הלכתא אחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דכרין וכתובה נעשית מותר לחברתה וכתב הרא"ש ז"ל וה"מ אחת בחייו ואחת במותו אבל מתו שתיהן בחייו עד שיהא שם יותר על שתי כתובות דינר דתנן מי שהיה נשוי שתי נשים ומתו ואח"כ מת הוא והיתומים מבקשין כתובת אמן ואין שם אלא שיעור שתי כתובות חולקין בשוה היה שם יתר דינר אלו נוטלין כתובת אמן ואלו נוטלין כתובת אמן וכו' ע"כ. והוא ג"כ לשון הרי"ף ז"ל ואפשר שלכן סמך התנא מיד ההיא מתני' לזו לומר לך דדוקא הכא בהאי מתני' דאחת בחייו ואחת במותו לא בעינן מותר דינר. ומתני' דקתני נשא את הראשונה ומתה נשא שניה ומת הוא אה"נ דה"מ למיתני נשא שתי נשים ומתה אחת בחייו ואחת אחרי מותו שניה ויורשיה קודמין וכו' אלא דאורחא דמילתא נקט:

שנייה ויורשיה וכו'. תוס' ר"פ אע"פ יישבו מתני' בדוחק לבני מתא מחסיא דאמרי יסבון תנן. ובגמ' ס"פ כל הנשבעין:

משנה ב

מי שהיה נשוי שתי נשים ומתו ביד פי"ט דהל' אישות סי' ב' ג' ה'. ובטור א"ה סי' קי"א: **ואם אמרו יתומים וכו'**. ירושלמי פ' שני דייני ובפ' מי שמת. ונלע"ד שאם אמרו יתומים הרי אנו מוותרין דינר מן העזבון של הנכסים כדי שתתקיים בו נחלה דאורייתא והשאר נטול אותו בעבור כתובת אמנו דלא מהני ונראה דכ"ש הוא. וברור הוא שצ"ל במשנה במקום מאן אמן וכן בפי' ר"ע ז"ל צריך להיות במקום דרכין דכרין:

משנה ג

היו שם נכסים בראוי אינם וכו' כך צ"ל. ופי' רש"י והר"ן ז"ל היו שם נכסים בראוי שראויה ליפול להם ירושה מאבי אביהם אחרי מות אביהם ולאחר שתפול הירושה יהא שם מותר דינר בשתי הירושות אינם כמוחזק וכו' ע"כ. וז"ל הטור שם בא"ה סי' קי"א אפילו היה ראוי ליפול להם ירושה מאבי אביהם בענין שיהיה שם מותר דינר לא חשיב מותר אפי' מת אבי אביהן קודם שיחלקו כיון שלא היה שם מותר דינר בשעת מיתה לא חשיב מותר ע"כ:

ר"ש אומר בפירקי' דף צ"א קודם מקומה:

אינו כלום עד שיהיו שם נכסים שיש להם אחריות יתר על שתי כתובות דינר. ולרבנן אפילו מטלטלי הוי מותר דמיקיים בהם נחלה דאורייתא אבל בהא מודו רבנן לר' שמעון דבעינן מקרקעי שיעור שתי כתובות דתנאי כתובה ככתובה דדוקא מקרקעי גביא כתובת בנין דכרין ואע"ג דתקינו רבנן בתראי למיגבי כתובה ממטלטלי לכתובת בנין דכרין לא תקון הרא"ש ז"ל: וכן פסק ג"כ הרמב"ם ז"ל בפי"ו דהלכות אישות סי' ז'. וז"ל הטור שם סי' קי"א ודוקא במקרקעי שיש שם קרקע כדי שתי הכתובות אבל אם אין שם אלא מטלטלי שפיר דמי ע"כ. והרמב"ם ז"ל לא חילק בפי"ט מהלכות אישות בין קרקע למטלטלי לענין כתובת בנין דכרין רק שם פ' י"ו סימן ז' וגם לא מצאתי שהזכיר שם המותר דינר אי הוי אפילו ממטלטלי דלא כר"ש או דוקא ממקרקעי כדעת ר"ש הכא במתני' וכמו שנראה שפסק הכא בפי' מתני' וכמו שהעתיק ג"כ ה"ר עובדיה ז"ל:

משנה ד

חולקין בשוה. הגיה ה"ר יהוסף ז"ל חולקות בשוה:

של מנה נוטלת חמשים. בגמרא פריך שליש מנה היה ראוי שתטול שהרי אין לה חלק במנה שני והאיך וכו' ומשני דמתני' איירי דאמרה או כתבה בעלת מאתים לבעלת מנה

וכו' כדפי' ר"ע ז"ל וכתב הר"ן ז"ל ונקטה תנא בכותבת לאשמועינן רבותא שבשביל כתיבה זו שכתבה בעלת מאתים מתמעט חלק שלש מאות משום דמציא אמרה לה בעלת מאתים מדין ודברים בלבד סליקית נפשאי ולא נתתי לה חלקי במתנה ומה שגבתה לא בשליחותי גבתה שתאמרי לי כבר נטלה זו חלקך ע"כ וכן פי' רש"י ז"ל:

של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים מנה. והכא נמי פריך בגמרא כיון דאוקימנא בכותבת בעלת מאתים לבעלת מנה וכו' אין לה לבעלת מאתים לחלוק מעתה אלא במאה ואין לה אלא ע"ה דבמנה שלישי אין לה כלום ומשני סיפא מיירי כגון דכתבה או אמרה בעלת ג' מאות לבעלת מנה ולבעלת מאתים דין ודברים אין לי עמכם במנה ובעלת מאתים לא כתבה ולא אמרה כלום הלכך וכו' לשון ר"ע ז"ל. וכתב הר"ן ז"ל ונקטה תנא לסיפא לאשמיעינן רבותא טפי מרישא דלא תימא בשלמא רישא כיון דאסתלקא לה ראשונה בעלת מנה לגמרי ודאי דעתה של בעלת מאתים היה שתטול בעלת מנה חמשים שהרי אין לה לחלוק עמה עוד אבל בסיפא דמציא אמרה בעלת ג' מאות לבעלת מאתים לא להוסיף על חלקך נסתלקתי ממנה הראשון אלא לא רציתי לטרוח כ"כ בחלוקות וסמכתי שאבוא לחשבון עמך במנה שני שיש לנו לחלוק קמ"ל זה נ"ל. ואילו היה שם ד' מאות השלש מאות חולקי' על הדרך שנתפרש והמנה הרביעי חולקות בשוה שהרי במנה זה שעבוד כולן שוה ע"כ. וראיתי להעתיק הנה ביאור רב אלפס ז"ל אמתני' ואגמרא דילה בקיצור וז"ל אא"ב דלא ס"ל לתנא דחולקין לפי מעות מש"ה קתני בבבא דרישא חולקין בשוה דשקלא כל חדא מינייהי תלתין ותלתא ותילתא ותני בבא תליתאה של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים מנה ושל שלש מאות ששה של זהב ואע"ג דהאי פלוגתא לפי מעות הוי לא קתני בה חולקי' לפי מעות אלא קא פריט לחושבנא כי היכי דלא ליתני חולקין לפי מעות דלאו מעיקרא דדינא היא דפלגי לה לפי מעות אלא איתרמויי אתרמי ליה הכי אלא אי אמרת דס"ל לתנא דחולקין לפי מעות והאי דקתני חולקין בשוה לפי מעות הוא ובבא תליתאה נמי לפי מעות ניתני או אידי ואידי חולקין בשוה או אידי ואידי חולקין לפי מעות אלא ודאי הא דקתני חולקין בשוה כל חדא מינייהו שקלא [תילתא דהוא] תלתין ותלתא ותילתא ורבי דקאמר אין אני רואה דבריו של ר' נתן באלו אלא חולקין בשוה אתרי באבי בתראי פליג דלא תני בהו חולקין בשוה [וכו'] ומחוורתא דשמעתא ופסקא דדינא דמי שהיה נשוי ג' נשים ומת כתובתה של זו מנה ושל זו מאתים ושל זו שלש מאות ואין שם אלא מנה חולקות בשוה ושקלא כל חדא מינייהו תילתא דהיינו תלתין ותלתא ותילתא כדקתני במתני' וליכא מאן דפליג בהאי באבא בהא אבל היו שם מאתים או שלש מאות בהני תרתי [בבי] פליג ר' ור' נתן דר' נתן

סבר חד [מנה] מינייהו פלגי בשוה כדמעיקרא דליכא מינייהו מאן דאית ליה בציר מחד מנה וה"ל שעבודא דכולהו בהאי מנה וקאתו בהדי הדדי הלכך פלגי להו כולהו בשוה וכד שקלא האי דאית לה מנה מנתא דילה מהאי מנה איסתלקא לה ולית לה (ממנה) [במנה] תניינא ותליתאה ולא מידי משום דלית לה בהון שעבודא והאי מנה תניינא פלגי ליה דאית לה מאתים ודאית לה תלת מאה בשוה דמשעבד לתרוייהו וכך שקלא הך דאית לה מאתים ממנה תניינא פלגא [דידה] איסתלקא לה מהאי מנה תליתאה לגמרי דלית לה בגויה שעבודא ושקלא ליה דאית לה תלת מאה לחודה דלדידה משתעבד. הדין הוא סברא דר' נתן וקאמר רבי אין אני רואה דבריו של ר' נתן באלו דאינון תרי באבי דסיפא היו שם מאתים היו שם שלש מאות אלא הני נמי חולקית בשוה וכל חדא מינייהו שקלא מאה הואיל יכל חדא וחדא מינייהו לית לה בציר ממאה כסברא דר' נתן בבבא קמייתא וה"ה בהיות שם מאתים דכל חדא וחדא מינייהו לא מטי לה שיעבודא דילה ואי איכא ד' מאה פלגין תלת מאה מינייהו בשוה דשקלא כל חדא מינייהו מאה ומאה יתירי פלגי לה דמאתים ותלת מאה בשוה דכבר איסתלקא לה דמנה ולא פש לה מידי וכן נמי אי איכא חמש מאה פלגי כולהו לתלת מאה בשוה ומאתן יתירי פלגי ליה תרווייהו בשוה ואי אשתכח בתר הני מידי שקלא ליה האיך דאית לה תלת מאה ואי לא לא. הדין סברא דרבי דסבר דאזלינן בתר מאי דשוו להדדי דכל היכא דכי פלגינן בינייהו בשוה לא מטי לחדא מינייהו טפי מדילה פלגינן בינייהו בשוה והא ה"נ עבדינן עד דמטי לחדא מינייהו שיעורא דאית לה וכד מטי לה שיעור מאי דאית לה מסלקינן לה ומאי דפש בתר הכי פלגי ליה הנך עד דמטי נמי לחדא מינייהו מאי דאית לה ומאי דפש שקלא ליה האיך עד דמשתלמא כל מאי דאית לה אבל ר' נתן סבר דאזלינן בתר שיעורא זוטא דבכולהו דפלגי ליה כולהו בשוה ומאי דפש מממונא חזינן מאי דשוו הנך תרתי בשעבודא פלגי ליה ושארא שקלא ליה הך דאית לה טפי מכולהו עד דמטי שיעורא דמשתכח לשיעורא רבא דכולהו דהוא תלת מאה ואי איכא טופיינא על תלת מאה כגון דאשתכח ד' מאה כיון דליכא בכולהו מאן דאית לה ד' מאה פלגי להו לתלת מאה כדמעיקרא והך מאה יתירתא הדר ביה דינא לכדמעיקרא דחזינן מאי דשוו ביה כולהו להדדי ומשתעבד לכולהו ופלגי ליה בשוה לפום מאי דפרישנא כסברא דידיה בפלוגתא קמייתא יהא ה"נ עבדינן עד דמשתכתא שית מאה דהוא כללא דממונא דכולהו ושקלא כל חדא מינייהו שיעורא דילה עד גמירא וטעמיה דרבי עדיף וטפי מסתבר הלכך הלכתא כותיה עכ"ל ז"ל בקיצור. ועיין בתוס' ובהרא"ש ז"ל בפירוש שכתבו בשם רבינו חננאל ז"ל דבאלו דקאמר רבי קאי אתרי באבי קמייתא וחולקות בשוה דקאמר רבי אין

פירושו כמו חולקות בשוה דקאמר ר' נתן במתני' עיין שם. וביד פי"ז דהלכות אישות סי' ח' ובטור א"ה סי' צ"ו וח"מ סימן ק"ד וסימן קע"ו. ונראה בדוחק לומר דהא דלא קתני היו שם מאתים של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים ושל שלש מאות שבעים וחמשה שבעים ותמשה פי' דינרי כסף היו שם שלש מאות של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים מנה ושל שלש מאות ק' וחמשים פי' דינרי כסף משום דלישנא קלילא קא נקיט בין בריש מילתיה בין בסוף מילתיה:

וכן שלשה שהטילו לכיס פיחתו או הותירו כך הם חולקים. פי' לפי המעות ומפ' בגמ' דלאו פיחתו פיחתו ממש הותירו הותירו ממש אלא פיחתו כגון שנפסל המטבע לגמרי שאינו יוצא כלל ואינו ראוי עוד אלא לרפואה כמו ששנינו ס"פ במה אשה יוצאין בסלע שעל הצנית דכיון דישנו בעין נוטל כל אחד כחשבון המעות שהטיל אבל אם פיחתו ממש מאה או חמשים זוז זה מפסיד מחצה וזה מפסיד מחצה וכן הותירו ר"ל שהטילו מעות שאינם עוברים אלא בדוחק ונשאו ונתנו בהם עד שנתחלפו במעות טובות וחריפות הלכך חולקים לפי המעות דכל חד מאי דיהיב שקיל אבל אם הותירו יותר על החשבון מאה או חמשים הריוח לאמצע לפי מספר השותפים ולא לפי המעות. וכתבו תוס' ז"ל וכן שלשה שהטילו לכיס לא הוי ממש דומיא דרישא דהכא כל אחד נוטל לפי מעותיו ור"ח פי' דאבבא בתרייתא קאי עכ"ל ז"ל וכן ג"כ פי' רב אלפס ז"ל דקאי אכד אתרמי בבבא דסיפא דמתני' ע"כ פי' דודאי שאין דיניהם שוין דבכתובה דוקא בשכתבה דין ודברים וכו' אלא כלומר כד אתרמי וכו'. ואיתה להאי באבא רפ"ד וה':

משנה ה

מי שהיה נשוי ד' נשים וכו'. והילך לשון הר"ן ז"ל ואילו ראשונה לשלישית לא קתני דתשבע לפי שנשבעה לשניה ומש"ה נקט תנא ד' נשים ולא תנא שלש משום דאי תנא שלש ה"א דהתם היינו טעמא דאין הראשונה נשבעת לשלישית משום דשלישית נפרעת בלא שבועה ויכולה הראשונה לומר לה את כבר נתקבלת כתובתיך ולמה אשבע ליך ולהכי נקט ד' לאשמועינן דאע"ג דשלישית אינה נפרעת אלא בשבועה אפ"ה הראשונה אינה נשבעת לה דשבועה לאחד שבועה למאה עכ"ל ז"ל:

והרביעית נפרעת שלא בשבועה. וכגון שהיתומים גדולים וקסבר האי תנא דכי אמור רבנן הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ה"מ ביתומים קטנים ולא בגדולים הלכך הרביעית נפרעת שלא בשבועה ובן ננס ס"ל כדתני אמי קשישא דיתומים שאמרו דהבא ליפרע מהן לא יפרע אלא בשבועה בגדולים אמרו ואין צריך לומר קטנים הלכך אף היא לא תפרע אלא בשבועה והכי מפרש לה אביי בגמרא:

בן ננס אומר וכו'. ביד רפי"ז דהל' אישות ופסק שם לענין דינא דמתניתין כבן ננס דאף הרביעית לא תפרע אלא בשבועה דאביי דהוא בתרא מוקי פלוגתייהו בדאביי קשישא וכתב שם מגיד משנה ואע"פ שבאים לגבות ממנו וכגון שהיו גרושות כולן נשבעות ע"כ. וכתב הרא"ש ז"ל ואף לרב נחמן ושמואל דמוקמי פלוגתייהו בטעמי אחריני לית להו לרבנן הא דאביי קשישא אם לא נאמר דמיירי שפטרה אביהן מן השבועה ומועיל הפיטור לגבי יתמי אבל לא לגבי הנשים ומ"מ הלכתא כאביי קשישא אם לא פטרה ע"כ:

היו כולן יוצאות ביום אחד וכו'. ואיתא בתוס' פ' חזקת (בבא בתרא דף ל"ד.) וביד שם סי' ג'. ותימא אמאי לא תנא היו כולן כתובות ביום אחד ואפשר לומר דה"פ היו כל הד' נשים יוצאות מבית אביהן לבית בעליהן ביום אחד כלומר שכולן נשאו ביום אחד כלומר שמתוך שטרי כתובותיהן נראה כן דמסתמא שביום שנכתבה הכתובה נשאת כנלע"ד אע"פ שדרך לשון המשניות והברייתות והמימרות למיתני הכי גם בענין מקח וממכר:

כל הקודמת לחברתה אפילו שעה אחת בכתובתה זכתה. כפי השעות המפורשות בתוכן כגון באחת כתוב ביום פלוני בשעה שלישית ובשניה בשעה רביעית וכן כולם רש"י ז"ל. והוה מינא לפרושי דה"ק כל הקודמת לחברתה אפילו שעה אחת זכתה ואע"פ שאין מנהג אנשי העיר לכתוב שעות כיון שבירושלם היו רגילין לכתוב שעות לא אמרינן בטלה דעתו בכתיבת השעות וכולן חולקות בשוה אבל אני רואה שכתב שם הרמב"ם ז"ל וכן אם היה זמן השטרות והכתובות שוה כולן ביום אחד או כולן בשעה אחת במקום שכותבין שעות חולקים כאחד שאין שם קודם ע"כ דמשמע שאם שינה וכתב שעות לאו כל כמיניה וחולקים בשוה והכי מוכח בגמרא בעובדא דאימיה דרמי ב"ר חמא:

היו כולן יוצאות בשעה אחת וכו'. פשוטה היא זו הבבא מריש בבא קמייתא דמתני' דלעיל ואפשר שבא להשמיעני דההיא דמתני' דלעיל מיירי שכולן נכתבו ביום אחד או בשעה אחת במקום שרגילין לכתוב שעות דאם לא כן כל הקודמת זכתה ובדין הוא א"כ דליתני האי מתני' דהכא קודם ההיא דלעיל כיון שהיא הקדמה לה אלא נראה דסידרא דמניינא נקיט ואזיל ברישא נקט שתי נשים ובתר הכי נקט שלש ובתר הכי נקט ד' מן הטעם שכתבתי בשם תוס' ז"ל והדר תני מי שהיה נשוי שתי נשים ומכר את שדהו וכו' דהוי מטעמא דדין מקח וממכר כך נלע"ד. ובטור א"ה סי' צ"ו. ועיין במ"ש בית יוסף בחשן המשפט בשם הריטב"א ז"ל בסוף סי' ע"א וסי' ק"ד. ובגמרא אתמר שני שטרות היוצאין ביום אחד פי' שמכר או נתן שדה אחת לשני בני אדם ביום אחד רב אמר יחלוקו ושמואל אמר שודא דדייני כו' למי שנראה להם שנמסר לו השטר תחלה מצד שהוא אהובו ולשני התעהו ובירושלמי גרסינן מתני' פליגי אדשמיאל דתנן מי שהיה נשוי שלש

נשים ואין שם אלא מנה חולקות בשוה וכן ג"כ תניא בסיכא גבי שעות אבל תוס' והרא"ש ז"ל כתבו דהלכתא כשמואל כדקיימא לן דהלכתא כותיה בדיני ובשטר מכר או מתנה על שדה אחת מירי אבל שטרי הודאות והלואות היוצאין ביום אחד חולקים והכא לא פליג שמואל כדתנן במתני' היו כולן יוצאות שעה אחת ואין שם אלא מנה חולקות בשוה לפי שיש חילוק בין קנין לשעבוד דקניית מכר או מתנה כל הקודם בקנין זכה מאותו היום עצמו אבל השעבוד אינו חל עליו אלא שעה שמוכיח מתוך השטר שחל השיעבוד דהיינו ממחרת יום הכתיבה זכו דביום שנכתב השטר אין הוכחה בו מתי התחיל בבקר או בערב ע"כ:

משנה ו

מי שהיה נשוי לשתי נשים ומכר וכו'. ירושלמי ר"פ הכותב. והסוגיא שיש פה בגמרא אמתני' הביאה הרי"ף ז"ל בפ' יש נוחלין דף רכ"ו. וביד שם פי"ז סי' י"א י"ב ובהלכות ערכין פ"ז סי' ט"ו ובספי"ט דהלכות מלוה ולוה. ובטור א"ה סי' צ' ק' ובח"מ סי' קי"ח: **וכתבה הראשונה ללוקח**. פי' ללוקח שני דלא מציא למימר נחת רות עשיתי לבעלי אבל במתני' דבפ' הניזקין גבי לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה דמקחי בטל דהוי לוקח אחד יכלה למימר נחת רוח עשיתי לבעלי ולשון הרמב"ם שם בהלכות אישות פי"ז וחזר הבעל ימכר לאיש אחר בין אותה שדה בין שדה אחרת וקנו מידה וכו' אינה יכולה לומר נחת רוח וכו'. ועיין ברב אלפס פ' חזקת דף קפ"ו שכתב שם דשמעי' מסוגיין דהכא דבין נכסי דידה דאינון נכסי צאן ברזל ובין נכסי דבעל דאית לה בהון שעבוד כתובה בלחוד אם לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה פי' שהתנה עמה שלא תטרוף מאותן נכסים שלקח מקחו בטל ויכולה לגבות מהם דבכולהו מציא למימר נחת רוח עשיתי לבעלי וכן הלכתא:

וכן בעל חוב וכו'. ומצאתי מוגה וכן בעלי חוב וכן אשה ובעל חוב:

פרק יא

משנה א

אלמנה נזונת מנכסי יתומים וכו'. פי' לאו דוקא יתומים אלא כל מי יורשין. וביד רפי"ח דהלכות אישות וסי' ו'. ואיתה פ' נערה דף מ"ג ודפ' האשה שנפלו דף כ"א:

מעשה ידיה שלהן. גרסי' בלא ויו דאי גרסי' ומעשי בויו היכי מיבעיא ליה בגמרא אי נזונת תנן כו' תוס' ז"ל. ובגמרא לא אפשיטא שפיר בעיין וכן מצאתי שהיא דעת הר"ז הלוי ז"ל בספר המאיר. ס"פ נערה שנתפתתה אבל הרי"ף ז"ל בשם רב משה גאון ז"ל

כתב שם דאסיקנא לעולם נזונת תנן וכאנשי גליל וכתב הרמב"ן ז"ל שם בספר המלחמות על הרז"ה י"ל שלא הבין דעת הגאון ז"ל שהוא כך אמר דבפ' אלמנה אמרינן דאי נזונת תנן אתיא כאנשי גליל ואנן נזונת קא גרסינן דהכי כתיב בכולהו נוסחי והכי נקטי כולהי רבנן דנזונת קא גרסינן וכלשון הזה אמרוה הגאונים כי כן מצינו מפורש בהלכות הנגיד ז"ל עכ"ל ז"ל. וכתב הר"ן ז"ל מיהו אם אמרה יצאו מעשי ידי במזונותי שומעין לה והכי איתא בירושלמי בפירקין ע"כ:

ואין חייבין בקבורתה. וא"ת פשיטא דהא בעל גופיה לא מיחייב בקבורתה היכא דלא ירית כתובתה דקיימא לן קבורתה תחת כתובתה כו' [עי' בתוי"ט] אלא מי יקברנה. וכי תימא ביבמה אתא לאשמועינן דיורשי כתובתה חייבין בקבורתה ולא יורשי נכסי מלוג א"כ אמאי איצטריך למידק לעיל מדקתני יורשיה יורשי כתובתה איזוהי אלמנה שיש לה שני יורשין תיפוק ליה מדאיצטריך הך בבא כלל וי"ל דאיצטריך לאשמועינן אפילו היכא דלא שקלא אלמנה כתובתה כגון דליכא אלא מטלטלי אינם חייבים בקבורתה ואע"ג דהשתא הוו כיורשי כתובתה כיון שאינה גובה אותה מהם תוס' ז"ל. ומה שכתב ר"ע ז"ל שאם מתה קודם שנשבעה שבועת אלמנה שיורשי בעלה חייבין בקבורתה היא דעת הרמב"ם ז"ל הכא בפי' המשנה וגם שם ביד בפי"ח דהלכו' אישות ולא הודו לו:

יורשיה יורשי כתובתה חייבין בקבורתה. מפ' בגמרא בפ' האשה שנפלו לה נכסים דף פ"א דהך סיפא בשומרת יבם מדקתני יורשיה יורשי כתובתה משמע שיש לה שני יורשין יורשיה ויורשי הבעל כדאיתא התם וקאמר דיורשי הבעל שהם יורשי כתובתה הם חייבין בקבורתה אע"פ שיש לה יורשי' אחרים דהיינו יורשי האב שהם יורשים נכסי מלוג הנכנסין והיוצאין עמה. ובטור א"ה סימן פ"ט וסי' צ"ה. וכתוב שם בסי' פ"ט כתב הרמב"ם ז"ל מתה האלמנה יורשי הבעל חייבין בקבורתה נשבעה שבועת האלמנה ואח"כ מתה יורשיה יורשי' כתובתה הם חייבין בקבורתה ע"כ. יראה שחושב ליורשי הבעל יורשיה כל זמן שלא נשבעה כיון שאין יורשיה נוטלין כל זמן שלא נשבעה ולא נהירא כיון שראוין ליירש אותה אילו נשבעה חשיב שפיר יורשיה וכן כתב הראב"ד ז"ל עכ"ל ז"ל ונראה שהר"ן ומגיד משנה ז"ל ג"כ דעתם נוטה לדעת הראב"ד ז"ל:

משנה ב

אלמנה בין מן האירוסין וכו'. פ' אלו מציאות (בבא מציעא דף ל"ב.) וביד פ' י"ז דהלכות אישות סי' י"ג. ובטור א"ה סי' ק"ג. וכתב הרב אלפס ז"ל גרסי' בפ' אלו מציאות אמר רב נחמן אינה צריכה ב"ד מומחין אבל צריכה ב"ד הדיוטות כגון גברי דמהימני ובקיאי בשומא ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל כגון גברי דמהימני כלומר שאין פירוש הדיוטות בכאן כמו

שמתפרש בכל מקום בעלמא שפירושו דאיכא חד דגמיר וסביר ותרי דמסברי להו וסברי דא"כ פשיטא דטפי מהכי אינה צריכה דבכל דיני ממנות סגי בהכי אלא הכא קרי מומחין למאי דקארי בעלמא הדיוטות וקרי הדיוטות להדיוטים גמורים אלא שבקיאין בשומא ע"כ. וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל שאכתוב לקמן סוף סי' ג' בס"ד וכן כתוב ג"כ בתוס':

בין מן האירוסין וכו' מוכרת שלא בב"ד. אית דמפרשי משום חנא פי' רש"י ז"ל שיהו בעליהן לחן בעיניהם ולא ימנעו מלישא לאנשים אם היו צריכות לטרוח לבוא לב"ד למכור ואית דמפ' לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד ואיכא בינייהו למ"ד משום חנא גרושה נמי בעיא חן דתקנת חכמים היא מה לי אהובה מה לי שנואה ולמ"ד לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו הא לא איכפת ליה. ור"ח והרי"ף והרמב"ם ז"ל פירשו משום חנא שתהא נדוניא לנשים שבשבילה ימצאו חן בעיני האנשים וישאו אותם וכתב הר"ז ז"ל דנ"מ דלפי' זה אם כבר נשאת אינה מוכרת אלא בב"ד שהרי בטל חן שלה ע"כ. ועיין במה שכתבתי לעיל פ"ט סי' ב' וגרסי' בברייתא בגמרא כשם שמוכרת שלא בב"ד כך יורשיה יורשי כתובתה מוכרין שלא בב"ד ע"כ ושמא לסבה זו סמך האי מתני' לדלעיל מינה לרמוז לנו זה דו"ק:

ר"ש אומר וכו' כתב הר"ן ז"ל ואחרים פירשו דר"ש סבר דמן הנשואין דאית לה מזוני מוכרת שלא בב"ד אפילו לכתובה כדי שתפסיד מזונות ע"כ:

וכל שאין לה מזונות. לאתויי גרושה מן הנישואין ולמ"ד משום חנא לאתויי מגורשת ואינה מגורשת מן האירוסין כגון זרק לה גיטה בר"ה ספק קרוב לו ספק קרוב לה דבעלה חייב במזונותיה בחייו ואשמעינן מתני' דדוקא בחייו משום דמעוכבת בשבילו להנשא אבל לאחר מיתה אין לה מזונות מן היתומים דמספקא לא מפקינן ממונא כן פי' רש"י ז"ל וכתבו עליו תוס' ז"ל דהא מילתא דפשיטא היא דמספק לא תוציא מזונות מן היתומין דשמא מגורשת גמורה היתה הלכך נראה כפי' ר"ח ז"ל דה"ק הא דתנן כל שאין לה מזונות לא תמכור לדיוקא איצטריך דהא יש לה מזונות תמכור שלא בב"ד ואיזו זו אלמנה מן הנשואין ומרבה מגורשת ואינה מגורשת ואין לתמוה מאי קמ"ל אם מוכרת שלא בב"ד דמצינן למימר דעיקר מילתא לאשמועינן דבת מזונות היא א"נ מצינן למימר דאף המכירה שלא בב"ד קמ"ל דאע"ג דלאו מדינא היא נזונת אלא משום דאגידא ביה סד"א דלא תקנו לה רבנן למכור שלא בב"ד דסגי לה אי אית לה אפי' בב"ד ע"כ. ועוד כתבו תוס' ז"ל דחכמים נמי כר"ש ס"ל בהא דאמר וכל שאין לה מזונות לא תמכור אלא בב"ד והא דאמרי בסמוך מוכרת אפילו ד' וה' פעמים ומוכרת למזונות שלא בב"ד משום דאכתי לא הפסידה מזונות הוא דמוכרת שלא בב"ד לכתובתה ע"כ. ונלע"ד דאע"ג דלא

אתמר בגמרא האי פירושא דוכל שאין לה מזונות לאתויי מגורשת ואינה מגורשת רק לדעת עולא דס"ל דטעמא הוי משום חנא מ"מ גם לדעת ר' יוחנן דקיימא לן כותיה דס"ל דטעמא הוי משום שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד נלע"ד דאיצטריכינן לפרושי הכי דאי לא תימא הכי רק לאתויי גרושה גמורה מן הנשואין כדמשמע פשטא דגמרא הא קתני לה בסיפא בהדיא ודוחק לומר תנא והדר מפרש:

משנה ג

מכרה כתובתה וכו'. ביד שם פי"ו סי' י"ג י"ח:

נתנתה לאחר. מדקתני נתנתה לאחר משמע דדוקא נתנתה לאחר אבל מחלתן ליורשין יש לה מזונות והכי איתא בירושלמי דגרסינן התם וכו' עד אבל הרשב"א ז"ל כתב דלפום גמרין לא משמע הכי דלקמן וכו' עד ולפיכך יש לומר דכי תנא הכא נתנתה לאחר רבותא קמ"ל דאפילו נתנתה לאחר אין לה מזונות וכ"ש כשמחלתה ליורשין הר"ן ז"ל:

לא תמכור את השאר אלא בב"ד. ר"ש קאמר לה והכי מוקי לה בגמרא:

וחכמים אומרים וכו'. הם ר' מאיר דס"ל בברייתא דכל זמן שלא מכרה או משכנה או נתנה כל כתובתה יש לה מזונות דס"ל לר' מאיר דמקצת כסף שיש לה עדיין על היתומים הרי הוא ככולו ויתנו לה מזונות ור"ש ס"ל דלא אמרינן מקצת כסף ככל כסף:

וכותבת בשטר המכירה למזונות מכרתי וממילא משתמע דג"כ מה שמוכרת לכתובה כותבת לכתובה מכרתי משום עצה טובה כי היכי דלא נקריוה רעבתניתא פי' כדי שלא יהיו בני אדם סבורין שהכל מכרה לצורך מזונות ושוב אין אדם נושאה והיא סברת ר' יהודה בברייתא בפירקין בדף צ"ו ור' יוסי פליג עליה וס"ל דיותר טוב לה שתמכור ותכתוב סתם ולא תפרש אלו למזונות ואלו לכתובה מפני הלקוחות שלקחו שדות מבעלה שאם יכלו כל נכסי היתומים תחשוב כל מה שמכרה למזונות ועל הלקוחות שלקחו מבעלה תחזור על כתובתה שאם תפרש לכתובה מכרתי לא תוכל שוב לנתקן למזונות ועל הלקוחות לא תחזור על מזונותיה דתנן אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים ע"כ. ואפשר שבמתני' אפי' ר' יוסי יסבור דמשום עצה טובה יותר טוב לה לפרש אח"כ מצאתי בפסקי הרא"ש ז"ל שכתוב שם הא דקתני וכותבת למזונות אסיקנא לעיל דעצה טובה קמ"ל דלא ליקרו לה רעבתניתא וה"ה נמי אם לא כתבה אלא מכרה סתם נאמנת לומר למזונות מכרתי דנכסי בחזקת אלמנה קיימי ועל היתומים להביא ראיה כדתני לוי אלמנה כל זמן שלא נשאת על היתומים להביא ראיה וכר' יוסי דאמר מוכרת סתם ובכך כחה יפה ובירושלמי מפרש יפוי כח דר' יוסי אם באת מלוה

בעדים אומרת למזונות מכרתי באת מלוה בשטר אומרת לכתובה מכרתי ע"כ. והתם בפירקין בדף צ"ו איתה להאי בבא דמתני':

וגרושה לא תמכור. אלא בב"ד למ"ד טעמא משום חנא הא ר' שמעון היא דלית ליה חנא דגבי אלמנה מן האירוסין נמי משום דלכתובה קא מזבנא אמר לא תמכור אלא בב"ד וקמ"ל בגרושה מן הנשואין רבותא טובא יותר מאלמנה מן האירוסין דמ"ד אלמנה מן האירוסין הוא דלא נפיש חן דידה פי' רש"י ז"ל שלא היתה לה חבת ביאה ולא ירע בעיני הנשים אם הוטרחה זו אבל גרושה דנפיש חן דידה אימא תיבעי חן ואפילו לר"ש קמ"ל ודוחק גדול הוא למ"ד משום חנא דרישא דהאי מתני' ר"ש והאי סיפא נמי ר"ש ומציעתא ר"מ דהיינו חכמים כדכתיבנא. בפי' ר"ע ז"ל וכשמוכרת בין לכתובה בין למזונות צריכה שבועה ואינה צריכה הכרזה ע"ר פי' צריכה שבועה שלא גבתה יותר ויש עוד שני פירושים אחרים בזה עיין בתוספות ובהר"ן ז"ל וז"ל הרא"ש ז"ל בקיצור והא דקאמר הכא צריכה שבועה אחר המכירה קאמר דמשביעין אחר המכירה שבועה דלא אתפסוה צררי וגם שלא זלזלה במכירה ושלא מכרה יותר מן הצורך ואע"פ שהיו שם ב"ד הדיוטות בשומא שמא לא דקדקו כולי האי דיושבי קרנות הן ע"כ:

משנה ד

אלמנה שהיתה כתובתה מאתים כו'. בירושלמי פריך ויחזור המקח ומוקי לה ר' יוחנן שכשמכרה שוה מאתים במנה מיירי כשהוזל המקח וכשמכרה שוה מנה במאתים מיירי שהוקר המקח והלוקח רוצה לקיים המקח וריש לקיש אמר אין אונאה לקרקעות א"ר יוחנן אם היה דבר מופלג יש לו אונאה מתני' פליגא אר' יוחנן אלו דברים שאין להם אונאה הקרקעות פתר לה בדבר שאינו מופלג פי' ר"ח שלא הגיע אונאה עד כדי דמי החפץ מכלל דבטיל מקח לר' יוחנן הוי בכדי דמיהן ע"כ בקיצור מן התוס'. ועיין ברב אלפס בפ' הזהב דף צ"ג ע"ב ובספר המלחמות להרמב"ן ז"ל שם דף צ"ה ע"א. וביד שם פי"ז סי' ט"ו י"ו ובפ' שני דהלכות שלוחין ושותפין סי' ו'. ובטור א"ה סי' צ"ג וסי' ק"ג וח"מ סי' קפ"ג. בפי' ר"ע ז"ל שהשולח שלוחו לשוק לסחורה ולקח בזול הכל לבעל המעות. אמר המלקט וכאן שנה רבי דין זה ודלא כר' יהידה דאמר בתוספתא דבגמרא הכל לשליח אבל תוס' יישבו מתני' אפי' לר' יהודה כמו שאכתוב בסמוך בס"ד. עוד בלשון ר"ע ז"ל ולא שמעינן מהכא אלא בדבר שאין לו קצבה. אמר המלקט ותוס' ז"ל הוכיחו דבדבר שאין לו קצבה אפי' ר' יהודה מודה ואתיא מתני' כך"ע כאשר כתבתי כבר. וז"ל בקיצור נראה לר"ת דבמתני' מודו בין ר' יהודה בין ר' יוסי דבדבר שאין לו קצבה נמי לא אפליגו דר' יוסי סבר הכל לבעל המעות ור' יהודה סבר הכל לשליח אלא

בכה"ג שניתן לו מחמת תוספת דקאמר ליה קח זה עבור מקחך ועוד אני מוסיף לך זה משלי אבל אם מכר לו בזול מחמת טעות כעין משנתנו שוה מאתים במנה אפילו ר' יהודה מודה דהכל לבעל המעות דאי לא תימא הכי קשיא דלקמן תניא ר' יהודה אומר וכו' ע"ש:

שוה מנה ודינר במנה. שם בטור א"ה סי' ק"ג כתוב או שטעתה אפילו כל שהוא וכתוב שם בבית יוסף שכך כתב הרא"ש ז"ל דהא דקתני במתני' מכרה שוה מנה ודינר במנה לאו דוקא דינר דה"ה בפחות וי"מ דינר דוקא ולא נהירא כיון דאפילו בפחות מכדי אונאה בטל אין חילוק בין דינר לפחות עכ"ל ז"ל. ודברים אלו של הרא"ש ז"ל כתבם הוא ז"ל אחר שהביא מתני' דבסמוך דשום הדיינים:

האחרון בטל ושל כולן מכרן קיים. לשון הטור שם סי' ק"ג היתה כתובתה ד' מאות זוז ומכרה לזה במנה ולזה במנה ולזה במנה ולאחרון שוה מנה ודינר במנה הראשונים מכרן קיים והאחרון בטל בד"א שהן ד' שדות חלוקות אבל אם הכל שדה אחת ומכרה ממנו לארבעה לרב אלפס ז"ל שפסק במכור לי כור וזבין ליה ליתכא שהמכר בטל שחשוב כמעביר על דבריו אפילו הראשונים מכרן בטל אם עשה לכל אחד ואחד שטר בפני עצמו אא"כ מכרה לכולם בשטר אחד אז מכרן של הראשונים קיים אבל רבינו מאיר ז"ל פסק במכור לי כורא וזבין ליה ליחכא שהמכר קיים ולפי זה אפילו מכרה לד' בד' שטרות הראשונים מכרן קיים לבד מהאחרון וכך היא מסקנת אדוני אבי ז"ל ע"כ:

ושל כולן מכרן קיים. מפ' בגמרא דהא קמ"ל דלא תימא דוקא ברישא דכי מכרה מנה במאתים דאסתלק מהאי ביתא לגמרי אבל הכא נימא דאם טעתה במנה ראשון נמי יהא מכרה בטל אם מכרה שוה מנה ודינר במנה אטו מנה אחרון דלא ניתי למימר מכרה קיים קמ"ל דדוקא במנה אחרון מכרה בטל משום דטעתה בו שהרי הטעות על היתומים שהרי באחרון טעתה אבל במנה ראשון או השני או השלישי מכרה קיים שהרי הטעות עליה שהרי יש לה עוד לגבות ולמכור ואין אונאה לקרקעות וכל שכן שאין כאן שתות שיעור אונאה. וקשה קצת לענ"ד אמאי איצטריך תנא למינקט המשל בהיתה כתובתה ד' מאות זוז דבתרי או בתלתא על הרוב הוה סגי ושמא לרמוז לנו דבקטיני עסיקינן וכמו שכתבתי שהן ד' שדות חלוקות:

משנה ה

שום הדיינים וכו'. ביד פי"ג דהל' מכירה סי' י' י"א י"ב ובספי"ב דהלכות מלוה ולוה. ומלת שׂוֹם בשבלת דהיינו נקודה בימין גרסי' לה ובחולם. ותימא קצת בעיני אמאי לא קתני הדיינים שמכרו ופחתו שתות וכו' ונלע"ד שמתורץ עם מה שכתוב במגיד משנה

בשם הרמב"ן ז"ל שם פי"ג דהלכות מכירה שכתב שם וז"ל הרמב"ן ז"ל באותה משנה הא דתנן שום שפחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל ודאי בקרקעות היא ואם פחתו הדין נותן לחזור אבל אם הותירו ונתאנה לוקח למה חוזר לא יהא כח הדיוט חמור מכח ב"ד. ונ"ל דשום ששנינו כאן שהורידוהו לב"ח בשומא שב"ד תחלה יורדין לשום ומכריזין שמא ימצאו יותר משומן אם לא מצאו אלא כדי שומא מוכרין ואם לא מצאו אפילו כדי שומן אין מוכרין בפחות אלא אומרים לב"ח להפרע ממנה בשומן והייינו שטרי חליטתא וכיון שב"ח בשומתן הוא יורד אם פחתו לו הדין נותן להחזיר אבל לוקח מדעת עצמו הרי הוא כשאר הלוקחין בקרקע שאין להם אונאה כך נ"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל עכ"ל. גם הרשב"א ז"ל הביא לשון זה בחדושיו עכ"ל הרב המגיד ז"ל ולע"ד נראה שבזה הפירוש מדוקדק ומתורץ לשון שום הדיינים דנקט במתני. ואיתה למתני' פ' האיש מקדש (קידושין דף מ"ב) ותוס' פ' הזהב דף ז"ן. ובטור א"ה סי' ק"ד ובח"מ סי' ק"ט. וע"ש בספר מ"ע בסוף הסימן שנתן טעם לדעת הרא"ש ושאר גאונים דס"ל דהא דקתני פחתו או הותירו שתות מכרן בטל הוי כפשוטו דאיירי גם במכרו ללוקח ודלא כמ"ש בסמוך בשם מגיד משנה:

שפיחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל נראה מדברי תוס' ז"ל שאם לא טעו הדיינים אלא בפחות משתות אע"פ שהמקח קיים האונאה מיהא צריך להחזיר. וכתב הרמב"ם ז"ל שם פי"ג מהלכות מכירה שב"ד שמכרו ביוקר שתות לתועלת היתומים אם ירצו היתומים שלא לבטל המקח ויחזירו האונאה מחזירין שלא יהא כח הדיוט חמור מכח היתומים ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל איכא דקשה ליה דהא סתמא דמתני' אפילו בקרקעות משמע ואמאי מכרן בטל בשלמא פחות משתות איכא למימר שאע"פ שאין אונאה לקרקעות היינו במאי דעביד איהו אבל במאי דעבדי אחריני יש אונאה כדאמרינן בגמרא גבי שליח ובדין הוא דאפילו כל שהוא חוזר אלא דמשום כח ב"ד אמרו עד שתות הלכך פיחת שתות שפיר אבל הותיר שתות למה מכרן בטל שהרי הלוקח מדעת עצמו הוא לוקח. והראב"ד ז"ל בהשגות בפי"ג מהלכות מכירה כתב דהיינו טעמא לפי שכל מי שקונה מב"ד לא עלה בדעתו שיתאנה ויהיה שם שום טעות הלכך אפילו קרקעות קפיד איניש עכ"ל הר"ן ז"ל ועוד הביא שם התירוץ שהבאתי לעיל בראש המשנה בשם הרמב"ן ז"ל והביאו ג"כ בפ' האיש מקדש דף תרל"ח:

אבל אם עשו אגרת בקרת. הא דתנן בפ"ק דב"מ אגרות שום ואגרות מזון רגיל ר"ת לומר מדלא קאמר שטרי שום ושטרי מזון כדאמר שטרי חליצה ומיאונים ושטרי בירורין נראה לו דקרי אגרת מה שב"ד שבמקום זה שולחין אגרותיהן לב"ד אחר לשום ולמזון לפלוני

אבל הכא לא אפשר הכי ולעיל בגמרא בשלהי אע"פ כותבין אגרת מרד על ארוסה תוס' ז"ל. וכתב הרא"ש ז"ל דבגמרא אמר אמימר משמיה דרב יוסף ב"ד שמכרו שלא בהכרזה נעשה. כמי שטעו בדבר משנה וחוזרין נעשה ודאי טעו דתנן שום היתומים שלשים יום ושום ההקדש ס' יום ומכריזין בבקר ובערב אי מההיא ה"א שליח אבל ב"ד לא קמ"ל דאפילו ב"ד. איתיביה רב אשי לאמימר שום הדיינים שפיחת שתות או הותיר שתות מכרן בטל הא שוה בשוה מכרן קיים מאי לאו בדלא אכרוז לא בדאכרוז והא מדסיפא בדאכרוז הוי רישא בדלא אכרוז דקתני סיפא אם עשו אגרת בקרת אפילו מכרו שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה מכרן קיים לא רישא וסיפא בדאכרוז [הגהה כך הלשון ג"כ בהרי"ף ז"ל ונראה שנסחא מדוייקת היא ועיקר אבל בגמ' אני רואה אלא לעולם בדלא אכרוז ולא קשיא וכו' ותימא מרש"ל וגם מהרב בצלאל אשכנזי ז"ל שלא הגיהוה ולא דברו בה]. ולא קשיא כאן בדברים שמכריזין עליהן כאן בדברים שאין מכריזין עליהם רישא דקתני פיחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל ואע"ג דאכרוז בדברים שאין מכריזין עליהן כגון עבדים שטרות ומטלטלין שאין מכריזין עליהם מטעמא דמפרש בגמ' עבדים שמא יברחו מטלטלין ושטרות שמא יגנבו. א"נ בשעה שאין מכריזין עליהם כגון לכרגא ולמזוני ולקבורה דמזבנינן בלא הכרזה. א"נ במקום שאין מכריזין כגון נהרדעי שלעולם לא עשו אגרת בקרת משום דהוו מבזו להו בני אכלי נכסי אכרזתא הנמכרות בזול דכיון דלא בעו הכרזה בין אכרוז בין לא אכרוז חד דינא הוא אם פיחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל שוה בשוה מכרן קיים סיפא דקתני אם עשו אגרת בקרת אפילו מכרו שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה מכרן קיים בדברים שמכריזין ובשעה שמכריזין ובמקום שמכריזין דכיון דאכרוז עלייהו כד חזי בין פיחתו בין הוסיפו מכרן קיים והלשון דחוק דקתני אבל אם עשו אגרת בקרת דמכלל דרישא מיירי בדלא אכרוז וי"ל דאי הוה תני אבל אם הכריזו הוה משמע דברישא לא אכרוז אבל להכי תני אגרת בקרת משום דאורחא דמילתא הוא כשמכריזין מדרך החיוב כותבין שטר הכרזה אבל כשמכריזין שלא מדרך החיוב אלא שהיה נראה לב"ד צורך שעה אין כותבין שטר הכרזה לפי שמי שיראה שטר הכרזה יחשוב אותם לב"ד טועין שהכריזו בדברים שאין להכריז נמצא שזה הלשון דאגרת בקרת מדלא קתני אבל אם הכריזו מודה דרישא נמי איירי בדאכרוז אלא שלא כתבו שטר הכרזה. מיהו אין הטעם הגון לחלק בין אם היתה הכרזה מדרך החיוב ובין לא היתה מדרך החיוב דטעמא דהכרזה היא כיון שדקדקו ב"ד כ"כ במתון ובפרסום בשומא זו אין לתלות בה שום טעות הלכך אפילו עשו הכרזה בדברים שאין מכריזין האי טעמא מיהא איתא ביה אם הוסיפו לעשות וכי בשביל זה גרע טפי

על כן נראה לפרש רישא וסיפא בדאכרוז כלומר רישא וסיפא מודו דבעינן הכרזה ואם לא הכריזו אפילו שוה בשוה מכרן בטל והא דדייקינן מרישא הא שוה בשוה מכרן קיים בדברים שאין מכריזין עליהם ולא הכריזו עכ"ל הרא"ש ז"ל. ונראה שהפירוש הראשון הוא ג"כ פי' הרב אלפסי ז"ל וכתב הר"ן ז"ל שכן דעת הרמב"ם ז"ל בפי"ח מהלכות מלוה ולוה ולפי זה הא דנקט רישא וסיפא בדאכרוז ולא אמר רישא בדלא אכרוז וסיפא בדאכרוז משום דאגב אורחיה אתא לאשמועינן דבדברים שאין מכריזין עליהם אפילו הכריזו לא יפה כחן אבל רבינו האיי ז"ל פי' בספר המקח דרישא בדברים שמכריזין עליהם והכריזו ובהנך הוא דאמרינן דבשתות מכרן בטל וסיפא בדברים שאין מכריזין עליהם והכריזו דכיון שדקדקו כ"כ שהכריזו בדברים שאין צריך להכריז עליהם אמרו דאפילו עד פלגא מכרן קיים. וכתב הרמב"ן ז"ל דדוקא שוה מנה במאתים או מאתים במנה אבל יותר על כן או פחות מכן מכרן בטל מדגרסינן בפ' מי שמת גבי מתני' דתנן אכל שם סעודת חתן אפילו בדינר וכו' אמר רבא דוקא דינר אבל פחות מדינר לא ואקשינן פשיטא דינר תנן אלמא כל כי האי לישנא דוקא הוי ואע"ג דקתני אפילו עכ"ל ז"ל:

משנה ו

הממאנת והשניה וכו'. נלע"ד דמשום דבכוליה פירקא קתני דין דמזונות אלמנה כלומר שיש לה מזונות אפילו לאחר מיתת בעלה קתני הכא דיש לך נשים שאין להם מזונות בין מחיים בין לאחר מיתה כגון שניות לעריות כמו שנכתוב בסמוך בס"ד ואגב דתנא שאין להם מזונות תנא נמי שאין להן לא כתובה וכו' ואגב שנייה תנא נמי ממאנת ואיילונית ששוין לרוב דיניה דשניה ואגבייהו תנא נמי אלמנה וכו' שיש להם מזונות לאחר מיתה ולא מחיים כמו שיתבאר בס"ד. ובגמרא רב תנא במתני' קטנה שהיא יוצאה בגט אין לה כתובה וכ"ש ממאנת אבל שמואל תני במתני' ממאנת אין לה כתובה אבל קטנה יוצאה בגט יש לה כתובה. ואיתה בתוס' רפ"ק דיבמות ודפ' המדיר (כתובות דף ע"ב) וכתבו שם תוס' ז"ל וגם בפ' השולח דמ"ו דאי אית לן למידק אין להן כתובה כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא איכא למימר דמשום שנייה נקט אין לה כתובה לדקדק הא גיטא בעיא דהא ע"כ ממאנת לא בעיא גט ועוד י"ל דהא דדייק בגמרא אמתני' דכנסה סתם תצא שלא בכתובה דהא גיטא בעיא היינו משום דקתני רישא אינה מקודשת וסיפא נקט תצא שלא בכתובה ועוד דאמתני' דכנסה סתם תצא שלא בכתובה שייך לדקדק דגיטא בעיא מדלא נקט אינה צריכה גט דהוה שמעינן דכל שכן דאין לה כתובה אבל התם קתני אין לה לא כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ואי הוה תני אינה צריכא גט

לא הוה שמעינן מינה דאין לה לא פירות ולא בלאות להכי ליכא למידק התם הא גיטא בעיא עכ"ל ז"ל. ואיתה נמי בגמרא פ' איזהו נשך (בבא מציעא דף ס"ז.) וכתב רב אלפס ז"ל בס"פ הבא על יבמתו דמאנת וחברותיה שאין להן כתובה מנה מאתים ויש להם תוספת משום דמכדי מידע ידע דקטנה היא דילמא מיחרטא ונפקא אמאי כתב לה אלא רצה לזלזל בנכסיו וכן בחברותיה שעומדות לצאת ה"ה והוא הראיה וכשם שמצינו שיש תוספת בלא כתובה כך יש כתובה בלא תוספת כגון אשה דמחייבינן לבעלה לגרשה כהנהו דגבי שהה עשר שנים ולא ילדה הוי דוקא מנה מאתים אבל תוספת לא ואע"ג דתנאי כתובה ככתובה דמי הכא אומדן דעתא הוא דכי אקני לה אדעתא למיקם קמיה אבל אדעתא למישקל ולמיפק לא אקני ע"כ. ובגמרא תניא נשים שאמרו חכמים כגון הממאנת וחברותיה פי' הרי"ף ז"ל חברותיה שניה ואיילונית וכן הוא בירושלמי אין להן מנה מאתים אבל תוספת יש להן ונשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה כגון עוברת על דת וחברותיה שהן נמצאו עליה נדרים או מומין והמקללת יולדיו בפניו אין להם תוספת וכ"ש מנה מאתים ופי' רש"י והרא"ש והר"ן ז"ל אבל תוספת יש להן דמתנה בעלמא יהב לה משום חבת ביאה ע"כ. עוד פירשו הרא"ש והר"ן ז"ל נשים שאמרו חכמים אין להן כתובה וכו' אין הדבר תלוי בלשון לומר שכל מקום ששנו לשון זה יהא להן תוספת אלא ה"ק נשים שמתחלת נשואיהן לא היו ראויות לכתובה אם מפני איסורן או מפני טעות נשואיהן כאותן השנויות במשנה אין להן כתובה אבל תוספת יש להן ונשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה כלומר שמפני קלקול מעשיהן שאחר הנשואין הפסידו כתובתן כגון עוברת על דת שבפ' המדיר וחברותיה אין להן לא כתובה ולא תוספת הלכך הנך דתנן התם בפ' הזורק תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה אע"ג דתנן התם לשון אין לה כתובה ה"ה דאין להן תוספת שהרי כל אותן הנשים משום צד זנות הן מפסידות כתובתן ונאסרות על בעליהן ומשמע דהוא הדין לנדוניא שאינה בעין שמפסידתן דדוקא בבלאותיה הקיימין אמרינן בגמרא בסמוך שאפילו זנתה לא הפסידתן אבל נכסי צאן ברזל שאינם קיימין אף העוברת על דת מפסידתן וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפכ"ד מהלכות אישות עכ"ל ז"ל. ותמצא דברי הרמב"ם ז"ל ברפכ"ד דהלכות אישות וסי' ב' ד' ה'. ובהרי"ף ז"ל גרסי' היתומה והשניה וכו' וכן הוא בירושלמי במשנה וגם בפסקא בשקלא וטריא דהתם והביאו הוא ז"ל לירוש' הזה דגרסי' התם ויתומה אין לה כתובה תפתר ביתומה שמיאנה כשם שקנסו בה שאין לה כתובה כך קנסו בו שאם קדשה בליטרא זהב מאבד הכל ע"כ:

ולא פירות. דין פירות והוא פרקונה שתקנוה חכמים תחת פירות נכסי מלוג שהוא אוכל אין לה ואם נשבית אינו חייב לפדותה דתנאי כתובה ככתובה וכיון דאין לה כתובה אין לה תנאי כתובה רש"י ז"ל. והרא"ש ז"ל כתב וגם אין משלם פירות שאכל אע"פ שלא נתחייב בפירקונה ע"כ. ורבינו עובדיה ז"ל תפס לשון הרמב"ם ז"ל והוא פי' הירושלמי. ותוס' ז"ל כתבו בדבור המתחיל אילימא והא דתנן דממאנת אין לה פירות לא פירות שאכל קאמר דאפילו קרן גופה אם אכלו אין לה אלא איצטריך לאשמועינן דאין לה פירות שליקט אפילו הן מונחין בעץ בביתו ואין לפ' פירות דממאנת תקנת פירות כגון פירקונה דהיכי דמי אם מיאנה ואח"כ נשבית פשיטא ונשבית נמי ומיאנה בעודה שבויה פשיטא דבאלמנה נמי כה"ג אם נשבית בחיי בעלה ומת אמרינן בפ' נערה שאין יורשין חייבין לפדותה מיהו איכא לפרשי כגון שנשבית ולוותה ופדתה את עצמה דבכה"ג מיירי בבא דאין לה מזונות דמפ' לקמן בפ' שני דייני גזרות כיצד אמרו ממאנת אין לה מזונות אי אתה יכול לומר ביושבת תחת בעלה שהרי בעלה חייב במזונותיה אלא כגון שהלך בעלה למדינת הים ולוותה ואכלה ועמדה ומיאנה ע"כ וכן כתבו ג"כ שם בפ' איזהו נשך וכן כתב ג"כ הרא"ש ז"ל:

ולא מזונות. הכריחו תוס' והרא"ש ז"ל דשניה אין לה מזונות בין מחיים בין לאחר מיתה ע"ש. ועיין במ"ש בפ"ט דיבמות סי' ג'. ולא מזונות משום דתנאי כתובה נינהו ולקמן בפ' בתרא אמרינן בגמרא כיצד אמרו ממאנת אין לה מזונות אי אתה יכול לומר ביושבת תחתיו שהרי בעלה חייב במזונותיה כלומר ואחר שמיאנה נמי פשיטא שאין לה עליו כלום אלא שאם הלך בעלה למדינת הים ולוותה ואכלה ועמדה ומיאנה אינו משלם ואילונית נמי אפשר דלותה ואכלה קאמר דאי לאחר שנמצאת אילונית פשיטא דלית לה ואי ביושבת תחתיו לאחר שהכיר בה אמאי לית לה והרי היא כנשאה מתחלה לשם אילונית שיש לה מזונות מיהו לשניה אין לה מזונות בשום ענין דבעמוד והוצא קאי. והרמב"ם ז"ל בפי' המשנה השווה אילונית לשניה שאפילו יושבת תחתיו אין לה מזונות עכ"ל הר"ן ז"ל:

ולא בלאות. שחקו בגדים שהביאה לו בשומא ולבשן הוא אינו מחזירן לה ביציאתה רש"י ז"ל. ותוס' ז"ל הכריחו מן הגמ' דהיינו בע"כ מה שבלה לגמרי ולא השחקים שנותרו ועוד הביאו ראיה מדלא קתני ולא בלאותיה הקיימין כדאמרינן בכמה דוכתי לעיל גבי מורדת בפ' אע"פ עכ"ל ולא בלאות עי' הר"ן ז"ל לפי דעת ההלכות לצדדין קתני בממאנת אין לה כלל ובאילונית אין לה בלאות מנכסי צ"ב ויש לה בלאות של מלוג ושניה יש לה בלאות של מלוג ויש לה בלאות של נכסי צ"ב וקשה בעיני לדחוקי ולא בלאות דמתני'

כולי האי לכן נראה לפ' לשון הגמ' שממנו הוציא הרי"ף ז"ל דין האילונית כך וכו' עד נקטינן מילתא כפשטה דממאנת ואילונית אין להם בלאות כלל ושניה אע"פ שיש לה בלאות של צאן ברזל אין לה בלאות של נ"מ ונמצאו כולן שוין בבלאות של נכסי מלוג אבל שנפרש ולא בבלאות דאילונית ודשניה בהפך גמור לא מחוור:

ואם מתחלה נשאה לשם אילונית יש לה כתובה. וה"ה למזונו' ופירות ובלאות שיש לה דין אשה גמורה ומיהו דוקא באילוני הוא דאמרי' דהכיר בה יש לה כתובה אבל בשניה אפילו הכיר בה לית לה דקנסו רבנן וכבר הכריח כן הרי"ף ז"ל מההיא ברייתא דפ' יש מותרות וגם ממתני' מדקא מפליג תנא באילונית ואם מתחלה נשאה לשם אילונית ולא מפליג בשניה מכלל דשניה ל"ש הכיר ל"ש לא הכיר אין לה כתובה עכ"ל הר"ן ז"ל בקיצור:

אלמנה לכ"ג וכו' יש לה כתובה. מפני שהיא פסולה וולדה פסול ע"י נשואין לפיכך אינה מרגילתו אלא הוא מרגילה ומשדלה לינשא לו לפיכך קנסו אותו ליתן כתובה רש"י והר"ן ז"ל ועיין בהרמב"ם ז"ל. והטעם פי' ר"ע ז"ל בפ"ט דבימות ועיין במה שכתבתי שם. ובטור א"ה סי' ק"ט וסי' קנ"ה. וכתב הר"ן ז"ל ומפורש בפ' יש מותרות דאלמנה דאמרינן דאית לה כתובה יש לה נמי פירות ומזונות ופירות היינו דין פירות שאם נשבית או יפדנה או ישלם פירות שאכל ואע"ג דאמר רבא בפ' נערה שנתפתתה האלמנה לכ"ג אינו חייב לפדותה היינו לומר שאינו חייב להוסיף משלו אם פדיונה יותר על פירות שאכל אבל פירות מיהדר אי לא פריק לה ומסקינן בגמרא דכי תנן בהני דיש להן כתובה דוקא בשהכיר בהן אבל לא הכיר בהן הרי הן כהנך דלעיל ולית להו ומיהו לא דמו לגמרו דאילונית בשלא הכיר בה לא בעיא גט כלל כדמוכח ברפ"ק דיבמות דתנן וכולן אם מתו או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו אילוניות צרותיהן מותרות ואילו אלמנה לכ"ג אפילו לא הכיר בה צריכה גט ע"כ. וז"ל הגמרא אמר רב הונא אילונית אשה ואינה אשה אלמנה לכ"ג אשה גמורה אילונית אשה ואינה אשה שאם הכיר בה יש לה כתובה ואם לא הכיר בה אין לה כתובה אבל אלמנה לכ"ג אשה גמורה שאע"פ שלא הכיר בה יש לה כתובה ורב יהודה אמר אחת זו ואחת זו אשה ואינה אשה שאם הכיר בהן יש להן כתובה ואם לאו אין להם כתובה ותניא כותיה ואמרינן בגמרא דרב הונא מתני' אטעיתיה דהוא סבר מדקא מפליג תנא באילונית וקאמר אם מתחלה נשאה לשם אילונית יש לה כתובה ולא קא מפליג הכי באלמנה מכלל דאפילו בסתמא נמי יש לה כתובה ולא היא כי קתני לאלמנה אפלוגתא דאיילונית קאי פי' שלאחר שחלק ופירש באילונית דאם הכיר בה יש לה כתובה ושנאה לאלמנה אצלה וקאמר דאף אלמנה שהכיר בה יש לה כתובה

הלכך אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר אם הכיר בה יש לה כתובה בין מנה בין מאתים בין תוספת ויש להן פירות ומזונות ובלאות דכיון דאית להו כתובה אית להו תנאי כתובה ומזונות דאית להו ה"מ לאחר מיתה כגון שלא הספיק להוציאה עד שמת אבל בחיי הבעל כיון דבעמוד והוצא קאי לית לה מזונות דאי אמרת אית לה אתי לאיעכובי אגבייהו:

פרק יב

משנה א

הנושא את האשה וכו' ביד פכ"ג דהל' אישות סי' י"ז ובטור א"ה סי' קי"ד: וק"ק לע"ד אמאי לא תנא הנושא אשה ואפשר לומר דמשום דהכא ודאי באלמנה קאי שהרי יש לה בית מש"ה קתני האשה פי' שכבר היתה אשה עוד אפשר לומר דמאחר שהכניס עצמו בדוחק זה לזון את בתה ודאי שאינו אלא מפני שהיא אשה חשובה וחביבה בעיניו ביותר והיינו האשה כלומר הידועה. ובסמוך בס"ד אכתוב טעם אחר. וכבר כתבתי לעיל ר"פ מי שהיה נשוי סמיכות הני תלת פירקי הכא ודהאי פירקא אתא לפרושי לן דין תנאי בנן נוקבן דאינם נזונות אלא מבני חורין ודין תנאי אלמנה בבית בעלה דכל ימי מיגד אלמנותיך בביתי אלא שהתחיל בתנאי שהתנה עם אשתו לזון את בתה ואפשר דמשום דקתני בסוף פירקי' דלעיל ואם מתחלה נשאה לשם אילונית יש לה כתובה כלומר שרצה לחייב עצמו להתפייס באשה שאינה ראויה לבנים מטעם מה או מפני שכבר קיים מצות פריה ורביה או מפני עשרה או מפני יפיה ומש"ה יש לה כתובה תנא נמי בסמוך לה הנושא את האשה ופסקה וכו' דהכא נמי רצה להתפייס בהיזק ממונו להתחייב לזון את בת אשתו מפני חבת נשואיו עם אמה כך נלע"ד:

ופסקה עמו בגמ' מוקי לה בשטרי פסיקאתא וכשהתנו כן בשעת הקדושין וכדרב גידל ואשמעי' דבאמירה בעלמא קנה כשהן מן הנשואין הראשונים כמו שנכתוב בס"ד בסמוך סוף סי' ב'. ואע"ג דלא אתמרא האי אוקמתא בגמ' רק אליבא דריש לקיש כבר תירץ מהרי"ק ז"ל שם פכ"ג דהלכות אישות דעל כרחין גם לדעת ר' יוחנן צריכין אנו להעמידה כן ע"ש. בפי' ר"ע ז"ל או שאמר לעדים אתם [עי' בתויו"ט] ומיהו אם לא קנו מידו אלא שאמר אתם עדי לא שייך למימר עלה גובה מנכסים משועבדים דתנן בסמוך משום דמלוה על פה בעדים לבד לא גביא ממשעבדי. ועיין במ"ש בשם התוס' במתני' דבסמוך. וכתב הרשב"א ז"ל דאע"פ שהתנה סתם ולא פירש מתי מסתברא דחייב לזונה חמש שנים ראשונות דחזקה דעתם על הראשונות וכן מצאתי מפורש בירושלמי תנא זנה חמש

שנים הראשונים בין ביקור בין בזול היו ביקור והוזלו אם הוא שעיכב מליתן לה בחמש שנים הראשונים נותן ביקור ואם היא גרמה נותן בזול היו בזול והוקרו בין שהוא גרם בין שהיא גרמה נותן בזול הדא היא הבת לא עולה ולא יורדת הר"ן ז"ל:

כדי שיזון במשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל הוגה שיהא זן וכך הוא בהרי"ף ז"ל אלא דאפשר דשמא היא ז"ל שינה הלשון לפירוש המלה. ומ"מ קשה לע"ד דה"ל למיתני ופסקה עמו לזון את בתה וי"ס דגרסי הכי וי"ס דגרסי ופסקה עמו שיזון ולא גרסינן מלת כדי ואי גרסי' מלת כדי נלע"ד שרמז לנו התנא שחייב לזון הבת ממיטב מאכליו ומשקיו ולא שיאכל הוא ובניו בשר ויין והיא עדשים ומים וכמו שאכתוב בסמוך בשם הפוסקים ז"ל והיינו כדי כלומר די מחסורה וכל ספוקה כאחד מבניו ואע"פ שלא פירשה אמה בשעת התנאי סתמו כפירושו כיון שנתחייב לזונה. ונקט לשון ופסקה ולא קתני והתנתה עמו אפשר שהוא לרמוז דהכא ברישא מיירי בשטרי פסיקתא בלא קנין והתנאי היה בשעת הקדושין כדכתיבנא:

חמש שנים דברו בהווה [עי' תויו"ט] וודאי דלאו דוקא קאמר שהבת קטנה כ"כ בשעת פסיקה אלא אפילו שכבר היא בת עשר או יותר אם נתחייב לזונה נתחייב דסתמא קתני מתני':

לא יאמר הראשון לכשתבוא אצלי אזוננה כלומר אם הייתי מקיים את אמה הייתי זנה אלא מוליך מזונותיה מזונות שלימין ולא לפי ברכת הבית דדוקא באלמנה הוא דאמרינן הכי לקמן לפי שכך כתב לה את תהא יתבא בביתי וכו' אבל הכא לא וה"ה לפוסק לחברו שיזון אותו שחייב לזונו במקום שהוא ולא לפי ברכת הבית אלא משלם וכן כתב הרשב"א ז"ל וכן בפסקי הרא"ש ז"ל:

אלא מוליך מזונותיה למקום שאמה ביד פכ"א דהל' אישות סי' י"ח. ועיין במ"ש בסמוך סוף סי' ג'. ובגמרא אמר רב חסדא זאת אומרת בת אצל אמה ולא אצל אחיה ממאי דבגדולה עסיקינן דילמא בקטנה עסיקינן ומש"ה לא קתני בת אצל אחין משום חששא דשמא יהרגוה בשביל ליירש עשיר נכסים שלה וכמעשה שהיה אבל גדולה דלא חיישינן לרציחה אימא לך דתשב אצל האחין א"כ ליתני למקום שהיא דמשמע לגדולה במקום שהיא ולקטנה במקום שהיא מאי למקום שאמה ש"מ בת אצל האם ל"ש גדולה ול"ש קטנה:

וכן לא יאמרו שניהם הרי אני זנין אותה באחת שהרי לא נתחייבנו אלא לזונה אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזוות ומהא שמעינן שמי שמתחייב לזון את חברו הרשות בידו לומר תן לי דמי מזונות והכי איתא בירושלמי המקבל לזון כלתו היא אומרת מעות

והוא אומר פירות הדין עמה הר"ן ז"ל. ועיין בפי"א מהלכות מכירה ובטור סוף סי' ר"ז דחשן המשפט. וכתב הרא"ש ז"ל שאם מתה או גרשה בעלה השני שניהם חייבין לזונה ואם כל אחד מהם אומר אני זנה עמי ואיני רוצה ליתן דמים כתב רבינו מאיר הלוי ז"ל שהדבר תלוי אצל מי היא רוצה להיות והכי מסתברא ע"כ. ועוד כתב הרא"ש ז"ל י"א דהא דאמרינן הבת אצל האם היינו באלמנה דוקא דלא שבקינן לבת בהדי קרובי אביה אלא אצל אמה אבל בגרושה שבקינן לה אצל אביה וה"ר מאיר הלוי ז"ל כתב שראה בתשובת הגאונים דה"ה בגרושה והביא ראיה ממתני' דהנושא את האשה סתמא קתני ומשמע בין גרושה בין אלמנה ועלה קתני למקום שהיא אמה לאשמועינן דהבת אצל האם אפילו בבת גרושה נמי עכ"ל ז"ל ואפשר דמש"ה קתני הנושא את האשה ולא קתני אשה לאתויי אפילו גרושה וכדעת הגאונים ז"ל:

משנה ב

נשאת הבעל חייב ביד שם סי' י"ח. ובטור א"ה סי' קי"ד:

והן נותנין לה דמי מזונות כתב הרא"ש ז"ל ומסתבר דנותנין לה דמי כל מזונותיה ולא לפי ברכת הבית דאפילו אלמנה שעיקר תקנת מזונותיה הן בבית בעלה כדתנן את תהא יתבא בביתי תנן לקמן בפירקין שאם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והם ילדים זנין אותה והיא בבית אביה כ"ש היא שעיקר תנאה אינו אלא בבית אביה עכ"ל ז"ל בקיצור:

מתו בנותיהן וכו' בפ' הניזקין (גיטין דף נ"א) ובטור א"ה סי' קי"ב:

והיא נזונת מנכסים משועבדים אע"ג דלעיל בגמרא תניא חמשה גובין מן המשוחררין המקבל עליו לזון את בת אשתו למ"ד בהנזקין קצובין לחוד טרפא לא קשיא. מידי דהכא משום קצבה ולמ"ד כתובין בעינן מוקי לה בשקנו מידו תוס' ז"ל. ושם בהניזקין ריש דף נ"א כתבו בשם ר"ת דדוקא במלוה על פה לא גבי ממשעבדי משום דמאן דיזיף בצנעא יזיף אבל בשאר מילי דקצבה כגון פסק לזון את בתה הוי כמכר דאמרינן המוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים דמאן דמזבן בפרהסיא מזבן ע"כ וקשה לע"ד על דבריהם ז"ל ממה שאכתוב בסמוך מסוגיית הגמרא דהכא ודהתם ושמא לא פירשו כן הם ז"ל אלא לפי דעת הבעיין דהתם אבל לא לפי המסקנא דוק. אבל בנותיו אפילו קנו מידו אין נזונות מן המשועבדים כיון דבתנאי ב"ד אכלן אימור ודאי צררי אתפסה ואפילו היא קטנה כיון דמקרב דעתיה לגביה ברתיה מהר"ן ז"ל בקצור מופלג וכן היא מסקנת הגמ'. ומוקמינן לה בגמרא להאי סיפא דקתני דנזונת מנכסים משועבדים דוקא כשקנו מידו אבל אם לא קנו מידו וכדאוקימנא לרישא דמתני' בגמ' בשטרי פסיקתא וכמו שכתבנו אפילו כתב לה אינה גובה מן המשועבדין וכתב מגיד משנה שם ספכ"ג דהלכות אישות

ומסתברא לי דדוקא מן המשועבדין אינה גובה אבל מן היורשין גובה אפילו לא כתב לה שהרי מלוה על פה נגבית היא מן היורשין כל שהיא תוך זמן הנזכר פי"א דהלכות מלוה ולוה וזו כל שמת תוך החמש שנים חזקה לא פרעה מן השנים הבאות ומשנתינו שאמרה מתו ה"ה דאפי' בחייהן היה יכול להשמיענו שהיא נזונת מן המשועבדין וכשקנו מידו כל שאין שם בני חורין אלא משום בנותיהן שאינם נזונות אלא לאחר מיתה נקט לה ולאשמועינן דאפילו קנו מידו בנותיו אינם נזינות אלא מנכסים בני חורין וכמו שכתבתי פי"ח כך נ"ל עכ"ל ז"ל:

מפני שהיא כבעלת חוב מיהו לאו ב"ח ממש קאמר שאם מתה אין לה מזונות כלומר שאינו משלם ליורשיה ולא דמיא לנשאת דנשאת בת מזונות היא ואילו רצתה מוחלת לזה ומקבלת מזה וזו אינה כן והכי איתא בירושלמי חלתה כמי שנשאת מתה כבר מתה. ועיין מה שלמד הריטב"א ז"ל בשם רבו הרשב"א ז"ל מן הירושלמי הזה בבית יום סי' קס"ג דחשן המשפט:

כל זמן שאת עמי כתב הרשב"א ז"ל דמסתברא שאם גרשה והחזירה כבר נתבטל תנאו ואע"פ שהחזירה אין לה עליו מזונות שאין בלשון הזה אלא כל זמן שאת עמי מנשואים אלו כדתניא בן לוי שמכר שדה לישראל וכו' ומפורש מצאתי כן בירושלנזי דגרסינן התם וכו' הר"ן ז"ל. ועיין בהרא"ש ז"ל. והעלה הרא"ש ז"ל דאדם המתחייב בפרנסת אדם כי הא דתנינן במתני' חייב לזונה שהוא מחויב לפרנסו כשאר אנשי ביתו ע"ש:

משנה ג

אלמנה שאמרה וכו' ביד פי"ח דהל' אישות סי' ב' ג' ד' ובתשובות הרשב"א ז"ל [סימן] תתקכ"ג. ובטור א"ה סי' צ"ד:

אלא זנין אותה בבית בעלה מלות בבית בעלה אינם לא בבבלי ולא בירושלמי וכן בכמה דוכתי ליתנהו וגם החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל עבר עליהם קולמסו:

ונותנין לה מדור לפי כבודה כתב הר"ן ז"ל בס"פ נערה שנתפתתה בשם הרשב"א ז"ל דנראה ממתני' שאינה משתמשת בכל הבתים עם היורשים ביחד אלא מייחדין לה מדור אחד לפי כבודה בבית בעלה דאם לא כן מאי קאמר נותנין לה מדור לפי כבודה הא במדור כולו היא משמשת והא דתניא בברייתא בגמרא משתמשת במדור כדרך שמשתמשת בחיי בעלה לאפוקי שאין יכולין לדחותה מן המדור ולהשכיר לה אחר ע"כ. ועיין מ"ש שם ס"פ נערה שנתפתתה:

אם את אצלנו יש לך מזונות דברכת הבית ברובא בני אדם שעוזרין זה את זה ומשתכרין ומזל דרבים עדיף והרי למדנו ממשנתנו זאת דיש ללמוד מלשון חכמים ברכה אבל

ראיתי בספר חכמת שלמה שכתוב שם דמדאמרו ברכת הבית ברובא ולא אמרו הוצאת בית עדיף ברובא או מיעוטא דהוצאה ברובא אלא שכוונו לדבר בלשון ברכה ע"כ. והדבר תמוה בעיני מאד שהרי מאן הוא דקאמר ברכת הבית ברובא רב הונא הוא דקאמר לה ואיך יתכן שהוא חזר ואמר על עצמו לשון חכמים ברכה הא דאמרן אלא ודאי אמתני' קאי וכדפרישנא דומיא דהנהו תרי אחריני דמייתי בגמרא ללשון חכמים ממתני' דבפ"ה דב"ב כדכתיבנא התם סי' ח' וללשון חכמים מרפא ממתני' דבפ' שני דפסחים כדכתיבנא התם סי' ז' וכמו שדקדק הוא עצמו ז"ל על אותם משניות וכמו שהעתקתי כל דבר במקומו משמו ז"ל בס"ד כן נוכל לדקדק לע"ד דדייק לה נמי תלמודא או רב הונא גופיה להא דלשון חכמים ברכה ממתני' דקתני אם את אצלנו יש לך מזונות ואם אין את אצלנו אין ליך מזונות דהוה סגי דליתני יכולין היורשין לומר אם אין את אצלנו אין ליך מזונות אלא להכי תנא ברישא אם את אצלנו יש לך מזונות כלומר שיש לנו ברכה בגללך ולהתחיל בלשון טוב ולאשמועי' על פי דרכו דברכת הבית ברובא אע"ג דלא איצטריך דהא מדיוקא הוה משתמע וכדכתיבנא כך נלע"ד. ופירש הר"ן ז"ל בבבא בתרא פ' מי שמת ברכת הבית ברובא שהיו צריכין חמשה דינרין אם היו אוכלין כל אחד בפני עצמו וכשאוכלין יחד די להם בארבע הלכך לא יתנו לה אל כפי ברכת הבית ויאמרו לה אם את אצלנו יש ליך מזונות אבל בפני עצמך תפזרי יותר ואית דמפרשי דהיינו דוקא בלפתן ועצים ושמן לנר דהויא ודאי טענה ברורה אבל בלחם ויין לא שייך למימר כן ע"כ והיא דעת ר"ח ז"ל וז"ל דוקא כגון הא דאמרינן נר לאחד נר למאה וכל כה"ג אין נותנין אבל כגון פת וכיוצא בה נותנין אפילו בבית אביה ע"כ וכל שכן מנעלין ומלבושין וכיוצא בהן: ובגמרא פריך וליתבו לה לפי מה שנתמעטה ברכת הבית ביציאתה ומשני אין הכי נמי ופי' ר"ת דהא דתנן נמי לעיל מוליך מזונותיה למקום שהיא אמה דהיינו נמי דוקא לפי ברכת הבית דמ"ש ולא נהירא לרבינו ברוך דהכא שאני שכותב לה את תהא יתבא ומשמע שאינו מקבל עליו אלא כשהיא בביתו ולא בבית אחר ע"כ:

ואם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והם ילדים משום שם רע הכי איתא בירושלמי. וכתב הרמ"ה ז"ל שאין טענה זו אלא כשאינם בניה כגון באשת אב או שלא הניח בנים אלא אחיו יורשין אותו אבל אם היא אמם אינה יכולה לטעון כך דגבי אמם ליכא למיחש להכי ע"כ:

משנה ד

כל זמן שהיא וכו' ביד פי"ו דהל' אישות סי' י"ב כ"ג: ואיתא בירושלמי פ' הניזקין וכתוב בתוספת י"ט כל זמן שהיא בבית אביה פי' הר"ב והיורשים נתנו לה מזונותיה וכו' כ"כ

רש"י ז"ל [עי' בתוי"ט] ובהגהת אשרי כתוב פירש רבינו אב"ן ז"ל לאו דוקא בבית אביה דלאו בביתא תליא מילתא אלא כל זמן שאין לה מזונות גובה עד כ"ה שנה ואפילו נשאת נשבעת ונוטלת מדלא מחלק הכא בין נשאת ללא נשאת עוד ראיה מפ' השולח אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה נמנעו מלהשביעה וכו' אמר רב הונא לא שנו אלא שלא נשאת אבל נשאת אין מדירין ורב נחמן אמר אפילו נשאת וכו' למדנו מכאן שהאשה גובה כתובתה לאחר שנשאת אע"פ שלא נשבעה קודם נשואין וכן פירש ר"ת ז"ל עכ"ל ז"ל:

שיש בכ"ה שנה וכו' בין עניה בין עשירה הכל שוה לר' מאיר דלפום גמלא שיחנא פי' שכל אשה לפי עשרה טובתה ובעי בגמרא לר' מאיר דטעמא משום טובה אם שהתה חציין או שלישן או רביען של הכ"ה שנה מהו שתפסיד לפי חשבון לכל שנה אחד מכ"ה בכתובה וקאי בתיקו. ובתוספתא דפרק בתרא דכתובות פליג ר' ישמעאל וס"ל דשלשים שנה הוא שיש בהן שתעשה טובה כנגד כתובתה:

יורשיה מזכירין כתובתה עד עשרים וחמש שנה פי' מיום מיתתה ופי' הר"ן ז"ל כלומר דבהזכרה בלחוד סגי שיאמרו ליורשין שאין שתיקתם מחמת מחילה ואינם צריכין לתובעם בדין והיינו דגרסי' בירושלמי א"ר יוסי ב"ר בון לא סוף דבר עד שתתבע אלא אפילו הזכירה דתנינן תמן יורשיה מזכירין כתובתה עכ"ל ז"ל ובזה מדוקדק הא דלא תנא זוכרין דהוה משמע אפילו בינם לבין עצמן [עי' בתוי"ט ד"ה מזכירין.] ועוד כתב ז"ל דאמרינן בגמרא דאפילו שאין שטר כתובתה יוצא בב"ד מתחת ידה גובה עד כ"ה שנה אבל אם שטר כתובתה יוצא מתחת ידה גובה לעולם לכ"ע שאילו מחלתה היתה מוסרת להם שטר הכתובה ועוד אמרינן בגמרא דדוקא בכתובה הוא דאמרינן שנמחלה לאחר כ"ה אבל ב"ח גובה לעולם ואמרינן נמי בגמרא דגרושה הרי היא כב"ח כלומר דגובה לעולם דמסתמא לא מחלה ואמרינן נמי בגמרא דאלמנה שתבעה כתובתה הרי היא כתחלתה ומונה כ"ה שנה משעת תביעתה ע"כ. והנדוניא לעולם אינה מוחלת אפילו שהתה כמה שנים. ואיתא למתני' בס"פ כל הנשבעין והתם אוקמוה כשנשבעה ומתה דהא אין אדם מוריש שבועה לבניו וכן פירשו כבר ר"ע ז"ל. ובטור א"ה סי' צ"ו וסי' ק"א ומפורש שם דאין הוכחת השתיקה מחילה אלא לעיקר כתובה ותוספת אבל הנדוניא אם יש עדים שהכניסה לו אינה מוחלת לעולם אפילו שהתה כמה שנים לפי שאינה אלא כשאר חוב דעלמא ואין אדם מוחל על חובו אפילו בכמה שנים:

פרק יג

משנה א

שני דייני גזרות. ובברייתא תני גזלות וכדפירש רעז"ל. מתרץ בגמרא שהיו גוזרין גזרות על הגזלות. ובברייתא מונה עוד שלישי דקתני אדמון בן גדאי וחנן המצרי וחנן בן אבישלום. ויש שפירש בגמרא דתנא דידן דחשיב ליה קתני דלא חשיב ליה לא קתני וחנן בן אבישלום חשוב מחנן המצרי ואע"ג דבברייתא מזכיר לחנן המצרי ברישא פירשו תוס' ז"ל דהיינו מפני שהוא ממשפחה מיוחסת יותר מחנן בן אבישלום וכמו שמצינו בכמה דוכתי שמזכיר ר' אלעזר בן עזריה קודם ר' עקיבא אע"פ שר' עקיבא היה חשוב יותר מר' אלעזר בן עזריה שהלא היה ראש לחכמים והטעם לפי שר' אלעזר בן עזריה היה ממשפחה מיוחסת יותר מר"ע שהיה עשירי לעזרא וגם בשביל נשיאותו הכא נמי הזכיר בברייתא חנן המצרי ברישא מפני שהיה ממשפחה מיוחסת יותר וכדכתיבנא. ור' נתן מונה אדמון וחנן ונחום המדי שהוא סובר שג"כ נחום המדי מגוזרי גזרות כאדמון וחנן המוזכרין במתני' וס"ל שהיה חשוב כמותם ולא הודו לו חכמים. והקשו תוס' ז"ל דמ"מ תקשי לן אמאי לא משני תלמודא דאה"נ דהיה ג"כ חנן המצרי מגוזרי גזרות אלא דמי שאמר דברים שלא הודו לו עליהם חכמים קתני תנא דמתני' וחנן בן אבישלום אמר שני דברים אבל חנן המצרי לא אמר כלום ומש"ה לא קתני ליה ותרצו דלאו פרכא היא דאי תני להו לפי שדברו במשנתנו ה"ל למיתני שני דייני גזרות שהיו בירושלם אבל מדקתני היו בירושלם משמע שנים היו ותו לא ע"כ בקצור מן התוס'. ומפ' בגמרא דדיינים טובא הוו אבל גוזרי גזרות הוא דמני תנא. ואלו הגוזרים גזרות אמרינן בגמרא שהיו נוטלין שכרן תשעים ותשע מנים בכל שנה מתרומת הלשכה ואם לא הספיק מוסיפי' להם לפי שלא היו עסוקים במלאכתן ומתפרנסין מתרומת הלשכה אבל בירושלמי דשקלים כתיבת יד פ"ד איכא מ"ד התם ומשיירי הלשכה היו נוטלין שכרן:

חנן בן אבישלום. גורס ר"ת ביוד דהא לרבי דאמר בפ' חלק דאבשלום אין לו חלק לע"ה היכי מסקינן בשמיה הא אמרינן ביומא שלהי פ' שלישי ושם רשעים ירקב דלא מסקינן בשמייהו ואבישלום שם אדם כדכתיב אביה בן אבישלום תוס' ז"ל:

מי שהלך למדינת הים. פ' הכותב (כתובות דף פ"ח) ותוס' פ' אלמנה נזונת (כתובות דף צ"ח) ודפ' הניזקין (גיטין דף נ"א:)

תשבע בסוף וכו'. ביד פי"ב דהל' אישות סי' כ"א ובטור א"ה סי' ע'. ומפ' בגמרא דע"כ ל"פ אלא לענין שבועה אבל מזוני יהבינן לה ודוקא אחר שלשה חדשים להליכתו למדינת הים דבשלשה חדשים הראשונים חזקה אין אדם מניח ביתו ריקן והולך לו. ולשמואל

דס"ל דכלל אין פוסקין מזונות לאשה אפילו אחר שלשה חדשים מוקי למתני' דשמעת מינה דלכ"ע מזוני יהבינן לה כששמעו בו שמת דתו ליכא למיחש לא לאתפסה צררי שהרי סופה לגבות כתובתה ותשבע שלא עכבה משלהם כלום ואי לשמא אמר לה צאי מעשי ידיך במזונותיך וקבלה עליה משמת אינה משועבדת לו עוד למעשי ידיה. והקשו תוס' ז"ל א"כ מ"ט דבני כהנים גדולים דמה לי מת בביתו מה לי ששמעו בו שמת על פי עדים וי"ל דאפילו מת בביתו פליגי בני כהנים גדולים והא דנקט מי שהלך למדינת הים רבותא נקט דסד"א ניחוש כ"כ לצררי דאפילו בשבועה לית לה ע"כ. ופירש הרמב"ם ז"ל תשבע בתחלה שישביעוה ב"ד שבועת התורה ואח"כ פוסקי' לה מזונות ולבסוף הוא כשיבא בעלה ויכחישנה לומר הנחתי לה מזונות או לא היתה צריכה וכן כיוצא בזה ע"כ. וכן הוא ג"כ שם פי"ב דהלכות אישות ומשמע מדבריו ז"ל דבין שבועה של בתחלה בין שבועה של בסוף שתיהן בנקיטת חפץ. ומ"מ קשה לע"ד דבפ' הכותב (כתובות דף פ"ח) משמע כפי' רש"י שפי' דבסוף היינו כשתובעת כתובתה דהא ר' ירמיה מפ' התם דר"ש דקאמר התם כל זמן שתובעת כתובתה וכו' קאי אונפרעת שלא בפניו דת"ק אמר סתם נפרעת שלא בפניו בשבועה דמשמע בין שתובעת מזונות בין שתובעת כתובתה כדעת בני כהנים גדולים ואתא ר"ש למימר דוקא אם תובעת כתובתה יורשין משביעין אותה אבל אם אינה תובעת אלא מזונות נוטלת בשבועה כדעת חנן וצ"ע לע"ד אם לא שנאמר דלעולם מודה הרמב"ם ז"ל לפי' רש"י ז"ל אע"פ שרש"י ז"ל אפשר שאינו מודה להרמב"ם ז"ל. ושמעתי מי שפירש תשבע בסוף על המזונות כשתבא להשבע על כתובתה ולבי מהסס בזה אע"פ שהלשון מסייע להאי פירושא דקתני תשבע בסוף ולא קתני תשבע על שבסוף או תשבע על בסוף ולפי זה זהו כמין גלגול שבועה שנשבעת שלא עכבה בידה כלום בין לכתובה שרוצה לגבות בין מן המזונות שכבר אכלה ורוצה להשתלם כעת מממון בעלה. ובגמרא בברייתא תניא מי שהלך למ"ה ואשתו תובעת מזונות בני כהנים גדולים אומרים תשבע חנן אומר לא תשבע ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות נאמן ופירש רש"י ז"ל נאמן אף להוציא מידה מה שנתנו לה ב"ד ובשבועה ע"כ ומשמע דאף אבני כהנים גדולים קאי דאמרי תשבע והיינו טעמא דאורחא דמילתא הוא להתפיסה צררי הלכך מוציא מידה בשבועה ותוס' ז"ל פירשו פי' אחר ע"ש אבל הרא"ש ז"ל הכריח כפירוש רש"י ז"ל וכן פי' רב אלפס ז"ל נאמן ובשבועה ע"כ:

יפה אמר חנן לא תשבע אלא בסוף. ירושלמי פ' הכותב אמרינן דר' שמעון וחנן אמרו דבר אחד וכמו שכתבתי בשם התלמוד בבלי:

משנה ב

מי שהלך למדינת הים ועמד אחר. וכו' כתבו בתוס' דבפסקו לה ב"ד מיירי דאי לאו הכי לא הוה מחייב לכ"ע שאף לאשה עצמה לא היה מתחייב בלא פסק ב"ד ע"כ. ואיתה בר"פ אין בין המודר. ושם כתב הר"ן בשם הרשב"א ז"ל דדוקא במפרש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא נותן לה בכה"ג הוא דאמר חנן דפטור אבל פרנס סתם חוזר וגובה לפי שכל המפרנס סתם אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלואה ונמצא שהיא חייבת לו ומי שפירנס אותה גובה ממנה והיא גובה מבעלה ע"כ. והאריך שם וגם כאן והכריח דלחנן אפילו בכה"ג הניח מעותיו על קרן הצבי:

יפה אמר חנן הניח מעותיו על קרן הצבי. פי' שאפילו צרורין שם בצרור ודאי יאבדו לקלות מרוצת הצבי וכתוב בתוספת יום טוב ושמעתי שטבע הצבי להפיל קרנותיו לזמן ידוע ושמא יפילם באחת הגיאיות או באחת הפחתים ולא ימצאו ע"כ. ונלע"ד שאין צורך לזה וכדכתיבנא ואם ת"ל שאיזה אדם יצוד הצבי הוא זכה ג"כ במעות ואם תמצא לומר שנפלו ל"מ אם נתפזרו אחת הנה ואחת הנה שזכה בהן המוצאן אלא אפילו נפל הצרור או הכיס באחת המקומות שאי אפשר לבעל המעות להשיגו ולהגיע לשם ודאי שזכה בהן המוצאן מטעם הפקר שודאי שכבר נתייאשו מהן הבעלים. וביד פי"ב דהלכות אישות סי' י"ט ובטור א"ה סי' ע' ובחושן המשפט סי' קכ"ח. ושם העלה בית יוסף דרש"י וריב"א והרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל כולהו סברי דחנן אף בשאר חובות דעלמא מיירי: ושם בחשן המשפט סוף סי' ר"ץ הביא בית יוסף תשובת הרשב"א ז"ל דיתומים שסמכו אצל בעל הבית וזן אותם משלו לא הניח מעותיו על קרן הצבי וזה מבואר ואפילו לחנן ע"כ: ירושלמי רבה בר ממל הפורע שטר חוב לחברו שלא מדעתו פלוגתא דחנן ובני כהנים גדולים. א"ר יוסי טעמא דבני כהנים גדולים לא עלתה בדעתו שתמות אשתו ברעב ברם הכא מצי א"ל מפייס הוינא ליה ומחיל לי ואע"ג דהוה גביה משכון ע"כ פי' דלדעת ר' יוסי מודו בני כהנים גדולים לחנן בכה"ג וכתב הר"ן ז"ל דשמעינן מהאי ירושלמי דאפילו במלוה שיש עליה משכון ס"ל לחנן דאיבד את מעותיו ע"כ. ועיין במ"ש בפ"ד דנדרים סי' ב'. וכתוב בהגהת אשרי וגם במרדכי פי' רבינו ברוך לאו דוקא פירש למדינת הים אלא בהווה נקט דומיא דסיפא מי שהלך למדינת הים ואבדה לו דרך שדהו ע"כ. פירש בספר תרומת הדשן סי' שמ"ח ולא אמרינן דלרבותא נקט דל"מ אי הוה הבעל כאן דאבד מעותיו דהיה לו להדיע לבעל שרוצה לפרנסה אלא אפילו הלך למדינת הים נמי איבד מעותיו אלא ש"מ דעל כרחך אין לחלק בשביל שהיה לו להודיע ע"כ בקיצור. עוד כתוב שם כתב מורי רבינו מאיר נראה דה"ה האב שפירנס את בתו בעצמו על סמך הבעל

דהניח מעותיו וכו' דאין לחלק בין אב לאיש אחר אע"ג דבירושלמי איכא פלוגתא בהכי כיון דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר אנו מספיקא לא מפקינן ממינא מבעל לאב ע"כ ועיין עוד בספר תרומת הדשן סי' שי"ז:

משנה ג

אדמון אומר בשביל שאני זכר הפסדתי. וכו' תוס' פ' היה נוטל (סוטה דף כ"א.) וכתוב בסמ"ג סי' פ"א דמל"ת אין הלכה כאדמון דאף אדמון אינו חולק אלא תמה ור"ג שראה דבריו זהו שיש לתמוה ע"כ וכן כתבו ג"כ תוס' שהוא לתמיהא בעלמא. וכן כתב ג"כ הרא"ש ז"ל הכא וגם בבבא בתרא ר"פ מי שמת ואפשר שלזה כיון רש"י במה שכתב הפסדתי בתמיה כלומר תמיהא בעלמא. ועיין עוד במ"ש שם בר"פ מי שמת. ירושלמי ישאלו על הפתחים אית תנאי תנו ישענו מאן דתני ישענו והשענו תחת העץ מ"ד ישאלו על הפתחים ינוע ינועו בניו ושאלו ע"כ. ובטור א"ה סי' קי"ב:

משנה ד

הטוען את חברו כדי שמן. וכו' ביד פי"א דהלכות שבועות סי' ה' ובפ"ג דהלכות טוען סי' י"ג וז"ל מלא עשר כדים שמן יש לי בידך אין לך בידי אלא עשר כדים בלא שמן פטור שהרי טענו שמן והודה לו בחרסים עשר כדים שמן יש לי בידך אין לך בידי אלא עשר כדים ריקנין חייב שבועה שהרי טענו הכדים והשמן והודה לו בכדין ע"כ. ואיתה בירוש' פ' שבועת הדיינים. ובטור ח"מ סי' פ"ח. וכתב שם בית יוסף דהרמב"ם ז"ל פ"ג מטוען נראה שגורס כהרי"ף והטור גריס כהרא"ש ז"ל שהחלוק הוא בין אומר כדי שמן לאומר חביות שמן או כדים שמן שכשאומר כדי שמן כיון שהוא סמוך שמן קטעין ליה קנקנים לא קטעין ליה שכל גזרת הלשון הוא שמן וכדי הוא המדה אבל כשאומר כדים שמן שכדים הוא מוכרת משמע שטוענו הכדים וגם השמן עכ"ל ז"ל. ויש לתמוה אמאי לא דקדק תלמודא פתח בכד וסיים בקנקנים כמו שמדקדק בר"פ המניח וכמו שכתבתיו שם וגם הרא"ש ז"ל דקדקו במתני'. דבס"פ בתרא דדמאי פתח בכד וסיים בחבית או בהפך ושמא דה"נ דיירו' הכי ונ"מ למקח וממכר ולא אמרינן דקנקן הוי זוטר מכד א"נ משום דסתם קנקן הוי משמעו ריקן טפי מכד נקט הכי אבל ליכא למימר דלעולם קנקן זוטר מכד ונקט הכי לאשמועי' דאפילו שלא הודה לו אפילו בכדים עצמן ס"ל לאדמון דהוי מודה מקצת ממין הטענה מדלא קאמר הכי בגמרא כך נלע"ד אע"פ שאני כתבתי בהפך בספ"ג דמעשר שני ע"ש. וכשא"ל עשרה כדי שמן מלאים אליבא דכ"ע שמן וכדים קטעין אלא כי פליגי היכא דא"ל עשרה כדי שמן ולא אמר מלאים וכדמ"פ רעז"ל. וכתב הר"ן ז"ל דהך סוגיא דהכא דבגמ' מחלפא בסוגיא דשבועת הדיינים דהתם משמע

דאפילו רבנן ס"ל דיש בלשון הזה של עשרה כדי שמן לשון קנקנים אלא דפליגו בטענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן דאדמון מחייב ורבנן פטרי ע"כ. יעיין בתוספות פרק שבועת הדיינין (שבועות דף מ' ע"א) וע"ב שהכריחו מלשון המשנה דבתרת פליגי. ובגמ' א"ר זירא אמר רבה ב"ר ירמיה שני דברים שאמר חנן הלכה כמותו וכיוצא בו שבעה דברים שאמר אדמון יש מהן שהלכה כמותו וכיוצא בו ויש מהן שאין הלכה כמותו ולא כיוצא בו (הגהה כך הוא יותר נכון אע"פ שלשון הגמ' אלא כיוצא בו עיין גם כן בר"ש לוריא ז"ל) כל מקום שאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו בר מי שמת והניח בנים ובנות וכו' ופי' רב אלפס ז"ל כיוצא בו דחנן ההיא דתנן בפ' אין בין המודר המודר הנאה מחברו שוקל את שקלו דאוקימנא לה כתנן כיוצא בו דאדמון הא דאמרינן בשבועות טענו שור ושה וחמור והודה לו באחד מהן דא"ר יוחנן הא מני אדמון. וכתב הר"ן ז"ל שרש"י ז"ל פי' דכיוצא בו דחנן היינו ריב"ז דאמר יפה אמר חנן וכיוצא בו דאדמון ר"ג דאמר רואה אני את דברי אדמון וה"ק שני דברים שאמר חנן הלכה כמותו וכיוצא בו דהיינו ריב"ז שהכריע כמותו ונקט בחנן כיוצא בו משום אדמון ושבעה דברים שאמר אדמון יש מהן הלכה כמותו וכיוצא בו כלומר וכר"ג שהכריע כמותו ויש מהן שאין הלכה כמותו ולא כיוצא בו כלומר שאם יש מכריע אחר כמותו במה שלא הכריע רבן גמליאל כדבריו לא סמכינן עליה עכ"ל ז"ל. והגיה ה"ר יהוסף ז"ל מין הטענה מן בלא יוד:

משנה ה

הפוסק מעות לחתנו. הרא"ש כ' הנושא דף קמ"ח ותוס' פ"ק דקדושין דף ט'. ובכולהו באבי דמתני' ל"ג בירושלמי מלות יכול הוא שיאמר ואפילו כאן הגרסא שם אדמון אומר אילו אני פסקתי וכו' וגם החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל מחקם מן המשניות מכאן וגם מבבת המוציא שטר חוב וכו':

עד שילבין ראשה. נ"א עד שתלבין וכן בסיפא. וכן היא בירושלמי אכן נראה דמאחר דלא אשכחן הראש בלשון נקבה א"כ ודאי אי גרסי' תלבין בתי"ו לא קאי רק אאשה וא"כ בשלמא ברישא שהתנא גוזר ואומר תשב עד שתלבין שייך למיתני בתי"ו אכן בסיפא שהאשה טוענת לא שייך למיתני רק עד שאלבין ראשי באל"ף אבל לגירסא דגרסי' ביו"ד בין ברישא בין בסיפא שייך למיתני ביו"ד שילבין דקאי אראש שהוא לשון זכר. ומוקי לה בירושלמי כשפסק במעמדה אבל לא פסק במעמדה אפילו רבנן מודו. ובגמרא מתני' דלא כר' יוסי ב"ר יהודה דאמר לא נחלקו אדמון וחכמים על הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל שיכולה היא שתאמר אבא פסק עלי וכו' על מה נחלקו על שפסקה היא

על עצמה שחכמים אומרים תשב עד שתלבין ראשה ואדמון אומר יכולה היא שתאמר סבירה אני שאבא נותן עלי ועכשיו שאין אבא נותן עלי מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור אמר ר"ג רואה אני וכו'. ותני עלה דהאי ברייתא לפי פי' רש"י מורכב עם פי' התוס' בד"א בגדולה אבל בקטנה כופי' לבעל ליתן גט משום דלאו תנאה תנאי אבל גדולה ל"מ אם היא עצמה התנית שתשב עד שתלבין ראשה אלא אפילו אביה התנה במעמדה כדאיתא בירושלמי הרי היא כמו שהיא עצמה התנית ותשב עד שתלבין ראשה לרבנן. וכתב הרמב"ם ז"ל שם בפכ"ג דהלכות אישות ולמה לא תפטר עצמה במרדות שהמורדת והיא ארוסה הבעל רוצה לכונסה והיא אינה רוצה אבל זו אין הבעל רוצה בה עד שתתן הנדוניא שפסקה והיא רוצה בו שהרי אומרת לו או כנוס או פטור ע"כ. אבל רב אלפס ז"ל ס"ל דאף בזו כייפינן ליה ויהיב לה גיטא על כרחיה. וק"ק לע"ד דנהי דנקט תנא סדרא דהנהו תלת דאמר בהו ר"ג רואה אני את דברי אדמון ברישא מ"מ לינקיט הפוסק מעות לחתנו סמוך לבבת מי שמת והניח בנים ובנות דדמי טפי אהדדי ואיכא למימר דמשום דהני תרי באבי מי שמת והטוען שנויות בדוכתא אחרינא במשנה מי שמת ברפ"ט דבבא בתרא והטוען בפ' שבועת הדיינים מש"ה נקטינהו ברישא ועדיין אין זה מספיק אבל הנכון בעיני דמשום דבבת דהפוסק מעות לחתנו אינה מוסכמת במחלוקתם וכדתיבנא דמתני' דלא כר' יוסי ב"ר יהודה ובהנך תרי בבי ליכא פלוגתא אמחלוקתם מפ"ה תננהו גבי הדדי כנלע"ד:

ופשט לו את הרגל. בלשון שני פי' בערוך אם היית תולה אותי ברגל בעץ איני נותן לך כלום ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל תשב עד שתלבין ראשה מיירי בשאין שם נכסים כלל שאם היו שם נכסים כיון דדברים הנקנין באמירה הן גובין לו מנכסיו ואפשר דלאו בפוסק עמו בשעת קדושין מיירי דבכה"ג לכ"ע יכולה לומר לו או כנוס או פטור כיון דבידו הוא לכוף אותו לפרעו אלא הכא בפוסק עמו בשעת שדוכין ואחר זמן קדשה ובכה"ג לא קנה ואפ"ה אומדנא דמוכח הוא שע"ד תנאים הראשונים קדשה ומש"ה לרבנן תהא יושבת עד שתלבין ראשה ואמרינן בירושלמי דלא אמרו רבנן הכי אלא כשפסק לו אביה במעמדה ומינה אדמון אפילו בכה"ג פליג עכ"ל הר"ן ז"ל. ותוס' ז"ל כתבו דהא דרב גידל דבריש הנושא דקאמר עמדו וקדשו קנו דוקא בנשואין הראשונים ומתני' דהכא בנשואין שניים ושכן מוכח בירוש' בר"פ אע"פ וכן היה אומר ר"ת אין נקנין באמירה אלא כשהאב פוסק אבל אחיה ואמה לא. וביד פכ"ג דהלכות אישות סי' י"ו. ובטור א"ה סי' נ"ב.

משנה ו

העורר על השדה. פ' חזקת (בבא בתרא דף ל':)

השני נוח לי. פ' חזקת (בבא בתרא דף מ"א) לשון מושאל דהתם לא שייך לומר רק הראשון נוח לי והשני קשה ממני:

וחכמים אומרים איבד את זכותו. כתב הריטב"א ז"ל דוקא חתום וכיוצא בו דעבד מעשה ולאפוקי הא דא"ל זיל זבין או שהיה שם בשעת המכר ושתק והיה נראה לומר דאפילו הוא לבדו חתים על השטר הויא הודאה אלא שי"ל שזה אינו דיכול להיות דכיון דלא היה שם אלא עד אחד ולא חשיב שטרא לא חייש לה. וכתב עוד איבד את זכותו פי' ואפילו יש לו עדי זכות או עדי גזלה ואין לחברו עדי מקח ע"כ. וגם הרמב"ם ז"ל כתב ברפי"ו דהלכות טוען ואין משגיחין על ראיות שיביא על אותה שדה ע"כ. וכתוב בתשובות הרשב"א ז"ל סוף סימן תתקס"א והוא חתום עליה בעד איבד את זכותו דוקא הוא הא אחרים חתומין בו לא איבד את זכותו שאין על העדים לידע הסמוכין על המצר אם הם של אותם שאוכלים אותו עכשיו או של אחרים ע"כ:

עשאה סימן לאחר עי' בתוי"ט מ"ש בשם רש"י. וכתב עליו הר"ן ז"ל ואע"פ שדינו דין אמת אין פירוש משנתנו כך מדגרסי' בירושלמי הנכתב בהלכות בסמוך לא סוף דבר עשאה העורר סימן לאחר אלא אפילו אחר לאחר והעורר חתום עליה בעד איבד את זכותו ומוכח דמתני' ה"פ עשאה המערער סימן לאחר שמכר קרקע סמוך לשדה זו שהוא מערער עליה לאדם אחר וכתוב במצרים מצר פלוני שדה של שמעון איבד את זכותו שהרי הודה שהוא שלו והיינו דגרסי' עלה בירושלמי לא סוף דבר עשאה סימן לאחר וכו'. אבל לפי פי' רש"י ז"ל מה לי עשאה המחזיק סימן לאחר מה לי אחר לאחר אלא ודאי בדכתיבנא ע"כ והיא דעת תוס' כמו שאכתוב בסמוך. ובגמרא לא שנו דאיבד את זכותו אלא כשעשאה המחזיק סימן לאחר אבל עשאה המחזיק סימן לעצמו של ראובן זה העורר עליה שהיה שמעון מוכר שדה שבצדה לראובן זה העורר עליה וכשמסר לו סימני המצרים כתב על שדה זו מצר פלוני שדה שלי אע"פ שלא מיחה ראובן לא איבד את זכותו שיכול הוא לומר אי לאו דעבדי הכי שלקחתי ממנו שטר זה באלו המצרים לא היה מוכר לו את השדה וכדי שימכרהו שתקתי ולא מסרתי מודעה כדי שלא יבא לאזניו ושוב לא יתרצה למכרו זו היא שיטת רש"י ז"ל וגרסתו. אבל תוס' ז"ל כתבו עשאה סימן לאחר מתוך הלשון משמע דאעורר קאי כגון שמכר אחת משדותיו ועשאה סימן בשם המוחזק ובגמרא ה"פ לא שנו אלא לאחר אבל לעצמו לא אבד כלומר אם מכר מערער אחת משדותיו למוחזק לאו הודאה היא דאי לאו דעבד הכי לא היה המוחזק קונה שדה ממני ואני הייתי צריך למעות ולא גרסי' מזבין אלא זבין ובירושלמי משמע דלא כרש"י שהביא ולא סוף דבר שעשאה העורר סימן לאחר אלא אפילו עשאה אחר והעורר חתום

בעד איבד את זכותו ע"כ. וכן כתבו ג"כ הרא"ש ז"ל לירושלמי. וביד רפי"ו דהל' טוען ונטען וסי' ב' ג'. ובטור ח"מ סי' קמ"ז. וכתוב שם בש"ע בהג"ה ר"מ אוסרלין וגם בספר הלבוש שאם היה זה העורר דיין שהגבה לזה הקרקע בחובו שהיה חייב לו המחזיק איבד את זכותו שהוא גרוע מעד החתום ע"כ:

משנה ז

מי שהלך למדינת הים וכו'. פ' החולץ (יבמות דף ל"ז) ופי' שם רש"י ז"ל ואבדה דרך שדהו שהיתה שדהו מוקפת משדות אחרים והיה לו דרך על אחת מן הרוחות ואבדה ששכחו על איזו מן הרוחות היתה ילך בקצרה יתנו ביניהם דרך קצרה ע"כ. וביד ספט"ו דהלכות טוען ונטען:

אדמון אומר ילך לו וכו' ירושלמי דפירקין ודפרק המוכר את הבית א"ר ירמיה אדמון ור' עקיבא שניהם אמרו דבר אחד דתנינן תמן מכרן לאחר ר' עקיבא אומר אינו צריך ליקח לו דרך וחכמים אומרים צריך ליקח לו דרך ולא שמע דא"ר אילא ר' ייסא בשם ר' יוחנן בסתם חלוקים מה אנן קיימין אם דבר ברי שיש לו דרך כל עמא מודו שאין צריך ליקח לו דרך ואם דבר ברי שאין לו דרך כל עמא מודו שהוא צריך ליקח לו דרך אלא כן אנן קיימין בסתם ר"ע אומר אינו צריך ליקח לו דרך ורבנן אמרין יש לו דרך וכא אפילו דבר ברי יש לו דרך כל עמא מודו שהוא צריך ליקח לו דרך ע"כ:

וחכמים אומרים יקנה לו דרך במאה מנה. דיכול לומר לו אי שתקת איזיל פורתא לגבך כשתקנה ממני הדרך ואי לא מהדרנא שטרא למרייהו וכו' כדפי' ר"ע ז"ל והוא פי' רש"י ז"ל. ונתנו התוס' ז"ל טעם למה הוצרך לפרש שא"ל ואוזיל גבך משום דאזיל לשיטתו דפי' בפ"ק דב"ק גבי מכרה לאחד או לשלשה בני אדם וכו' שזה יכול לומר לו לכי תיהדר לפיכך הוצרך לפ' שזה שאומר אוזיל גבך דהשתא מרויח במה שאינו מחזירו לו ולא משמע כלל הלשון כך. ועוד דקתני במתני' יקח לו דרך במאה מנה משמע כמו שירצה מוכר ע"כ ודעת הרא"ש ז"ל כדעת התוספות דלא מצי למימר לכי תיהדר והטעם כתב שם בפ"ק דב"ק לפי שכל דבר שאדם יכול לעשות רואין אותו כאילו הוא כבר עשוי ע"כ. ועיין בתוס' ושם פ"ק דב"ק דף ח' סוף ע"א דבור המתחיל אי שתקת דנראה דס"ל התם דגבי ב"ח מצי אמר לכי תיהדר ע"ש. וכתב הרא"ש ז"ל שם פ"ק דף קכ"ו ע"ג הא דקאמר מהדרנא לאו דוקא שאם היה מחזיר לו את השטר לא נתבטל המקח בשביל זה אם לא שתקנה השדה בקנין או שימסור לו השטר ויכתוב לו שטר מכירה עליו קני לך איהו וכל שיעבודה כדתניא בפ' בתרא דב"ב עכ"ל ז"ל ובטור ח"מ סימן קמ"ח:

משנה ח

המוציא שטר חוב על חברו. בתשובות הרשב"א ז"ל סימן קל"ו:
והלה הוציא וכו'. עד סוף סימן ט' ביד בספכ"ד דהל' מלוה וליה. והתם ס"ל למגיד משנה דאם עדיין לא הגיע זמן שטרו אין יכול לומר אילו הייתי חייב לך היה לך להפרע את שלך שהרי עדיין לא הגיע זמנו וכן כתב ג"כ הר"ן ז"ל וכן הוא בשלחן ערוך ג"כ סימן פ"ה דחשן משפט וגם בסוף דבריו ז"ל כתב ואם הוא במקום שכותבים שטר ואח"כ נותנין מעות אע"פ שהגיע זמנו אין טענתו טענה שזה יאמר לא מכרתי לך השדה אלא כדי שיהיה לי ממה לגבות חובי ע"כ:
זה היה פקח שמכר לו את הקרקע וכו'. לפי שהיה וכו' לשון ר"ע ז"ל עד ועכשיו יטול את הקרקע. אמר המלקט כתב הר"ן ז"ל ואפילו יש לו ללוה קרקע אחר עדיין אפשר לו למלוה לומר שאינו יכול לטרוח בשני קרקעות והכי איתא בירוש' הגע עצמך שאין לו קרקע יפה יכול לומר דידי אנא בעי ולא עוד אלא יכול לומר לית בחילי טעין טרחתהון דתרי ע"כ. ועיין בתוס' דבגמרא שנתנו טעם לשבח אמאי הכא פליגי אדמון וחכמים באיבעי ליה למימסר מודעא דחכמים ס"ל דלא איבעי ליה למימסר מודעא משום טעמא דחברך חברא אית ליה וכו' ויישבו לפי שיטתם שכתבתי לעיל וכתבו דלפי' רש"י ז"ל דלעיל אתי שפיר טפי ע"ש. ואיתה למתני' בפ' מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ז.) ובטור ח"מ סימן פ"ה כמו שכתבתי. וכתוב בפסקי הרא"ש ז"ל המוציא ש"ח על חברו והלה הוציא שמכר לו את השדה אדמון אומר יכול לומר לו אילו הייתי חייב לך היה לך לפרוע את חובך כשמכרת לי את השדה הלכך מהימן למימר פרוע הוא ושובר היה לי ואבד או החזרת לי את השטר ונפל ממני ומצאתיו אבל מזוייף לא מהימן דאי מקויים הוא לא מצי למימר מזוייף הוא וחכמים אומרים זה היה פקח שמכר לו את השדה שיכול למשכנו עליו ומיירי בשלא היה לו שדה א"נ אפילו היה לו נכסים אחרים יכול לומר הייתי ירא שמא היו עליך חובות מוקדמין לכך מכרתי לך זה השדה שאם יש עליך חובות מוקדמין אקח אני חלקי משדה זו שמכרתי לך דלוה ולוה ואח"כ קנה משועבד לשניהם הרב רבינו יונה ז"ל עכ"ל ז"ל. אבל רש"י והר"ן ז"ל ס"ל דגם יכול לטעון שטר מזוייף הוא:

משנה ט

אדמון אומר יכול הוא שמעון לומר לו לראובן אילו חייב הייתי לך כדברי שטרך כיצד אתה לוה ממני אח"כ היה לך לתבוע את חובך ממני:

זה גובה וכו' זה גובה אפילו החוב שוה אין אומרים יעכב זה מלוה של חברו בשביל מלוה שהלוהו אלא ב"ד יורדים לנכסי כל אחד ומגבין לשכנגדו את חובו כך פי' רש"י ז"ל אזה גובה וזה גובה דקאמר רב נחמן בגמרא וכפי מה שהגיה הרב בצלאל אשכנזי ז"ל בתלמודו. [עי' בתוי"ט] (הגה"ה מחלוקת הוא בין הפוסקי' ז"ל והרמ"ה ז"ל והטור ג"כ הכי ס"ל אבל הרמב"ן ז"ל ס"ל דה"נ אם כותבין השטר תחלה אין הלוה יכול לטעון היה לך ליפרע בחובך שיאמר המלוה הוצרכתי למעות ולא יכולתי ליפרע ממך. ועיין עוד שם בטור ח"מ סימן פ"ה). ופי' דבגמרא פליגי רב נחמן ורב ששת בשנים שהוציאו ש"ח זה על זה דרב ששת אמר הפוכי מטרתא למה לי אלא זה יעמוד בשלו וזה יעמוד בשלו פי' דס"ל דהא דתנן בר"פ הניזקין ב"ח בבנונית בשל כל אדם הן שמין שאם יש לו לאחד עדית ובינונית ולחבירו זבורית וכיון דבהדדי אתו למגבי יהבי ב"ד בינונית לבעל זיבורית והדר גבי לה מיניה וא"כ מה תועלת הפוכי מטרתא הוא ורב נחמן אמר זה גובה וזה גובה דס"ל דבשלו הן שמין ולאו הפוכי מטרתא הוא דממה נפשך איכא רווחא לבעל זבורית דאי חבריה קדים ברישא וגבי אשתכח דאיכא השתא גביה עדית ובינונית וזבורית ומגבי להאיך בינונית ואי איהו קדים וגבי מהאיך בינונית הויא גביה עדית ומגבי לחבריה זבורית ודכ"ע אם זה יש לו עדית וזה עדית ביניית ובינונית זבורית וזבורית ודאי הפוכי מטרתא הוא כי פליגי כי אית ליה לחד עדית ובינונית ואית ליה לחד זבורית וכדכתבינן ופרכינן לרב ששת ממתני' דאמרי רבנן זה גובה וזה גובה ונהי נמי דאית להו לרבנן ששני השטרות כשרים מ"מ ליתני זה יעמוד בשלו אלא ש"מ בשלו הן שמין ואם יש ללוה שדה שהיא בינונית לכל אדם ואצלו היא עדית ששאר שדותיו גרועות ממנה אין ב"ח גובה הימנה ומשני דמתני' מיירי כגון שלוה השני ביומא דמושלם זימנא דקמא ובהא פליגי דמ"ס עביד איניש דיזיף ליומיה וזה גובה שטר חובו וזה גובה שטר חובו ומ"ס לא עביד איניש דיזיף ליומיה. ובטור ח"מ סי' פ"ה וכדכתיבנא:

משנה י

שלש ארצות לנשואין וכו' עד נשא אשה בארץ ישראל. ביד בפי"ג דהלכות אישות עד סוף הפרק. ובטור א"ה סי' ע"ה. וע"ש בספר הלבוש:

אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך פי' אין מוציאין מעיר דיהודה לעיר דעבר הירדן או דגליל או אפכא וכ"ש מעיר דיהודה לכרך דגליל או דעבר הירדן או אפכא אבל באותה הארץ וכו': וכתבו תוס' ז"ל בתוספתא בד"א בזמן שהוא בן יהודה ואירס ביהודה או בן גליל ואירס בגליל אבל בן יהודה שאירס בגליל או בן גליל שאירס ביהודה כופין אותה לצאת שע"מ כן נשאה ע"כ. אבל בירושלמי מצאתי בהפך. וכתב הר"ן ז"ל דמסיים

בתוספתא אי אמר אני פלוני מיהודה נשאתי אשה מגליל כופין אותה לצאת כלומר אע"פ שהוא מיהודה ע"כ:

אבל לא מעיר לכרך. שישיבת הכרכים קשה מפני שהכל מיתיישבין שם עכ"ל רע"ב ז"ל. אמר המלקט מפקינן לה בגמ' מקרא דכתיב ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים: מנוֶה הרע לנוֶה היפֶה גרסינן דנוה לשון זכר הוא. וה"פ דמתני' אע"פ ששנינו מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך באותה הארץ היינו דוקא מעיר או כרך שהנוה שלהן רע לעיר או כרך שהנוה שלהן טוב אבל לא מנוה היפה לנוה הרע אע"פ שהוא באותה הארץ מעיר לעיר או מכרך לכרך וז"ל הרמב"ם ז"ל שם ביד וכשמוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ אינו יכול להוציאה מנוה היפה לנוה הרע ולא מטה הרע לנוה היפה ע"כ:

מפני שהנוה היפה בודק מחפש ומבקש דבר הראוי לו הרמב"ם ז"ל וז"ל שם פי"ג שנוה היפה בודק כלומר שהיא צריכה להטפל ולבדוק עצמה בנוה היפה כדי שלא תהא בו קלה או כעורה ע"כ. ותימה הוא דאין זו שיטת טעם התלמוד דהכי אמר שמואל בגמרא שנוי וסת תחלת חולי מעים ואפילו לטובה וכדפירש רע"ב ז"ל. וע"ש בכסף משנה. וז"ל הר"ן ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל בפי"ג מהלכות אישות כתב ולא מרע ליפה מפני שהיא צריכה להטפל ולבדוק עצמה בנוה היפה כדי שלא תהא בו קלה וכעורה ולפי זה מאי דמייתי בגמרא כדשמואל אינו אלא לדמיון בלבד שפעמים יבוא נזק מתוך שנוי לטובה ע"כ וכן פי' מגיד משנה. ובירושלמי ומנין שהנוה היפה בודק ר' לוי בשם ר' חמא בשם ר' חנינא פן תדבקני הרעה ומתי במישרא וסמיך ואזיל להרה ואת אמר הכין אלא מכאן שנוה היפה בודק ע"כ. כתב הרב ר' יהוסף ז"ל י"ס דגרסי בתר מלת בודק מוציאין מעיר שרובה גוים לעיר שרובה ישראל ולא מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה גוים ע"כ:

משנה יא

הכל מעלין רפ"ק דערכין. וה"פ הכל מעלין אפילו מנוה היפה לנוה הרע וכו' כמו שפי' רע"ב ז"ל:

אחד האנשים ואחד הנשים נוסחא אחרינא אחד האנשים ואחד הנשים ואחד עבדים [הגה"ה אכן ה"ר יהוסף לא כתב רק אחד אנשים ואחד עבדים ס"א אחד אנשים ואחד נשים ע"כ.] ולמאן דלא תני ליה הכל מעלין לאתויי עבדים עבריים רש"י ז"ל כאן וכדפירש רע"ב ז"ל. אבל רש"י ז"ל עצמו פי' שם רפ"ק לאתויי עבדים שאם יש לו עבד כנעני מהול למכור ורוצה העבד שלא ימכרנו אלא בארץ ישראל כופין את רבו להעלותו ע"כ. וכן

פירש הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות עבדים וכך כתב הר"ן ז"ל בשם הראב"ד ז"ל: ולמאן דתני עבדים בהדיא במתני' לאתויי אפילו מנוה היפה לנוה הרע וכדכתיבנא:

ואין הכל מוציאין לאתויי עבד כנעני שברח מח"ל לארץ דאמרינן ליה זבניה הכא וזיל משום ישיבת ארץ ישראל. ובטור יורה דעה סוף סי רס"ז:

הכל מעלין לירושלים לאתויי מנוה היפה לנוה הרע ואין הכל מוציאין לשון הגמרות המוגהות על פי רש"ל ז"ל וכן הוא ג"כ בפסקי הרא"ש ז"ל וכן היא הגרסא שם בערכין:

ואין הכל מוציאין. גמ' לאתויי מאי לאתויי אפי' מנוה הרע לנוה היפה ואיידי דתני רישא וכו' ופי' רש"י ז"ל דאילו משום מנוה הרע לנוה היפה לא איצטרי' דכיון דאשמועי' דמעלין מנוה היפה לנוה הרע כ"ש דאין מוציאין אפילו מן הרע ליפה אלא איידי ע"כ: וקשה לע"ד דלא אשכחן בכוליה תלמודא בתר דקאמר זה הכלל לאתויי מאי דקאמר איידי אע"ג דאיכא למפרך וא"כ ה"נ לימא איידי ובלא זה הכלל לאתויי וכ"ש לפי מה שהגיה רש"ל ז"ל דקשה טפי. וכתבו תוס' ז"ל שם ברפ"ק דערכין וליכא למימר לאתיי עבדים דליכא חלוק בין שאר א"י לירושלים גבי עבדים ע"כ: וכתיב בפסקי הרא"ש ז"ל דבירוש' גרסינן היא רוצה לעלות והוא אינו רוצה אין כופין אותו לעלות אחר האשה לארץ ישראל או לירושלים ודלא כמתני' דקתני אחד האנשים ואחד הנשים ופי' ה"ר מאיר ז"ל דההיא מיירי בזמן הזה ומשנתנו ובריייתא דבגמרא דילן נשנו בזמן הבית ע"כ:

נשא אשה בא"י וכו' ביד פי"ו דהל' אישות סימן ו':

קפוטקיא היא כפתור וקורין להו בערבי דמייאת ס"א קפודקיא בדלית. ופירש הרמב"ם ז"ל וייחד אותה על דרך משל מפני שסמוכה לארץ ישראל ומפני שהכתובה היא מדרבנן הקלו בה שיפרע פעם לפי מקום הנשואין ופעם לפי מקום הגירושין וכל זה כדי להקל עליו הפרעון ורשב"ג אומר יפרע לפי מקום השעבוד קסבר כתובה דאורייתא ע"כ:

רשב"ג אומר וכו' פרק בתולה נשאת (כתובות דף י') ועיין בתוס' פ' מציאות האשה דף ס"ז. ובטור א"ה סימן ק': וכתב הר"ן ז"ל וא"ת לרשב"ג כיון דכתובה דאורייתא דיליף לה מכמוהר הבתולות כדתניא בפ' קמא דמכילתין היכי מודה ברישא דנשא בארץ ישראל [כו' עי' בתוי"ט עד וחכמים השוו מדיתיהם למאתים] והפי תניא בתוספתא רשב"ג אומר כתובת אשה כמקום הנשואין אלמא דלא מאתים דצירי קאמר מדקתני סתמא כמקום הנשואין עכ"ל ז"ל בקיצור. ונלע"ד בסמיכות משנה זו להכל מעלין דמשום דקתני אחד האנשים ואחד הנשים שאפילו אשה יכולה לכוף את בעלה לעלות לא"י וליתן לה כתובתה וה"א דהואיל וכופין אותו ב"ד שיתן לה כתובתה שלפחות תהיה ידה על

התחתונה שיתן לה ממעות א"י קמ"ל דאפילו בזה ידה על העליונה ונותן לה ממעות שעוברין במקום שנשאה אפילו שכן מח"ל או מקפוטקיא או מבבל:

נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות קפוטקיא ק"ק לע"ד דהאי בבא מילתא דפשיטא היא ואפשר דלאשמועינן דמודה בה רשב"ג תנייה. עוד אפשר לומר דהא קמ"ל דכיון שנשא אשה בקפוטקיא נותן לה ממעות קפוטקיא אע"ג שהוא מארץ ישראל לא אמרי' אדעתא דמעות היוצאות בעירו נשאה ובהכי מיתרצא נמי רישא דקתני דנשא אשה בא"י וגרשה בארץ ישראל נותן לה ממעות א"י דאשמעינן דאע"ג שהוא מעיר קפוטקיא נותן לה ממעות ארץ ישראל. ועם מ"ש התוי"ט בשם הר"ן ז"ל יתורץ נמי להודיעך דמודה בה רשב"ג תנייה ומן הטעם שכתב בשמו ז"ל:

בילא"ו יחלצית"ו סליק פירקא.

וסליקא לה מסכת כתובות. בעזרת שוכן ערבות. אלהי האבות: בעה"י אשר חיינו בידו מסורים. והוא מתיר אסורים. נתחיל מסכת נדרים: